YMER

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH GEOGRAFI

ANDRA ÅRGÅNGEN

1882.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG,
1882.

Innehåll.

Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi 1882.

Beskyddare.

H. M. KONUNGEN.

Andre beskyddare.

H. K. H. KRONPRINSEN.

Styrelse.

Ordförande:

Fries, August, Kaptenlöjtnant.

Vice Ordförande:

Montelius, O., Förste amanuens.

Sekreterare:

Stuxberg, A. J., Fil. Doktor.

Skattmästare:

Sidenbladh, K., Förste aktuarie.

Öfrige ledamöter i Styrelsen:

Düben, G. W. J. v., Friherre, Professor.
Hildebrand, H. O. H., Riksantiqvarie.
Key, Axel, Professor.
Nordenskiöld, A. E., Friherre, Professor.
Nordström, S. E. T., Kanslisekreterare.
Sidenbladh, E., Öfverdirektör.
Tegnér, E., Amanuens i K. biblioteket.
Wærn, C. F., t. f. President.

Suppleanter i Styrelsen:

Börtzell, J. E. A., Hofintendent.
Ekelöf, J. A., Kapten.
Elfving, C. E., Major.
Elfwing, N. A., Generalkonsul.

Hedersledamöter:

1873 April 19. **Nilsson, S.**, Professor emeritus. Lund.
1878 Mars 16. ***Dickson, O.**, Grosshandlare. Göteborg.
1880 » 13. ***Nordenskiöld, A. E.**, Friherre, Professor. Stockholm.
» » » **Sibiriakoff, A.**, Rysk Hedersborgare. S:t Petersburg.
» » » **Palander af Vega, A. A. L.**, Kapten. Karlskrona.
1881 Jan. 28. **Fries, August**, Kaptenlöjtnant. Stockholm.

Utländske ledamöter:

H. M. KEJSAREN AF BRASILIEN.
Ahlqvist, A. E., Professor. Helsingfors.
Anderson, J., Sekreterare i Skottlands Antiqvariska Sällskap. Edinburg.
Behm, E., Doktor. Gotha.
Bogdanow, A., Statsråd, Professor. Moskwa.
Cameron, V. L., Commander i Engelska flottan.
Chantre, E., Vice-Direktör vid Naturhistoriska Museum i Lyon.
Czoernig v. Czernhausen, C., Friherre, Verkligt Geheimeråd. Görz.
Darwin, C. R., Doktor. Down, Beckenham, Kent.
Désor, E., Professor. Neuchâtel.
Donders, F. C., Professor. Utrecht.
Ecker, A., Professor. Freiburg im Breisgau.
Erslev, E., Professor. Köpenhamn.
Evans, J., Esq. Nahs Mills, Hemel Hempsted, Hertfordshire.
Franks, A. W., Direktör vid British Museum. London.
Gerland, G., Professor. Strassburg.
Gozzadini, G., Grefve, Senator. Bologna.
Hochstetter, F. v., Hofråd, Professor, President i Geografiska Sällskapet i Wien.
Huxley, T. H., Professor. London.
Leemans, C., Direktör för Arkeologiska Museum i Leiden.
Lubbock, Sir J., Baronet. High Elms, Farnborough, Kent.
Lönnroth, E., Kansliråd, Professor emeritus. Helsingfors.
Malmgren, A. J., Professor, Fiskeriintendent. Helsingfors.
Malte-Brun, V. A., Professor, Heders-Generalsekreterare i Geografiska Sällskapet i Paris.
Mantegazza, P., Professor. Firenze.
Markham, C. R., Sekreterare i Geografiska Sällskapet i London.
Meigs, J. A., Professor. Philadelphia.
Nachtigal, G., Doktor, President i Geografiska Sällskapet i Berlin.
Payer, J., Doktor, f. d. Ober-Lieutenant i Österrikiska Armén. Frankfurt a. M.
Quatrefages de Bréau, J. L. A. de, Ledamot af Franska Institutet, Professor. Paris.
Rau, C., Professor. Washington.
Richthofen, F., Friherre, Professor. Bonn.
Schmidt, F., Ledamot af Ryska Vetenskaps-Akademien. S:t Petersburg.
Schweinfurth, G., Doktor, President i Egyptiska Geografiska Sällskapet. Kairo.

---

* framför namnet utmärker ständig ledamot; jfr § 5 af sällskapets stadgar.

Séménoff, P., Verkligt Geheime-Råd, Direktör för Statistiska Central-Kommissionen i S:t Petersburg.
Stanley, H. M., Esq., Afrika-resande.
Steenstrup, J. J. S., Etatsråd, Professor. Köpenhamn.
Trap, J. P., Geheime-Konferensråd, Kabinettssekreterare. Köpenhamn.
Tylor, E. B., Esq. Linden, Wellington, Somersetshire.
Virchow, R., Geheime-Medicinalråd, Professor. Berlin.
Weissbach, A., Doktor. Konstantinopel.
Welcker, H., Professor. Halle.
Worsaae, J. J. A., Kammarherre, Direktör för Fornnordiska och Etnografiska Museerna i Köpenhamn.

Korresponderande ledamöter:

Blixén, A. S., Svensk-Norsk Konsul. Montevideo.
Bodom, D. C., Norsk Kommendörkapten, Svensk-Norsk Konsul. Arkangel.
Bove, G., Löjtnant i Italienska Flottan.
Carlos, B., Köpman. Newchwang, Kina.
Chijs, J. A. van der, Musikdirektör. Batavia.
Costa, P. A. da, Sekreterare i Lusitano-klubben i Hongkong.
Coughtrie, J. B., Köpman. Hongkong.
Cronquist, F. A. C., Litteratör. Sidney.
Degenaer, F., Köpman. Hongkong.
Falkman, H., Köpman. Surabaja.
Fornander, A., Domare. Lahaina, Maui, Havai-öarna.
Friis, J. A., Professor. Kristiania.
Holmberg, R., Fabrikant. Casa Grande, Truxillo, Peru.
Hovgaard, A. P., Premierlöjtnant i Danska Flottan.
Keswick, W., Konsul. Hongkong.
Kopsen, W., Konsul. Levuka, Ovalau, Fidji-öarna.
Köbke, F. C. C., f. d. Dansk Konsul. Bangkok.
Lorange, C., Sjökapten. Honolulu.
Nordqvist, O. F., Underlöjtnant i Ryska Armén.
Theorin, J. G., Elobey-ön, Biafra-kusten, Afrika.
Wiggins, C., Köpman. Jokohama.

Svenske och Norske ledamöter:

H. K. H. HERTIGEN AF GOTLAND.

H. K. H. HERTIGEN AF VESTERGÖTLAND.

Abelin, H. A., Professor. Stockholm.
Adelborg, J. F., Kammarherre, Legationssekreterare. Berlin.
Adelsköld, C. A., f. d. Major. Stockholm.
***Adlersparre, Sophie**, Fröken. Stockholm.
Adlerz, C. E., Kyrkoherde. Kuddby (Östergötlands län).
Ahlén, A., Lektor. Kristianstad.
Ahlstrand, J. A., Bibliotekarie. Sthlm.
Alin, O., Docent. Uppsala.
Almgren, F. A., Öfverdirektör. Stockholm.
Almgren, O., Grosshandlare. Stockholm.
Almkvist, H. N., Professor. Uppsala.
Almquist, E. B., Med. Licentiat. Stockholm.
Almström, R., Fabriksidkare. Rörstrand, Stockholm.
Alströmer, J. A., Friherre, Amanuens. Stockholm.
Aminson, H., Lektor. Strengnäs.
Anderson, A., Professor. Stockholm.
Anderson, F. A., Kammarråd. Stockholm.
Andersson, J., Läroverksadjunkt. Linköping.
Anjou, L. A., f. d. Statsråd, Biskop. Visby.
Ankarcrona, C. V., Kabinettskammarherre. Thureholm, Trosa.
Ankarcrona, H. R., Lotsinspektör. Stockholm.
Ankarcrona, J. H., Kommendör. Sthlm.
Annerstedt, C., Docent. Uppsala.
Annerstedt, L., Expeditionschef. Sthlm.
Anstrin, C. J., Registrator. Stockholm.
Areschoug, F. W. C., Professor. Lund.
Arfwidson, G. S., Grosshandlare. Stockholm.
Arfwidson, J. G. S., Underlöjtnant. Stockholm.
Arnberg, C., Disponent. Stockholm.
Arosenius, J. F. N., Öfverstelöjtnant. Stockholm.
Arrhenius, J., Professor. Stockholm.
Arrhenius, P. E., Kapten. Stockholm.
Arwidsson, T. A., Kommendörkapten. Stockholm.
Astrup, H. R., Grosshandlare. Stockholm.
Aurivillius, C., Fil. Doktor. Stockholm.
Axell, S., Grosshandlare. Sundsvall.
Bæckström, A. E. O. A., Kapten. Sthlm.
Bæckström, J. A. C., Kapten. Stockholm.
Bahr, C. G. v., Häradshöfding. Uppsala.
Bahr, S. G. R. v., Öfverste. Uppsala.
Beckman, E., Redaktör. Stockholm.
Beijer, C. G., Generaldirektör. Stockholm.
Beijer, F. P:son, Bokförläggare. Stockholm.
Beijer, P., e. o. Amanuens. Stockholm.
Belfrage, A. G. L., Folkhögskoleföreståndare. Stenstorp (Skaraborgs län).
Bellinder, A., Lektor. Örebro.
Bendixson, W., Grosshandlare. Stockholm.
***Benedicks, G.**, Brukspatron. Gysinge (Gefleborgs län).
Bennich, N. A. G:son, Generaltulldirektör. Stockholm.
Berg, F. T., f. d. Öfverdirektör. Stockholm.
Berg, K. J., President. Stockholm.
Berg, P. J. A., Kapten. Heleneborg, Stockholm.
Berggren, F. T., Tandläkare. Stockholm.
Berggren, S., Professor. Uppsala.
Bergstedt, C. F., Brukspatron. Skruckarp, Motala.
Bergstén, P. W., Med. Doktor. Norrköping.
Bergstrand, A., Lasarettsläkare. Malmö.
Bergström, P. A., Landshöfding. Örebro.
Berlin, K. H., Läroverksadjunkt. Hernösand.
Berlin, N. J., Generaldirektör. Stockholm.
Berndtson, C. I. B., f. d. Lektor. Stockholm.
Billbergh, T. A., f. d. Advokatfiskal. Stockholm.
Björklund, J, A., Litteratör. Stockholm.
Björkman, A., Major. Stockholm.
Björkman, C. A. T., t. f. Generaldirektör. Stockholm.
Björn, C. G., Trädgårdsmästare. Stockholm.
Björnstjerna, C. M. G., Kammarherre, Kansliråd. Stockholm.
Björnstjerna, C. M. L., Grefve, Generallöjtnant. Stockholm.
Björnstjerna, O. M. F., Generalmajor. Stockholm.

* framför namnet utmärker ständig ledamot; jfr § 5 af sällskapets stadgar.

Björnström, F., Medicinalråd. Stockholm.
Blix, C. A., Professor. Stockholm.
Blom, C. E., Amanuens. Stockholm.
Blomberg, A. B., Amanuens. Stockholm.
Blomstrand, C. W., Professor. Lund.
Boëthius, S. J., Lektor. Uppsala.
Bohlin, A., Bokförläggare. Stockholm.
Bohnstedt, C. E. L., Hofjägmästare. Rinkesta, Eskilstuna.
Bohnstedt, J. E., Godsegare. Stockholm.
Bohnstedt, T. L., Brukspatron. Rinkesta. Eskilstuna.
Bolinder, A., Fabriksidkare. Stockholm.
Bolinder, J., Fabriksidkare. Stockholm.
Bonde, C. C:son, Friherre, Kammarherre. Gimmersta, Ås (Södermanlands län).
Bonde, C. J., Grefve, Godsegare. Trolleholm, Trollenäs (Malmöhus län).
Bonde, G. F., Grefve, Godsegare. Hörningsholm, Järna (Stockholms län).
Bonde, G. Trolle-, Grefve, Öfverstekammarjunkare. Stockholm.
Bonnier, A., Bokförläggare. Stockholm.
Boström, E. G., Bruksegare. Östanå (Stockholms län).
Boström, F. A., Ryttmästare. Tynnelsö, Mariefred.
Bowallius, C. E. A., Docent. Uppsala.
Bowallius, R. M., Riksarkivarie. Stockholm.
Braun, C. A., v. Häradshöfding. Stockholm.
Brienen, E. van, Kammarherre, Kansliråd. Stockholm.
Brinck, B. A., Kanslist. Stockholm.
Broberg, J. V., Med. Doktor. Stockholm.
Broomé, L., Kapten. Stockholm.
Broström, C. F., Öfverstelöjtnant. Stockholm.
Brunius, C. J. G., Läroverkskollega. Landskrona.
Brusewitz, E., Myntdirektör. Stockholm.
Brusewitz, E. C., Löjtnant. Stockholm.
Bruzelius, A. J., Sekreterare. Stockholm.
Bruzelius, N. G., Rektor. Ystad.
Bråkenhielm, P. J., Underståthållare. Stockholm.
Bucht, G. W., Kartograf. Luleå.
Bukowski, H., Antiqvitetshandlare. Stockholm.
Burén, A. O. G., Kammarherre. Stockholm.
Burén, C. G., Bruksegare. Attarp, Bankeryd (Jönköpings län).
Burén, C. O. V., President. Stockholm.
Burén, C. P. af, Brukspatron. Boxholm (Östergötlands län).
Börtzell, J. E. A., Hofintendent. Sthlm.
Böttiger, J. F., e. o. Amanuens. Stockholm.
Böttiger, T. G. O., Med. Doktor. Sthlm.

Carlgren, V. M., Lektor. Hernösand.
Carlson, F., Löjtnant. Stockholm.
Carlson, F. F., f. d. Statsråd. Stockholm.
Carlsund, O. E., Civilingeniör. Stockholm.
***Cederlund, E.**, Grosshandlare. Stockholm.
Cederström, C. G., Friherre, Med. Doktor. Bråte. Karlstad.
Cederström, Ed., Friherre. Löfsta, Uppsala.
Cederström, Em., Friherre. Krusenberg, Uppsala.
***Celsing, G. H.**, Kammarherre. Sparreholm (Södermanlands län).
Centerwall, J. E., Rektor. Söderhamn.
Christerson, J. C. E., Kapten. Karlskrona.
Clason, E. C. H., Professor. Uppsala.
Cnattingius, A. T., Jägmästare. Marma (Uppsala län).
Collijn, A., Grosshandlare. Stockholm.
Collijn, H. G., Kartograf. Stockholm.
Collijn, P. A., Grosshandlare. Stockholm.
Collin, A. Z., Lektor. Helsingborg.
Cronhielm, A. A., Grefve, Förste sekreterare. Stockholm.
Cronhielm, A. T., Grefve, Kommendörkapten. Stockholm.
Cronhielm, Ebba, Grefvinna. Stockholm.
Cronquist, A. W., Handelskemist. Stockholm.
Crusebjörn, J., Kapten. Stockholm.
Curman, C., Professor. Stockholm.

Dævel, C. J., Kapten. Stockholm.
Dahl, F. J. V., Rektor. Sölvesborg.
Dahlander, G. R., Professor. Stockholm.
Dahlgren, E. V., Amanuens i K. Biblioteket. Stockholm.
Dahlgren, S., Lektor. Skara.
Dahlman, C. E., Kartograf. Stockholm.
Dahm, O. E. L., f. d. Rektor. Kalmar.
Dalman, A. V. E., Lotskapten. Sthlm.
Dardel, C. A. v., Löjtnant. Stockholm.
Davidsson, H., Generalkonsul. Stockholm.
De Champs, C. E., Kapten. Stockholm.
De Laval, C. G. P., Ingeniör. Stockholm.
De Laval, P. F. H., Fil. Doktor. Stockholm.
De Maré, G., Bruksegare. Nygård, Gamleby (Kalmar län).
***Dickson, C.**, Med. Doktor. Göteborg.
***Dickson, J. J:son**, Grosshandlare. Göteborg.
Djurklou, N. G., Friherre, Kammarherre. Norrbyås (Örebro län).

Drake, C. A. V., Kammarjunkare, Revisor. Stockholm.
Dumrath, O. H., Kandidat. Stockholm.
Du Rietz, G. A., Grosshandlare. Stockholm.
Düben, C. v., Friherre, Godsegare. Stora Lundby, Stallarholmen (Södermanlands län).
Düben, G. W. J. v., Friherre, Professor. Stockholm.

Edlund, E., Professor. Stockholm.
Ehrenheim, P. J. v., f. d. Statsråd. Stockholm.
Ehrensvärd, A. C. A. L., Grefve, Landshöfding. Göteborg.
Ehrensvärd, C. A., Grefve, Underlöjtnant. Stockholm.
Ekelöf, J. A., Kapten. Stockholm.
Ekewall, A. F., Häradshöfding. Skellefteå.
Ekgren, C. E., Kamrerare. Stockholm.
Ekhoff, E., e. o. Amanuens. Stockholm.
Eklund, L. A., Lektor. Norrköping.
Ekström, F. A., Med. Doktor. Stockholm.
Elfving, C. E., Major. Stockholm.
Elfwing, N. A., Generalkonsul. Stockholm.
Engeström, L. S. B. v., Grefve, Godsegare, Museidirektör. Posen.
Engholm, E. V., t. f. Rektor. Norrköping.
Engström, C. C., Kommendörkapten. Stockholm.
Erdmann, E., Geolog. Stockholm.
Ericsson, C. J. A., Lektor. Stockholm.
Eskilsson, N., Bokhandlare. Stockholm.
Essen, C. v., Friherre, Löjtnant. Wik, Uppsala.
Essen, G. A. T. v., Friherre, Legationssekreterare. Svenstorp, Stenstorp (Skaraborgs län).
Essen, R. J. v., Friherre, Godsegare. Ljunghem, Sköfde.
Eurenius, M. C. J., Lektor. Malmö.

Falkenberg, M. H. G., Grefve, Kammarherre. Brokind (Östergötlands län).
Ferlin, P. O. E., Grosshandlare. Stockholm.
Fernblad, D. A., Kartograf. Stockholm.
Fischer, P. A. M., Grosshandlare. Sollentunaholm.
Fleetwood, J. G. G., Friherre, Stationsinspektor. Stockholm.
Follin, C., Ryttmästare. Pålsjö, Helsingborg.
Fornell, J. H., Direktör. Stockholm.
Forsell, A., Bruksegare. Nora.
Forsell, C. W. B. J., f. d. Lotsdistriktschef. Göteborg.
Forssberg, E., Med. Licentiat. Stockholm.
Forssell, N. E., Professor. Skara.
Forssenius, C. J. F., Med. Doktor. Göteborg.
Forssner, C. A. H., Stadsmäklare. Stockholm.
Forsstrand, C. V., e. o. Amanuens. Uppsala.
Francken, G. W. v., Major. Stockholm.
Frestadius, A. V., Grosshandlare. Stockholm.
Frick, E. A., Lasarettsläkare. Hernösand.
Fries, Hendrika, Fru. Stockholm.
Fries, P. C., Öfverstelöjtnant. Stockholm.
Fries, R., Med. Doktor. Göteborg.
Fries, T. M., Professor. Uppsala.
Friesen, S. G. v., t. f. Rektor. Stockholm.
Fryberg, C. E., Godsegare. Stockholm.
Funck, C. O. af, f. d. Major. Stockholm.
Fürst, C., Kandidat. Stockholm.
Fåhræus, H., f. d. Revisionssekreterare, Häradshöfding. Stockholm.
Fåhræus, O. I., f. d. Statsråd. Stockholm.

Geete, K. R., Amanuens. Stockholm.
Geijer, P. A., Akademie-Adjunkt. Uppsala.
Geijer, S. G. v., Kabinettskammarherre. Slättäng, Örtofta (Malmöhus län).
***Gellerstedt, G. R.**, Mantalskommissarie. Stockholm.
Georgii, A., Skeppsklarerare. Stockholm.
Gercke, K. L. H., Fil. Doktor. Stockholm.
Gilljam, G. F., t. f. Rektor. Stockholm.
Gjerling, J. V., f. d. Öfverdirektör. Stockholm.
***Gollcher, O. F.**, Konsul. La Valetta, Malta.
Graf, W., Generalkonsul. Stockholm.
Grafström, F. T., Öfverhofpredikant. Stockholm.
Grape, E. O., Lektor. Umeå.
Gullberg, O. H., Fil. Doktor. Stockholm.
Gyldén, J. A. H., Professor. Stockholm.
Gyldén, Thérese, Fru. Stockholm.
Gyldenstolpe, N. M., Grefve, Kammarherre. Stockholm.
Gyllenkrook, F. G., Friherre, Kabinettskammarherre. Sinklairsholm, Kristianstad.
Gyllenstierna, N., Friherre, Godsegare. Elfdalen, Klippan (Kristianstads län).
Gödecke, P. A., Seminarie-Rektor. Vexjö.
Göthlin, G. V., Öfverläkare. Vadstena.

Hafström, A. W., Grosshandlare. Stockholm.
Hagdahl, J. E., f. d. Kapten. Stockholm.
Hallgren, L. J., Jägmästare. Stockholm.

Hallin, O. F., Medicinalråd. Stockholm.
Hamberg, H. E., Amanuens. Stockholm.
Hamberg, N. P., Professor. Stockholm.
Hammar, A. N., Lektor. Karlskrona.
Hammarhjelm, C., Brukspatron. Mölnbacka (Vermlands län).
Hammarskjöld, C. J., Trafikdirektör. Stockholm.
Hammarsten, O., Professor. Uppsala.
Hammarstrand, S. F., Professor. Uppsala.
Hansen, C., Genremålare. Stockholm.
Hazelius, A., Fil. Doktor. Stockholm.
Hedén, A. P., Fil. Kandidat. Stockholm.
Hedenberg, R. G. v., Kommendörkapten. Stockholm.
Hedenius, P., Professor. Uppsala.
Hedenstierna, A. V. H., v. Häradshöfding. Stockholm.
Heilborn, O. H., Antiqvitetshandlare. Stockholm.
Helander, A. F., Förste landtmätare. Nyköping.
Hellstenius, J. A. C., Förste aktuarie. Stockholm.
Henschen, S. E., Laborator. Uppsala.
Hermelin, O., Friherre, Godsegare. Österby, Eskilstuna.
Hernmark, C. G., Justitieråd. Stockholm.
Heyman, E., Professor. Stockholm.
Hierta, F. P., Friherre, Godsegare. Stockholm.
***Hierta, Hedvig**, Fröken. Stockholm.
Hildebrand, B. E., f. d. Riksantiqvarie. Stockholm.
Hildebrand, C. H., Kandidat. Stockholm.
Hildebrand, Elin, Fru. Stockholm.
Hildebrand, H. O. H., Riksantiqvarie. Stockholm.
Hildebrand, H. R. T. E., Lektor. Stockholm.
Hildebrandsson, H. H., Professor. Uppsala.
Hirsch, A., Musikhandlare. Stockholm.
Hjorth, H., Med. Licentiat. Stockholm.
Hjulhammar, C. A. M., Löjtnant. Stockholm.
Hjärne, H. G., Docent. Uppsala.
Hochschild, C. F. L., Friherre, Excellens, Minister för utrikes ärendena Stockholm.
Holm, G, B. A., v. Häradshöfding. Stockholm.
Holmerz, C. G. G., t. f. Direktör. Stockholm.
Holmgren, A. F., Professor. Uppsala.
Holmquist, V., Teaterdirektör. Stockholm.
Holmström, L. P., Folkhögskoleföreståndare. Hvilan, Åkarp (Malmöhus län).
***Holst, N. O.**, Geolog. Stockholm.
Horn, L. L. v., Kapten. Karlskrona.
Horngren, H., v. Konsul. Stockholm.
Hubendick, L. A., Kapten. Stockholm.
Huss, F. F., Justitieråd. Stockholm.
Huss, M., f. d. Generaldirektör. Qvistrum, Åtvidaberg (Östergötlands län).
Hüttling, G. A., Byråassistent. Stockholm.
***Hybennet, B.**, Tandläkare. Teheran.
Hägg, J., Kapten. Stockholm.
Högselius, P. M. V., Regementsläkare. Alingsås.
Höjer, M., Lektor. Stockholm.

***Isæus, P. M. R.**, Lektor. Stockholm.

Jentzen, C. M. G., f. d. Förste bataljonsläkare. Stockholm.
Johansson, N. A., Rektor, Göteborg.
Juhlin-Dannfelt, C., Generalkonsul. Helsingfors.
Jäderholm, A. O. G., Professor. Sthlm.
Jäderin, E., Lektor. Stockholm.

Kafle, C. J. F., Kommendörkapten. Karlskrona.
Kardell, S. J., Lektor. Östersund.
Karlson, K. F., Lektor. Örebro.
Kempff, F. J. V., Sjökapten. Stockholm.
Kempff, H., Lektor. Gefle.
Key, Axel, Professor. Stockholm.
Keyser, J. F. G., Med. Doktor. Stockholm.
Kierulf, O. R., Excellens, Norsk Statsminister. Stockholm.
Kinberg, A. G. H., Underlöjtnant. Stockholm.
***Kinberg, J. G. H.**, Professor. Stockholm.
Kjellberg, A., Professor. Stockholm.
Kjellman, F. R., Docent. Uppsala.
Klercker, C. E. af, Öfverstelöjtnant. Stockholm.
Klingenstjerna, E. G., Öfverste. Stockholm.
Klint, A. H., Läroverksadjunkt. Stockholm.
Klintberg, A. F. H., Kapten. Stockholm.
Knös, C. J., Major. Stockholm.
Koch, H. A. v., Kapten. Stockholm.
Kockum, C. L., Godsegare. Bulltofta, Malmö.
Kramer, J. H., Licencié-ès-Lettres. Stockholm.
Kreüger, C. H., Kontre-Amial. Stockholm.
Kreüger, Ingeborg, Fru. Stockholm.
Kreüger, O. F., Kommendörkapten. Stockholm.
Krusenstjerna, G. P. v., Kapten. Göteborg.

Krusenstjerna, M. P. v., Kommendörkapten. Stockholm.
Kullgren, I., v. Konsul. Uddevalla.
Kurck, A. F., Friherre, f. d. Ryttmästare. Rynge, Marsvinsholm (Malmöhus län).

Lagercrantz, C., Kapten. Stockholm.
Lagercrantz, G. D. T., Borgmästare. Vadstena.
Lagerberg, M., Kammarherre, Musei-intendent. Göteborg.
Lagerberg, S. A. C:son, Kommendörkapten. Karlskrona.
Lagergren, J. A., Kapten. Halmstad.
Lagerheim, C. H. T. A., Kabinettssekreterare. Stockholm.
Lagerqvist, C., Godsegare. Svärta, Gnesta (Södermanlands län).
Lagerstedt, N. G. V., Läroverkskollega. Stockholm.
Lagerström, G. O., Läroverkskollega. Stockholm.
Lamm, A., Med. Doktor. Stockholm.
Lancken, W. G. v. der, Kapten. Stockholm.
Landgren, L., Biskop. Hernösand.
Landgren, S. H. G., Provinsialläkare. Leksand.
Laurin, C., Ingeniör. Stockholm.
Leche, W., Fil. Doktor. Stockholm.
Leczinsky, S. S. S., Kommissionslandtmätare. Stockholm.
Leffler, J. A., Fil. Doktor. Göteborg.
Leijer, J. G. E., Regementsläkare. Visby.
Leijonhufvud, B, A., Friherre, Generallöjtnant. Stockholm.
Leijonhufvud, S. E. G., Friherre, Öfverstelöjtnant. Åkerö, Bettna (Södermanlands län).
Levertin, C. O., Grosshandlare. Stockholm.
Lewenhaupt, A. C. L., Grefve, Öfverkammarherre. Sjöholm, Katrineholm (Södermanlands län).
Lewenhaupt, H. G. A., Grefve. Säbylund, Mosås (Örebro län).
Lewenhaupt, M. E. A., Grefve, Kaptenlöjtnant. Beckershof, Katrineholm (Södermanlands län).
Lidman, B. J. A., Kapten. Stockholm.
Lilliehöök, C. B., f. d. Kommendör. Grenna.
Lilliehöök, G. B., Kommendörkapten. Karlskrona.
Lilliehöök, J. F., Öfverstelöjtnant. Körtingsberg, Vretstorp (Örebro län).
Lilljeborg, W., Professor. Uppsala.
Limnell, C. A., Öfverdirektör. Stockholm.
Lind af Hageby, A. F. L., Kapten. Stockholm.
Lindahl, V. N. A., Auditör. Karlskrona.
Lindberg, C. F., Artist. Stockholm.
Lindbohm, L. R., Sekreterare. Stockholm.
Lindeberg, K. M., Assistent. Stockholm.
Linder, N., Lektor. Stockholm.
Lindgren, H. O., Professor. Lund.
Lindhagen, D. G., Professor. Stockholm.
Lindqvist, C. A., Professor. Stockholm.
Lindqvist, G. W., Hamnstyrman. Stockholm.
Lindström, A. F., Geolog. Stockholm.
Lindström, G., Assistent. Stockholm.
Lindström, G., Professor. Stockholm.
Lindström, K. A., Redaktör. Stockholm.
Lindvall, C. A., Ingeniör. Bergsund, Stockholm.
Ling, K., Med. Licentiat. Smedjebacken (Kopparbergs län).
Linnström, H., Bokförläggare. Stockholm.
Ljungman, A. V., Docent. Tjörn (Göteborgs och Bohus län).
***Ljungqvist, K. O.**, Bruksegare. Munksjö, Jönköping.
Ljungstedt, E. K., f. d. Departementschef. Stockholm.
Ljungström, C. J., Kyrkoherde. Tunhem. Rånnum (Elfsborgs län).
Ljungström, J. P., Kommissionslandtmätare. Stockholm.
Looström, C., Bokhandlare. Stockholm.
Looström, L., Amanuens. Stockholm.
Lovén, J. H., Statsråd. Stockholm.
Lovén, L. F., Kapten. Stockholm.
Lovén, O. C., Professor. Stockholm.
Lovén, P. S., Med. Licentiat. Stockholm.
Lovén, P. C. L., Kapten. Stockholm.
Lovén, S., Professor. Stockholm.
Lovisin, C., Friherre, Kapten. Stockholm.
Lundberg, C. A., Lektor. Stockholm.
Lundberg, O., Kapten. Stockholm.
Lundgren, S. A. B., Professor. Lund.
Lundh, A., Kyrkoherde. Hjersås (Kristianstads län).
Lundin, A. V., Fabriksidkare. Stockholm.
Lundin, C., Litteratör. Stockholm.
Lundstedt, B. V., Amanuens. Stockholm.
***Lundström, C. F.**, Fabriksidkare. Stockholm.
Lundström, C. J., Fabriksidkare. Tammerfors.
Lundström, Sophie, Fru. Stockholm.
Lübeck, E., Sjökapten. Stockholm.
Löfman, C., Sekreterare. Stockholm.
Löfström, S. A., Fil. Doktor. Stockholm.
Löfvenberg, J. C., e. o. Notarie. Stockholm.
Löwegren, M. K., Akademie-Adjunkt. Lund.

Malmberg, F. S., f. d. Kapten. Stockholm.
Malmstedt, L. M., Läroverksadjunkt. Linköping.

Malmsten, K., Med. Licentiat. Stockholm.
Malmström, C. G., Professor. Uppsala.
Malmström, J. A., Professor. Stockholm.
Mannerskantz, C. A., f. d. Kapten. Värnanäs (Kalmar län).
Mannerstråle, F. V., Bruksegare. Ulfhäll, Strengnäs.
Martin, N. W., Magistratssekreterare. Stockholm.
Medin, K. O., Docent. Stockholm.
Metzén, F. V., Kyrkoherde. Skeninge.
Metzén, K. G., Kansliråd. Stockholm.
Meves, F. W., f. d. Konservator. Stockholm.
Modin, J. E., Lektor. Vesterås.
Montan, E. V., Docent. Stockholm.
Montelius, G. O. A., Förste amanuens. Stockholm.
Morell, E. J., Professor. Stockholm.
Munthe, Å., Med. Kandidat. Uppsala.
Murray, R., Med. Licentiat. Stockholm.
Müller, J., Fil. Doktor. Stockholm.
Möller, P. v., Ryttmästare. Skottorp, Östra Karup (Hallands län).

Nathorst, A. G., Geolog. Stockholm.
Nauckhoff, E. G. R., Grufingeniör. Nya Kopparberget (Örebro län).
Naumann, C., Justitieråd. Stockholm.
Naumann, C. F., Professor. Lund.
Netzel, N. V., e. o. Professor. Stockholm.
Nilson, F. O., Hofrättsråd. Kristianstad.
Nilsson, N. P., Rektor. Landskrona.
Nobel, A., Civilingeniör. Paris.
Nobel, L., Fabriksidkare. S:t Petersburg.
Norberg, A. A., Expeditionschef. Stockholm.
Norblad, J. A., Fil. Doktor. Rörstrand, Stockholm.
Nordenfalk, C. O. C. J., Expeditionschef. Stockholm.
Nordenfalk, J., Friherre, Godsegare. Stockholm.
Nordenfeldt, L. M., Landtmäteridirektör. Stockholm.
***Nordenskiöld, Anna**, Friherrinna. Stockholm.
Nordenskjöld, A. M., Kapten. Vesterås.
Nordenskjöld, A. M., Kapten. Virqvarn, Oskarshamn.
Nordenskjöld, C. A. M., Kapten. Stockholm.
Nordenskjöld, O. G., Öfverstelöjtnant. Jönköping.
Nordenskjöld, O. R., Kommendörkapten. Karlskrona.
Nordenskjöld, O. V., Kapten. Karlskrona.
Nordenström, H., Provinsialläkare. Linköping.
Nordin, P. F. S., Föreståndare för döfstumanstalt. Skara.
Nordlander, D., Generaldirektör. Stockholm.
Nordström, C. F. T., t. f. Bergshauptman. Sala.
Nordström, S. E. T., Kanslisekreterare. Stockholm.
Norstedt, E., Godsegare. Stockholm.
Nyblæus, G., Öfverste. Stockholm.
Nyström, C. L. H., Med. Licentiat. Stockholm.

Odelberg, O. W., Disponent. Gustafsberg (Stockholms län).
Odén, K. G., Aktuarie. Stockholm.
Odenius, M. V., Professor. Lund.
Oldberg, E. O. M., Kapten. Stockholm.
Olivecrona, S. R. D. K., Justitieråd. Stockholm.
***Ohlsson, A.**, Grosshandlare. Cape Town.
Olsson, P., Lektor. Östersund.
Otter, F. V. v., Friherre, Kommendör. Karlskrona.

Pallin, J. R., Lektor. Stockholm.
Palme, J. H., Bankdirektör. Stockholm.
Palmgren, K. E., Skolföreståndare. Stockholm.
Palmstierna, C. F. H., Friherre, Envoyé. Stockholm.
Palmstierna, H. M. A., Friherre, Öfverste. Skenäs, Vingåker (Södermanlands län).
Paykull, L. G. v., Friherre, Kapten. Stockholm.
Peterson, A. A., Martineholm, Huddinge.
***Petre, C.**, Brukspatron. Elfkarleö (Uppsala län).
Petrelli, C. M. J., Kontraktsprost. Söderköping.
Petri, H., Konsistorienotarie. Linköping.
Peyron, A., Grosshandlare. Stockholm.
Peyron, A. C., Ryttmästare. Stockholm.
Peyron, E. S. K., Kammarherre, Kommendörkapten. Stockholm.
Peyron, L., Grosshandlare. Stockholm.
Piehl, K. F., Docent. Uppsala.
Pihlgren, J. T., Mariningeniör. Stockholm.
***Platen, C. B. E. v.**, Grefve, Öfverstekammarjunkare. Stockholm.
Platen, C. G. L. v., Friherre, Registrator. Stockholm.
Pontén, J. O., Lektor. Strengnäs.
Poppius, E. G., Revisor. Stockholm.
Printzsköld, O. H. R., Kammarherre, Förste aktuarie. Stockholm.
Pålman, Kornelia, Fröken. Stockholm.

Quennerstedt, A. V., Professor. Lund.
Qvanten, E. v., Bibliotekarie. Stockholm.

Redlich, W. F. v., Generalkonsul. Stockholm.
Regnell, A. F., Med. Doktor. Caldas, Minas Geraes, Brasilien.

Restadius, D. G., v. Häradshöfding. Stockholm.
Rettig, R., Grosshandlare. Gefle.
*Retzius, Anna, Fru. Stockholm.
*Retzius, M. G., Professor. Stockholm.
*Reventlow, C. D., Grefve, Godsegare. Finnhult, Hurfva (Malmöhus län).
Ribbing, S., Professor. Lund.
Rodhe, H. T. B., Rektor. Varberg.
Rogberg, C. E. J., Professor. Stockholm.
Rosen, C. G. v., Grefve, Kabinettskammarherre, Kommendörkapten. Stockholm.
Rosén, K. A., Bruksegare. Stockholm.
Rosén, P. G., Professor. Stockholm.
Rosenberg, J. O., Professor. Stockholm.
Rossander, C. J., Professor. Stockholm.
Roth, M., Läroverksadjunkt. Stockholm.
Rothstein, F. v., Landtbrukare. Stockholm.
Rubenson, M., Litteratör. Göteborg.
Rubenson, R., Professor. Stockholm.
Ruuth, Anna, Friherrinna. Stockholm.
Ruuth, M. D., Friherre, Kapten. Stockholm.
Ryding, B. T. G., Landshöfding. Hernösand.
Rääf, B. L., Godsegare. Forssnäs, Sund (Östergötlands län).

Sack, J. G., Friherre, Ryttmästare. Mariestad.
Saloman, G., Professor. Stockholm.
Samson, A., Bokhandlare. Stockholm.
Sandahl, O. T., Professor. Stockholm.
Sandeberg, H., Löjtnant. Stockholm.
Sander, N. F., Kanslisekretare. Stockholm.
Sandzén, C. G., Kyrkoherde. Främmestad (Skaraborgs län).
Santesson, C. G., Professor. Stockholm.
Santesson, G. H., Kemist. Stockholm.
Schale, E. G. M., Löjtnant. Stockholm.
Schale, H., Bruksegare. Stockholm.
Scherini, P. H., Kontraktsprost. Östra Husby (Östergötlands län).
Schiller, A. L., Rektor. Göteborg.
Schmidt, K., Godsegare. Vrå, Järna (Stockholms län).
Schotte, G. V., t. f. Rektor. Nyköping.
Schough, R., Major. Stockholm.
Schürer v. Waldheim, J. V., Landtbrukare. Mellingeholm, Norrtelge.
Schütz, E. J., Förste landtmätare. Stockholm.
Schütz, F. T., Amanuens. Stockholm.
Schwerin, H. H. v., Friherre, e. o. Biblioteksamanuens. Lund.
Sederholm, E. M., Bruksegare. Ålberga (Södermanlands län).
Sederholm, J., Bruksegare. Näfveqvarn (Södermanlands län).
Seippel, J. A., Grosshandlare. Stockholm.
Selander, N. J. T., Kapten. Stockholm.
Selander, W., Hofrättsnotarie. Sthlm.
Seth, G. A. J., f. d. Kommissionslandtmätare. Stockholm.
Settervall, J., Grosshandlare. Stockholm.
*Sidenbladh, E., Öfverdirektör. Stockholm.
Sidenbladh, K., Förste aktuarie. Stockholm.
Silfversparre, C. I. A. S., Sjökapten. Stockholm.
Silfversparre, W. W., Löjtnant. Karlberg, Stockholm.
Silfverstolpe, C. G. U., Kammarherre, Amanuens i Riksarkivet. Stockholm.
Siljeström, P. A., f. d. Rektor. Stockholm.
Sillén, O. F. af, President. Stockholm.
Simoni, P. M., Handlande.
Sjöberg, A. T., Expeditionschef. Stockholm.
Sjöberg, J., Kommerseråd. Stockholm.
Sjögren, C. A. H., Bergmästare. Filipstad.
Sjöstrand, A., f. d. Lektor. Kalmar.
Sjöstrand, D. M., Läroverksadjunkt. Stockholm.
Skarin, A. R., Revisionssekreterare. Stockholm.
Skogman, C. J. A., Friherre, Kapten. Stockholm.
Smerling, M. L., Grosshandlare. Stockholm.
Smitt, E. V., Bankkassör. Stockholm.
Smitt, F. A., Professor. Stockholm.
*Smitt, J. V., Generalkonsul. Stockholm.
Sondén, C. M., Med. Doktor. Stockholm.
Sparre, G. A. V., Grefve, Excellens, Riksmarskalk. Stockholm.
Spilhammar, J. R., Redaktör. Stockholm.
Spångberg, J., Lektor. Sundsvall.
Stackelberg, B. O., Friherre, Kommendör. Stockholm.
Stecksén, J. O. B., Öfverste. Stockholm.
Steffenburg, A., Läroverksadjunkt. Falun.
Steinnord, J. H. V., Lektor. Linköping.
Stenberg, S., Professor. Stockholm.
Stjernspetz, P. A. H., Major. Stockholm.
Stjernstedt, S. F. A., Friherre.
Stolpe, C. M. G., Amanuens. Stockholm.
Stolpe, H., Amanuens. Stockholm.
Stolpe, K. W. L., Major. Karlsborg. Stockholm.
Ström, A. L., Intendent. Stockholm.
Stuxberg, A. J., Fil. Doktor. Stockholm.
Stål, W., Major. Luleå.
Stålhammar, A., Öfverstelöjtnant. Stockholm.
Sundberg, A. N., Erkebiskop. Uppsala.

Sundberg, E. G., Sekreterare. Stockholm.
Sundelin, E. T., Läroverkskollega. Enköping.
Sundevall, H. L., f. d. Kontre-Amiral. Karlskrona.
Sundström, C. R., Läroverkskollega. Stockholm.
Svanberg, C. J. A., Med. Licentiat. Stockholm.
Svanberg, G., f. d. Professor. Uppsala.
Svedbom, V., Sekreterare. Stockholm.
Svedelius, A. G., Kapten. Göteborg.
Svedelius, V. E., f. d. Professor. Uppsala.
Svinhufvud, C. A. C., Bruksegare. Stockholm.
Swalin, V., Amanuens. Stockholm.
Sydow, F. v., Hamnkapten. Stockholm.
Sylvander, G. V., f. d. Läroverksadjunkt. Kalmar.
Sylwan, E., v. Häradshöfding. Stockholm.
Säve, T. A., Lektor. Karlstad.
Söderbaum, P. H., Rektor. Sundsvall.
Söderberg, H. G., Grosshandlare. Stockholm.
Söderberg, J., Grosshandlare. Stockholm.
Söderberg, J. E., Aktuarie. Stockholm.
Söderbom, H. G. O., Kandidat. Uppsala.
Söderlind, J., f. d. Rektor. Stockholm.
Söderström, C. C., Grosshandlare. Stockholm.
Söderström, Marie, Fru. Stockholm.
Södervall, K. F., Akademie-Adjunkt. Lund.
Södling, C. E., v. Konsul. Vestervik.

Taube, O. F., Statsråd. Stockholm.
Tauvon, J. H., Sekreterare. Stockholm.
Tegnér, E., Amanuens i K. Biblioteket. Stockholm.
Tegnér, E. H. V., Professor. Lund.
Telander, O. F., Kartograf. Stockholm.
Telander, R., Ingeniör. Stockholm.
Tengelin, J. N., Bruksidkare. Stockholm.
Thavenius, E. T., Byggmästare. Stockholm.
Théel, J. H., Docent. Uppsala.
Themptander, O. R., Statsråd. Stockholm.
Thimgren, C. L., Kapten. Stockholm.
Thollander, A. F., v. Häradshöfding. Stockholm.
Thudén, C. J. A., Lektor. Halmstad.
Thyselius, E. J. A., e. o. Amanuens. Stockholm.
Tigerstedt, R., Med. Doktor. Stockholm.
Titz, C. A., Konsul. Riga.
Toll, E. O., Direktör. Stockholm.
Torell, O. M., Chef för Sveriges Geologiska undersökning. Stockholm.
Torin, C. J. L., Läroverksadjunkt. Skara.
Tornérhjelm, J. C. A., Kanslisekreterare. Stockholm.
Tottie, H., Konsul. Stockholm.
Tottie, Ch., Underlöjtnant. Stockholm.
Treffenberg, N. C. E., Landshöfding. Falun.
Tullberg, T., Prosektor. Uppsala.
Törnebohm, A. E., Fil. Doktor. Stockholm.
Törngren, L. M., Kapten. Stockholm.

Ugglas, C. G. af, Friherre, Öfverståthållare. Stockholm.
Ulff, G. E., Kommendörkapten. Stockholm.
Ulff, O. F., v. Häradshöfding. Stockholm.
Ulfsparre, S. B., Major. Stockholm.
Upling, A. A., Kartograf. Stockholm.
Upmark, G. H. V., Intendent. Stockholm.

Vegesack, A. V. v., Friherre, Öfverste. Stockholm.
Vegesack, E. M. P. v., Friherre, Öfverste. Visby.
Virgin, C. P. S., Kontre-Amiral. Sthlm.
Virgin, Mary, Fru. Stockholm.

Wachtmeister, C. A., Friherre, Kammarherre, Kapten. Stockholm.
Wachtmeister, C. F., Grefve, Kapten. Bönsta, Nyköping.
Wachtmeister, H. G., Grefve, Andre sekreterare. Stockholm.
Wachtmeister, H. H:son, Grefve, Kanslisekreterare. Stockholm.
Wadner, L. A., Rektor. Stockholm.
Wærn, Augusta, Fru. Stockholm.
Wærn, C. F., t. f. President. Stockholm.
Wærn, L. M., Bruksegare. Gefle.
Wahlberg, C. G., e. o. Amanuens, Stockholm.
Wahlfisk, J., Kyrkoherde. Strengnäs.
Wahlstedt, L. J., Lektor. Kristianstad.
Wahren, H., Fabriksidkare. Norrköping.
Walldén, V., Redaktör. Stockholm.
Wallenberg, A. W., Löjtnant. Stockholm.
Wallensteen, J. A., Krigshofrättsråd. Stockholm.
Wallin, E. V., Bokhandlare. Stockholm.
Wallis, A. B., Godsegare. Dybeck, Skurup (Malmöhus län).
Warberg, C. A. C., Kapten. Stockholm.
Warfvinge, F. V., Öfverläkare. Stockholm.
Wattrang, A., Kammarherre. Jakobsberg, Björnlunda (Södermanlands län).
Wedberg, J. O., Justitieråd. Stockholm.
Weibull, M. J. J., Professor. Lund.
Weinberg, C. A., Notarie. Stockholm.
Werner, A., Med. Licentiat. Stockholm.
Werner, C. F., Dockmästare. Stockholm.
Wester, S. A. V., Kapten. Mariestad.
Westerlund, E. O. T., Förste bataljonsläkare. Enköping.

Westin, O. E., Lektor. Stockholm.
Westman, L., Godsegare. Valla, Linköping.
Wickberg, R. M., Docent. Lund.
Widgren, J. F., Kyrkoherde. Normlösa, Mantorp (Östergötlands län).
Widman, O., Docent. Uppsala.
Widmark, H. A., Landshöfding. Luleå.
Wieselgren, H. O., Bibliotekarie. Stockholm.
Wigert, A., Grosshandlare. Stockholm.
*__Wijk, O.__, Grosshandlare. Göteborg.
Wijkander, E. A., Professor. Göteborg.
Willers, V., v. Häradshöfding. Stockholm.
Wiman, E. A., Kartograf. Stockholm.
Wimmerstedt, A., Godsegare. Bruatorp, Söderåkra (Kalmar län).
Winborg, T., Fabriksidkare. Stockholm.
Winge, M. E., Professor. Stockholm.
Winroth, E. A., Kapten. Stockholm.
Wisén, T., Professor. Lund.
Wising, P. J., Professor. Stockholm.
Wikström, J. A., Läroverksadjunkt. Hudiksvall.
Wittlock, J. A. Z., Förste bataljonsläkare. Vexjö.
Wittrock, V. B., Professor. Stockholm.
Wolyn, E. G., Geodet. Stockholm.
Wretlind, E. V., Med. Doktor. Göteborg.
Zachrisson, C. A., Lektor. Stockholm.
Zander, C. F., Major. Motala.
Zetterberg, H., Godsegare. Sticklinge, Lidingön, Stockholm.

Åberg, J. F. E., Major. Stockholm.
Åberg, S. J., Fil. Doktor. Helsingborg.
Åhrberg, C. H., v. Häradshöfding. Stockholm.
Åhrberg, O., Kapten. Stockholm.
*__Åkerberg, C. G.__, Generalkonsul. Cape Town.
Åkerberg, P. O., Förste bataljonsläkare. Falun.
Åkerhjelm, J. G. N. S., Friherre, Öfverstekammarjunkare. Stockholm.

Öberg, A. E., Kapten. Stockholm.
Öberg, P. E. V., Grufingeniör. Persberg, (Vermlands län).
Ödberg, J. F., t. f. Rektor. Skara.
Ödman, S., Öfverläkare. Lund.
Ödmansson, E., Professor. Stockholm.
Öhrnell, C. M., Grosshandlare. Stockholm.
Öhrström, V. F., Professor. Stockholm
Östergren, A., Justitieråd. Stockholm.

Sammankomster

i

Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi

år 1882.

Januari	20	(3:e fredagen)
Februari	17	(3:e »)
Mars	17	(3:e »)
April	24	(4:e måndagen)
Maj	19	(3:e fredagen)
Oktober	20	(3:e fredagen)
November	17	(3:e »)
December	15	(3:e »)

Alla sammankomsterna hållas kl. 7 e. m.

i Svenska Läkaresällskapets lokal,

19 Nya Kungsholmsbrogatan,

Stockholm.

Om sjöfart mellan Ob-Jenisej och Atlanten,

stenografisk uppteckning af ett föredrag hållet i Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi den 20 januari 1882

af A. E. Nordenskiöld.

Under de senare åren hafva allt emellanåt i tidningarna förekommit små notiser rörande sjöfarten mellan Atlantiska hafvet och de sibiriska floderna Ob och Jenisej, ofta omförmälande åtskilliga olyckshändelser, hvilka inträffat under de försök, som gjorts med en dylik sjöfart, och ofta åtföljda af ofördelaktiga anmärkningar rörande möjligheten att praktiskt använda den nya kommunikationsleden. Att man kommit till en sådan slutsats torde väl väsentligast bero derpå, att det företrädesvis varit berättelser om de försök, hvilka utfallit mindre lyckligt, som nått tidningarnas spalter; men om de fartyg, som lyckligt och väl seglat till Ob eller Jenisej och åter, om dem hafva tidningarna icke haft något att förmäla, — ja det så litet, att det äfven för den, som eljest är hemmastadd i dagens geografiska literatur och har tillgång till de tidskrifter och tidningar, der dylika notiser pläga införas, varit förenadt med stora svårigheter att få närmare kännedom om de *lyckligt* afslutade färderna i dessa farvatten. Detta har jag vetat, och jag har derför mer än en gång ämnat uppträda för att bemöta de oriktiga slutsatser, som man velat draga af tillfälliga olyckshändelser, men då det ju är omöjligt att ständigt vara redo att polemisera, har jag hitintills ej kommit mig för att lemna någon dylik vederläggning. Då emellertid denna fråga helt nyligen åter varit föremål för tviflande tidningsartiklar, har jag trott det kunna vara af intresse för antropologiskt-geografiska sällskapet att få en kort sammanställning af hvad man verkligen vet i denna sak.

Efter min öfvertygelse tyder all den erfarenhet, som man under de senare åren vunnit, derpå, att det här är fråga om begynnelsen, den långsamma begynnelsen till en handelsförbindelse af omätlig praktisk betydelse.

Till en början vill jag erinra derom, att den första resan till Jenisej gjordes år 1875, sålunda för endast sju år tillbaka. Denna nya kommunikationsled är följaktligen så ung, att man icke kan begära, att

den under en så kort tid skall hafva hunnit vinna någon synnerlig utveckling, särdeles som åtskilliga svårigheter af alldeles eget slag här tillkomma. Sibirien är ett land, som hitintills varit fullständigt afstängdt från verldshafvet och det europeiskt-amerikanska affärslifvet, och det är naturligtvis ganska svårt, att få den i ett sådant land alldeles egendomligt utbildade affärsverlden att intressera sig för någonting för den så främmande som en sjökommunikation. Det har ej heller till dato fullt lyckats. Vidare är Sibirien icke blott afstängdt från Europa; den bebodda delen deraf ligger ganska långt från de stora flodernas mynningar i Ishafvet, och de varor, som skola till landet in- och utföras, måste med flodbåtar transporteras hundratals mil, innan de nå marknads- eller hafslastageplatsen. Men både Ob och Jenisej utmynna i stora bugter, der sjögången understundom kan vara ganska svår, kanske jämförlig med den vi hafva på sjön Vettern. I denna sjögång hafva flodbåtarna svårt att reda sig, och kaptenerna som föra dem förklara sig väl kunna våga sig ned till de öar, der flodernas långa mynningsvikar börja, men åtaga sig på inga vilkor varutransport till eller från något närmare hafvet beläget ställe. Detta vore, säga de, död för dem sjelfva och ett gifvet förderf för deras fartyg. Sjöfarten på dessa vikar är dock en leksak för hafsvana sjömän på ändamålsenliga fartyg, naturligtvis under förutsättning att mynningsvikarna vore sjökartlagda, ett förhållande som för det närvarande icke eger rum. Man kan sålunda icke begära, att alla dessa svårigheter redan skulle hunnit besegras och att en lifligare handelsförbindelse med dessa trakter redan skulle kunnat uppstå, men med kännedom om Sibiriens omätliga tillgångar kan man med full säkerhet sluta till, att en dylik handelsförbindelse förr eller senare skall komma till stånd, om blott sjöförbindelsen är praktiskt användbar. Att redan nu med bestämdhet påstå, att en sjöresa öfver Ishafvet till Ob-Jenisej *hvarje år* är möjlig, dertill torde den erfarenhet man hittills vunnit vara för ringa; den sträcker sig nämligen icke längre tillbaka än sju år, och från en så kort tidrymd kan man icke med någon absolut säkerhet draga slutsatser om, huru förhållandet allt framgent kan komma att gestalta sig. Men om det visat sig, att från och med 1875 man hvarje år kunnat utan synnerlig svårighet göra sjöresor till Ob och Jenisej, och att de olyckshändelser, som härunder inträffat, berott till stor del på oerfarenhet i afseende å farvattnet hos dem, som fört fartygen, eller åtminstone icke härrört af isförhållandena, då torde man med temlig sannolikhet kunna draga den slutsats, att en årlig sjöförbindelse till dessa floder är möjlig.

Låtom oss då se hvad ishafsfärderna under de förgångna åren i detta hänseende lära oss. Det första året 1875 seglade jag med en

fångstskuta Pröven öfver Atlanten till Jenisej och fann Kara-hafvet nästan isfritt. Hösten samma år återvände »Pröven» utan svårighet till Atlanten, och man skulle sannolikt icke heller på återvägen hafva mött någon is, om man, i stället för att välja vägen genom Matotschkin-sundet, utseglat ur Kariska hafvet genom det längre söder ut belägna Jugor-sundet. År 1875 fans sålunda intet hinder — icke ens för ett ganska klent utrustadt segelfartyg, som troligen skulle hafva utdömts af den domstol i England, som har att bedöma fartygs sjöduglighet, — att från Atlanten nå Jenisej. Detta var första resan. Medan dr Kjellman med Pröven återvände till Norge, begaf jag mig jämte några deltagare i expeditionen först i båt uppför floden och derpå landvägen genom Sibirien. Med den entusiasm och det sangviniska lynne, som i allmänhet utmärker den ryska nationen, togs derstädes denna första resa såsom ett säkert bevis, att nu vore farvattnet till Ob-Jenisejs mynningar tidtals fullkomligt öppet. Samtidigt höjde sig dock flere röster, som förklarade »Prövens» lyckliga färd vara en ren tillfällighet. »Nordenskiöld har haft tur», sade man, »och derför kom han fram, men kan nog icke göra om detsamma ett annat år». För att visa att detta dock var möjligt, företog jag år 1876 en ny resa till Jenisej och fann då Kara-hafvet visserligen något mera drifisbeströdt än förut, men jag kom i alla fall utan svårighet fram till Jenisej och åter till Europa. Jag lemnade Newyork den 1 juli och var efter sex och en half vecka den 15 augusti utanför Jenisejs mynning, och detta oaktadt jag för denna resa använde först en ångbåt till Liverpool, sedan på jernväg färdades genom England och vidare på en annan ångbåt från Hull till Trondhjem, der jag mötte den för expeditionen förhyrda ångbåten. Detta visar, att resan var ganska snabb och att ishinder vid densamma spelade en ganska ringa roll. Men väl stötte jag under denna resa tre särskilda gånger på grund, dock utan men för fartyget, som först några år derefter sjönk i Nordsjön.

Samma år försökte äfven engelske kaptenen Wiggins att segla uppför Ob, men då han i Obs mynningsvik mötte en stark ström och grundt farvatten, seglade äfven han till Jenisej och kom ett godt stycke uppför floden, der han öfvervintrade. Fartyget, som kommit oskadadt öfver Kara-hafvet, förliste vid islossningen följande vår.

Året derpå 1877 förhyrdes af ryska affärsmän en ångbåt för att föra varor från Hull till Ob. Fartyget fördes af en skicklig sjökapten, Dahl, med hvilken jag dock icke personligen sammanträffat. Han reste från Hull, kom utan svårighet fram till Obs mynningsvik och gick sedan icke blott uppför denna, utan äfven långt uppför Ob-floden. Detta var sålunda en synnerligen lyckad och vacker resa, och jag förmodar, att den lemnade godt resultat äfven i ekonomiskt afseende, så

till vida att de varor, som medförts från Hull, förmodligen till höga pris såldes i de sibiriska städerna.

Samma år, 1877, fick jag af herr Sibiriakoff, som äfven bidragit till bestridande af omkostnaderna för 1876 års expedition, i uppdrag att för en Jenisej-färd inköpa ångbåten Fraser från Motala. Den fördes af en tysk sjökapten, Dallmann, och utrustades i Göteborg, hvarefter den i Bremen intog varor, med hvilka den gick till Jenisej. Fraser kom utan svårighet till Jenisej och ett godt stycke uppför floden samt vände åter derifrån till Europa fullkomligt oskadad, ehuru efter att ett par gånger hafva stött på grund i det okända farvattnet. År 1877 var sålunda ett ganska lyckligt år i det afseende, att inga svårigheter mötte för en sjöförbindelse öfver Atlanten med Sibirien.

Året 1878 var ett kanske ändå lyckligare år, åtminstone för de fartyg, som samtidigt med Vega utrustades för resa till Jenisej, nämligen samma Fraser, hvarom jag nyss talat, och ett segelfartyg, Express, som blifvit förhyrdt i Norge. Dessa fartyg förde äfven last till Jenisej, och goda anordningar voro nu vidtagna för att tillförsäkra dem om återfrakt. De hemförde ock den första sädeslast från Sibirien till Europa. Utom dessa företog ännu ett fartyg detta år färden till Jenisej. En baron Knoop, en rik affärsman, bosatt i Ryssland, men till börden tysk, hade nämligen förhyrt en ångbåt, Louise, för att föra varor till Jenisej. Louise strandade redan vid kusten af Norge och måste öfvergifvas, då den icke mer kunde användas för denna resa. Dess last öfverfördes på en annan ångbåt, Zaritza, som efter olyckshändelsen med Louise förhyrdes att fortsätta resan. Zaritza förde dessutom med sig en liten ångbåt, Moskva, hvars bestämmelse var att, efter att hafva åtföljt Zaritza till Jenisejs mynning, derifrån söka på egen hand taga sig uppför floden till staden Jenisejsk. Resan gick för båda fartygen bra öfver Kara-hafvet, af isen ledo de ingen skada, men samma olycka, som hände Louise på norska kusten, drabbade nu Zaritza, som strandade på en sandbank icke långt från mynningen af Jenisej. Närmare detaljer om denna olyckshändelse är jag icke i tillfälle att nu meddela. Fartyget abandonnerades af besättningen, som följde med Moskva uppför floden, der den ett stycke från mynningen mötte de med full last på hemfärd stadda Fraser och Express. Några dagar derpå bergades Zaritza af Fraser, pumpades läns och återfördes till Norge. Samma sommar gjorde den framstående norske fångstkaptenen Edv. Johannesen en resa till norra delen af Kara-hafvet och upptäckte der en ny ö, som han kallade »Ensamheten». Detta år var sålunda Kara-hafvet nästan fullkomligt isfritt under sensommarn. Stora förhoppningar väcktes härigenom, och många rusade, utan att taga närmare reda på förhållandena, fram

för att få vara med om den stora handelsvinst, som här troddes vara att hämta. Föga synes dock vara offentliggjordt om dessa resor annat än det, att åtta engelska ångbåtar, lastade med varor för Jenisej, måste till följd af svåra ishinder vända om med oförrättadt ärende, hvilket naturligtvis väckte mycket missmod i England. Notisen härom gick äfven genom alla våra större tidningar. Vidare har äfven omtalats, att tre fartyg, bygda på Ob-floden och lastade med spanmål, samma år förliste i Kara-hafvet. Detta år synes således hafva varit ett olyckligt år, men hade helt säkert icke behöft blifva det, om hvar och en af dessa ångbåtar haft om bord en skicklig islots, som fått leda seglatsen bland is, ty då hade sannolikt alla dessa åtta fartyg kommit fram till sin bestämmelseort och på ett slående sätt bevisat den nya kommunikationsledens användbarhet. Nu syntes de bevisa raka motsatsen.

Men lyckligtvis fans der *ett* fartyg, som icke vände, utan gick fram. Ångbåten Louise, antagligen samma Louise, som året förut strandat på kusten af Norge, försökte nämligen också det året att gå till de sibiriska floderna. Den hade visserligen någon svårighet att framkomma för is, men lyckades dock föra sin last till Jenisej, intog der ny last och återvände samma år till Europa. År 1879 fans sålunda åtminstone *ett* fartyg, som förde varor öfver Atlanten till Jenisej och åter. På återvägen mötte Louise knapt någon is i södra och östra delarne af Kara-hafvet. Hon träffade här flere till Europa utsända segelfartyg, lastade med spanmål, hvilka till följd af vindstilla och motvind icke kunde komma fram. De fröso in i Kara-hafvet och förliste följande vinter eller vår. Att de fartyg, som för det närvarande byggas på Ob för att segla till Europa, förlisa, är sannerligen icke underligt. En stor del af detta sällskaps ledamöter sågo troligen det lilla sibiriska fartyg, som låg här i hamnen efter att hafva seglat från Jenisej till Norge och derifrån längs kusten till Göteborg och vidare kanalvägen hit till Stockholm. Den, som hade bygt detta fartyg i Jenisejsk, var synnerligen förbittrad deröfver, att detta lilla bräckliga fartygs kapten höll sig inomskärs på norska kusten i stället för att hålla öppna sjön. Detta visar, hvilken uppfattning man i Jenisejsk har om seglatsen på öppet haf. Man är der endast van vid flodseglats, och då ett fartyg är bygdt så, att det icke tager skada af den svåraste sjögång, som kan uppstå på floden, så tror man, att det är fullt sjödugligt. Äfven om deras sjöfolks duglighet får man ibland höra rätt vackra saker, såsom då det t. ex. i en korrespondens från Sibirien om en besättning heter, att ett fartyg var bemannadt med de sex utmärktaste matroser i Obdorsk. Detta oaktadt strandade fartyget i flodmynningen, och det visade sig, att endast en af de utmärkta

matroserna hade sett, huru ett haf ser ut. *Han* var nämligen född på grekiska arkipelagen och hade såsom barn kommit till Sibirien. Att man icke kan vänta, att fartyg så utrustade skola kunna vara oceangående, är ju uppenbart. Dock kräfver sanningen att tillägga, att invånarne vid Sibiriens floder äro raska och modiga, och om de blott ett par gånger få befara oceanen, så komma de att sköta sig bra äfven på egen hand. De äro ytterst händiga att sköta yxan, och få de blott undervisning af en god skeppsbyggmästare, så komma de nog att sjelfva kunna bygga fartyg, användbara att sändas till Europa.

Af hvad jag har anfört framgår, att Kara-hafvet olycksåret 1879 ingalunda var stängdt af is, och att de olyckor, som inträffat, berott på en olämplig anordning af företagen.

År 1880 seglade först ångbåten Neptun, förd af skepparen Rasmussen, till Ob, medförande varor, och återvände med last till Europa. Utom detta fartyg reste, som bekant, samma år »Oscar Dickson» öfver Kara-hafvet, och de af sällskapets ledamöter, som vilja hafva ett oförvilladt begrepp om sjöfarten derstädes år 1880, kunna derom läsa fångstmannen Johnsens berättelse, som finnes tryckt i ett nyss utdeladt häfte af tidskriften Ymer. Denne Johnsen åtföljde mig på Vegas färd; han var en sjöman utan studier, men med god blick för isförhållanden och särdeles skarpt öga. Jag träffade honom här i Stockholm under hans återresa från Sibirien. Efter hvad Johnsen då för mig berättade, skulle »Oscar Dickson», åtminstone första gången den i Kara-hafvet vände för is, nog kunnat komma fram, om den blott gifvit sig till tåls några timmar, till dess isen fått drifva undan i en annan riktning. Efter åtskilliga svårigheter kom dock »Oscar Dickson» fram till Jenisejmynningen, der den sedermera led skeppsbrott. Men detta skeppsbrott har intet att göra med isförhållandena i Kara-hafvet. Äfven år 1880 var sålunda Kara-hafvet segelbart, om än detta år var ett relativt svårt is-år.

Förlidet år 1881 for åter ångbåten Louise, förd af kapten Dallman, från Bremen till Jenisej och åter. Fartyget åtföljdes af en koltender. Det inlöpte i Kara-hafvet den 14 augusti; och att det icke medtager lång tid att segla öfver detta haf fram och åter, kan man se deraf, att fartyget, efter att hafva aflemnat sin last i Jenisej och intagit ny last, den 30 augusti återvände till Europa.

Således var 1881 ett godt is-år; åtminstone fans då icke något hinder af is för kommunikation mellan Europa och Ob och Jenisej.

Af hvad jag nu haft äran anföra framgår, att under alla år sedan 1875 fartyg kunnat gå öfver Atlanten till Ob och Jenisej. Visserligen känner jag icke alla resor i dessa farvatten, men såvidt jag har mig bekant, har under dessa färder *intet fartyg, som varit ordentligt ut-*

rustadt och fördt af en van ishafsfarare, förlist till följd af isförhållandena. Om man då vill jämföra dessa resor med seglatsen på andra farvatten, så tillåter jag mig till hvarje sjöman ställa en fråga: Om man förstörde alla sjömärken vid mynningen t. ex. af Indus och Ganges, skulle ni då vilja segla uppför dessa floder? Helt säkert skulle hvarje sjöman svara, att detta vore ett säkert sätt att förstöra sitt fartyg. Der har man dock åtminstone kartor till sin ledning. Eller om jag skulle anmoda en sjöman, äfven en som vore väl bekant med seglatsen vid Hollands kuster, att segla uppför Schelden, sedan man tagit bort alla sjömärken, så skulle helt säkert svaret blifva detsamma. I de farvatten, hvarom här är fråga, finnes på hela denna långa sträcka ej ett enda sjömärke uppsatt, och dock är kusten sådan, att äfven den, hvilken, såsom i allmänhet sjömännen, är utrustad med goda ögon och har god blick för landkonturer, ofta misstager sig om det ställe, hvarest han befinner sig. Den ena kuststräckan är nämligen förvillande lik den andra. Kartorna äro här ytterst ofullständiga, och verkliga sjökort saknas fullständigt. Några spår till hamnarbeten finnas ej, och ej heller någon telegraf, som skulle underrätta t. ex. det vid Jugor schar på förändrade isförhållanden väntande fartyget om isförhållandena vid kusten af Jalmal.

Under sådana omständigheter kan man ej förvåna sig deröfver, att sjöförbindelsen med Ob-Jenisej ej utvecklat sig hastigare. Men ett bevisar erfarenheten från de förgångna åren, nämligen att en sådan sjöförbindelse är möjlig — och är detta fallet, så kommer den nog till stånd förr eller senare, det är säkert.

Amerikanska Beringssunds-expeditioner 1881 och kartläggningen af »Wrangels land».

Af Nere A. Elfwing.

(Föredrag vid sammankomsten den 20 januari 1882.)

Som bekant seglade det amerikanska fartyget Jeannette den 8 juli 1879 från San Francisco för att genom Berings sund söka uppnå nordpolen. Det hade dessutom till uppgift att söka efter Nordenskiöld och, om så behöfdes, lemna honom den undsättning han kunde önska. Detta senare uppdrag blef dock onödigt, och sedan Jeannette besökt Unalaska och St. Lawrence bay, afgick hon norr ut och sågs sista gången den 2 sept. 1879 något östligt och, som jag tror, sydligt om Herald-ön. Redan året derpå sändes tullkuttern Corwin upp genom Berings sund för att samla underrättelser om Jeannette, men erhöll inga sådana och återvände efter en i det hela taget ganska betydelselös resa.

Det följande året 1881, då tvänne vintrar förgått utan underrättelser från Jeannette, och ehuru hon var provianterad för fulla tre år, utsändes flere expeditioner för att söka efter henne. Genom Berings sund sändes två fartyg, först den ofvan nämnda Corwin, under kapt. Hooper, och Rodgers, under löjtnant Berry. I Atlantiska hafvet utsändes Förenta Staternas korvett Alliance under Commander Wadleigh för att kryssa mellan Spetsbergen och Grönland, för den händelse Jeannette verkligen uppnått polen och skulle söka komma ned denna väg. Dessutom afgingo under sommarn två andra expeditioner, hvilkas ändamål egentligen var att anställa meteorologiska iakttagelser, men som derjämte skulle göra hvad de kunde, för att få reda på och understödja Jeannette. Den ena gick till Lady Franklin bay under befäl af löjtn. Greely, den andra till Point Barrow på Alaskas nordkust under löjtn. Kay. Båda dessa herrar äro officerare i Förenta Staternas armé, och expeditionerna skola qvarstanna i trenne år på dessa platser, dit en gång om året ett skepp skall gå upp med förråd.

En engelsman, mr Leigh Smith, har dessutom lofvat att under sin färd till Frans Josefs land med yachten Eira hålla utkik efter Jeannette. Eira har ej återkommit, hvarför Britiska Geografiska Sällskapet ämnar instundande vår och sommar låta söka efter henne. Fartyget var provianteradt till aug. 1882 och sågs sista gången af norska sko-

nerten Pröven, kapten Isaksen, den 8 juli 1881 något vester om Novaja Semlja.

Corwin seglade tidigt på våren från San Francisco och var redan i slutet af maj vid Serdze Kamen, hvarest man kom i beröring med åtskilliga tschuktscher, som voro bland baron Nordenskiölds gamla vänner, bland andra en gammal man, som visade en silfvergaffel och en sked, hvilka han erhållit i present af »kapten Enshall», såsom de kallade N., för hvilken de alla hyste mycken vänskap. — Här utskickades från Corwin en expedition på slädar, hvilken uppnådde kap Vankarema, 67° 52′ lat. n. och 175° 30′ long. vest, men fartyget sjelft återvände till Berings sund. Slädfärden varade i 28 dagar. Det lyckades de slädfarande att af tschuktscherna få flere saker, som tillhört Vigilant, hvilken hvalfångare jämte en annan, Nonnt Wollastone, blifvit infrusen om hösten 1879 norr om Berings sund och skulle eftersökas af Corwin. De sammanträffade äfven med ett sällskap tschuktscher, som påträffat skrofvet af detta fartyg med fyra lik liggande deruti. Omkring den 1 juli gick Corwin norr ut, först till kap Lisburne på Alaskas kust, der den kolade från en grufva, och satte sedan kurs på Herald-ön. Denna uppnåddes den 31 juli. Vädret var nu ganska varmt, termometern visade öfver 10°. Vattnets temperatur vid bottnen (på 27 famnar) var nära 5° och vid ytan nära 8°. Då man nalkades ön, var vattnets bottentemperatur 2 till 3 grader, men vid ytan $9^1/_2$°. Året förut visade något dy, upptagen i samma grannskap, en temperatur af 0°. Med någon svårighet landsteg man och uppreste en cairn på en 1400 fot hög udde på öns nordöstra hörn. Så vidt jag vet, har endast kapt. Kellet i engelska flottan förut landat på denna ö. Detta var 1849, då han upptäckte Herald-ön. Kapt. Kellet så väl som Corwins besättning sågo derifrån Wrangels land. Här påträffades förutom otaliga fåglar endast en liten räf och en isbjörn, som dödades. Redan samma dag lemnades ön under ganska stora svårigheter för att komma fri från isen, och kurs sattes på Wrangels land. Här var det dock omöjligt att landa; under tre dagar hindrades kapt. Hooper af dimma och is, hvarför han styrde söder ut till Vankarema-floden på sibiriska kusten. Han seglade derefter längs denna kust och derpå åter norr ut, till dess han den 11 aug. trodde sig kunna framkomma till Wrangels land. På morgonen den 12 lyckades det slutligen att landstiga, då mr Reynolds, en af officerarne, planterade Förenta Staternas flagga på en höjd i närheten af en omkring 300 fot bred flod. Denna benämndes Clark-floden efter chefen för Förenta Staternas tullmarin. På stranden funnos skelettet af en stor hvalfisk, en mängd drifved, en träkil, en asiatisk paddelåra, en tunnstaf, ett stycke af en båtspira och fragmenten af en brädlåda. Floden var djup och forsande, och från höj-

den kunde man urskilja den bland bergen på en sträcka af omkring 40 eng. mil. Klipporna, som nu saknade snö, tycktes vara bruna och nakna samt bestodo af skiffer. En promenad på vid pass fem eller sex engelska mil ledde emellertid ej till några vidare upptäckter. I en af klipporna fans ett lager af sandsten äfvensom qvarts, hvilken innehöll jernkis. Några saxifragor, anemoner, gräs och svampar funnos ock der. Likaledes sågos hålor efter murmeldjur samt spår af räfvar och björnar. På den korta landsträcka, som de besökte, påträffade de dock inga spår af Jeannette. Kapt. Hooper försäkrar, att kapt. Dallman från Bremen, som påstått sig hafva besökt Wrangels land 1866, aldrig varit der. I första rummet säger Dallman sig hafva sett och passerat Plover-ön, hvilken man nu vet ej existerar, och för det andra har han placerat landet mer än 20 mil söder om der det i verkligheten är beläget.

Corwin seglade sedan till Point Barrow, der den tog ombord besättningen från en förolyckad hvalfångare, Daniel Webster, och vände derpå hem till San Francisco. Kapten Hooper har föreslagit namnet New Columbia i stället för Wrangels land.

Rodgers, ett fartyg om 420 tons, särskildt köpt och utrustadt för att uppsöka Jeannette, afseglade från San Francisco den 16 juni under befäl af löjtn. Robert M. Berry. Det ankom till Petropavlovsk, Kamtschatka, den 19 juli och till St. Lawrence bay den 18 aug. Redan den 19 afgick det härifrån och inseglade i arktiska hafvet i sällskap med ryska korvetten Strelock. Sedan löjtn. Berry landat vid Serdze Kamen för att erhålla underrättelser, gjorde han en kort undersökning af Herald-ön med en båt, hvars besättning steg i land derstädes, och kastade den 25 aug. ankar inom en half eng. mil från Wrangels land vester om Kap Hawaii. Denna hamn är den enda på hela Wrangels land, och kunskapen härom må blifva till nytta för hvalfångare, som fastna i isen och drifva ned mot dessa ogästvänliga stränder.

Han hade först försökt att gå vester om Herald-ön, men fann sjön bryta öfver ett farligt ref omkring två eng. mil derifrån i sydvestlig riktning. Rodger låg derför bi vid pass tre mil från ön och skickade en hvalbåt i land. Landstigningen utfördes nära vestra sidan, hvarest den flacka stranden var skyddad af ett ref, öfver hvilket sjön våldsamt slog. Ön befans vara en trång bergås ungefär tre fjerdingsväg lång, men ej öfver en sextondels mil bred. Bergkammen på vestra delen af ön var så smal och trång, att man kunde sitta grensle öfver den, medan den östra delen var lägre och mera rundad. Den del, som undersöktes, bestod af skiffer, men derjämte funnos ock några granitlager. Uppstigandet var särdeles svårt, men då atmosferen var synnerligen ren, kunde man se på mycket långt håll. Wrangels land

syntes tydligt, men intet land i norr. Ön är ej öfver 600 fot på sin högsta punkt. Kapt. Hooper uppger likväl, att han upprättade en cairn på en 1400 fots höjd. — Att återvända ombord befans mycket svårt, och sällskapet upptogs alldeles genomvåta. Några cairns syntes icke till, ehuru sedermera på Wrangels land påträffades kapt. Hoopers tillkännagifvande, att han varit der.

Inloppet till Wrangels land gick genom is, som låg tätt packad på östra kusten och sträckte sig så långt i norr som ögat nådde. Slutligen kastades dock kl. 10 på aftonen den 25 aug. ankar på sju famnars vatten ungefär en half eng. mil från land. Följande morgon sändes en båt för att undersöka, huruvida en vik, belägen bakom en lång, låg sandrefvel, var tillräckligt djup för att låta ett så stort och tungt lastadt fartyg som Rodgers svänga med tidvattnet, och om den hade god ankarbotten. Fartyget ångade dit, och man började tillredelserna för en undersökning af ön.

Tre sällskap organiserades, ett under kapt. Berry för att öfver land gå till norra kusten eller något berg, hvarest en god utsigt öfver land och haf kunde erhållas, ett under löjtn. Varring för att med en hvalbåt färdas utefter östra kusten, och ett under löjtn. Hunt för att gå vester ut. De fingo femton dagars rationer och order att gå omkring ön; man var nämligen på grund af iakttagelser på Herald-ön temligen säker på, att det var en ö. Med kapt. Berry följde en sjöman, Frank Melms, som förut åtföljt löjtn. Schwatka under hans arktiska resa 1878—79—80, och Olof Peterson, en gammal örlogsmatros, som sannolikt är svensk. Befälet öfver Rodgers lemnades åt löjtn. Putnam jämte uppdrag att göra magnetiska observationer, och löjtn. Stoney skulle uppmäta hamnen och den närliggande kusten.

Under hela vistelsen vid Wrangels land, hvilken varade i 19 dagar, rörde sig isen ständigt längs stranden; hade detta varit händelsen äfven den dagen då Rodgers ankrade, skulle det varit förgäfves de försökt inlöpa i hamnen.

När de gingo till kojs, kunde de understundom blott varseblifva packis så långt ögat nådde, men nästa morgon var endast öppet vatten att se med ett och annat isstycke simmande på ytan. Och tvärtom sågo de emellanåt om morgonen endast packis, då hafvet aftonen förut varit isfritt.

Kapt. Berry återkom först den 3 sept. Han hade nått ett ställe omkring tre sv. mil in i landet, der han från en höjd om 2,500 fot (enl. barometerberäkning) kunde fritt skåda åt alla håll utom vester och sydsydvest, hvarest en hög bergskedja stängde utsigten. Han fann, att tvänne bergsträckor följde kusten i norr och söder, och mellan dem ett lägre, kuperadt land med många bäckar, som matades af smäl-

tande snö. Af djurlif såg han ej ett spår och ej heller några andra växter än dem, som funnos nära stranden. Deremot påträffades en mängd mammutbetar.

Löjtn. Varring begaf sig den 29 aug. öster ut med hvalbåten och lägrade sig första natten vid kap Hawaii, ett namn gifvet af hvalfångare, som under föregående år sigtat udden. Nästa dag fann han den cairn, som Corwins manskap uppfört, och kringfor den östligaste delen af ön, hvarest märktes en lodrät klippkolonn omkring 100 fot hög och belägen ungefär 150 fot från stranden. Här påträffades mycket is, hvilken sträckte sig öster ut så långt man kunde se. Nära land var den emellertid sönderfrätt och bruten, och en trång kanal gjorde det möjligt för båten att komma fram. Mot aftonen blef denna dock så smal, att man ej kunde framtränga längre, utan måste uppdraga båten på land. Följande dag var förhållandet detsamma, och löjtn. Varring, ledsagad af dr Castillo, uppsteg då till toppen af en kulle norr om lägret, från hvilken de hade en fri utsigt. Denna kulle befans utgöra öns yttersta nordöstra punkt, och intet land kunde skönjas i norr. Öns vestra del var föga höjd öfver hafvets yta och utlöpte i långa, låga uddar, som bildade vikar, inom hvilka isen var packad i täta massor. Morgonen derpå var vädret klart, och Herald-ön syntes tydligt från stranden. Isen öppnade sig nu något, så att Varring och hans män efter sex timmars hårdt arbete lyckades kringfara udden och komma fram ungefär fem eng. mil åt vester. Här blefvo de fullkomligt instängda af isen och tvungna att öfvergifva båten. Den 7 sept. återkommo de till skeppet efter en svår resa under snöstorm öfver land.

Samtidigt med Varring begaf sig löjtn. Hunt åt vester. Vinden var motig, och under styf rodd tillryggalade expeditionen första dagen blott ungefär en sv. mil från fartyget. Andra dagen tyckte Hunt sig se en cairn, hvarpå han gick i land för att undersöka den. Denna prisvärda nyfikenhet var dock nära att stå honom mycket dyrt, ty innan han visste ordet af, befann han sig på ej mer än sex fots afstånd från en stor hvilande isbjörn. De stirrade en stund på hvarandra, hvarpå löjtnanten rusade till stranden och ropade på sitt gevär. Under tiden reste sig björnen lugnt och gick åt samma håll, hvarpå han efter några skott blef fäld, då Hunt slutligen fått sitt gevär. Tredje dagen kringseglade de sydvestra hörnet af ön och styrde nu åt norr. Vinden blåste häftigt och borttog storsegelbommen, och då en stor myckenhet is var i vägen, kunde de ej komma långt. På detta sätt arbetade expeditionen sig fram, till dess den den 5 sept. uppnådde den nordligaste punkten af Wrangels land, hvarest den nordöstra udden tydligen kunde varseblifvas. Men samma svåra is, som

hindrat Varring, spärrade nu också vägen för den energiske unge officeren, så att intet annat återstod än att vända om. På fem dagar skedde hemfärden, hvarvid han fick tillfälle att verificera och korrigera de positioner han tagit på bortvägen. Låglandet löper ut i långa sanduddar, som bilda djupa vikar, der isen ligger packad i stora massor längs stranden. Härstädes funnos laguner, hvari summo talrika fåglar. Drifved låg längs stranden och bland den åtskilliga träredskap, sådana som brukas af sibiriska folkstammar, äfvensom ben af mammut.

Wrangels land hade nu blifvit utforskadt och utgjorde ej längre något mysterium. Det visade sig vara en ö, sex sv. mil bred (mellan 70° 50′ och 71° 32′ n. lat.) och tio mil lång, samt belägen på tolf mils afstånd från närmaste punkt på sibiriska kusten. Herald-ön ligger fyra och två tredjedels mil öster om Wrangels land.

Sedan denna högeligen intressanta forskning blifvit fullbordad, utan att något spår af Jeannette påträffats, seglade kapt. Berry norr ut för att undersöka isen, och med detta farliga företag var han sysselsatt från den 14 till den 27 sept. Han styrde först kosan åt nordost, der isen bestod af stora fält, och inträngde bland dessa till dess ogenomträngliga ismassor hindrade honom att fortskrida längre i denna riktning. Den väg, han på detta sätt tillryggalagt, utgjorde omkring femton eng. mil. Hans läge var numera så kritiskt, att det endast behöft blåsa sydlig vind för att fullkomligt skjuta ihop isfälten och göra det omöjligt att undkomma. Den högsta latitud, som han nu nått, var 73° 44′ n. (171° 30′ long. vest), eller 132 eng. mil norr om Wrangels land. Djupet var der 82 famnar. Detta är den högsta latitud, som uppnåtts i detta haf. Sir Richard Collinson var den 28 aug. 1850 på 73° 23′ n. lat., på 164:e meridianen, d. v. s. ungefär 7° längre öster ut.

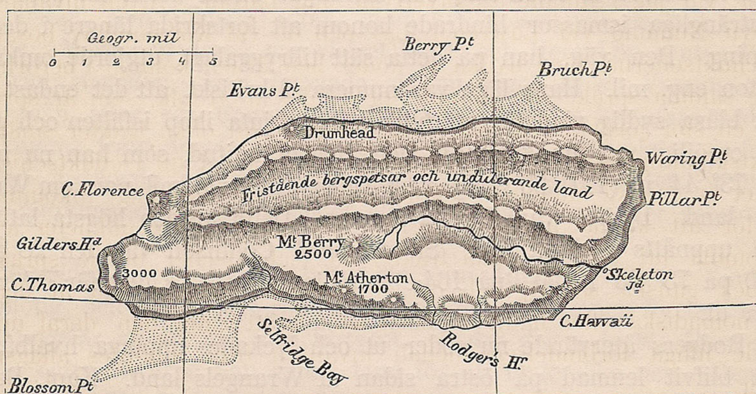
Rodgers återvände nu söder ut och lyckades upptaga hvalbåten, som blifvit lemnad på östra sidan af Wrangels land. Kapt. Berry seglade derpå öfver »Blevin bergen» och det vidsträckta land »med höga bergstoppar», som blifvit rapporteradt af Corwin, och styrde denna gång rätt nordlig kurs från Wrangels land. På detta sätt nådde han 73° 28′ lat. n. på 179° 52′ long. vest och fann vattnet djupare, allt efter som han skred fram. På ofvannämnda latitud, 116 eng. mil norr om Wrangels land, råkade emellertid Rodgers på en is, hvars tjocklek gjorde allt vidare framträngande omöjligt, hvarför han måste vända om. Uti dessa »fickor», såsom kapt. Berry uttrycker sig, fann han alltid temperaturen vara flere grader lägre än i öppna sjön. Under denna färd sågos många hvalrossar. Vester ut var isen mycket tätt packad.

Mr Markham, sekreterare i Britiska Geografiska Sällskapet, är af den tanke, som han hufvudsakligen grundar på etnologiska betrak-

telser, att det finnes land mellan de Nysibiriska öarna och Prins Patriks ö på vid pass 76° nordl. bredd. Han anser denna åsigt bekräftad af de stora fågelskaror, som från Vega iakttogos flyga norr ut.

Kapt. Berry rapporterar, att hafvet blef djupare, allt efter som han seglade i nordostlig riktning, hvarvid han fann 80 famnars vatten, men att detta djup minskades på den nordligaste punkten i vester, der det endast var 30 famnar. Han anstälde utanför Herald-ön några omsorgsfulla iakttagelser, för att få den frågan utredd, huruvida en ström flöt i nordvestlig riktning. Han fann, att en sådan gick åt nordvest då det var flod, men mot sydost då ebben kom. Vid låg- och högvatten var ingen ström märkbar. Mätningarna gjordes vid ytan och på ett djup af tio famnar.

Enligt senast ingångna underrättelser öfvervintrar Rodgers i St. Lawrence bay, och derifrån har man för afsigt att under slädexpeditioner undersöka den sibiriska kusten.

Preliminär karta öfver "Wrangels land",
efter kapten Berry.

Bidrag till kännedomen om tschuktscherna.

Af Osc. Nordqvist.

1. Några anmärkningar om språket.

Hela kustbefolkningen mellan kap Schelagskoj och Ostkap (= kap Deschneff) talar samma språk som rentschuktscherna. Såväl under färden längs denna kuststräcka som isynnerhet under öfvervintringen, då Vega nästan dagligen besöktes af tschuktscher från de mest vidtskilda trakter, var jag i tillfälle att öfvertyga mig härom. Äfven invånarne uti byn Nunamo vid Lawrence bay och de vid Konyam-bay bosatta rentschuktscherna, med hvilka vi under hemfärden kommo i beröring, talade samma språk. Då samma språk talas af ett folk, som är spridt öfver en stor jordyta, så måste naturligtvis uti olika trakter smärre dialektskiljaktigheter uppstå. Att så äfven är fallet uti tschuktschiska språket är ganska antagligt, oaktadt jag icke var tillräckligt inkommen deri för att kunna uppfatta dessa. Att några större olikheter icke förekomma uti det på olika trakter af tschuktscher talade språket är dock ganska säkert, och det är äfven en naturlig följd af detta folks nomadiska eller halfnomadiska lefnadssätt samt den deraf uppstående lifliga förbindelsen mellan invånare från inbördes aflägsna trakter.

För uttalet af uti denna uppsats förekommande tschuktschiska ord får jag hänvisa till den ordlista, som jag offentliggjort på annat ställe [1]). Jag vill här endast fästa uppmärksamheten vid ett par egendomligheter uti språket, hvilka jag redan påpekat uti ordlistan.

En anmärkningsvärd omständighet är, att qvinnorna i stället för *r* säga *z* eller *dz* och i stället för *tš* säga *ts*. Sålunda säger en tschuktsch alltid t. ex. *rḙ̊rka* (= hvalross), en tschuktschiska deremot *zḙ̊rka*. Jag vill här anföra några andra exempel på samma sak:

---

[1]) Vega-expeditionens vetenskapliga iakttagelser, bearbetade af deltagare i resan och andra forskare, utgifna af A. E. Nordenskiöld, Bd. I, pag. 377. (Stockholm 1882.)

Karlarnes uttal.		Qvinnornas uttal.
Nírak	— två	*nídzak*
Koraň	— ren (subst.)	*kozaň*
Yáraňa	— tält	*yazaňa*
Kẹrguẹr	— hår	*kẹzguẹ́z*
Tšeňel'	— kärl	*tseňel'*
Ketšematlin	— njure	*ketsematlin*
Tšáutšu	— tschuktsch	*tsáutsu*
Náytškay	— en bys namn	*Náytskay*
Tšélup	— tuggbuss	*tsélup*
Tšétl'u	— röd	*tsétl'u.*

Etatsrådet Rink i Kjöbenhavn har meddelat mig, att samma egendomlighet äfven förekommer uti eskimåiskan.

Uti inledningen till min ordlista har jag påpekat en annan egendomlighet uti tschuktschiska språket, nämligen att der ofta förekommer en fördubbling af en stafvelse. Uti sin uppsats »On the socalled Chukchi and Namollo people of Eastern Siberia»[1]) påstår Mr Dall, att detta är en egendomlighet hos den i dessa farvatten allmänt använda hvalfångarjargonen, som består af en blandning af tschuktschiska, ryska, havaiiska och engelska ord, och att en sådan fördubbling är ytterst sällsynt i tschuktschiska och eskimåiska språken. Han anför vidare, att ordet *káukau* (= mat), som af oss trotts vara tschuktschiskt, är ett förvrängdt havaiiskt ord. Att dessa påståenden i öfrigt äro fullt riktiga, vill jag mycket gerna tro, men att tschuktschiskan skulle vara fattig på ord, som bestå af en fördubblad stafvelse, är oriktigt. Till de i inledningen till min ordlista anförda exemplen kan jag ytterligare tillägga följande:

Kédlikedl' — streck
Kitkit — några
Mídl'lumil' — tändapparat
Nútenut — land
Ténte — hafsvatten
Tšerrutšer — ockra (subst.)
Tšétl'utšetl' — koppar, guld
Tšotšot — tröskel
Vẹirvẹir — barken af Alnaster och Pinus (färgämne)
Kón'ekon' — häst.

Uti en del af dessa ord se vi att de båda lika stafvelserna förbindas af någon af vokalerna *e*, *i* eller *u*. Utaf det sist anförda ordet *kón'ekon'*, som är en fördubbling af det ryska ordet *kon* (uttalas kon' = häst), kan man till och med draga den slutsatsen, att benägenheten uti tschuktschiska språket för fördubbling är så stor, att äfven främmande enstafviga ord, som upptagas i språket, fördubblas.

---

[1]) The American Naturalist, November 1881, pag. 866.

2. Folkets namn och indelning.

Uti sin ofvan citerade uppsats har Mr Dall indelat de under namnet tschuktscher ofta sammanblandade folken uti följande grupper:

1) *Tsau-yú* = rentschuktscher,

2) *Chau-Chau* (egentl. *chauchu*) = kusttschuktscherna vid Ishafvet,

3) *Yū-it* = asiatiska eskimåer,

4) Befolkningen mellan kap Tschukotskoj och Ostkap.[1])

Enligt min erfarenhet kalla alla egentliga tschuktscher, d. v. s. de uti punkterna 1) och 2) angifna grupperna, sig med det gemensamma namnet *tšau-tšu*. Kusttschuktscherna (grupperna 2 och 4) hafva dessutom ett annat namn på sig sjelfva, nämligen *aṅkadl'i* = hafsbor. Troligen räknar sig den tschuktschiska talande delen af befolkningen mellan kap Tschukotskoj och Ostkap (punkten 4) också till *tšau-tšu*. — Mr Dall har uttalat den förmodan, att ljudet *tš* (= engelsk. *ch*) uti *tšáutšu* riktigare borde uttalas som *ts* (således tsáutsu) på samma sätt som i många amerikanska språk. Af det ofvan anförda synes, att männens uttal är *tšautšu*, qvinnornas *tsautsu*. Då frågan är om ett flertal individer utaf tšautšufolket, begagnas äfven pluralformen *tšautšuat.*[2]) Såväl rentschuktscherna som kustbefolkningen mellan kap Schelagskoj och Ostkap kallade sig sålunda. På frågan, till hvilket folk de höra, svarade de oftast *tšautšu muri* = vi äro tšautšu (tschuktscher). Ställdes frågan till kustbor, fick man stundom äfven svaret *aṅkadl'i muri* = vi äro hafsbor. Vid närmare efterfrågan fick man dock det besked, att äfven *aṅkadl'i* äro *tšautšu*. Så är äfven fallet, ty den enda väsentliga skilnad, som finnes mellan ren- och kusttschuktscher, är att de förra lefva af renskötsel och således äro tvungna att oftare byta om vistelseort än de senare, som bo vid kusten och lefva af fångst och fiske. Ordet *aṅkadl'i* är pluralformen af *aṅkadl'in*, som genom tillägg af personaländelsen *-dl'in* är härledt utaf ordet *aṅka* = haf.[3])

Af det anförda synes, att Mr Dall's terminologi, enligt hvilken rentschuktscherna skulle kalla sig *Tsau-yú*, kusttschuktscherna deremot *Chau-chau* eller riktigare *Chau-chu*, är ohållbar.

Om de på asiatiska sidan om Berings haf boende eskimåernes benämning på sig sjelfva kan jag icke afgifva något på egen erfarenhet

---

[1]) Anf. st. p. 863.

[2]) Måhända fordrar denna forms användning äfven, att ordet icke efterföljes af något annat ord (?).

[3]) På samma sätt bildas af ortsnamnen Naytskay Naytskaydl'in = en Naytskay-bo, af T'apka T'apkadl'in = en T'apka-bo, o. s. v.

grundadt yttrande. Säkert är, att tschuktscherna kalla dessa eskimåer *áyguan*, kuststräckan längs Berings haf der de bo *Áyguatl'* och detta haf *Áyguatl'en áňka*. Som jag är böjd att tro, inbegripa såväl rentschuktscherna som de vid Ishafvet boende kusttschuktscherna uti detta namn äfven den tschuktschiska talande kustbefolkning, som bor söder om Ostkap. Denna min förmodan grundar jag derpå, att alla de tschuktscher, med hvilka jag under Vegas öfvervintring samtalade, och som för mig uppräknade de längs kusten belägna tschuktschiska byarna, påstodo, att *Uedl'e*, den första byn vester om Ostkap, är den sista af tschuktscher bebodda plats, och att den följande byn *Peek*, som enligt deras förklaring borde ligga strax söder om Ostkap, är bebodd af *áyguan*. På samma sätt, sade de, är fallet med den öfriga kuststräckan söder ut. Som redan blifvit nämndt, påträffade vi dock uti byn Nunamo tschuktschisk befolkning. Under vistelsen der har jag om denna bys befolkning antecknat bland annat följande:

Redan innan vi hunnit ankra, kom från byn en båt med karlar till fartyget. Dessa voro inga eskimåer, som jag enligt flere författares utsago hade trott, utan tschuktscher — åtminstone talade de såväl sinsemellan som med mig tschuktschiska, så att jag förstod dem. De använde dock några andra ord än de tschuktscher, som vi hittills sett. Sålunda säga de i stället för *tíntin* (= is) ordet *íl'il*. Eljest tyckes språket vara, med undantag för några små olikheter uti uttalet, likt de öfriga tschuktschernas. Eget är, att de tschuktscher, med hvilka vi hittills sammanträffat, icke synas vilja erkänna dessa för sina stamförvandter, utan kalla dem *áyguan* och deras land *Ayguatl'*. Sålunda bådo tschuktschen *Notti* från *Rerraytinop* och *Ereren* från *T'ápka*, att de skulle få följa med fartyget ett stycke öster ut, men icke längre än till byn *Uedl'e*, ty längre bort bo *áyguan*, hvilkas språk de icke förstå, och der de icke skulle få någon mat. Då vi på morgonen samma dag, som vi kommo till *Nunamo*, passerade förbi *Uedl'e*, besöktes vi af en mängd tschuktscher från denna by, hvilka äfven påstodo, att uti *Nunamo* och i byarna söder ut bor ett annat folk. Sjelfva ville *Nunamo*-borna icke veta af benämningen *áyguan*, utan kallade sig likasom tschuktscherna längs Ishafskusten *áňkadli*. Deras drägt, sättet att klippa håret, qvinnornas tatuering och tältens form och inredning äro alldeles desamma som hos andra tschuktscher. Bygnadsmaterialet är olika och utgöres till största delen af hvalben och sälskinn, då deremot de öfriga tschuktscherna dertill använda trä och för det mesta renskinn. Äfven utseendet föreföll mig ofta vara eskimåiskt. Som längre fram uti kapitlet om »religiösa begrepp» kommer att omtalas, sålde tschuktscher från byn *Nunamo* utan att göra svårigheter åt oss en sälskalle, hvilket ishafstschuktscherna aldrig hade gjort.

Några smärre olikheter förefinnas således mellan denna bys befolkning och ren- och ishafstschuktscherna. Dessa olikheter äro dock icke större, än att dylika kunna förekomma hos delar af samma folk, som bo på olika trakter. Jag tror dessutom, att de förklaras derigenom, att en uppblandning egt och måhända allt fortfarande eger rum mellan tschuktscher och eskimåer, och att den sålunda uppkomna befolkningen tagit språk och seder af tschuktscherna, men icke erkännes af dessa som stamförvandter, utan räknas till de längs samma kust boende eskimåerna eller »ayguan».

Af Mr Dall's uppsats framgår, att eskimåer (*Yū-it,* tschuktschernas *áyguan*) ännu i denna dag eller åtminstone för några år sedan bodde uppå kuststräckan mellan Ostkap och kap Tschukotskoj. Att jag uti min uppsats om kusttschuktscherna uti Ryska Geografiska Sällskapets »Isvestija» 1880 häftet 2 trott mig böra med försigtighet upptaga påståendet, att eskimåer nu för tiden skulle bo mellan kap Tschukotskoj och Ostkap, är en naturlig följd deraf, att vi både vid Lawrence och Konyam-bay sågo uteslutande tschuktscher.

Inom tschuktschernas land förekomma således följande befolkningselement (gränsfolken oberäknade):

1. *Tšautšu* (tschuktscher),
   a) rentschuktscher,
   b) kusttschuktscher (*añkadl'i*)[1]),
2. *Yū-it*[2]) (asiatiska eskimåer, af tschuktscherna kallade *áyguan*),
3. Blandningsfolket vid kusten söder om Ostkap, som af öfriga tschuktscher räknas till *áyguan*.

---

3. Några af tschuktschernas geografiska begrepp.

Som jag redan tidigare i denna uppsats nämnt, kalla tschuktscherna kustlandet söder om Ostkap (= kap Deschneff) *Áyguatl'*, befolkningen på denna kust *áyguan* och Berings haf *Ayguatl'en ånka.*

Uti benämningen *Peek* synas tschuktscherna innefatta icke allenast byn af samma namn, som är belägen strax söder om Ostkap, utan

---

[1]) Kusttschuktscherna kunna icke betraktas som ett från rentschuktscherna skildt folk, utan förhålla sig till dem på samma sätt som fiskarlapparna förhålla sig till fjellapparna.

[2]) Uti Dall's citerade uppsats finnes uti synonymin för *Yu-it* upptagen benämningen »*Emnun-ka*» (efter Shismareff). Detta ord betyder på tschuktschiska *söder* och har antagligen genom någon missuppfattning af infödingarnas tal blifvit ansedt såsom deras namn på de asiatiska eskimåerna.

äfven denna udde och Berings sund[1]). En utaf de i Berings sund belägna Diomed-öarna kallas af dem *Imadlin*, St. Lawrence-ön *Engoe*. En inföding från byn *Irgunnuk*, i närheten af hvilken Vega hade sitt vinterqvarter, berättade mig, att tschuktscherna kalla amerikanska kusten vid Berings sund *Kegúmin*. Norr om *Kegúmin*, på andra sidan om en vik skulle *Tékkān* ligga. Måhända är detta sistnämnda landet norr om Kotzebue Sound? De amerikanska eskimåerna kallas af tschuktscherna *yekergaúli* eller troligtvis riktigare uttaladt *yekergaudl'i*, som är pluralformen af *yekergaudl'in*. Detta ord är härledt ifrån *yekergin* = mun; *dl'in*, *-udl'in*, *adl'in* och *edl'in* äro i tschuktschiskan mycket vanligt förekommande substantiviska härledningsändelser. Att tschuktscherna härledt sin benämning på eskimåerna från ordet *yekergin* (= mun) är mycket lätt förklarligt af vesteskimåernas bruk att insticka fyrkantiga eller runda bitar af trä eller andra ämnen uti mungiporna. Att denna förklaring är riktig bevisas deraf, att tschuktscherna ofta, då de tala om detta folk, för att förtydliga, att de mena eskimåerna, peka med fingrarna på mungiporna. Samme tschuktsch från Irgunnuk berättade äfven, att norr ut från tschuktschernas land finnes ett land, som han kallade *L'ódlin*. Enligt hans utsago brukar halsbandslemmeln (Cuniculus l. Myodes torquatus) ibland komma derifrån öfver isen till deras kust.

---

4. Uppfattning af naturen.

Med stjernhimmeln äro tschuktscherna väl förtrogna, och jag har sett dem med stor skicklighet begagna sig af denna kunskap för att finna vägen om natten på den enformiga tundran. De hafva namn både för stjerngrupper och för enskilda stjernor. Dessa äro till en del tagna från djurverlden. Sålunda heter, enligt en tschuktschs uppgift, stjernbilden Cassiopea *Mél'utankin*, en härledning af ordet *Mél'otadlin*, som betyder hare. Enligt en annan uppgift skulle samma stjernbild heta *Úmkan*, en derivation af ordet *Úmku* = isbjörn. Orions bälte kallas *Ráu* = hvalfisk. En del stjernor benämnas efter deras

---

[1]) I anledning häraf ber jag att få fästa uppmärksamheten vid följande yttrande af N. Witsen (Noord en Oost Tartaryen, Eerste Deel, Tweede Druk, Nieuwe Uitg. (Amsterdam 1785) pag. 159): »Dat het woord *Peque* voor en *snelloopende Rivier*, zoo in't Noorder Amerika, als in Noord Asia, bekent is; en dat zoo wel in Japan en Jesso, als in Amerika, by de Zon gezwooren word, getuigt ook gemelte *de Groot*.» Som bekant råder i Berings sund tidtals en ytterst stark ström. Måhända har det deraf erhållit sitt namn. Så vidt jag vet, förekommer ordet *Peek* dock icke som nomen appellativum uti tschuktschiskan.

färg. Sålunda kallas den rödaktiga Aldebaran *Tšetl'omakom*, en härledning af ordet *tšétl'u* = röd. Uti första delen af »Vega-expeditionens vetenskapliga iakttagelser» har jag på sid. 397 i min tschuktschiska ordlista meddelat alla de tschuktschiska namn på stjernor och stjernbilder som jag hört.

Så vidt jag kunnat förstå, tro tschuktscherna, att såväl stjernorna (*aňátl'iňan*) som solen (*tírkir*) och månen (*yédlin*) röra sig på undre sidan af himlahvalfvet, *ňárgine*. På min fråga, om på andra sidan om himlahvalfvet skulle finnas något land, fick jag visserligen jakande svar, om min sagesman tycktes mena, att man kommer dit efter döden, men alldeles säker är jag dock icke, huruvida vi förstodo hvarandra rätt eller ej.

Om stjernfall tro tschuktscherna detsamma som de flesta andra folk, nämligen att de äro stjernor, som lossnat från himlahvalfvet och falla ned. Den tschuktschiska benämningen på stjernfall, *erádl'e aňátl'iňan* är äfven härledd af verbet *erátęrgin* = falla och *aňatl'íňan* = stjerna.

För norrsken har jag erhållit tvänne benämningar, nämligen *yęetędli* och *nekírin édl'irkin*. *Nekírin* betyder »nattens», och *édl'irkin* är tydligen beslägtadt med orden *edl'*- eller *edl'u* = hvit, ljus, *ędl'ek* = sommar, *edl'óňat* = dag och *edl'uredlin* = juni — juli, d. v. s. ljusaste tiden af året. *Nekírin édl'irkin* skulle således betyda ordagrant öfversatt nattens ljus eller något liknande. Om norrskenet har en tschuktsch berättat mig, att det är skenet af den bakom jorden gömda solen.

Uti de arktiska länderna ser man ofta praktfulla haloer (gårdar) omkring solen. Åt dessa hafva tschuktscherna gifvit namnet *yararkuml'erátirgin*. Den första delen af detta ord, nämligen *yarar*, är en ofta i tschuktschiskan återkommande stam. Ordet *yarar* betyder schamantrumma, *yararki* är att sjunga till schamantrumman, och *yarara* synes betyda amulett, men måhända äfven schaman, trollkarl. Det ser således ut, som tschuktscherna skulle med begreppet solgård förena något slags hexeri.

---

5. Religiösa begrepp.

På en utfärd, som jag gjorde inåt landet för att fiska uti en insjö, uppmanade min tschuktschiske följeslagare Notti mig att offra åt sjöns gudomlighet *ętaken kamak*, för att få en god fångst i nätet. På min fråga, huru han såg ut, svarade Notti: »*uiňa lil'apen*» = jag har ej

sett. Utom denna gud finnes det enligt hans utsago gudomligheter äfven uti strömmar, uti jorden och på några berg. Dessutom offra tschuktscherna åt solen och månen. Jag frågade nu hvad man kunde offra åt guden, hvartill Notti svarade, att litet bröd och bränvin vore lämpligt. Då jag senare gaf åt honom en skorpa och bad honom offra den, gjorde han med hälen en liten fördjupning uti snön på insjöns is, smulade sönder en liten bit af skorpan och kastade smulorna i gropen. Resten af skorpan gaf han tillbaka med den förklaringen, att »kamak» icke behöfde mera, och att vi nu skulle få mera fisk i nätet än första gången. Notti sade ock, att tschuktscherna bruka offra för hvarje fångst. Sålunda hafva troligtvis alla de samlingar af björn- och sälskallar samt renhorn uppkommit, som vi ofta sett på den tschuktschiska kusten, isynnerhet på höjder.

Sådana på höjder belägna offerhögar hafva af oss blifvit sedda vid *Rȩrkaypiya*, *Onman*, *Yinrȩtl'en* och på ön *Idlidl'a*. De förnämsta, d. v. s. på ben rikaste offerplatser äro de vid *Rȩrkaypiya*. Denna i många afseenden märkvärdiga, genom ett lågt och smalt sandnäs med fastlandet förenade udde är mest känd genom F. v. Wrangels berättelse om de der försiggångna striderna mellan tschuktscherna och denna kusts forne herrar, de s. k. »onkilon», hvilka troligtvis voro eskimåer. Åt norr, mot hafvet, bildar denna udde en hög och brant klippvägg, hvarifrån åt söder sträcker sig en i början mera, men ju längre man kommer allt mindre brant sluttning. På de lägre delarna af denna sluttning ligga ruinerna af onkilonfolkets gamla boningar, högre upp ligga offerplatser. Här ser man en mängd isbjörn- och några hvalross-skallar lagda uti koncentriska cirklar, tätt intill hvarandra och med nosen åt cirkelns medelpunkt. Uti midten af en sådan offerhög voro uppstaplade åtskilliga renhorn och basaldelen af ett par elghorn. Under stenarna och i mossan på detta ställe funno vi en ofantlig mängd klippben af säl (åtminstone till största delen af Phoca foetida).

I många afseenden lik *Rȩrkaypiya* är den lilla ön *Idlidl'a*, som är belägen vid kusten mellan Vegas vinterstation och Berings sund, 1—2 kilometer från byn *T'apka*. Ön stupar med branta granitväggar åt norr, öster och vester. Söder ut bildar den en lägre, men också ganska brant sluttning. På krönet af denna ligga lemningar efter gamla onkilonboningar, som likna de vid *Rȩrkaypiya* belägna, men delvis äro mer sammansatta. Öns höga nordliga utsprång användas troligen också som offerplatser, hvilket bevisas af många der kringströdda sälklippben och käkar. Uppå den ganska höga, i närheten af Vegas vinterstation belägna udden *Yinrȩtl'en* finnes en offerhög, som består af isbjörnskallar lagda i en koncentrisk cirkel med nosarne inåt.

Offerhögarna såväl vid Rerkaypiya som på Yinretlen-udden hafva småningom hopats under årtionden, ja måhända århundraden, hvilket synes af de laf- och mossbelupna skallarna. Måhända förskrifva sig en del af dessa skallar från den tiden, då eskimåer ännu bodde längs denna kust. Att dessa offer allt ännu fortfara bevisas af de alldeles färska björnskallar, som vi ofta anträffade uti dessa offerhögar.

Den omständigheten, att tschuktscherna offra åt gudarna skallarne af de djur, som blifva deras byte, förklarar deras obenägenhet att bortgifva skallar isynnerhet af björn och säl, som tyckas utgöra de förnämsta offerdjuren. Egendomligt nog hade de tschuktscher, med hvilka vi sammanträffade vid Lawrence bay, söder om Ostkap, icke denna fördom. De gåfvo utan att göra några svårigheter skallen af den vackra Histriophoca fasciata. Skallar af dödade djur tyckas dock användas af tschuktscherna utom till offer såsom ett slags amuletter eller skyddsmedel, för att från deras tält afvända sjukdomar och annat ondt. Ett egendomligt fall af en vargskalles användande antecknade jag under en resa till Koljutschinviken. Jag hade hos en tschuktsch i byn Pidlin sett en gammal vargskalle jämte en mängd små amuletter, en torkad vargnos och en platt sten vara upphängd vid en smal rem i taket. Jag lyckades efter långa underhandlingar att öfvertala tschuktschen att sälja åt mig vargskallen till ett högt pris. Men strax derpå ångrade han sig och tog den tillbaka med den förklaringen, att hans då fyra eller fem år gamla son skulle behöfva den framdeles vid val af hustru. Hvilken rol den dervid skulle spela, fick jag dock icke veta.

Om ett slag af offer bland tschuktscherna berättar baron G. L. von Maydell, som under sin expedition följde med rentschuktscher, följande:

»Hvarje gång, innan vi om morgonen bröto upp från nattlägret, kastades alla efter måltiderna återstående ben på elden, och huru stor bristen på bränsle än hade varit, sparades dock alltid för detta ändamål något ris. Detta gjordes t. o. m. då de eljest icke hade gjort upp eld och åto kall mat.»

Bland de mera bofasta kusttschuktscherna, som resa utan familj och tält, har jag icke observerat något dylikt. De från Pitlekay under vintern bortflyttade kusttschuktscherna dödade visserligen innan innan de foro några af sina hundar. Men om detta var ett offer eller endast förorsakades af brist på föda vet jag icke. Dock är det förra sannolikare. I sådant fall skulle de hafva för sed att offra hvar gång de byta om boningsplats.

v. Maydell berättar om ännu andra offer: »Då vi anlände till hafvet bringades igen ett ansenligt antal offer. Så snart alla läger voro

uppslagna, hämtades renhjordarne, och hvarje tschuktsch utvalde några af de bästa körrenarna, allt efter förmögenhetsvilkor: om jag icke missminner mig, offrade Amrayrgin (höfdingen) 8 renar. Vanligtvis leddes renen fram, och egaren stack den i bröstet med en knif.»[1])

Jag har redan ofvan nämnt några ord om en vargskalles användning som ett slags amulett. Den vanligaste amulett, som man ser de flesta tschuktscher bära vid en rem på halsen, är en liten träklyka om 4—5 centimeters längd. En mängd små bensniderier, som tschuktscherna hafva, och som föreställa menniskor, sälar, fåglar m. m., äro sannolikt äfven något slags amuletter.

En högst anmärkningsvärd omständighet är, att tschuktschiska ordet *kamak* = gud tydligen har samma stam som det japanska ordet *kami* och ainofolkets (kurilernas) *kamoi*, hvilka ord äfven betyda gud. Uti den med tschuktschiskan mycket nära beslägtade korjakiskan, som talas af de söder om tschuktscherna boende korjakerna, hvilkas område sträcker sig långt in i Kamtschatka, är troligtvis ordet för begreppet gud detsamma som i tschuktschiskan.[2]) Vi skulle sålunda hafva hos nästan hela den serie af olika folkslag, som bebo Stilla hafs-kusten från och med Japan till Berings sund och tala olika språk, samma ord för detta begrepp. Huru kamtschadalerna (Itelmen) kalla sina gudar eller andar vet jag ej.

Uti tschuktschiskan återfinna vi *kamak* uti ordet *kamakatan*, vara sjuk. Troligtvis är orsaken till förvandtskapen mellan dessa ord att söka uti den hos många folk gängse tron, att sjukdomar förorsakas af onda andar, som taga säte uti den sjukes kropp. Måhända är ordet *kamae̥re̥te̥n*, mammutbete, äfven beslägtadt med *kamak*. Den senare delen af detta ord, *re̥te̥n* eller *re̥tte̥n*, betyder bete eller horn. Dessa betars för vilden oförklarliga ursprung har i sådant fall gifvit anledning till deras benämning, som ordagrant öfversatt troligtvis betyder guda- eller trollbete.

---

6. Lekar, dans, sång och musik.

En af de första dagarna efter det Vega stannat vid *Pitlekay* var jag i land med några af besättningen. För att få tschuktscherna, som stodo på stranden och sågo på oss, att utföra några af sina lekar,

---

[1]) Sibiriska afdelningens af Ryska Geogr. Sällsk. Isvestija. T. II. N. 1 och 2 pag. 68.

[2]) Jag har för tillfället ingen korjakisk ordlista till hands, hvarigenom jag skulle kunna öfvertyga mig om, huruvida så verkligen är förhållandet.

började jag med våra sjömän springa »sista paret ut». Tschuktscherna ville nu i sin tur visa sin skicklighet och stälde derför upp sig på en linie, framför hviken en tschuktsch tog plats som mål på ett afstånd af omkr. 150 steg. På ett gifvet tecken sprungo de nu i kapp till detta mål. — En annan lek bestod deri, att tschuktscherna stälde sig uti en cirkel på lika afstånd från hvarandra, hvarpå de i sakta lunk sprungo efter hvarandra.

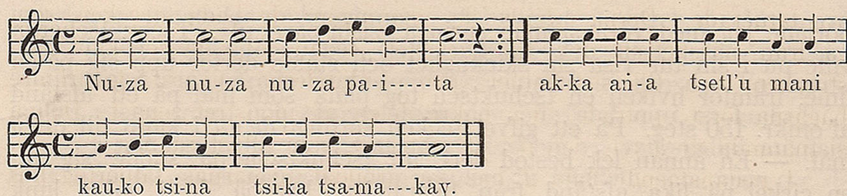
Något motsvarande vår dans, uti hvilken både män och qvinnor skulle deltaga, har jag icke sett hos tschuktscherna. De af sång eller vanligen af mer eller mindre oartikulerade ljud åtföljda danser, som jag sett hos tschuktscherna, hafva alltid utförts endast af qvinnor i stående eller sittande ställning. De påminna något om japanskornas prestationer i dans, men sakna deras mjukhet och behag.

Den vanligaste dans, som vi under öfvervintringen voro i tillfälle att se, och som oftast utfördes af små flickor (ibland äfven af någon liten gosse), har jag i min dagbok beskrifvit på följande sätt:

Två flickor ställa sig antingen midt emot eller bredvid hvarandra — i förra fallet bruka de lägga händerna på hvarandras axlar —, vagga turvis åt hvardera sidan, hoppa emellanåt fram och svänga om. Till dessa rörelser sjunga eller rättare sagdt grymta de takten.

En annan dans som jag sett är mer en med mimik utförd sång än en egentlig dans. Jag såg en gång ett par tschuktschqvinnor utföra en sådan dans i sittande ställning. De hade klädt af sig ända till midjan, så att öfre delen af kroppen var alldeles bar. Sången, som utgjordes af regelbundet utstötta korta, grymtande och hesa ljud, beledsagades af kroppens svängande turvis åt höger och åt venster och armarnas samtidiga sträckande åt samma håll.

Tschuktschernas sång är ofta endast en efterhärmning af djurs läten — åtminstone gjorde den ofta på mig detta intryck —, eller också består den af improvisationer utan någon bestämd meter eller rytm och ganska liten omvexling i toner. Icke sällan äro dock de deri förekommande ljuden bestämda och återkomma i en viss ordning, oaktadt de oftast icke utgöras af ord, som skulle hafva någon mening. Endast ett par gånger har jag kunnat urskilja en bestämd melodi. En af dessa meddelar jag på omstående sida som prof. Såväl uti melodin som isynnerhet uti texten torde finnas fel hufvudsakligen mot slutet. Ett ungefärligt begrepp kan denna profbit dock gifva om tschuktschernas sång:

Sin sång accompagnera tschuktscherna ofta på ett instrument, *yarar*, som liknar en tamburin. Det utgöres af en träring, som är försedd med ett kort handtag. Öfver ringen är spänd en trumhinna. På detta instrument slår man med en pinne eller flisa af hvalfiskben (hvalbard), hvarigenom ett ganska doft buller åstadkommes. — *Yarar* bör dock icke betraktas som ett vanligt musikaliskt instrument; den är egentligen en s. k. schamantrumma, ett redskap som användes af de flesta sibiriska folks schamaner (trollkarlar) vid utöfningen af deras verksamhet. En afbildning af detta instrument och en utförligare beskrifning öfver dess utseende och användning finnes uti A. E. Nordenskiölds »Vegas färd kring Asien och Europa» senare delen sidd. 26 och 130. På sidan 134 uti samma arbete finnes afbildadt ett tschuktschiskt blåsinstrument, hvilket jag dock aldrig sett användas.

---

7. Tatuering.

Bland tschuktscherna är det hufvudsakligen qvinnorna, som tatuera sig. Tatueringen verkställes medelst nålar och sot; måhända användes dertill äfven grafit, som tschuktscherna samla ur sitt lands bäckar. Qvinnornas tatuering synes vara densamma längs hela tschuktschkusten från kap Schelagskoj till Berings sund. Den vanligaste ansigtstatueringen finnes afbildad uti Nordenskiölds »Vegas färd kring Asien och Europa», senare delen sid. 104. Icke sällan är tatueringen på kinden dock mer sammansatt än der är framställdt. Vidstående bild 1 återger ett sådant tatueringsmönster.

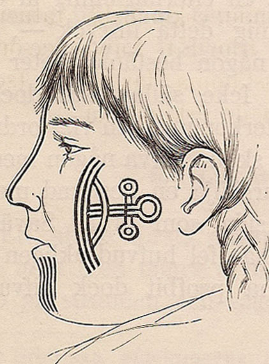

Bild 1.

Ansigtstatuering hos en tschuktschiska.

Jag har tyckt mig finna, att flickor under 9 eller 10 års ålder aldrig

äro tatuerade. Derpå erhålla de småningom de båda strecken, som gå från nässpetsen upp till hårfästet, sedan följa de vertikala hakstrecken, och till sist tatueringen på kinderna, hvaraf de främre bågarna först uppträda, den bakre delen af mönstret senast. Denna sistnämnda är äfven den del af mönstret, som oftast saknas.

I nedanstående bild 2 har jag afbildat armarnas tatuering hos en qvinna från byn *T'ápka:*

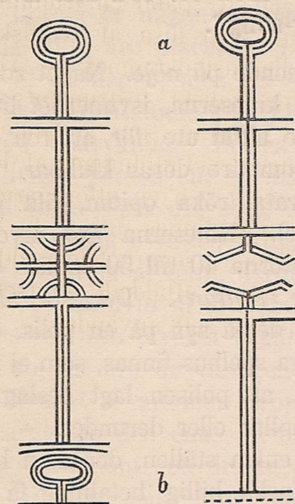

Bild. 2.
Venstra och högra armens tatuering hos en tschuktschiska.

Tatueringsmönstret sträcker sig från skulderleden, der den öfre tredubbla ringen (a) är belägen, till handleden (b). Som af teckningen synes är högra och venstra armens tatuering olika.

Männen vid Vegas vinterstation tatuerade sig endast medelst ett eller två korta, horisontella streck öfver näsroten. En del af karlarne vid *Rg̢rkaypiya* (C. North) hade deremot ett kors tatueradt på hvardera kindbenet; andra hade endast målat dylika med rödmylla. Några tschuktscher på denna plats hade äfven öfverläppen tatuerad.

Jämför man de här meddelade teckningarna af tschuktschernas tatueringsmönster med de uti »Vegas färd kring Asien och Europa», senare delen sid. 252 framstälda af dr Stuxberg afritade eskimåiska tatueringsmönstren från S:t Lawrence-ön, så finna vi, att de uti grunddragen öfverensstämma, fastän de tschuktschiska mönstren äro betydligt enklare än de eskimåiska.

Bilder från Hongkong.

Af Fr. Degenaer.

1. Klubbar, restauranger, teatrar, — med ett ord allt hvad kinesen kallar "sing-song".

»*Sing-song*» betyder allt som har afseende på nöje. Något societetslif i egentlig mening finnes icke ibland kineserna, isynnerhet hvad qvinnorna beträffar. Karlarne deremot äro alltid ute för att roa sig. De samlas om aftnarne på vissa ställen som äro deras klubbar, der de ofta tillbringa hela nätterna med att prata, röka opium, äta och dricka te och icke sällan spela hasardspel. Kineserna äro mycket passionerade spelare. Man ser ofta på gatorna 40 till 50 coolies och båtförare, som sitta i en ring och spela »*fantan*». Der stå alltid några watchcoolies, som ge larm så snart de få syn på en polis, och genast springa alla spelarne sin väg. Många spelhus finnas, som ej äro tillåtna, och man får nästan dagligen veta, att polisen lagt beslag på flere sådana. Böterna äro vanligen 200 dollar eller derunder.

De kinesiska restaurangerna äro helt enkla ställen, der man hela dagen igenom är i tillfälle att för en ganska billig betalning få sig mat. Om aftnarne upplåtas de vanligtvis för enskilda personer, som der gifva någon större middag.

När en rik köpman eller mandarin vill se sina vänner till middag, så hålles denna alltid på en restaurang, aldrig i värdens hem. Det är ganska intressant att vara med om hur det går till. Jag har varit med på flere större kinesiska middagar, och jag vill gifva en kort beskrifning om huru der tillgår.

Man samlas vanligen kring kl. 8 på aftonen. Lokalen är praktfullt upplyst med en mängd kronor. Gästerna samlas småningom, och de inbjudna europeerna presenteras för alla dessa herrar. Att börja med bjudes te, men ej tillredt och färdigt som hemma hos oss. Hvarje person erhåller en nypa te, som lägges i en kopp med lock. Kokhett vatten slås derpå, och så låter man det stå tills man finner det så starkt som man vill dricka det. Man tager ej af locket, man blott lyfter det litet på ena sidan, så att endast teet kommer och inga blad. Utan socker serveras det vanligen. Kineserna dricka aldrig starkt te, utan är det nästan som diskvatten.

Vid flere bord finnas alla sorters syltade frukter. I hörnen på salongen äro divaner för opiumrökare. Vid större middagar finnes alltid en orkester, bestående af fioler, guitarrer, flöjter och trummor af en egendomlig fason. Så komma sångerskorna, som äro klädda i sina vackraste drägter, med håret i *teapot*-klädsel och kinder och läppar färgade eldröda. Den ena efter den andra sjunger en visa, och så beger hon sig till något annat ställe, der hon åter sjunger en stump. Sångerskorna komma vanligtvis tillbaka till middagen, som serveras kring kl. 10 på aftonen.

Bordet är någonting ganska kuriöst att se. Fruntimren sitta ej till bords, utan äro placerade i en ring bakom herrarne. De äta ingenting af middagen, men slå »samshoo» i herrarnes koppar och dricka sjelfva en och annan kopp, hvaraf deras ansigten småningom antaga en blåröd anstrykning. Bordet är öfversålladt med blommor, och framför hvarje person stå en mängd små koppar och flere små tefat med olika slags såser uti, söta, sura, starka och kryddade, ty all kinesisk mat är aldrig hvarken saltad eller pepprad. Så har hvar och en en liten tekanna af tenn, deruti vinet eller samshoon är. Samshoon är ett slags bränvin af ris med smak af orange, ett styggt ting att dricka. Kineserna äro mycket begärliga på denna dryck, och efter hundradetals koppar äro de vanligen fullständigt berusade.

Bruket är att man proponerar att få dricka en kopp med en af herrarne, än den ena, än den andra, och då skall man bjuda sin kopp åt honom och dricka ur hans kopp. Så kommer maten in i en stor spilkum, som sättes midt på bordet. Då säger värden: »Mine herrar, huggen fast i den här». Alla taga på samma gång ett par pinnar och föra dem ner i spilkummen. Det fordras verkligen mer talang än man tror för att kunna få någonting med dessa pinnar. Om man lyckats få fast en bit, doppar man den i något af de små såsfaten allt efter tycke och smak. Sedan kommer en ny rätt (allting är skuret i små bitar), och dermed går det till på samma sätt. Vid större middagar serveras vanligen 25 till 30 olika rätter, den ena värre än den andra. Soppan ätes med en porslinssked. När det skall vara riktigt storartadt, består den af buljong med svalbo. Det är någonting, som jag tror att ingen europé ännu har ansett för en sådan läckerhet som kineserna sjelfva. Om man ej på förhand visste, att det var svalbosoppa, skulle man ej kunna märka någon skilnad mellan den och annan buljong. Den är orimligt dyr, och det påstås, att den har en viss stimulerande effekt, som gör den så omtyckt.

Bland andra rätter serveras hajfenor, som i min smak äro det mest vämjeliga man någonsin kan äta. De smaka ungefär som rutten salt fisk. Sedan finnes »*bicho de mar*» eller trepang, som är ett

annat äckel. Det är en stor sjögurka med knottrigt skinn, som fiskas af dykare från hafsbottnen och är i högsta grad vidrig att äta. Sedan serveras anka, gås, dufägg och alla möjliga rätter. Till slut bjudas ris och alla slags bakelser, hvaraf somliga skulle vara ganska förträffliga, om de ej vore bakade i kokosnötolja, som ger dem en afskyvärd smak. När gästerna fått nog, kommer betjeningen fram med några disktrasor, doppade i ljumt vatten, hvarmed man skall torka sig i ansigtet. Derefter stiger man upp från bordet, och musiken börjar på nytt. Damerna, som af drickningen skifta i alla möjliga färger, börja nu en slags mera liflig sång, och herrarne, som äro temligen upprymda, börja på att kläda af sig allt så när som på byxorna, ty det börjar på att kännas varmt. Klockan mellan 2 och 3 på morgonen sätter man sig till bords igen och äter och dricker upp hvad som är qvar. Det tillgår då helt och hållet »sans façon».

Teatrar finnas här i öfverflöd. Det är endast under vissa tider på året, som kringresande trupper få tillstånd att gifva representationer, men då begagna de sig också af den medgifna rättigheten och spela natt och dag. Stora rymliga hus med loger som hemma hos oss rymma minst 1000 till 1500 personer. Från morgon till qväll och från qväll till morgon äro de fulla af folk, som kan sitta hela tiden utan att äta den ringaste smula. Man röker fritt öfverallt. Européer gå dit för nyfikenhets skull, och det är verkligen någonting att se, men en gång är nog. Sjelfva scenen har just icke något synnerligt att uppvisa. Dekorationer brukas ej, kulisser icke heller. Scenen är temligen stor, och orkestern sitter i fonden på scenen. Orkestern består, liksom all kinesisk musik, af *tamtams, trummor* och *klarinetter* som likna säckpipor, och den förnämsta talangen är att göra så mycket väsen som möjligt. Bakom orkestern är ett med halmmattor afdeladt ställe utefter hela scenens bredd, med två öppningar, bakom hvilket är artisternas klädloger, foyer o. s. v. Kostymerna äro mycket vackra med guldbroderier, allt af siden, men naturligtvis i kinesisk stil. Pjeserna kunna vara ganska intressanta, ifall främlingen förstode någonting, men man skrattar när alla skratta, utan att förstå finesserna. Fordomdags var det ej tillåtet för kinesiska qvinnor att spela fruntimmersroller, utan dessa utfördes af unga karlar, som med en gnällande röst efterhärmade fruntimmersröster. Nu spela qvinnor dessa roller. Representationerna räcka vanligtvis 8 till 10 dygn, och truppen gör i regeln goda affärer, ty det är alltid fullt hus.

Bröllop hör också till kinesernas sing-song. De räcka vanligtvis

i flere dagar, och då är en orkester i huset och spelar från morgon till afton. Huset är klädt med röda tyger och alla möjliga slags prydnader af guldpapper o. dyl. — Hvitt är färg för djup sorg.

---

2. Comprador- och Shroff-systemet.

När europeerna först etablerade sig i Hongkong, kände de naturligtvis alls icke eller endast föga de kinesiska köpmännen, och derför antog hvar och en i sin tjenst en kines, som mot kaution var ansvarig för alla försäljningar och dessutom skaffade köpare till de olika varor som importerades. Han hade att ombestyra inkasseringen af penningarna, som på den tiden utgjordes af bara mexikanska dollars. En sådan man kallades *comprador*.

Shroffen åter var den person, som undersökte dollrarne för att se till, om deribland möjligen kunde finnas några falska.

I början af Hongkongs existens funnos en massa falska dollrar, både af koppar och bly och så väl gjorda, att det behöfdes en kines' öfvade öga för att utfinna deras oäkthet. Kineserna brukade vanligtvis med ett fint sågblad såga af från båda sidorna af dollarn ett stycke tunt som ett papper och vid afskärningen likaledes en tunn skifva. Dessa remsor sattes sedan på en blyklump stor som en vanlig dollar. Falskmyntarne hade följaktligen en besparing af allt silfver, som fans i den goda dollarn. Der påträffas ännu, ehuru sällan, en och annan koppardollar. Kineserna sjelfva föredra pappersmynt, ty derpå förlora de ej någonting; på dollarn deremot förlora de emellanåt 8 till 10 procent.

Bruket är, att alla större betalningar i silfver skola ske efter vigt. Tusen dollars skola väga 717 taels. När man har att betala 1000 dollars, läggas sålunda 717 taels vigt i den ena vågskålen och dollrarne i den andra, men då alla dessa »chop dollars» äro undervigtiga, måste man tillägga så många dollars som fattas i vigten. Ofta åtgår ej mindre än 10 till 12 dollars för att fullgöra vigten

Jag har nämnt chop dollars. Ingen kines utbetalar en dollar utan att först hafva satt sitt märke på den, hvilket han hugger in med en jernstämpel. Följaktligen finnas på en dollar, när den passerat genom tusentals händer, så många märken, att man har svårt att se, att det är en dollar. Detta göres för att garantera sig för, att ingen kan komma efteråt med en koppardollar sägande, att han fåtts ibland de andra dollrarna. Naturligtvis förlorar dollarn efter ett sådant stämplande både i vigt och utseende. Jag har sett dollrar, som voro tunna

som ett pappersblad och stora som en plätt. En sådan dollar kallas *chop dollar*.

Kineserna, som äro mycket slipade karnaljer, hafva en viss fördel af dollrarnes chopering. Bruket är att vid smärre betalningar under 100 dollar ej antaga för mycket choperade dollars utan att väga dem. Clean dollar, d. v. s. dollars utan något märke, stå vanligtvis till 3 à 4 procent premien. Chop dollars äro endast gångbara i Hongkong, Canton och Macao.

När en större summa blifvit inbetald till compradoren, hvilket naturligtvis måst ske efter vigt, börjar han att frånskilja de ej för mycket choperade dollrarne, hvilka han betalar ut, utan att väga dem, i små poster om 20 till 30 dollars; deribland är visserligen en och annan plätt, som får följa med, så att han i ren förtjenst har de dollars, som blifvit tillagda för att göra vigten.

Compradorsplatserna voro af lätt begripliga skäl mycket eftersökta, och det påstås, att uti ett af de större handelshusen, som hvarje dag har en stor omsättning med penningar, kineserna erbjödo sig att betala 8 till 10,000 dollar för att få platsen, i stället för att vanligtvis betalas lön i månaden åt dem.

Nu försvinna dessa lukrativa platser så småningom, ty sedan banknoter kommit i bruk, skickar man dem genast in på banken, i stället för att lemna dem i händerna på compradoren. Compradorens sysselsättning är numera endast att jaga upp köpare. När betalning sker, har compradoren af köparen 1 procent bonus.

En annan fördel, som compradoren fordom åtnjöt, var att han kunde spekulera med firmans penningar, ty i de större husen kommo ofta stora summor in och stora summor gingo ut hvarje dag, så att compradoren alltid kunde hafva 30 till 40,000 dollars i kassan, som han var ansvarig för. Han begagnade sig af dessa penningar för att köpa sig en eller flere aktier i kinesiska butiker. Nästan alla sådana, af hvad slag de vara må, egas af kineser, som insatt hvar och en en viss summa. I diversehandelsbutiker äro aktierna vanligtvis 1000 dollar. — Med 5 till 6 delegare sättes en butik upp. En eller två af delegarne sköta om affärerna, och de andra få sin del af förtjensten, ifall den är någon. Alla europeiska varor finnas till salu i dessa butiker. Alldenstund hvarje dag auktioner hållas, hvarest sådana saker kunna få köpas, är det mycket lätt att sätta upp en sådan butik på några dagar. Man kan alltid köpa billigare der än i de europeiska magasinen, ty kinesen är nöjd med 10 cents profit på en sak, som europén behöfver förtjena 1 eller 2 dollar på.

Kineserna äro mycket nyktra och sobra i sitt lefnadssätt och bry sig ej mycket om komfort. Uti ett magasin, som är ungefär 23 fot i

bredd och temligen djupt, och som tager sig riktigt ståtligt ut på aftonen vid ljussken ända till kl. 9, då det stänges, ser det ut som i en svinstia sedan det är stängdt, ty då inredes butiken till sängrum för alla coolies, cooks & clerks. Bräder läggas öfver disken och på bord och stolar, och 10 till 12 personer sofva der om natten.

Det fins ingen högfärd hos kinesen. Äfven hos de rikaste köpmännen är det brukligt, att alla, både patron, clerks, coolies m. fl. äta vid samma bord och till och med, när det är riktigt varmt, halfnakna d. v. s. med endast ett par benkläder på.

---

3. Smuggling och spionering

äro två af kinesernas favoritsysselsättningar. Det finnes få platser, hvilka lämpa sig så bra för lurendrejeri som Hongkong. Icke allenast stadens läge, utan äfven den omständigheten, att den har en fri hamn, der ingen tull erlägges och der man ej är förhindrad att lossa och lasta både natt och dag, samt den protektion kineserna veta skaffa sig af engelska lagen göra, att lurendrejeri bedrifves i stor skala. Det har likväl varit i aftagande under de sista åren, sedan kinesiska regeringen etablerade tullstationer på tre ställen rundt omkring Hongkong. Detta har gifvit anledning till den vidlyftiga korrespondens, som sedan 1868 förts mellan härvarande »*Chamber of commerce*» och »*Home Governement*» under namn af »*Blockade of Hongkong*». Svaret från England blef naturligtvis, att kineserna hade fullkomlig rätt att göra i sitt eget land hvad de ansågo bäst för att skydda sina egna intressen.

Ej mindre än tre inlopp föra in till Hongkongs hamn. Det ena heter »*Capsing moon*», och derigenom går vägen till Kanton. Det andra heter »*Lyemoon*», som är vägen till Shanghai, och det tredje utgöres af »*Green Island*», som är vägen till Europa och Macao. Vid dessa tre stationer underhåller kinesiska regeringen flere snabbgående och väl bestyckade kanonbåtar, som oupphörligen natt och dag visitera alla djunker och kinesiska båtar som passera, för att undersöka hvad de hafva om bord. Tull erlägges vid dessa stationer i stället för att betalas vid destinationsplatserna. Således är det ingen möjlighet att lurendreja någonting under vägen, som fordom var fallet. Det finnes exempel på, att djunker, som lemnat Hongkong med 40 lådor opium för att gå till Kanton, framkommit med blott en eller två lådor. Tullinkomsterna i Kanton hafva tripplerats sedan dessa stationer begynt sin verksamhet. Opium och salt äro de hufvudsakligaste artiklarne, ty på opium är mycket hög tull, och salt är rege-

ringens monopol. En låda opium innehåller 40 kulor lika stora som en eidamer-ost. De ligga i två lag om 20 i hvardera facket. Der finnes 3 slags opium: Malwa, Patna och Benares. Malwa är ej i stora kulor, utan i små klimpar och säljes efter vigt, då deremot Patna och Benares säljas pr låda. Prisen äro nu för Malwa 760 dollar pr pikul, Patna 622 dollar och Benares 617 dollar pr låda. 1 pikul är lika med 60,45 kilogram eller 142,2 sv. skålpund.

Spioneringssystemet är så väl arrangeradt, att alla stationerna veta af, när och huru mycket af hvarje sak skall lurendrejas och hvilken väg djunkerna taga. Det är alltså mycket lätt att få fast i lurendrejarne. Emedan det är ganska lönande att vara spion för tullens räkning (spionen erhåller en tredjedel af värdet på beslaget), så inträffar det, att alla bokhållare och coolies anstälda i kinesiska firmor som lurendreja angifva sina egna principaler, ty deras lön är blott 8 till 10 dollar i månaden, då de deremot i »prize money» kunna förtjena ända till 3 à 400 dollar.

Från Hongkong till Kanton är ungefär 15 sv. mil, och hvarje morgon afgår en ångbåt från båda platserna. Längs hela vägen finnas på ömse sidor en massa stora byar, der ingen europeisk båt får lägga till, ty enligt traktaten hafva europeiska farkoster blott tillträde till vissa bestämda platser. Personer från dessa byar komma ner till Hongkong för att köpa opium, som de låta packa in i halmmattor, 5 till 6 kulor i hvarje paket. De gå som passagerare upp till Kanton, men de hafva på förhand träffat aftal om, att på vissa ställen på floden skola utanför byarna finnas båtar när ångaren passerar, för att fiska upp paketen när de kastas i sjön. Dessa föras sedan till byn och derifrån in i landet, utan att någon tull betalas för dem. Alla eldare, sjömän och betjening ombord på dessa flodångare smuggla alldeles förfärligt, men de äro också väl bevakade. En gång hände vid reparationen af en sådan ångare, att man fann gömställen öfverallt om bord, ända in i hjulhusen.

Ofta händer, isynnerhet när man jagar efter saltdjunker, som gå i flottor om 10 till 12 stycken tillsammans, att det blir ordentlig batalj af, ty hvarje djunk har 10 till 12 kanoner om bord och dessutom »*stuckpots*» och gevär. Då de vanligtvis äro gammalmodiga vapen, kunna de ej länge motstå tullbåtarne med deras armstrongskanoner, och när deras förare finna, att de ej kunna komma undan, segla de rätt på land i lågt vatten, så att ångbåten ej kan komma efter dem. Flere af djunkerna skjutas i sank, andra tagas i släptåg upp till Kanton, och få komma undan, men sönderskjutna. Hundratals kineser drunkna vid sådana tillfällen.

Märkliga dödsfall.

Isaac Israel Hayes afled i Newyork den 17 sistlidne december i en ålder af 49 år. Han var född i Chester i Pennsylvanien och erhöll medicine-doktorsgrad 1853. Samma år deltog han såsom läkare i den ryktbara 2:dra Grinnell-expeditionen (briggen *Advance,* 120 tons), hvilken stod under befäl af dr Kane och utrustades i Förenta Staterna för att söka efter Franklin och hans följeslagare. Under denna expedition företog han sin ryktbara vandring mot det inre af Grönland. Efter återkomsten till Förenta Staterna 1855 arbetade han oförtrutet för att få till stånd en ny arktisk expedition, hvilket äfven lyckades honom 1860. Med skonaren *United States* (133 tons) utgick han den 10 juli 1860 från Boston mot Smiths sund, der han öfvervintrade i Port Foulke, 78° 17′ 41″ n. lat. Följande vår företog han en längre slädvandring mot norden, hvarvid han framträngde till 81° 35′ n. lat., den högsta af någon resande dittills uppnådda breddgrad i denna del af polarhafvet. År 1869 företog han sin tredje och sista resa till Grönland, från hvars vestkust han hemförde en mycket vacker samling fotografier. Frukten af sina resor har han nedlagt hufvudsakligen i *An arctic boat journey in 1854, The open polar sea, The land of desolation* och *Cast away in the cold.*

Hermann von Schlagintweit-Sakünlünski, född den 13 maj 1826, afled i München den 19 sistlidne januari i en ålder af nära 56 år. Hans begåfning och skicklighet ådrogo sig tidigt Alexander von Humboldt's uppmärksamhet, som genom sitt inflytande hos kung Fredrik Wilhelm IV utverkade, att han tillsammans med sina två bröder Adolph och Robert fick i uppdrag att företaga en flerårig resa till Indien och Himalaja-bergen, med uppgift att bestämma de magnetiska kurvorna, utföra meteorologiska iakttagelser samt anställa geologiska och geognostiska arbeten och höjdmätningar. Medan Adolph och Robert våren 1855 från Calcutta begåfvo sig öfver Patna, Benares och Allahabad till Indiens nordvestra provinser, öfver Himalaja in i kinesiska Tibet, och derefter, på skilda vägar, den förre till Madras, den senare till Centralasien, genomforskade Hermann östra Himalaja. Han tog vägen till Assam och derifrån till den punkt, der Brahmaputra vänder sitt lopp mot söder. Vintern 1855—56 tillbragte han i Calcutta, hvarefter han sammanträffade med sina bröder i Simla våren 1856. I sällskap med Robert begaf han sig nu till Le i Ladak, och derifrån vidare norr ut öfver Karakorum och Künlün. Han färdades sålunda genom trakter, som dittills aldrig varit besökta af någon europé. I slutet af april 1857 återvände han öfver Egypten till Europa. Han bosatte sig för någon tid i Berlin, sysselsatt med bearbetningen af sina samlingar och iakttagelser, men flyttade sedermera till slottet Jägersburg vid Forchheim i Baiern. Hans samlingar förvaras numera, genom kung Ludvig II:s mellankomst, på slottet i Nürnberg. Hans hufvudarbeten äro *Untersuchungen über die physische Geographie der Alpen* (1850), *Neue Untersuchungen über die physische Geographie und die Geologie der Alpen* (1854), *Épreuves des cartes géographiques produites par la photographie* (1854), *Results of a scientific mission to India and High Asia* (hvaraf hittills utkommit 4 band i 4:o med 43 taflor i folio) och *Reisen in Indien und Hochasien,* 4 band (1869, 71, 72, 80) med 11 taflor (kartor och bergsprofiler). Af synnerligt värde är hans *Collection of 275 ethnographical heads from India and High Asia.*

Sällskapets förhandlingar.

Sammankomsten den 20 januari 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kaptenlöjtnant *Aug. Fries.*

Friherre *Nordenskiöld* gaf en kortfattad framställning af de vigtigaste sjöresor, som sedan 1875 blifvit företagna mellan Vest-Europa och Ob-Jenisej-floderna, samt framhöll i samband dermed dessa resors betydelse för och möjligheten af en årlig framtida sjökommunikation mellan dessa floder och Atlanten. Föredraget är tryckt i det föregående (sidd. 13—19) sådant det vid tillfället stenografiskt upptecknades.

Generalkonsul *Elfwing* redogjorde för de amerikanska fartygen Corwins och Rodgers' färder sommarn 1881 i hafvet norr om Berings sund och hvad derunder genom kartläggningen af Wrangels land, genom hydrografiska och meteorologiska iakttagelser uträttats för den geografiska kunskapens vidgande. Föredraget, som är tryckt i det föregående (sidd. 20—26), illustrerades af två för ändamålet utarbetade stora och tydliga kartor.

Ordföranden förevisade en genom grosshandlaren C. C. Söderström's försorg till sällskapet öfverlemnad, af hr J. B. Coughtrie i Hongkong skänkt samling etnografiska föremål, bestående af drägter, prydnader, verktyg m. m. från Karolinerna, Amiralitets-, Salomon- m. fl. ögrupper i Stilla hafvet, samt en öfversättning af bibeln på kinesiska, skänkt af vår landsman hr Fr. Degenaer i Hongkong.

Amanuensen *Stolpe* fick med anledning af de förevisade etnografiska föremålen anledning att yttra några ord om ornamentiken på Amiralitetsöarna.

Riksantiqvarien *H. Hildebrand* höll ett föredrag om Indiens konstslöjd och om den utställning af indiska föremål, som skall öppnas i f. d. kongl. biblioteket de första dagarne af instundande juni och är ämnad att räcka omkring två och en half månader. Utställarne äro drottning Victoria, prinsen af Wales, South Kensington-museet och sir Georg Birdwood. Hr H. lemnade en sakrik framställning af Indiens konstslöjd, som förblifvit oberörd af främmande (persiskt, grekiskt, romerskt, mongoliskt, nypersiskt) inflytande och från äldsta tider till nu bestämts allena af de religiösa myterna. Detta gör, att den indiska konsten »ännu i dag är lika frisk och ogrumlad som för två eller tre årtusenden tillbaka vid tiden för dess första gryning». Hr H. talade om den indiska konstflitens ställning till och kamp med den engelska industrien samt om de utsigter, som den indiska konstfliten på grund af handarbetets oerhörda billighet har att ega bestånd i sin kamp för tillvaron, hvilken är orsaken till, att protektionistiska åsigter äro vidt spridda i det indiska kejsardömet. Han uppläste till sist öfversättningen af en indisk ballad, som andades idel protektionism och väckte mycken munterhet bland åhörarne.

Sekreteraren anmälde sedan sista sammankomsten till sällskapet ingången literatur.

Ur min dagbok från S:t Lawrence-ön.

Af Osc. Nordqvist.

Den 31 juli 1879 kl. 3 e. m. kastade Vega ankar i närheten af S:t Lawrence-öns nordvestra udde, som af infödingarna kallas *Tšibúkak*. På stranden syntes några eskimåboningar, hvilkas invånare strax rodde ut till fartyget i sina läderbåtar.

Männen hafva håret alldeles kortklippt, med undantag af en smal ring, som går omkring hufvudet längs hårfästet, på samma sätt som hos tschuktscherna. Drägten är äfven oftast densamma, och endast hos ett par karlar sågo vi korta pelsar, hopsydda af skinn utaf en på denna ö talrikt häckande liten sjöfågel (Phaleris microceros).

Qvinnornas drägt är mer afvikande från tschuktschiskornas. Några hade visserligen samma drägt som dessa, men de flesta buro dock en lättare sommarkostym, bestående af byxor gjorda af garfvadt skinn och utsydda med fina remmar; byxorna slutade ofvanom knäet; foten, smalbenet och en del af vaden voro skyddade af en fotbeklädnad, som liknar den tschuktschiska, men har längre skaft, som räcka nästan till knäet; detta lemnades bart; öfre delen af kroppen var täckt af en vid skinnskjorta, utanpå hvilken ofta bars en tygskjorta.

Tatueringsmönstret är i hufvudsak öfverensstämmande med tschuktschiskornas, men mycket mer sammansatt. Uti Nordenskiöld's »Vegas färd kring Asien och Europa», senare delen, sid. 252 och 253 har dr A. Stuxberg framstält några af de mest karakteristiska mönstren. Håret är kammadt som hos tschuktschiskorna.

Tälten äro oftast fyrkantiga och utgöras af öfver stänger och hvalben uppspända hvalross- och sälhudar. På ett par tält voro dessa ersatta af segelduk. Det inre af tältet består af ett enda rum.

I närheten af tälten finnas gropar omgifna af stenar och hvalben. Dessa äro infödingarnas vinterbostäder, som troligen täckas till vintern och åter öppnas till sommarn för att torka. De likna till formen de s. k. onkilonboningarna vid *Rg̨rkaypiya* och på ön *Idl'idl'a*. På två ställen såg jag bredvid dessa vinterboningar en smal, cirkel-

rund, trampad väg. En gosse visade mig, att den användes att springa på, troligtvis under någon lek.

Infödingarna kalla sig sjelfva *Innuk*, således med samma namn som alla andra eskimåer. Språket är äfven eskimåiskt, dock med inblandade tschuktschiska ord. Orsaken till detta senare förhållande bör, enligt hvad jag tror, sökas uti handelsförbindelser. Måhända ingå öborna ibland äfven äktenskap med tschuktschiskor. Åtminstone träffade jag på Lawrence-ön en qvinna, som var gift med en eskimå, men sade sig sjelf vara *tšautšu* och talade något tschuktschiska jämte eskimåiska.

Innan jag öfvergår till de af mig på ön samlade orden, vill jag fästa uppmärksamheten vid ett par ortnamn, som hafva en anmärkningsvärd likhet med ortnamn vid tschuktschiska ishafskusten. I nordostlig riktning från den bugt, der Vega låg för ankar, och som, så vidt jag förstod, af öborna kallas *Akoptapák*, utvisade en inföding för mig en udde, som han kallade *Tapkók*. Detta namn har en stor likhet med *T'apka*, namnet på en by belägen på en liten udde midt emot ön *Idl'idl'a* på Tschuktsch-halföns nordkust. Ett annat ställe, som han utpekade, heter *Natškák*, hvilket liknar namnet *Naytškay*, också en tschuktschisk by i närheten af Vegas vinterqvarter. För kännedomen om eskimåernas forna utbredning längs den nordsibiriska kusten vore det af stor vigt, att någon kännare af eskimåiska språket skulle granska der förekommande ortnamn.[1])

Till sist vill jag meddela några ord, som jag under vår endast två dagars vistelse på ön samlat. Oaktadt troligtvis förekommande fel kan denna lilla ordlista dock tjena som bevis för befolkningens eskimåiska ursprung. Bokstäfvernas uttal är detsamma som uti min tschuktschiska ordlista (se »Vega-exp. vetensk. iakttagelser» Bd I sid. 377). Tilläggas bör endast, att *ṙ* är skorradt *r*; det rena icke skorrade *r*-ljudet har jag aldrig hört hos S:t Lawrence-öns befolkning.

Ordlista från S:t Lawrence-ön.

Tal.

Attás'ek — ett	*Maṙaṙmg̥nl'ak* — sju, sjutton
Atl'ha — två, tolf	*Piṅayoneneinl'oydl'ak* — åtta, aderton
Piṅáyek — tre, tretton	*Stanamg̥neiṅl'oydl'ak* — nio, nitton
Stámat — fyra, fjorton	*Kódl'a* — tio
Tatl'emat — fem, femton	*Éṅabak* — elfva
Aṙmenl'ak — sex, sexton	*Youínak* — tjugu

[1]) Som material härför kunna tjena t. ex. de af mig samlade tschuktschiska ortnamn, som finnas upptagna uti »Vega-expeditionens vetenskapliga iakttagelser» Bd I sid 398.

Yuγmadl'uk — trettio
Yupiňaya — fyratio
Youitstama — femtio
Youkadlima — sextio

Kroppsdelar.

Násko — hufvud
He̥ínak — ansigte
Kaygúk — panna
Éyek — öga
Ke̥yařote — ögonpupill
Ké̥ňa — näsa
Kánnak — mun
Ke̥dze̥t — läpp
Hútel — tänder
Siyótok — öra
Utl'uňaγe̥t — kind
Age̥dl'ok — käkben
Taml'ot — haka
Núyya — hår
Takohte — fläta
Me̥tteře̥gyet — ögonbryn
Ke̥mmeře̥gyet — ögonhår
Umňaγet — mustasch
Húyeko — hals
Kútuk — nyckelben
Ke̥mme̥thl'uγe̥t — ryggrad
Sike̥maγet — bröst
Mamáhka — qvinnobröst
Aks'aka — buk
Kal'skoakka — nafvel
Γáyγet — skuldra
Túya — axel
Táhlik, *Tádl'et* — arm
Ikuygak — armbåge
Ehek — hand
Kúml'u — tumme
Té̥kak — pekfinger
Atke̥dl'ek — långfinger
Adl'aykok — ringfinger
Ekel'tkok — lillfinger
S'tuγut — nagel
Éřok, *Itγat* — ben (extrem.)
Kohtúkok — lår
S'e̥γeskoak — knä
Kanaγak — skenben
Páyakak — vad
Iteřat — fot (fötter?)
Ke̥tkne̥ygak, *Ke̥tke̥get* — häl
Pe̥ttukok — tå
Nepakak — ben (os)

Kläder, tatuering, smycken.

Atkuřok, *Iřat* — rock, pels
Kaípařa — tygskjorta, som bäres utanpå skinndrägten
Kádl'e — regnrock af tarmar
Puméte — kapuschong
Kol'iyek — byxor
Kadl'eγaga — qvinnornas yttre byxor
Kúl'tak — qvinnornas underbyxor
Kamřak — stöfvel
Atnařotte — tatueringen på näsan
Te̥řγat — främre strecken af kindens tatuering
Kedl'aře̥t — bakre delen af kindens tatuering
Taml'orotte — tatueringen på hakan
Kuypaγat — örhängen

Pipa med tillbehör.

Kúiňa — pipa
Kantakstšek — tobakspung
Anagutták — eldstål
Pakadl'utak — fnöske
Yumrannadl's — tände af tvinnade qvistar

Vindar.

Ánoko — vind
Pakmadl'a — nordlig vind
Kentskinat — nordvest »
Akitnak — vestlig »
Ikebak — sydvest vind
Nagařgya — sydlig »
Atsimak — sydost »
Kut'mak — ostlig »

Naturföremål m. m.

Tsekina — sol
Nonna — jord, mark
Náyřak — höjd, berg
Oiřak — sten
Makk — haf
Kéyřok — bäck
Kařet — våg
Idl'añkok — is
Anißok — snö
Éstl'a — himmel
Neyřaka — dimma

Djur.

Ařmak — hval
Tuγuttuk — hvalross
Yekidlenetak — hymenopter

Växter.

Uřet — gräs
S'akl'ařet — rot
Rehtl'uet — ?
Aml'ohka — Saxifraga æstivalis
Nunnimaγet — Rodiola
Kidl'evřet — Andromeda tetragona
Kukiñat — Salix (vide)
Nebbet — mossa
Uñařat — Cladonia (laf)
El'thuaγat — Laminaria.

Ångaren Oscar Dicksons Jenisej-färd och öfvervintring 1880—81.

Kortfattad berättelse af dess befälhafvare

Emil Nilsson.

Jernångaren Oscar Dickson bygdes 1880 vid Kockums mekaniska verkstad i Malmö för ryske grufegaren herr A. Sibiriakoffs räkning. Bestämmelsen med detta fartyg var dels att trafikera Jenisej-floden och dels att göra resor mellan Europa och mämnde flods mynning. För sådant ändamål var det bygdt både som sjögående fartyg och som flodångare; på full last drog det ungefär 11 till 12 fots vatten och lastade omkring 500 tons. För att kunna göra snabba resor, hade det en ganska stark maskinkraft, 100 nominella hästkrafter, och gjorde med full last 10 knops fart.

Fartyget aflevererades i Malmö den 1 augusti, hvarefter det omedelbart gjorde sin första sjöresa till Göteborg. Derstädes skulle det utrustas, mönstra besättning och intaga den för Jenisejsk bestämda lasten. Vid fartygets ankomst till Göteborg började genast arbetet med så många händer som möjligtvis kunde användas och pågick oafbrutet natt och dag, emedan årstiden redan var så långt framskriden, att all möjlig ansträngning måste göras, om man det året skulle tänka på att komma igenom Kara-hafvet och dess drifisar.

Lasten bestod af delar till tvänne ångbåtar, af hvilka den ena tillhörde herr A. Sibiriakoff och var bestämd att trafikera Angara-floden, som sammanbinder Jenisej med Baikal-sjön; den andra åter var endast ett skrof, som skulle upptransporteras till Irkutsk för att sedermera trafikera Baikal-sjön. Dessa två ångare hade blifvit bygda vid Motala mekaniska verkstad och sedermera nedtransporterats till Göteborg för att der inlastas i Oscar Dickson; deras hopsättning skulle ske efter framkomsten till Sibirien.

Lastning, utproviantering och utrustning pågingo som förut nämnts natt och dag. Fartyget provianterade för 17 man under ett år, på

det att, om svårare ishinder skulle inträffa eller fartyget blifva omslutet af is och i sådant fall nödsakas att öfvervintra, vi då åtminstone icke skulle sakna det nödvändigaste. Likaledes blef det väl försedt med inventarier och allt som fordras i ett fartyg, för att 17 man der skola kunna tillbringa ett helt år oberoende af den öfriga verlden. Besättningen hopsamlades i Göteborg. Den utgjordes till största delen af praktiska sjömän, hvilka dock ej förut sett de arktiska farvattnen. Det blef derför af fartygets egare bestämdt, att 3 man skulle påmönstras i norra Norge, hvilka ansågos såsom praktiska ishafsfarare. Detta blef dock så sent bestämdt, att ändring i utprovianteringen ej kunde ske, men jag visste dock på förhand, att äfven för desse män fans tillräcklig proviant om bord för ett år.

Den 9 augusti 1880 afgick Oscar Dickson från Göteborg, och nästa dag anlände den till Haugesund i Norge; derstädes togo vi om bord en kustlots, som skulle åtfölja oss till Hammerfest. Oaktadt fartyget var hårdt lastadt och det blåste ganska friskt, bergade det sig ändå utmärkt i den temligen höga sjögången, som uppstod på resan mellan Göteborg och Haugesund.

Till Hammerfest anlände vi den 16 augusti. Der skulle nu intagas förstärkning till vårt kolförråd och såsom förut nämnts äfven förstärkning till vår besättning. Der hade jag tillika det nöjet att få emottaga min redare herr Sibiriakoff såsom passagerare. Han hade under sin genomresa i Norge förhyrt en skonare, hvilken äfven skulle afgå till Jenisej-floden, för att derstädes för herr Sibiriakoffs räkning intaga en spannmålslast och derefter samma år återvända till Europa. Sedan jag till alla delar gjort fartyget klart för att afgå ifrån Hammerfest: intagit kol, en del proviant, besättning och passagerare, lättade jag åter ankar den 18 augusti, men måste redan gå till ankar i en uthamn strax söder om Nordkap på grund af en orkanlik storm, som fortsatte att blåsa mycket våldsamt under nära 36 timmar. Så snart denna upphörde, afgingo vi åter och anlöpte Vardö för att derstädes intaga mera kol.

I Vardö stannade vi endast några timmar, hvarefter vi den 21 augusti klockan 10 på aftonen lemnade denna lilla plats och satte kurs på obebodda trakter. Ej anade vi då de många svårigheter vi hade att genomgå, innan vi åter skulle göra vårt inträde i bebodda trakter. Vi seglade nu för frisk vestlig vind emot ön Kolgujew, och oaktadt den höga, brytande sjögången erhöllo vi knappast en droppe vatten på däck. Natten mot den 23 passerade vi nämnda ö och styrde derefter på Jugor-sundet, i hopp att derstädes möta isfritt vatten och, om vi kommo derigenom, längs Jalmal finna öppen väg till Jenisejs mynning.

I Jugor-sundet ankrade vi utanför den från de föregående svenska Kara-hafs-färderna bekanta samojedbyn Chabarova, hvarest vi endast stannade ett par timmar för att meddela oss med infödingarna. Strax efter det vi passerat nämnda sunds östra mynning mötte oss drifis i stora massor, hvilken var omöjlig att genomtränga. Vi styrde fördenskull längs drifisens rand ned mot Kara-floden, i hopp att utanför denna finna isen mera fördelad, så att vi genom densamma kunde tränga fram öfver Kariska viken för att uppnå kap Charasovai, ty jag visste på förhand, att om vi lyckades uppnå denna punkt, skulle vi sedan hafva någorlunda öppen väg till Jenisej. Emellertid, då vi kommo midt för Kara-floden, var isen äfven der sammanpackad och ogenomtränglig, hvarför vi nödgades vända om och försöka uppnå vår bestämmelseort från annat håll.

Nästa plats var nu Kariska porten, hvarifrån jag ville sätta kursen till Jenisej. Men äfven der möttes jag af den alltjämt ogenomträngliga isen och nödgades mot min vilja att midt i becksvarta natten genomsegla Kariska porten, emedan isen låg fast intill Novaja Semljas södra udde. Detta sund är uppfyldt af undervattensskär och bankar, hvilka dock passerades utan några olägenheter.

Vi seglade nu vidare längs Novaja Semljas vestkust emot Matotschkin-sundet, för att derifrån på nytt försöka uppnå Jenisejs mynning. Men knappast hade vi passerat Matotschkin-sundets östra mynning, förr än is åter möttes, hvilken tvingade mig att snart vända, ty isen låg fast till Novaja Semljas ostkust. Under en orkanlik storm med snö inkommo vi åter i Matotschkin-sundet och ankrade i Beluschjabay för att invänta bättre väder. Strax norr om Matotschkin-sundet såg jag flere skär, på hvilka sjön bröt, och ett af dessa låg temligen långt från land. I tre dygn blåste det en hård nordveststorm, hvilken jag trodde skulle bräcka isen och sätta densamma ut ifrån land, så att jag möjligen skulle kunna uppnå Jenisej-floden genom att kringsegla den norr ifrån kommande drifisen.

Jag afseglade alltså åter från min goda ankarplats och vände för fjerde gången stäfven inåt Kara-hafvet. Det dröjde dock ej länge, förr än jag åter kom i kollision med drifisen. Men genom att segla längs kanten af densamma hoppades jag någonstädes norr ut finna denna mera fördelad; jag kom på det sättet ända upp till kap Middendorff på 76° lat. n., hvarest isen låg fast intill land. Kölden var redan här så stark, att det var endast med möda vi kunde genomsegla den nybildade isen.

Det föreföll nu som alla bemödanden att detta år uppnå Jenisej voro fruktlösa. Således seglade vi åter söder ut emot Matotschkinsundet. Vid genomseglingen af detsamma råkade fartyget komma på

grund på en större sandbank midt i sundet, hvilken ej finnes utsatt på sjökortet. Jag försökte naturligtvis genast att föra ut varpankare för att dymedelst hiva fartyget flott, hvilket dock misslyckades på grund af det starka tidvattnet, som gick med omkring 4 knops fart. Så snart tidvattnet något stillnade, utförde jag våra bogankar samt började att ilandtaga kol för att dymedelst lätta fartyget. Efter två dagars strängt ihållande arbete lyckades det oss att åter hiva fartyget ut i flott vatten, utan att det genom grundstötningen erhållit den ringaste skada. Kolen, som voro ilandförda, tog jag åter om bord, hvarefter resan fortsattes mot sundets vestra mynning. Under seglingen i nämnda sund observerade jag på dess norra strand ett märke upprest, hvarpå syntes en rysk flagga. Jag gick genast i land för att efterse, hvilka nyheter här kunde finnas, och fann der en butelj innehållande en skrifvelse från kaptenerna Dallman och Burmeister, deri de berättade, att de båda en månad tidigare varit der och liksom jag stadda på resa till Jenisej, men att de vid sundets östra mynning funnit hela hafvet belagdt med is och således måst vända om, samt att de nu voro på väg emot Novaja Semljas norra udde, ämnade kringsegla kap Mauritius och derifrån försöka uppnå Jenisejs mynning. I samma butelj efterlemnade äfven jag en berättelse öfver min resas gång.

Jag fortsatte derefter enligt mitt förut fattade beslut längs Novaja Semljas vestkust emot Jogor-sundet, för att derifrån än en gång försöka, om ej lyckan ville stå mig bi, så att jag till sist kunde uppnå min bestämmelseort. Samtidigt hoppades jag att någonstädes under vägen sammanträffa med skonaren Nordland, om hvilken jag förut berättat, att den blifvit af herr Sibiriakoff förhyrd i Tromsö. Denna innehade kol för min räkning. Genom den långa segling jag förut gjort hade naturligtvis en stor del af mitt kolförråd blifvit förbrukadt, hvarför det var högst nödvändigt att sammanträffa med skonaren för erhållande af kol, om jag än en gång skulle försöka att gå in i Karahafvet. Strax utanför vestra mynningen af Jugor-sundet sammanträffade jag med Nordland, hvars kapten berättade mig, att han varit inne i Kara-viken, men funnit is i sådan mängd, att han nödgats återvända; tvänne gånger hade han försökt att segla öfver Kara-viken, men båda gångerna måst återvända till en ankarplats, hvarest han uppehållit sig en längre tid för att afbida förändringar i isförhållandena. Men då isen alltjämt låg tätt sammanpackad, ville han nu öfvergifva alla vidare försök och stod i begrepp att segla till Archangel, för att derstädes enligt befraktarens order ilandtaga sin last. Emellertid erhöll han nu order att i sällskap med oss återvända till Chabarova, der vi ankrade på aftonen den 11 september.

Vi började genast från skonaren taga om bord en del af dennes last, som bestod af kol, salt och jernvaror, men efter några dagars arbete blef det enligt herr Sibiriakoffs önskan bestämdt, att skonaren skulle medtagas och af Oscar Dickson bogseras till Saostrovskoj, hvarest herr Sibiriakoff har sin upplagsplats. Den 19 september anlände ångaren Neptun från Ob-floden och gick till ankar i vår närhet. Dennes kapten berättade mig, att isen i Kara-viken nu var så fördelad, att man med lätthet kunde genomsegla densamma. Från nämnda ångare erhöll jag förstärkning till mitt kolförråd; jag hade nu så mycket kol om bord, att dessa med säkerhet skulle räcka till Saostrovskoj och ännu längre, ifall resan skulle blifva ytterligare förlängd genom dåliga isförhållanden.

På morgonen den 20 september lättade vi således ankar och afgingo med Nordland på släp åter in emot Kara-hafvet. Utsigterna att uppnå Jenisej syntes något ljusare, emedan vi endast träffade mindre ismassor i Kara-viken, hvilka med lätthet genomseglades, men under tiden blåste det upp en jämn, frisk nordlig vind, som afkylde luften, så att vi hade ända upp till 7 à 8° köld. Vinden satte naturligtvis äfven drifisen åt söder. Då vi kommo till höjden af Hvitön, var hela hafvet belagdt med ny is, hvilken vi dock med lätthet genomseglade, men strax derefter mötte oss den gamla drifisen i stora massor. Detta trodde jag dock endast var större isbälten, som lösryckts af den nordliga vinden. Jag ändrade kursen och styrde i ostlig och sydlig riktning för att kringgå densamma, ty jag hoppades, att de gemensamma krafter, som uppstå af Ob- och Jenisej-flodernas strömmar, hvilka båda sätta åt norr, borde hålla drifisen tillbaka, så att den ej kunde nedtränga i deras flodmynningar, och att jag således rundt kap Matte Sale måste finna så mycket öppet vatten, att jag kunde kringsegla denna udde och derifrån intränga i Jenisej-floden. Men då jag hade kap Matte Sale i sigte, låg drifisen så nära land och på så grundt vatten, att en passage der förbi var alldeles omöjlig, isynnerhet som den nya isen hade bildat sig mellan drifisen till sådan tjocklek, att vi med svårighet kunde bryta oss igenom densamma. Då jag der mötte sådana oöfverstigliga hinder, vände jag åter om och seglade norr ut längs drifiskanten för att efterse, om ej öppningar funnes i isen som visade åt öster, i hvilka jag kunde intränga. En hel dag letade jag längs iskanten, dock utan att finna någon sådan, och då natten inbröt måste jag naturligtvis låta fartygen ligga stilla; ty seglar man mellan drifis i mörker, kan man lätt komma in i en fälla, hvarifrån man ej så lätt slipper ut igen. Emellertid bildade sig ny is med sådan hastighet omkring fartygen, att jag nödgades hålla dem gående fram och tillbaka, på det att de ej måtte blifva fastsittande

och alla utgångar för oss tillspärrade. I samråd med herr Sibiriakoff och kaptenen från skonaren Nordland blef nu bestämdt, att vi, så snart dagen inbröt, åter skulle försöka att intränga i drifisen der, hvarest fans någon öppning, ty då vi voro så nära Jenisej-flodens mynning, hade vi naturligtvis ej långt till öppet vatten. Lyckades ej denna plan, skulle vi gå ned i Ob-floden. Så snart dagen inbröt såg jag drifis rundt omkring oss i alla riktningar, hvarför jag så fort möjligt ske kunde åter styrde i syd och ost. Efter några timmars hårdt arbete med isen syntes land i vester, hvilket jag antog vara kap Matte Sale. Kort derefter sågs land äfven i öster, hvilket jag helt naturligt antog vara Sibiriakoffs ö.

Jag trodde nu, att de största svårigheterna voro öfverstândna — men annorlunda fick jag ty värr erfara: då vi hade passerat den gamla drifisen, möttes vi af ny sådan, som kom drifvande i stora fält, och att bryta oss genom denna var alldeles omöjligt, emedan den då redan hade en ganska betänklig tjocklek. Jag nödgades således framsegla i de öppningar, som uppstodo mellan drifisfälten, för att komma dels åt söder och dels åt öster, emedan jag visste att der fans djupare vatten. Der hvarest vi seglade fram var djupet mycket ojämnt, varierande mellan 7 och knappast 3 famnar och stundom ännu mindre, så att vi äfven för det grunda vattnets skull nödgades inlöpa i sådana rännor, i hvilka jag i annat fall ej skulle velat segla. Efter att hela dagen hafva haft ett förskräckligt bråk med isen, inkommo vi strax före aftonen på mycket grundt vatten, hvarifrån jag sökte att återvända. Men drifisen skrufvade med sådan fart emot fartygen, att dessa blefvo skjutna upp på grundet, hvarest de förblefvo stående oaktadt alla ansträngningar att få dem flott igen. Isen, som beständigt var i rörelse, skrubbade emot fartygen, så att deraf uppstod ett ständigt brakande.

Då jag insåg, att alla bemödanden att komma derifrån voro fruktlösa, började jag tänka på att öfvervintra der vi befunno oss; men då Oscar Dickson var jernfartyg och skonaren deremot af trä, beslöts, att båda besättningarna skulle öfvervintra om bord på skonaren, hvarför dennes lastrum klargjordes och inreddes till boningsrum för befäl och manskap. Materialen till detta arbete togos från Oscar Dickson, hvartill åtgingo alla dess plankor och bräder samt några mindre segel. Medan detta arbete pågick, stannade drifisen, och hade vi nu fast is mellan oss och landet, hvilket man kunde tydligt se ifrån masttoppen.

Jag utrustade nu en expedition och gick med denna i land, för att om möjligt uppsöka samojeder och sätta oss i förbindelse med dem. Den 2 oktober lemnade jag fartygen, åtföljd af sex man. Då

vi kommo i land uppreste vi ett märke samt nedlade derstädes en berättelse öfver fartygens infrysning. Under tiden träffade vi en samojed, med hvilken vi samtalade, dock utan att förstå hvarandra. Emellertid försökte jag så tydligt som möjligt genom tecken låta honom förstå, att vårt fartyg var infruset, samt att vi önskade, att han skulle följa oss om bord; till svar härpå tillkännagaf han, att han ej med sina renar vågade sig en så lång väg ut på isen, emedan de ej hade något att äta. Han trakterades enligt ortens sed, hvarefter han åter lemnade oss och körde bort öfver tundran till sina tält, för att derstädes för sina kamrater berätta dagens märkvärdiga händelse. Jag har sedermera åter träffat samma samojed, hvilkens namn är John Borrá. Han är egare af 1500 renar och tyckes vara ett riktigt naturbarn, som dock, likt alla andra samojeder, har ett oemotståndligt begär efter bränvin. Han lefver endast på de norra tundrorna och reser ej likt de flesta af sina landsmän en gång om året till Obdorsk eller Turuchansk för att derstädes drifva byteshandel och supa. Då jag sista gången sammanträffade med honom, hade han lyckats skjuta en ovanligt stor och vacker isbjörn, hvars hud jag önskade köpa mot en hög betalning, men det var ej möjligt att förmå honom att afyttra denna, ty det var årets första fälda björn, och John Borrá hade gifvit guden ett löfte, att den skulle offras åt honom, hvarför han under inga omständigheter kunde aflemna densamma, förr än han kom till offerplatsen.

Efter ett par timmars uppehåll i land anträdde vi återfärden till fartygen, som vi nådde vid midnattstid efter en sträng ihållande marsch; vi voro då alldeles uttröttade, ty vi hade gått till fots omkring 25 engelska mil och dertill dragit en släde med proviant o. d., hvilken vi dock nödgades qvarlemna på isen några mil från fartygen, emedan vi ej förmådde draga den längre.

Skonarens inredning fortgick, och nya förberedelser gjordes att utsända en ny expedition, hvilken utrustades med tält och proviant för flere dagar, för att kunna stanna i land och noga rekognoscera trakten samt om möjligt uppsöka något samojedtält. Högst nödvändigt var det för oss att sätta oss i förbindelse med tundrans invånare, för att genom dem afsända underrättelser till våra hem om vår belägenhet. Efter några dagar afgick sålunda den andra expeditionen till land, dock utan något resultat. Denna expedition observerade vid det märke vi förut upprest spår efter många slädar, men kunde ej finna några tält eller samojeder. Då vi ej genom infödingarne kunde afsända underrättelser, beslöts att en större expedition skulle utrustas för att afgå till första bebodda plats, som var Goltschika, och derifrån vidare afsända underrättelser till Jenisejsk.

Den 12 oktober var bestämd för denna expeditions afresa, men på morgonen nämnda dag blåste det upp en orkanlik storm, vattnet steg 9 fot, isen bröt upp, och fartygen kommo i drift. Då jag ej hade förutsett en sådan katastrof, hade jag låtit iordningställa Oscar Dicksons maskin för öfvervintring, hivat upp dess propeller samt börjat öfverföra något af provianten till Nordland; en del af Nordlands last var upplagd på isen bredvid fartyget. Då isen bröt upp, skedde det med sådan hastighet, att vi ej hade tid att taga det ringaste om bord. Nordlands kapten kom springande om bord till Oscar Dickson för att begära hjelp att taga om bord de saker, som lågo på isen, men återvägen blef för honom afskuren, och han nödgades sålunda qvarstanna hos oss.

Båda fartygen drefvo nu alldeles redlösa, och snart skildes de åt, så att vi i snötjockan som uppstod ej kunde se hvarandra. Lyckligtvis drefvo vi ständigt öfver djupt vatten, så att isen ej hade någon makt att skrufva mot fartyget. Så många som kunde arbeta med maskinen blefvo ditbefalda för att iordningställa densamma, och på aftonen samma dag var den i brukbart skick. Fartyget stannade nu vid en grundis, då mörkret inbröt, så att ingenting kunde göras för afgång förr än nästa morgon. Båtarne klargjordes och proviant ditflyttades, för att, i händelse fartyget under nattens lopp skrufvades sönder, vi då skulle kunna begagna oss af dessa räddningsmedel. Alla man voro i rörelse och afvaktade den ödesdigra nattens utgång; till min stora öfverraskning fingo vi åter sigte på skonaren, som låg ett stycke ifrån oss alldeles omringad af is. Nästa morgon beslöts, att skonarens besättning skulle flytta om bord på Oscar Dickson, ty ifall fartygen blefve åtskilda, hade skonaren ej tillräcklig och passande proviant för en öfvervintring. Dennes besättning flyttade således om bord till oss, och från den dagen voro vi alltså 27 man på Oscar Dickson. Drifisen hade under tiden lagt sig rundt omkring fartyget, hvarför jag beslöt att hugga bort och undanrödja densamma, för att åter bringa det ut i öppet vatten och försöka uppnå Jenisejfloden eller åtminstone en mera passande plats för öfvervintring. Jag satte nu alla man i arbete med att hugga bort isen från fartygets ena sida. Efter en och en half dags arbete lyckades det också att få dessa ismassor undanröjda.

I samråd med herr Sibiriakoff bestämdes nu att öfverlemna Nordland åt sitt öde och genast afsegla med Oscar Dickson, ty skulle denna legat qvar och tagit om bord Nordlands proviant, riskerade vi, att drifisen, som var i ständig rörelse, på nytt kunde lägga sig omkring oss. Att isa ut skonaren var alldeles omöjligt, emedan den låg för långt inne i isen. Så snart isen blifvit undanröjd, afgick jag genast

med Oscar Dickson från stället i hopp att möjligen uppnå Goltschika, men kom strax derefter på så grunda bankar, att jag måste ändra min plan och i stället segla mot närmaste land samt försöka att komma så långt ner i Gyda-viken som möjligt, för att på nytt uppsöka samojeder. Isfälten, hvilka voro i ständig rörelse, kringseglades, och stundom togo dessa fartyget med sig och skrufvade det öfver bankar med endast 10 till 11 fots vatten. Efter fyra dagars stångande med isen nedkommo vi emellertid till fasta iskanten, hvarest isen under sista stormen brustit. Vi gingo då upp under vestra landet och förtöjde vid iskanten 3 engelska mil från land. Vattnets djup var här tre famnar. Vi befunno oss på 72° 12′ n. lat. och 77° ostl. long., i en vik som af samojederna kallas Gyda-viken och hvilkens mynning löper ut i Jenisej-viken. Den långa smala vik, som i sjökortet kallas Gyda-viken, finnes ej enligt samojedernas uppgift för mig. Åtföljd af några man, gick jag nu åter till landet för att uppsöka samojeder, hvilka jag också genast vid min ditkomst träffade. Dessa kommo ner till stranden för att hämta ved för sin tillämnade resa söder ut och åtföljde oss genast på mina uppmaningar till fartyget, der de, liksom förut i land, blefvo väl undfägnade. Med dessa skulle nu en plan uppgöras, att några af de om bord varande finge åtfölja dem till bebodda trakter, men detta var intet lätt arbete, då de ej talade något civiliseradt språk. Dock trodde sig herr Sibiriakoff förstå, att de kunde medtaga tre man, som efter några dagars resa skulle framkomma till någon mindre bebodd plats, hvarifrån vidare fortskaffningsmedel kunde anskaffas. För nämnda resa blefvo våra passagerare utrustade med det allra nödvändigaste i proviantväg. Naturligtvis kunde ej några läckerheter komma i fråga att medtagas på en tundrafärd. Jag försåg dem äfven med yllekläder, och de enda pelsar, som funnos om bord, lemnades till deras förfogande. Herr Sibiriakoff lofvade vid afskedet att så fort ske kunde utsända till oss en expedition för att efterse vår belägenhet och, om det fans nödigt, transportera oss till någon bebodd trakt. Jag tog således afsked af mina reskamrater, som lofvade mig att vid deras ankomst till första telegrafstation sända underrättelser till våra hemmavarande samt att, då de sjelfva hemkommo, muntligen för våra anhöriga framställa vår belägenhet.

Våra passagerare afreste, och vi blefvo derigenom tre man mindre, således 24 man, om bord. Vi undersökte noga strandbrädden för att efterse om der fans drifved. Sådan fans der i stor mängd. En del restes genast upp för att sedermera transporteras om bord. Maskinen iordningstäldes för öfvervintring, och bottenkranarne, hvilka jag fruktade skulle sönderfrysa, blefvo väl betäckta. Samtidigt gjordes tält och sofsäckar m. m. dylikt, som tillhör en utrustning för en längre

landresa i dessa trakter. Kölden började blifva ganska stark, så att mycken fukt bildades såväl i kajutan som i skansen. Folket, som bodde i skansen, klagade häröfver, och flere af dem blefvo sjuka. Jag lät derför klargöra passagerarehytterna, matsalongen och all inredning i öfverbygnaden samt lät dem inflytta dit, ty fukten besvärade oss här mindre. All provianten uppvägdes, hvarefter jag upprättade proviantlista, föreskref hur den skulle utvägas och utdelas bland besättningen och fann, att med sparsamhet vårt proviantförråd skulle blifva tillräckligt för ett helt år. Naturligtvis fingo vi ej lefva öfverflödigt, men vi behöfde åtminstone ej sakna det nödvändigaste.

I början af november månad hade vi ganska hårda snöstormar, och temperaturen föll ända till —25°, hvarför många under det vi drogo om bord ved erhöllo mindre frostskador i ansigtet, hvilka dock snart botades. Jag lät uppkasta en ganska tjock snömur kring fartyget, för att dymedelst hindra jernplåten att komma i beröring med fria luften, och erhöllo vi derefter mindre fukt; åtminstone bildades ej så mycket is i våra boningsrum, som annars skulle blifvit fallet. Manskapet förflyttades till skansen, befälet och kockspersonalen deremot flyttades in i salongen. Denna hade förut blifvit uppvärmd medelst värmeledning, men då jag insåg, att detta kräfde för mycket kol och ved, och dessutom befarade, att värmeledningsrören skulle frysa sönder, slutade vi att elda i donkeypannan, och en kamin inflyttades i kajutan. Likaledes uppvärmdes skansen medelst en kamin, som blifvit förfärdigad af en askpyts, emedan reservkaminen förlorades med skonaren Nordland. Denna askpyts tjenstgjorde sedan under hela öfvervintringen och försvarade fullkomligt sitt ändamål. Åtta man bodde nu i kajutan och sexton i skansen. Ordningsregler blefvo upprättade, hvilka under öfvervintringen noga efterlefdes. Två man voro hvarje dag fria från all strängare tjenstgöring, och skulle dessa endast göra skansen ren, vädra densamma samt för öfrigt uträtta alla nödiga arbeten derstädes och samtidigt tvätta och laga sina kläder. Vakt hölls om nätterna, och hvar fjerde timme gjordes meteorologiska iakttagelser af mig, kapten Arnesen och mina styrmän, hvaröfver jag förde särskild journal. Likaledes indelade jag oss i två partier för att draga ved om bord, men arbeten, som förekommo vid fartyget, förrättades alltid gemensamt. Citronsyra och spirituosa utdelades alltid regelmässigt bland besättningen till förekommande af skörbjugg, och hvarje söndag höll jag gudstjenst om bord. Då kölden i slutet af månaden var mycket stark, beslöt jag att nedflytta kabyssen i maskinrummet, för att samtidigt som maten tillagades få maskinrummet uppvärmdt och dymedelst hindra bottenkranarnes sönderfrysning. Då det

var mycket kallt smälde det i fartyget som starka gevärsskott. Från och med den 12 november var solen ej synlig öfver horisonten.

December månad var mycket jämnkall och mörk med hårda snöstormar, som stundom varade i flere dagar. Vi hade en gång en snöstorm, som varade i tio dygn och hindrade oss att lemna fartyget; det var då endast med stor svårighet vi kunde lemna våra boningsrum. Stundom var luften så förmörkad af denna snöstorm, att man ej ens kunde se några famnar ifrån sig. Våra vanliga sjömanskläder voro nu otillräckliga att skydda oss emot köld och snö, hvarför jag beslöt att förfärdiga oss segelduksklåder. För detta ändamål hade jag inköpt en del passande segelduk, men då vi nu voro så många man, var denna otillräcklig till kläder åt oss alla. Jag tillgrep derför några smärre segel, och med dessa till hjelp erhöllo vi fullkomliga segelduksskostymer, som bestodo af baschlik, tröjor och byxor. Dessa plagg måste en hvar förfärdiga åt sig sjelf, och härmed arbetades på de tider, då vi ej kunde syssla ute i fria luften. Snöstöflar utdelades ett par till hvarje man; dessa voro af samma beskaffenhet och utseende som de, hvilka begagnades under Vega-expeditionens öfvervintring. Men då dessa ej heller funnos i tillräcklig mängd, erhöllo somliga renskinnsstöflar, hvilka jag hade medfört från hemmet.

Julen stundade nu, och ännu hade ingenting hörts af den af herr Sibiriakoff lofvade expeditionen. Jag måste derför lugna mig med att vi åtminstone fingo fira julen i frid och ro på Oscar Dickson, hvarför nödiga förberedelser gjordes att emottaga denna högtid enligt svensk sed. Naturligtvis hade vi ingen julgran, men i stället dekorerades salongen med flaggor; upplysningen derstädes såväl som i skansen var ganska riklig. På julaftonen utdelades julpresenter till hvarje man om bord, hvilket skedde medelst lottdragning. Hela skanspersonalen var församlad i kajutan, hvarest då äfven utdelades extra förplägning; fisken och gröten uteblefvo ej heller. Efter måltidens slut blefvo åter alla församlade i kajutan under uppsändandet af raketsignaler, och der föreslogos åtskilliga skålar och höllos många roliga tal. Fram emot midnatt var festen slutad, och alla syntes fullt belåtna med sin afton. Nästa morgon samlades vi åter alla vid julottan.

Nyåret firades under samma glada sinnesstämning som julen, och inom Oscar Dicksons relingar var allt väl, men utanför oss var det mörkt och dystert; den ena snöstormen aflöste den andra, och kölden steg till mellan 35 och 40 grader. Förskräckliga snömassor hopade sig kring fartyget, så att vi endast med möda kunde hålla utgångarna från våra boningsrum fria från snö. Nästan hvarje dag måste vi skotta bort snö från fartygets däck, men så snart den ringaste vindfläkt åter uppstod, fyldes det ögonblickligen på nytt. I kajutan var

temperaturen mycket ojämn; oaktadt vi hade 20 till 25° värme midt i kajutan, bildade sig ändå is på väggarna, och ständigt måste vi bränna lampa i kajutan för att få densamma upplyst. Vi saknade aldrig arbete, ty så snart vädret sådant medgaf drogs ved ifrån land, och dessemellan skottades snö från fartyget. Ehuru vi lågo endast 3 engelska mil från land, kunde vi på öfver en månads tid ej se detsamma för mörker och snötjocka, och många gånger under denna mörka tid kunde vi endast med största svårighet finna våra vedstaplar på stranden, oaktadt vi mellan denna och fartyget hade upprest märken på omkring 200 fots afstånd från hvarandra. Stundom hände det, då vi gingo emot land, att vi öfverföllos så hastigt af en snöstorm, att vi ögonblickligen nödgades vända och ofta endast med största svårighet funno vägen tillbaka till fartyget. Om detta någon gång misslyckats, så skulle vi helt säkert varit förlorade, ty i sådana snöstormar kan man ej lefva länge utan skydd.

Med längtan motsågo vi nu den dag, då solen åter skulle visa sig, hvilket inträffade den 28 januari. Den dagen var för oss alla en fullständig högtidsdag, ty vi hade nu ej sett solen på 76 dygn. Hon visade sig då endast några ögonblick ofvan horisonten, men det var ändå en stor glädje för oss att erfara denna korta daggryning. Dagarnes längd tilltog derefter med en betydlig hastighet.

Februari månad var mycket jämnkall, och vi hade nu den högsta köldgraden under vår öfvervintring, 42 grader, hvilken dock endast varade en kort tid. För öfrigt hade vi ett ganska vackert väder med klar luft och utmärkt vackra norrsken, som stundom sträckte sig öfver hela himlahvalfvet. Sådana norrskensnätter voro lika ljusa som dagen. Snömuren, som var uppkastad kring fartyget, skilde sig från detsamma, så att rundt omkring fartyget uppstod en större öppning, hvilken vi alltid passade på att igenfylla med snö, för att kunna berga oss för köld i kajutan. Den 9 februari skottades snön bort från salongsventilerna, för första gången under det nya året upplystes salongen af dagsljuset, och lampan var samma dag släckt under fem timmar.

Under natten mot den 22 februari blåste det en orkanlik storm, och vid midnattstiden förmärktes våldsamma skakningar i fartyget. Jag kunde ej fatta orsaken dertill, men erfor följande dagen, att isen varit i rörelse och att ungefär halfvägs till land hade skrufvats upp en hög mur, som sträckte sig längs utefter landet. Fartyget erhöll dock dervid ingen skada. Jag observerade samtidigt mot norr blåaktig luft, hvilken tillkännagaf, att isen brustit norr om oss, så att der troligen funnos »reningar» i densamma.

Till tidsfördrif anordnade vi i februari månad prisskjutning, och vid några tillfällen spelade vi käglor, dervid vi utsökt passande platser på isen, hvilka tjenstgjorde som kägelbana. Det var dock temligen kallt för att vi med nöje skulle kunna hängifva oss åt dylika förströelser.

I mars månad hemsöktes vi åter af de förfärliga snöstormarna, hvilka dock numera ej voro så långvariga, som förut varit fallet. Kolen togo nu slut, hvarför vi naturligtvis måste draga så mycket mera ved om bord. Då jag insåg, att fartyget skulle komma att ligga alldeles redlöst en gång då isen bröt upp, beslöt jag att föra i land tält, proviant, kläder och båtar, på det att vi, om fartyget sönderskrufvades vid islossningen, då skulle kunna utrusta våra båtar ifrån land och med dessa segla uppför Jenisej-floden. Dagligen transporterades något af detta i land, och ved drogs om bord, men denna var nu ganska svår att finna, emedan den låg alldeles begrafven i snön, hvilken fallit i oerhörda massor. Omkring fartyget steg snön omkring 7 fot öfver relingarna.

Den 23 mars, under en förfärlig storm, öfverraskades jag af att vattnet trängde in på fartygets däck. Detta oroade mig mycket, ty jag fruktade, att vattnet möjligen kunde fullkomligt öfverstiga fartyget. Alldenstund jernet har den egenskapen, att det slår is och snö ifrån sig, bildade sig en öppning mellan fartyget och iskanten, hvarigenom vattnet nu trängde upp, och till följe af de ofantliga snömassor, som hopat sig omkring oss, hade iskanten rundtom fartyget gifvit vika, så att vi lågo i en ordentlig fördjupning. Detta var orsaken till att vattnet steg upp på isen omkring fartyget. Alla möjliga förberedelser gjordes för att hindra vattnet att nedtränga i lastrummen och maskinrummet; alla nedgångar stängdes, och alla platser, hvarest vattnet kunde intränga, gjordes fullkomligt vattentäta. Den om bord varande provianten uppflyttades i öfverbygnaden, hvarifrån lemnades endast en utgång öppen åt kommandobryggan. Vattnet steg utom bord en och en half fot öfver fartygets däck.

Sista hälften af mars månad aftog kölden, och vädret var mycket vexlande. Det var nu nära sex månader sedan vi sist sågo någon menniska, hvarför tiden började blifva ganska tråkig och verka nedslående på allas lynnen, isynnerhet som vi under hela vintern väntat på den af herr Sibiriakoff lofvade expeditionens ankomst.

I april månad aftog kölden än mera, och snön blef så uppblött, att man med svårighet kunde gå emellan land och fartyget. Proviant, tält, kläder och båtar voro nu ilanddragna, fartyget började erhålla slagsida och lyftes upp med fören, hvilket härledde sig deraf, att is bildade sig under dess botten för-ut. Derigenom lyftes fartyget upp

och erhöll till sist sådan slagsida, att man knappast kunde gå på däcket. Under sådana omständigheter började det naturligtvis blifva ganska dystert om bord, men jag hade ändå den tillfredsställelsen att se hela manskapet vid god helsa; den fruktade skörbjuggen hade ej varit synlig hos någon bland oss. April månad fortsattes med samma vexlande väder; snöstormarna började dock något aftaga.

En dag i slutet af denna månad blef jag öfverraskad af en mycket glädjande syn: vid horisonten upptäckte jag med kikarns tillhjelp något rörligt, och till sist kunde jag der urskilja en massa renar, som kommo springande rakt emot fartyget. Jag anade naturligtvis genast, att den af oss så länge med otålighet motsedda expeditionen nu var i antågande. Efter ungefär en timmes spänd uppmärksamhet hade jag det nöjet att se den långväga expeditionen vid sidan af fartyget. Den utgjordes af 2 ryssar, 4 samojeder, 38 renar och 15 slädar. Det var de första lefvande varelser som blefvo synliga här sedan föregående år den 20 oktober. Visserligen var vår glädje stor, men den var ej mindre hos dessa sex män, som i nära tre månaders tid i mörker och svåra snöstormar genomrest hela tundran, ungefär 1800 verst, och nu ändtligen nådde sitt efterlängtade mål. Vi kunde tyvärr ej samspråka med dem, emedan de endast talade ryska och samojediska. Dock förstodo vi af deras teckenspråk, att de under resan farit mycket illa, att deras renar ofta varit anfallna af vargar, och att många af dessa blifvit uppätna; de uttryckte äfven sin förundran öfver att se oss alla friska, ty de hade förestält sig något helt annat. Efter att hafva tagit om bord deras till oss medförda saker, hvilka utgjordes hufvudsakligen af skinnpelsar, som skulle begagnas under öfvervintringen, lemnade de åter fartyget, medtagande hela vår post till slägt, vänner och anförvandter i hemmen, samt underrättelser till fartygens rederier om vår närvarande ställning. Fem man af Oscar Dicksons invånare åtföljde dem för att öfver Obdorsk resa hem. Vi hade således endast det nöjet att se dessa väderbitna gubbar under några timmar, men dessutom tyckte jag mig genom deras tecken förstå, att vid deras afgång från Obdorsk en annan och större expedition der utrustades, som skulle utgå till fartyget och hvilken vi nu med ytterligare otålighet inväntade.

I början af maj månad angrepos åtskilliga ibland oss af begynnande snöblindhet. Visserligen hade jag af messingsplåtar låtit förfärdiga konservglasögon liknande dem, som samojederna begagna, men de voro till ringa nytta, emedan de alltid voro i vägen såväl under våra fotvandringar som under annat arbete. För dessa ögonsjukdomar begagnade vi endast kalla vattenomslag, hvilka snart lindrade smärtorna,

och efter ett par dagars vistelse inomhus voro de angripna fullkomligt återstälda.

Vi hade nu dagsljus hela dygnet om. Vi sågo sälar liggande på isen i ganska stor mängd; dessa hade förmodligen under hela vintern hållit öppna hål i den tjocka isen. För att dessa hål ej skola igenfrysa, går sälen derigenom ständigt upp och ned samt står der och sofver; men då kölden börjar aftaga, kryper han upp ur sitt hål och lägger sig vid sidan af detsamma för att badda sig i solskenet.

Under maj och juni månader komma samojeder till Gyda-viken för att jaga säl på isen. Samojeden klär sig för sådant ändamål i hvit skinnpels, och då han får syn på en säl, som ligger på isen, kryper han sakta emot honom, hållande framför sig en hvit bräda, konstigt utskuren och med flere utkikshål; bakom denna skärm gömmer han sig, ständigt krypande framåt, och stundom lyckas han på det sättet att komma sälen ganska nära, ända till 25 à 30 fot, hvarefter han med sitt gamla flintlåsgevär skjuter honom till döds; endast sällan förfelar han sitt mål.

Den 21 maj framkom till oss den andra expeditionen från Obdorsk. Den medförde förstärkning till vårt proviantförråd. Sex af deltagarne i expeditionen stannade qvar vid fartyget och slogo upp sitt tält på isen vid sidan af detsamma. Dessa måste ovilkorligen qvarstanna der uppe under sommarn, emedan återfärd till Obdorsk under sommarmånaderna är alldeles omöjlig, ty först i slutet af september eller början af oktober kan en sådan resa börjas.

Den 28 maj anlände en tredje expedition. Den var utsänd från Dudinskoj vid Jenisej och medförde ej allenast förstärkning till provianten, utan äfven kol för maskinen. Den var mycket stor och utgjordes af 1000 renar och 300 slädar. Den 1 juni återvände sistnämnda expedition till Dudinskoj.

Vi fingo numera mottaga täta besök af samojeder, af hvilka vi köpte sälspäck; samojederna transporterade äfven en del ved om bord, ty snön var nu så uppluckrad, och så mycket vatten stod på isen, att man med svårighet kunde gå i land. Den 7 juni afgick från Oscar Dickson en expedition norr ut för att uppsöka skonaren Nordland och från denna nedtransportera till Oscar Dickson proviant och kol. En massa renar och slädar voro dertill förhyrda, och expeditionen afgick under ledning af kapten Arnesen. Efter fyra dagars bortavaro återkom denna expedition, men utan att hafva funnit ringaste spår efter skonaren.

I början af juni månad skottade vi bort all snö från fartygets sidor och gjorde en omkring tio fot bred gång rundt omkring detsamma, hvarefter vi började med långa spett hugga upp isen och

gjorde en större öppning rundt omkring fartygets akter, så att roder och propeller voro fullkomligt fria. Samtidigt sysslade vi med att iordningställa maskinen, ty vi hoppades, att i slutet af denna månad förändringar skulle inträffa med isen och vi möjligen slippa ut ur vårt långvariga fängelse. Emedan jag visste, att Jenisej-floden vanligen bryter upp i slutet af maj eller början af juni månad, trodde jag, att ur den vik, hvarest vi lågo, isen skulle så småningom styckevis bryta upp ifrån mynningen och med strömmen drifva till sjös, och att vi således till sist utan några svårigheter skulle komma loss och kunna gå ut i isfritt vatten. Ej anade jag då, att fartyget skulle sönderskrufvas till sist, när isen bröt upp, ty mina största farhågor i den vägen voro riktade på den tiden, då Jenisej-floden skulle bryta upp. Enligt beskrifning kände jag nämligen, att vattnet vid den tidpunkten stiger till en otrolig höjd, och jag antog, att möjligen äfven detta kunde inverka på vattenståndet i Gyda-viken, så att isen derigenom skulle bryta upp och med våldsamhet drifva derifrån; vid denna isgång kunde möjligen någon olycka drabba fartyget, men då denna vore öfverstånden, trodde jag visserligen, att ingen fara fans för fartyget, hvarför jag beslöt att åter taga om bord båtar, kläder och en del af provianten.

I början af juli månad stod så mycket vatten på isen, att all komunikation med land var afskuren, och först i midten af månaden kunde vi börja draga om bord våra saker igen; dock qvarlemnade jag på land tält, ett större parti bröd och mjöl samt en del te och tobak, allt för den händelse någon oförutsedd olycka skulle inträffa med fartyget.

Samojederna hade länge sedan flyttat sitt tält i land. Sedan vi flyttat om bord våra saker, togo vi afsked af samojederna, ty isen var nu bortsmält ett så långt stycke från land, att man omöjligen kunde gå dit. Vi uppehöllo oss således uteslutande om bord på fartyget, hvilket rengjordes, nymålades och till alla delar klargjordes, för att åter visa sig bland menniskor, och hvarje dag väntade vi, att isen skulle bryta upp, hvilket gjorde tiden förskräckligt långtrådig. Värmen besvärade oss ej, ty termometern visade sällan öfver + 3°. Ifrån masttoppen hölls ständig utkik för att efterse, om ej öppet vatten visade sig vid horisonten mot norr; dagligen gissade den ene, att han såg öppet vatten här, och den andre der; detta fortgick till den 25 juli. Då blåste en hård nordvestlig vind; jag observerade, att isen brustit omkring 3 engelska mil från fartyget, så att derstädes uppstod en större rening. Strax efteråt bildade sig en rening för om fartyget, och det dröjde ej länge förr än den ena reningen uppstod efter den

andra. Men fartyget satt fortfarande fast i ett större isfält, med hvilket det stundom dref.

Den 28 juli öppnade sig detta isfält, och fartyget kom nu loss från den plats, hvarest det legat i 9 månader och 8 dagar. Vi hade på förhand klargjort maskinen, så att nu endast återstod att taga upp ånga, hvilket snart skedde. Alla gladdes att ändtligen komma ut ur vårt fängelse och arbetade derför af alla krafter. Så fort ske kunde sattes maskinen i gång, och jag försökte att arbeta fartyget ut mellan drifisfälten; men snart blef detta omöjligt, emedan isen var för tätt sammanpackad, så att jag nödgades förtöja vid ett isstycke, med hvilket vi drefvo mot söder. Efter några timmar öppnade sig nya rännor, i hvilka jag ingick för att komma norr ut, och på så sätt fortsatte jag, stundom gående åt norr och stundom åt söder, ända tills det den 30 lyckades mig att komma ut i alldeles isfritt vatten. Jag trodde nu, att allt stångande med isen var för denna gången öfverståndet, och var glad att kunna vända Gyda-viken ryggen samt hoppades att dock till sist, efter alla utståndna svårigheter, med fartyget uppnå min bestämmelseort och dit föra den last, som blifvit mig anförtrodd. Men mina glada förhoppningar blefvo snart gäckade, ty det dröjde ej länge, förr än isen visade sig ånyo rätt för-ut; denna gången var det ingen drifis, utan det var fast is, som sammanhängde med båda landen. Här måste jag således ankra för att på nytt invänta förändringar i isen. Dagen derefter lösrycktes ett större isfält, som dref mot söder; jag kringseglade det och kom ungefär tre engelska mil norr ut, då jag åter ankrade vid fasta iskanten. Dagen derpå skedde sammaledes, och jag hoppades att på detta sätt snart genomsegla detta isbälte och komma ut i isfritt vatten. Fartyget befans nu ligga på 72° 31′ n. lat. och 77° 12′ ostl. long. enligt sjökortet, på sex famnars vatten.

Den 2 augusti på förmiddagen blåste en laber sydlig bris. Visserligen såg jag drifisen komma drifvande mot norr, men anade ej, att någon skrufning i densamma skulle inträffa, ty hvarje dag hade jag sett isen komma drifvande på samma sätt, dock utan att de särskilda flaken skrufvade emot hvarandra. Emellertid hivades ankaret upp och lät jag strömmen taga fartyget intill fasta iskanten, hvarefter jag med bärlingar förhalade det in i en liten isvik derstädes, för att ligga fullkomligt lugn, ifall skrufning inträffade. Dessutom visste jag, att strömmen satte med ringa fart mot norr, ty den skulle snart kantra och åter sätta sydvart; der fans nämligen någorlunda regelmässigt tidvatten.

Drifisen närmade sig allt mer och mer; då den kom till fasta iskanten, skrufvade den med sådan oemotståndlig kraft, att *fartyget*

inom några minuter sönderklämdes. Då jag såg denna fartygets olyckliga undergång, befalde jag genast att utsätta båtarna för att i dessa berga oss sjelfva, hvilket utfördes med orubbligt lugn af största delen af de om bord varande. Dock voro dessa ögonblick ganska förfärliga, ty i och med detsamma, som isen skrufvade emot fartyget, bräcktes äfven denna, så att isstycken reste sig på kant och en del af dessa skrufvades in under fartygets botten, dervid båtarne stundom kastades upp i luften och stundom nedföllo mellan isstyckena. Efter förenade ansträngningar lyckades det oss att få tvänne båtar utsatta på isen ett stycke ifrån fartyget. Isen höll ännu på att skrufva rundt omkring fartyget, hvilket erhöll en sådan slagsida, att det nästan var omöjligt att stå på däcket. Vi stodo nu 24 man på isen vid tvänne tomma båtar, utan proviant och utan kläder, och då jag insåg, att vi på sådant sätt ej kunde reda oss länge, beslöt jag att åter gå om bord för att skaffa oss något bröd. Det lyckades mig då att från förrummet transportera upp något sådant och bringa det ut på isen, och kom jag äfven sjelf helskinnad ut på isen igen. Derefter transporterades den ena båten öfver till den andra, på det att vi ej skulle blifva åtskilda; under detta arbete upphörde skrufningen, så att jag fick tid att tänka öfver hvad vidare göras skulle. De två båtarne voro tydligen otillräckliga att berga oss i, isynnerhet som vi möjligen kunde få en längre sjöresa, ty vi hade tio engelska mil till land, och isen, på hvilken vi befunno oss, kunde möjligen komma i drift. Det blef derför nödigt att försöka berga en större båt, hvarför vi åter gingo om bord; efter ett ansträngande arbete lyckades det oss att sätta ut en sådan, samt att berga litet mera proviant och något af våra kläder. Fartyget var nu fullt af vatten och hölls endast uppe af isen, som var skrufvad in under dess botten. Hela katastrofen hade varat ungefär tre fjerdedels timme.

Att berga någonting vidare var alldeles omöjligt, ty vattnet steg öfver akterdäcket. Jag indelade oss nu i tre partier för att draga båtarna öfver isen emot det närmaste landet, men efter ungefär två timmars arbete fördelade isen sig ånyo, hvarför vi satte båtarna i sjön och med årorna arbetade oss framåt. Under dessa två timmars arbete hade vi hunnit blott några hundra famnar från fartyget, af hvilket då endast syntes toppen af skorstenen och hälften af masterna. Vi satte nu kursen mot det ställe, hvarest vi qvarlemnat vårt tält, och framkommo dit efter ungefär 24 timmars ansträngande arbete. Vid vår ditkomst klargjorde vi båtarna för att, så snart isen dref ut ur viken, med dessa nedsegla i Jenisej-floden, der jag hoppades träffa någon europeisk ångare eller åtminstone någon flodångare, som kunde föra oss upp till Jenisejsk. Under tiden sysselsatte vi oss äf-

ven med fiske och erhöllo derstädes en större del god fisk, hvilken användes som proviant.

Den 22 augusti blåste det upp en hård sydlig storm, och den 24 uppklarnade luften, så att jag kunde se ett långt stycke till sjös; jag fann då, att isen drifvit ut åtminstone så långt jag kunde se med kikaren, och endast ett smalt drifisbälte låg ännu qvar längs vestra landet. Jag tillsporde då alla man, om de med mig ville gå i båtarna för att försöka uppnå Jenisej-floden, men de flesta ansågo detta räddningsmedel som det mest osäkra och ville hellre med samojeder resa landvägen till Obdorsk och vidare till sina hem. Fyra af min besättning höllo dock min plan för den mest praktiska, hvarför de tillsammans med mig ville bemanna den ena båten och åtfölja mig till Jenisej-floden. Då endast en mindre del proviant kunde medtagas på en sådan färd, önskade jag, att en af de närvarande samojederna skulle åtfölja oss, hvilket han också utan motsägelse gjorde — detta för den händelse att, om ishinder mötte oss under vägen, eller vår proviant toge slut och vi derigenom nödgades gå upp på tundran för att söka samojeder, vi då skulle hafva en tolk, som för desssa kunde berätta vår belägenhet och skaffa oss något att äta.

På aftonen den 24 augusti lemnade vi tälten och våra skeppskamrater och kryssade ut i viken för nordlig vind. Följande dag landade vi på andra stranden, der vi uppreste ett märke och nedlade en berättelse om fartygets undergång och vår påbörjade resa. Vi kryssade derefter längs landet tills vi sent på natten, ett långt stycke från land, kommo på så grundt vatten, att vi ej med båten kunde komma någonstädes. Vi hade nu redan mörkt om nätterna, hvarför vi nödgades ligga stilla under dessa mörka timmar och invänta dagsljuset. Under natten blåste det upp en hård nordvestvind, som gjorde vårt nattqvarter högst oangenämt, ty det var mycket kallt, och då vi om morgonen för refvade segel försökte att kryssa ut för att komma i djupt vatten, var sjön så hög och brytande, att vi nödgades vända och åter gå i land. Der gjorde vi tält af båtseglen. Trakten syntes vara alldeles obefolkad, och vi sågo endast några vilda renar, hvilka det ty värr ej lyckades oss att komma inom skotthåll. Efter 36 timmars uppehåll gingo vi åter till sjös. Stormen hade nu lagt sig, och en fin sydvestbris blåste upp, så att vi styrde kurs längs landet och kringseglade en udde, hvarifrån vi skulle sätta vår kurs uppför Jenisej-floden. Vinden friskade i allt mera, och småningom blåste det upp en ny storm. Sjön bröt ständigt öfver den lilla båten, så att allt, både proviant och kläder, blef genomvått och vi åter nödgades vända och slå upp vårt tält på tundran. Vid stora eldar, som vi uppgjorde af hopsamlad drifved, torkade vi våra kläder och provianten, hvarefter

resan åter fortsattes uppför Jenisej-viken. Nu blåste det åter en frisk nordlig vind, så att vi kunde hålla kurs längs efter landet.

Sju dygn efter det vi lemnat våra skeppskamrater anlände vi till första bebodda plats, hvilken kallas Sopotschnaja Korga. Der fick jag syn på en europeisk ångare vid namn Louise, men kunde ej, oaktadt alla mina signaler, förmå denna att invänta oss. Vattnet hade derstädes fallit ut, så att min båt stod långt uppe i gytjan, och någon annan båt fans ej att tillgå på platsen, förr än några samojeder kommo roende i en samojedbåt. Denna erhöll jag till låns för att ro ut emot Louise, men då ångbåtskaptenen såg denna båt, trodde han det naturligtvis endast vara infödingar, som alltid besöka de förbigående fartygen derstädes för att erhålla bränvin. Han fortsatte således utan uppehåll sin väg ut emot flodens mynning. I Sopotschnaja Korga erhöllo vi något proviant. Vi stannade der två dagar, hvarefter vi i vår båt fortsatte resan uppför floden. Nätterna tillbragte vi i hus hos infödingar, af hvilka vi öfverallt blefvo mycket vänligt och gästfritt emottagna.

Den 6 september framkommo vi till Nikandrovski-ön, belägen ungefär 450 engelska mil från våra tält i Gyda-viken. Här uppehöllo vi oss i tre dagar, hvarefter resan till Jenisejsk fortsattes med flodångare. Efter några dagars uppehåll i Jenisejsk afreste vi emot Sverige. Samojeden, som från början åtföljt oss, lemnade vi i Dudinskoj, hvarifrån han med renar skulle återvända till Obdorsk. Om landresan genom Sibirien och Ryssland har jag ingenting att berätta, utan allt gick efter önskan väl. I slutet af december månad voro vi åter hemma i Sverige.

Våra i Gyda-viken qvarblifna 16 skeppskamrater stannade i Ivanoff's tält till den 28 september, då de under dennes ledning bröto upp öfver Gyda-tundran mot Obdorsk, dit de anlände efter 3 månaders färd med renskjuts. Från Obdorsk togo de vägen öfver Beresoff, Tobolsk, Tjumen, Jekaterinburg, Perm, Kasan, Nischni-Novgorod, Moskva, Petersburg och Hangö till Stockholm. Här inträffade de den 5 sistlidne februari.

Isens tjocklek vid Oscar Dicksons vinterqvarter.

1880.	November månad	3	fot.	1881.	April månad		$7^1/_2$	fot
1881.	Januari	»	5	»	»	Maj	»	$7^1/_2$	»
»	Februari	»	6	»	»	Juni	»	8	»
»	Mars	»	$6^1/_2$	»					

Spisordning om bord å ångaren Oscar Dickson
från den 4 aug. 1880 till den 13 jan. 1881.

Morgon.	Middag.	Afton.
Chokolad, smör och socker.	**Söndagar.** Preserveradt kött 1 ℔ till hvarje man, dito preserverad eller rå potatis, samt soppa med grönsaker och köttextrakt. Pudding af hvetemjöl till skansen, innehållande russin, smör, sirap och kryddor; en dito till kajutan, af risgryn.	Te, smör och socker.
Kaffe, smör och socker.	**Måndagar.** Salt kött 1½ ℔ till hvarje man, dito potatis samt kålsoppa med grönsaker.	Te, smör och socker.
Lika med måndagar.	**Tisdagar.** Preserveradt kött 1 ℔ till hvarje man, samt soppa och potatis lika med söndagar.	Lika med måndagar.
Lika med måndagar.	**Onsdagar.** Stockfisk och potatis med sås; sötsoppa med saft, sviskon, russin och äpplen. Eller stundom stekt fläsk med potatis och sötsoppa, samt puddingar lika med söndagar.	Lika med måndagar.
Lika med måndagar.	**Torsdagar.** Salt fläsk ¾ ℔ till hvarje man samt ärtsoppa och potatis.	Lika med måndagar.
Lika med måndagar.	**Fredagar.** Preserveradt kött 1 ℔ till hvarje man; soppa med grönsaker och köttextrakt, samt potatis lika med söndagar.	Lika med måndagar.
Lika med måndagar.	**Lördagar.** Stockfisk med potatis och sås samt sötsoppa lika med onsdagar.	Lika med måndagar.

Till morgnar och aftnar erhåller hvarje man utvägda pr vecka 1 ℔ smör, 1 ℔ socker, ½ ℔ kaffe samt te, på hvilket dock ej gifvas ransoner; utom till dessa måltider erhålles nästan alltid, dock ej regelmässigt, extra tillagad mat; bränvin utdelas ej heller regelmässigt, utan endast då jag finner hårdt arbete eller sträng köld påfordra sådant; då ej bränvin erhålles utdelas citronsyra. På bröd gifvas inga ransoner.

Spisordning om bord å ångaren Oscar Dickson

från och med medio af januari 1881.

Morgon.	Middag.	Afton.
	Söndagar.	
Chokolad, smör och sirap.	Preserveradt kött 1 ℔ till hvarje man; till alla man bruna bönor $1^1/_2$ kanna, hvilka stufvas och begagnas i stället för potatis; soppa med grönsaker och köttextrakt; pudding af hvetemjöl med 3 ℔ russin, samt smör, sirap och nödiga kryddor. En pudding till kajutan af risgryn med 1 ℔ russin samt smör, sirap och nödiga kryddor.	Te, smör och sirup.
	Måndagar.	
Kaffe, smör och sirap.	Salt kött $^3/_4$ ℔ till hvarje man samt kålsoppa med grönsaker; puddingar af hvetemjöl med 2 ℔ sviskon samt smör, sirap och kryddor.	Korngrynsgröt samt te, smör och sirap.
	Tisdagar.	
Lika med måndagar.	Preserveradt kött och soppa lika med söndagar, samt risgryn i stället för potatis.	Lika med söndagar.
	Onsdagar.	
Lika med måndagar.	Stockfisk 15 ℔ till alla man samt dito 5 ℔ potatis och senapssås; sötsoppa med sviskon, äpplen och lingonsaft.	Lika med söndagar.
	Torsdagar.	
Lika med måndagar.	Salt fläsk $^1/_2$ ℔ till hvarje man samt ärtsoppa; puddingar lika med måndagar.	Sagogrynsgröt samt te, smör och sirap.
	Fredagar.	
Lika med måndagar.	Preserveradt kött, soppa och bönor lika med söndagar.	Lika med söndagar.
	Lördagar.	
Lika med måndagar.	Stockfisk, potatis och soppa lika med onsdagar.	Helgrynsgröt samt te, smör o. sirap.

Till morgnar och aftnar utvägas ransoner hvarje lördag således, att hvarje man erhåller pr vecka $^3/_4$ ℔ smör, $^1/_2$ ℔ kaffe och 1 ℔ sirap. I kajutan erhålles fortfarande 1 ℔ socker pr man.

På te, chokolad och bröd utvägas inga ransoner.

Obs. Från och med den 19 mars utvägas pr vecka $^1/_2$ ℔ smör och $^1/_2$ ℔ socker för hvarje man om bord.

Obs. Från och med den 7 april erhålles $^1/_2$ ℔ fläsk pr man i stället för preserveradt kött, så att vi hädanefter hvarje torsdag i stället för preserveradt kött och soppa erhålla fläsk och ärter.

Prövens färd i Murmanska hafvet sommarn 1881.

Meddelande till frih. A. E. Nordenskiöld från kapten

J. N. Isaksen.

Lördagen den 7 maj 1881 passerade jag med min jakt Pröven Vardö; vinden var svag NO, som på eftermiddagen friskade i till storm och varade i flere dagar. Men oaktadt stormen var der ingen hög sjögång, hvilket jag antog härledde sig deraf, att drifisens gräns gick nära intill land. Jag styrde ostvart längs Murmanska kusten, tills jag den 9 på eftermiddagen vid 69° 30′ n. lat. och 40° 10′ ostl. long. från Greenwich nådde iskanten, som gick i riktning från norr till söder och bestod af stor och svår sammanpackad drifis. Derifrån seglade jag sydvart längs iskanten ungefär 4 mil till en stor och djup isbugt, som gick i riktning mot Kanin nos. I denna isbugt uppehöll jag mig några dagar, emedan jag hade goda förhoppningar om fångst af småsäl, men storm från NV omöjliggjorde alla fångstförsök.

Den 13 maj blåste storm från SO, åtföljd af snö. Den 14 var stiltje. Den 15 begynte en NV-storm, som varade till den 17. Under denna tid seglade jag fram och åter längs iskanten, men någon förändring i isens läge kunde jag icke finna. Den 17 maj svag SV; observerad position: 69° 3′ n. lat. och 40° 0′ ostl. long. Den 18 frisk bris från SSO; observerad position: 69° 30′ n. lat. och 41° 0′ ostl. long. Den 19 storm från SV; kl. 12 midd. vid 69° 51′ n. lat. och 41° 30′ ostl. long. Den 20 storm från V och NV. Den 22 observerad position 69° 25′ n. lat. och 42° 0′ ostl. long. Isen hade alltså under de sista dagarne flyttat sig något ostvart. Den 24 svår storm från VNV, ofta åtföljd af hagel och snöbyar. Den 25 och 26 orkanlik storm från VNV och NV. Den 26 maj kl. 12 middagen utvisade besticket 68° 55′ n. lat. och 43° 20′ ostl. long. Den 27, 28 och 29 svaga och vexlande vindar. Kl. 12 middagen den 30 observerad n. lat. 70° 30′ och gissad ostl. long. 49° 10′. Isen var här, liksom på alla förut angifna punkter, alldeles tätt packad mot öster; närmast kanten utgjordes den af spridda stora och höga isar, hvilka voro om-

gifna af tätt sammanpackad sörja och småis. Der innanför såg den ut att vara slät och jämn, men tät. Under hela denna tid vexlade temperaturen mellan + 5° och 9°,4 Cels.

Dagarne mellan den 30 maj och 7 juni seglade jag fram och åter mellan små från kusten lösslitna isflak, sysselsatt med fångst af säl och hvalross; vindarne voro vexlande och svaga. Den 8 juni vestlig vind; kl. 12 middagen observerad position 71° 25′ n. lat. och 49° 0′ ostl. long. Här mötte jag ett helt annat slags is; den bestod af $^1/_4$ till $^1/_2$ mil stora och tunna isflak, som helt nyligen blifvit lösbräckta. De voro så långt skilda från hvarandra, att man kunde framsegla mellan dem. Kommen ungefär 3 till 4 mil framåt, mötte jag åter ogenomtränglig och ojämn packis, hvadan jag nödgades vända om och segla vestvart i rent vatten. Jag stälde derefter kursen nordvart längs iskanten, men avancerade endast föga, emedan tiden upptogs af fångst. Den 15 utvisade besticket 71° 41′ n. lat. och 49° 0′ ostl. long., den 16 72° 5′ n. lat. och 49° 10′ ostl. long., den 20 och 23 72° 20′ n. lat. och 49° 35′ ostl. long., den 25 72° 25′ n. lat. och 49° 45′ ostl. long., den 26 och 27 72° 45′ n. lat. och 50° 45′ ostl. long. Under hela denna tid höll jag mig så nära iskanten som möjligt, men kunde icke, om jag undantager den 8 juni vid 71° 25′ n. lat. och 49° 0′ ostl. long., intränga i isen ens en half mil. Här bildade isen en stor bugt, som sträckte sig mot V och SV och senare åter mot V och NV. Jag seglade några mil längs kanten, men då det städse bar i vestlig riktning, vände jag och stälde kursen mot den nämnda bugten, i hopp att isen der skulle öppna sig mot land.

Medan jag jämte flere andra den 30 juni låg der och väntade på förändring i isen, kom engelska ångaren Eira, som var destinerad till Frans Josefs land. Han forserade utan minsta betänkande isen, som för honom var blott bagateller, men då han var kommen ungefär 4 till 5 kabellängder in i den, blef han fullständigt hejdad i sin fart och måste ligga stilla der flere vakter, innan han åter kunde vända och komma ut derifrån. Han fortsatte sedan resan sydvart längs iskanten, emedan han föredrog att segla i öppet vatten.

Sedan jag förgäfves väntat på, att isen mot land skulle öppna sig, började jag den 2 juli seglingen sydvart längs iskanten, i hopp att isen vid Gåslandet skulle vara fördelad. Den 4 juli kommo vi Gåslandet nära på 5 mils (20′) distans, men der låg isen alldeles fast intill land; derifrån sträckte sig iskanten i sydvestlig riktning, så att det var fullkomligt omöjligt att framtränga i riktning mot Kariska porten. Af ett fartyg, som jag senare träffade, fick jag veta, att passagen till och genom Jugor schar och Kariska porten icke var öppen förr än i midten af augusti månad.

Såsom nämndt var isen ogenomtränglig mot land. Jag vände fördenskull om och seglade nordvart för att se till, huruvida isens läge norr ut hade blifvit förändradt. Medan jag framseglade mot norr, visade det sig den 7 juli, att den i det föregående omtalade stora isbugten hade utvidgat sig mot norr till 73° 5′ n. lat., men att den fortfarande var ogenomtränglig mot land. Då det icke heller här var hopp om att snarast möjligt komma in under land, och en frisk bris blåste från norr, begynte jag den 8 att åter segla sydvart. Den 9 passerades norra Gåskap under samma isförhållanden som förut. Den 10 på förmiddagen, vid 71° 45′ n. lat. och 50° 30′ ostl. long., mötte jag åter ångaren Eira, som styrde kursen nordvart längs iskanten. Sedan såg jag honom icke mera. På grund af mina senare iakttagelser öfver isförhållanden och öppet vatten tror jag, att hr Leigh Smith fortsatte sin resa till den uppgifna bestämmelseorten, Frans Josefs land, utan att mötas af några svårare ishinder.

Den 10 juli på aftonen befann jag mig vid södra Gåskap, der isen var smalast och så fördelad, att jag med min jakt kunde tränga igenom den och kom in under land, längs efter hvilket gick en smal ränna mot norr. Jag styrde derefter färden nordvart allt efter som det 3 till 4 mil breda isfältet dref från land.

Från den 10 till den 24 juli voro svaga ostliga och sydostliga vindar de herskande, åtföljda af åskmoln, åska och regnbyar. Oaktadt dessa väderleksförhållanden gick isens försvinnande långsamt, så att jag först den 24 juli kom fram emot Suchoi nos, der isen fortfarande låg tät och ogenomtränglig. Mellan den 24 juli och 1 augusti gjordes flere försök att komma norr ut, både nära och långt från land, men ständigt förgäfves.

Den 1 augusti på eftermiddagen begynte der att blåsa en SSV-storm, som varade till den 3. Under denna storm låg jag för ankar vid Pachtussow-ön, derifrån jag den 3, då vinden mojnade, gick till segel och styrde i nordvestlig riktning i alldeles isfritt vatten förbi Suchoi nos och vidare, tills jag den 4 befann mig vid 74° 45′ n. lat. och 50° 0′ ostl. long., utan att kunna se spår af is i någon riktning; också antydde luftens utseende, att der icke kunde finnas is på flere mils afstånd. Den 7 augusti mötte jag 2 mil utanför Amiralitetshalfön ett litet isflak, som icke var större, än att vi kunde se dess gräns åt alla håll; derpå funnos en mängd storsälar, af hvilka jag lyckades fånga en god del. Derefter seglade jag vidare, under nordliga och nordostliga vindar, i isfritt vatten, tills jag den 12 och 13 åter mötte ett litet isflak, något större än det nyss nämnda, vid 77° 5′ n. lat. och 62° 30′ ostl. long. På detta isflak fångade jag 80 sälar och 15 hvalrossar.

Jag kryssade derefter mot NNO i öppet eller isfritt haf, förgäfves sökande efter is, tills jag den 18 augusti befann mig vid 77° 35′ n. lat. och 67° 0′ ostl. long. Då jag hvarken här eller närmare land fann någon is, och då jag dessutom hade så godt som full fångst, vände jag den 19 augusti och anträdde hemfärden. Under denna såg jag icke heller någon is.

På grund af isens snabba försvinnande och den under alla vindar på den sista tiden svåra och höga dyningen, som då gick från N och NO, tror jag, att Frans Josefs land eller något annat ännu oupptäckt land närmare polen kunnat nås vid denna tiden utan att möta stora ishinder. Utan minsta betänkande vågar jag påstå, och jag tänkte också, då jag anträdde hemfärden, att om min gamla jakt Pröven, som nu är ungefär 40 år gammal, varit 25 eller 30 år yngre, och det varit min uppgift att segla så långt som möjligt i nordlig riktning, skulle jag under dåvarande förhållanden kommit långt. Men ånga hade naturligtvis varit att föredraga.

Eduard Desor,

den berömde och vidtbereste schweiziske geologen, afled den 23 sistl. februari i Nizza vid 71 års ålder. Han föddes i Friedrichsdorf nära Frankfurt år 1811. Efter slutade gymnasiistudier i Hanau egnade han sig åt juridiken, som han studerade vid universiteten i Giessen och Heidelberg. Vid 21 års ålder, år 1832, kom han till Paris, der han sysselsatte sig med att till franskan öfversätta *Ritter's* Geografi, hvaraf dock blott första delen blef utgifven. Han åhörde föreläsningar i geologi af *Elie de Beaumont* och *Prevost,* hvarefter han kom att nästan uteslutande egna hela sin framtid åt denna vetenskap. Efter att hafva deltagit i en större kongress af naturforskare i Neuchâtel, knöt han en närmare bekantskap med *Carl Vogt* och *Louis Agassiz* och beslöt på deras inrådan att bosätta sig i Schweiz. Tillsammans med *Agassiz* egnade han derefter någon tid åt geologiska och paleontologiska arbeten. Studiet af jökelfenomenen i Alperna föranledde honom att företaga en forskningsresa i de skandinaviska landen. När *Agassiz* år 1847 kallades som professor till Nordamerika, följde han honom dit. Han deltog der i de storartade undersökningar, som under en längre tid utfördes kring stränderna af Lake Superior och i Pennsylvanien. År 1852 återvände han till Neuchâtel, der han från denna tid verkat som professor i geologi. Efter sin bosättning i Schweiz har han företagit flere forskningsresor, bland andra till Sahara i sällskap med *Escher von der Linth* och *Ch. Martins.* Han har utvecklat en mycket storartad och mångsidig skriftställarverksamhet, som omfattar både zoologi, geologi, paleontologi och arkeologi; Royal Societys »Catalogue of scientific papers» upptager ej mindre än 85 af honom intill år 1863 utgifna smärre skrifter. Hans hufvudverk äro: Monographie des galérites et des dysasters (1842), Excursions et séjours dans les glaciers et les hautes régions des Alpes (1844—45), Synopsis des échinides fossiles (1857—59), De l'orographie des Alpes dans ses rapports avec la géologie (1862), Les palafittes ou constructions lacustres du lac de Neuchâtel (1865), Aus Sahara und Atlas (1865), Gebirgsbau der Alpen (1865), Die Sahara (1871), Échinologie helvétique (1872, 4:o med 61 taflor i folio), Le bel âge du bronze lacustre en Suisse (1874), Le paysage morainique (1875).

Sällskapets förhandlingar.

Sammankomsten den 17 februari 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kaptenlöjtnant *Aug. Fries.*

Sällskapet gaf enstämmigt sitt bifall till ett af styrelsen den 10 sistlidne februari antaget, af friherre *Nordenskiöld* väckt förslag, att för år 1882 tilldela kapten *A. A. L. Palander* Vega-medaljen.

Friherre *Nordenskiöld* redogjorde, under demonstration på en karta, för ett af kapten *J. N. Isaksen* lemnadt meddelande om den af honom förda fångstjakten Prövens färd i Murmanska hafvet förliden sommar. Meddelandet är tryckt i det föregående (sidd. 75—78).

Friherre *G. von Düben* höll ett längre föredrag om de forskningar mot och i Centralafrika, hvilka företagits sedan början af 1878, då v. D. i serieskriften »Ur vår tids forskning» utgaf sin broschyr i ämnet. — Efter att hafva utvisat de stora svårigheter, hvilka möta ej blott utvecklingen af landets ofantliga handelsresurser, utan t. o. m. blotta inträngandet deruti, samt omtalat de olika sätt man försökt att öfvervinna dem, nämndes något om de stora kostnader det numera mycket trägna arbetet vållar, såväl i reda penningar, som i menniskolif. Såsom exempel på det senare anfördes, att under de i fråga varande 4 åren minst 40 forskare på detta område aflidit, 5 af dem mördats.

Under demonstration på upphängda kartor skildrade v. D. de hufvudsakligaste resor som gjorts och personligheter som uppträdt på detta område under nämnda tid; härvid utgick han från Egypten och sedan vestvart kring verldsdelen, påpekande utgångspunkter och riktning för de väsentligaste företagen. Såsom de för närvarande mest uppmärksammade Afrika-arbeten, med afsigt att lätt och direkt intränga i Kongo-bäckenet, anfördes *dels* det vid Kongo-flodens nedre forsfylda del pågående kapploppet mot Stanley Pool och dermed mot den 1500 km. segelbara flodbågen, ett kapplopp mellan *Stanley, Savorgnan de Brazza* och 3—4 flockar af missionärer; *dels* den af *Stewart* projekterade, nu sannolikt under arbete varande vägen å Zambesi, Schira och Njassa samt öfver land till Tanganjikas sydända. Härvid uttalade v. D. ett beklagande deröfver, att genom Transvaals återfall under barbariet antagligen den ypperliga vägen genom detta land upp mot Kongos källsjöar mycket, om icke fullständigt kommer att förlora sitt värde. Från Kongo och Njassa ansåg föredr:n snart vara att vänta uppmuntrande nyheter, kanske afgörande för det med de moderna arbetena afsedda målet: landets öppnande för civilisationen.

Föredraget, som varade i två timmar, åhördes med spänd uppmärksamhet och belönades med lifliga handklappningar; det kommer framdeles att tryckas i denna tidskrift.

Ordföranden förevisade en af kapten B. Hollstén till sällskapets etnografiska samlingar öfverlemnad egendomlig kinesisk pipa.

Forskningarne mot och i Central-Afrika åren 1878—1881.

Föredrag i Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi den 17 febr. 1882

af **Gust. von Düben.**

Afrika var förr — ett femtiotal år tillbaka — ganska sällan föremål för undersökning eller skildring och då blott med hänsyn till kusterna. Omkring 30 år tillbaka — tiden för *Livingstones* började vandringar — vardt hon redan något mera omtalad. Sedan 20 år, då *Speke* och *Grant* från Zanzibar-vägen strukit nordvest förbi Nilens källsjöar, blef intresset på det högsta lifvadt för denna verldsdel. Och sedan 10 år tillbaka, då *Stanley* uppsökte *Livingstone,* än mera sedan 1875 då *Cameron,* sedan 1877 då *Stanley* fullbordat sina märkvärdiga resor genom central-landen, har denna verldsdel, måhända med undantag af norra polartrakterna, varit den ifrigast besökta, den mest omtalade af alla ofullständigt kända delar af jordklotet.

Flere sällskap specielt för dess utforskning äro bildade i Europa och äfven i de närmast intresserade, till forskningsorterna mera närliggande landen. Såsom exempel från de sista 4 åren må nämnas »Sociedade de geographia de Loanda», och en dylik i Mozambik, hvars första bulletinhäfte omtalar 19 ledamöter på stället och hvars 5:te häfte nu utkommit. Ja, man specificerar sällskapens ändamål, såsom då i Italien under *Negris* ordförandeskap organiserats en »Società d'esplorazione commerciale» (1878), hvilket sällskap endast utsänder handelsmän, ehuru efter särskild astronomisk, geografisk och naturvetenskaplig utbildning. Materialet hopas nästan till oöfverskådlighet i talrika reseskildringar samt geografiska och missionstidskrifter. En serieskrift utkommer, som upptager »Beiträge zu Erforschungsgeschichte Afrikas», hvaraf 4 häften utgifvits, med kartor af *Kiepert.* Sedan juli 1879 eger denna verldsdel sin särskilda månadsskrift: »L'Afrique explorée et civilisée», utgifven i Genève af *G. Moynier* och *Charles Faure,* äfven den med kartor, ehuru nästan blott eftertryck. Ett sär-

deles förtjenstfullt verk, hvilket dock icke ännu utkommit, torde varda en af *Henri Duveyrier*, på geografiska sällskapets i Paris uppdrag, upprättad lista på samtliga i Afrika astronomiskt bestämda punkter, till ett antal af omkring 3,000.

Då sålunda massor af specialskildringar öfver resor och forskningar oupphörligt utkomma, hvilka dels äro svåråtkomliga, dels genom sina hopade detaljer äro föga njutbara för andra än specialister, har man, i afsigt att hålla den bildade verlden i allmänhet au courant med tilldragelserna, i utlandet funnit nödigt att göra öfversigtsverk, bland hvilka det måhända bästa är det i 1:sta upplagan 1879, i 2:dra 1881 utgifna: »Die europäischen Erforschungen des afrikanischen Continents» af *Philipp Paulitschke*. En sådan öfversigt af det skedda, hvilken tillika borde lemna några fasta utgångspunkter för kommande nyheter, sökte jag för svenska läsare lemna i den brochyr jag 1878 utgaf i serieverket »Ur vår tids forskning». I betraktande af den hast, hvarmed notiserna om Afrika framvälla, har jag trott en ny sådan öfversigt för de sedan flydda 4 åren kunna vara gagnande för minnenas ordnande, och är det af sådan anledning jag nu valt Afrika till föremål för det föredrag jag lofvat sällskapets förre hr sekreterare att hålla.

Men vid ett föredrag som detta måste man skarpt inskränka sig, ej blott till lokal, utan ock till materialets sofring. Jag skall ock söka att strängt hålla mig till hvad som afser sträfvandet att nå landets inre: Central-Afrika, samt endast omtala det väsentligaste*), framför allt inskränka mig till forskningsresornas gång, utan att närmare skildra de vunna resultaten, vare sig i geografiskt eller antropologiskt hänseende. Då sådana arbeten som *Stanleys, Holubs, Nachtigals* (delvis), *Serpa Pintos, Pogges, Schütts, Lenz's, Cambiers, Wilsons & Felkins* m. fl. reseskildringar under dessa år utkommit, skulle en öfversigt af forskningens alla sidor taga vida längre tid än som här kan bestås och är lämplig för ett föredrag.

Till en början torde jag få göra några allmänna anmärkningar.

Många *svårigheter* ställa sig mot inträngandet i Central-Afrika. Jag vill icke här fästa mig vid dem, som möta i ett feberbringande och lätt mördande klimat eller i ogästvänliga folkstammar, ty dessa tillhöra i allmänhet alla kontinenter inom tropikerna och de af halfkulturen misshandlade folken och kunna besegras genom lämplig be-

*) Vid tryckning af föredraget har dock åtskilligt tillagts, för att åtminstone i ett hänseende lemna en någorlunda fullständig framställning.

handling, hygienisk-medicinsk eller moralisk. Jag vill blott framhålla dem, som föranledas af landets konfiguration och som lägga sig i vägen för sjelfva färdandet.

Kusterna äro numera lätt tillgängliga på alla något besökta trakter. Regelbunden *ångbåtsfart* eger rum ända ned till sydspetsen, såväl från Europa å båda sidorna, från Indien och Nord-Amerika (på Kap sedan 1881), som längs kusterna mellan deras vigtigare orter; längs ostkusten till Kap gå ångare 4 gånger i månaden från England, längs vestkusten, ned till portugisiska besittningarne, 8 gånger i månaden; de fleste af dessa gå från Liverpool. Kustfararne hafva ökats så, att då för 25 år sedan för Slafkusten och närliggande trakter blott fans *en* lokalångare med oregelbundna afgångstider, gå der nu 30—40, intagna i det cirkumglobära postsystemet; och då på östra sidan för ett tiotal år sedan blott funnos de tre engelska kap-ångarne, har numera ensamt sultanen af Zanzibar 3 ångare för Röda hafvet och till hans örike närliggande orter. — På flere floder och sjöar finnes äfven mer eller mindre regelbunden ångbåtsfart: på Nilen sedan länge, på Senegal, Gambia, Binue, Kongo, Zambesi med Schire, kanske på än flere; samt på sjöarna Mvutan, Ukereve och Njassa. Dessa ångare tillhöra oftast missioner, men äro stundom handelsfartyg.

I de flesta floderna hindras man dock, som bekant, af forsar och fall, der de hafva att genombryta den nästan rundt kring kusten befintliga bergvallen mot inre höjdplatån, och färden inåt, med undantag för Nilen och Binue, kan derför icke sträckas långt. Man har derför varit betänkt på andra sätt att komma derin och bilda handelsvägar.

Jernvägar, länge påtänkta och projekterade, hafva, utom i Algeriet samt i Egypten öfver Suez, endast kommit till stånd i Kapkolonien och Natal, der de småningom byggas allt längre och längre in från sina små begynnelsepunkter vid kusthamnarna. Der går en från Capetown till Beaufort-West, som skall förlängas öfver Hopetown mot diamantfälten; från Port Elizabeth, med grenbana till Grahamstown, en till Cradock, som skall utsträckas till Colesberg*), samt en öfver Uitenhage till Graff-Reinet; ifrån East London till Tylden; från Durban till Pieter Maritzburg. Tillsammans finnes i Kapkolonien (enligt *T. B. Johnstons* karta af 1880) omkring 1,300 kilometer trafikerad bana. År 1877 projekterades, 1878—79 undersöktes och förarbetades, med anslag å 1¼ mill. frcs, en jernvägssträcka från Lourenço Marques till Pretoria i Transvaal, men kriget har hindrat dess utförande, hvilket dock snart synes förestå, då »Boers» hos sina vänner i Europa upp-

*) De två sist nämnda projekterade gå på de länge kända diamanttrakterna Kimberley, etc.); men man har äfven funnit nya sådana vida närmre, vid Hannover, kring 24½° ost, 31° syd.

negotierat penningar till den transvaalska biten och ett amerikanskt bolag erbjudit sig bygga den portugisiska.

Telegrafiskt är Kap medelst undervattenskabel förenadt med hufvudplatserna på ostkusten och med Europa, med en kostnad af 1½ mill. £; den 29 december 1879 mottog drottningen af England helsningstelegram på denna väg från sir *Bartle Frere* i Kapstaden, sir *Garnet Wolseley* i Durban och sultan *Said Bargash* i Zanzibar. Redan förut hade engelsmännen med trådar förenat de flesta hufvudplatserna i Kaplandet och dragit sådana in till Pretoria. Äfven i portugisiska besittningarne på vestkusten är telegraf anlagd från S:t Paulo de Loanda till Dondo och Calcullo, 344 kilometer. I Egypten och Algier finnes sådan naturligtvis sedan länge.

Oaktadt de dåliga transporterna har *handelsrörelsen* betydligt tilltagit. Exportartiklarna äro nu, som förut, utom kryddor och mindre mängd cerealier, hufvudsakligast vegetabiliska oljor eller råämnen till sådana, gummi, vax, bomull, socker, kaffe, tobak, indigo, kautschuk, elfenben och strutsfjädrar samt koppar; på senaste åren något mera guld, sedan man upptäckt rikare fyndigheter på guldkusten i landet Wassaw, och från Kap äfven diamanter. Denna utförsel är värd milliarder. Man uppskattar kautschuken till 10, gummit till 20, strutsfjädrarne till 25, elfenbenet till 30 mill. frcs årligen; men dessa belopp äro minima, som många enskilda uppgifter gifva vid handen. Så nämner *Kirk,* att 1877 ensamt från portugisiska ostkusten utfördes kautschuk för 2,35 mill. francs. *Romolo Gessi* sammanbragte 1880 från egyptiska Sudan 1,000 centner gummi, lika mycket tamarind och 4,000 centner elfenben. Samma år berättar *Deleu* att mer än 28,000 elefanttänder ensamt genom Uniamvesi förts ned till kusten, representerande ett värde af 25 mill. francs. Strutskulturen går äfven betydligt framåt; man har numera börjat sådan i Egypten. Då, efter de första (1859) lyckade kläckningsförsöken af mr *Hardy* i Marocko, mr *Kinnear* 1866 började strutskulturen i Beaufort i Kaplandet, skaffade han sig det året en stam af 80 djur; 1880 hade han omkring 30,000. Andra arbeta äfven med saken såväl i Kap som i Marocko, vid Kairo och i Sudan, så att antalet tama fullvuxna strutsar för närvarande minst kan antagas till 100,000 stycken, representerande ett kapital af mer än 50 mill. francs. — I dessa Oidii och Phylloxerans tider kan möjligen en upptäckt af hrr *Lecard* och *Durand* (1880) i Bornu varda af vigt. De hafva nämligen der funnit en växt med knöliga, mångåriga rötter och ettåriga stänglar, lättodlad, som rikligen frambringar bärlika frukter, af hvilka beredes ett utmärkt vin. *Lecard* är nu död, men *Durand* är villig mot en nationalbelöning lemna växten och undervisa i dess odling. — Hundratals andra ämnen skola

en gång varda utförselartiklar från Afrika, när dess inre och dess tillgångar varda kända. Men för att den inledda rörelsen skall kunna utvecklas, framför allt trä och cerealier skola kunna utföras, måste *transporten* underlättas och nya *medel* för sådan anordnas.

Hvad beträffar Nordafrika och norra vägen till Sudan, har man der sedan gammalt kameler, hvilka tillsvidare torde i dessa torra öken-trakter tillfredsställa behofven. Men i landet omkring och söder om eqvatorn, med dess skogar, träsk och floder, har kamelen ingen användning och lämpar sig dessutom icke för tunga eller skrymmande bördor.

Der finnes egentligen blott ett enda transportmedel: *negern såsom bärare,* lejd eller slaf. Den förre är mycket dyr. En kapten i engelska flottan, mr *Foot,* som ville bilda ett kompani för transport mellan Dar-es-Salam och Tanganjika-sjön, med regelbunden verksamhet mellan stationer, som skulle upprättas vid denna väg, först på 150, sedan på 30 kilometers afstånd från hvarandra, har beräknat, att man för närvarande icke med lejda bärare kan föra varor en gros från Bagamojo till sjön, vid pass 960 kilometer, för mindre kostnad än 120 francs pr kilogram. Så dyr är nu icke transporten med slafvar, hvilka vid fram- eller återkomsten kunna säljas, men ingen europé vill eller får numera använda sådana. *Savorgan de Brazza* har gjort så, att han vid början af sina resor köpt slafvar och vid slutet frigifvit dem. Det är måhända en loflig samvetskompromiss. — En åtgärd, hvilken 1881 vidtagits af de anglikanske missionärerna å Zanzibarhållet, är att anställa särskild person, som leder och öfvervakar karavaner och transporter. Derigenom bör man på förhand vara säker om en eljest först småningom förvärfvad, ofta dyrköpt sak- och väg-kännedom hos ledaren, en bärarekår skall uppfostras, och dessutom vinnas flere andra fördelar, hvarigenom kostnaderna kunna minskas och transporten varda både jämnare och säkrare.

Man har äfven försökt andra transportmedel. *Åsnor* hafva stundom visat sig rätt bra för ändamålet, men de kunna bära så litet och äro noga med afseende på födoämnen. Samma är förhållandet med *hästar* och *mulor*. De äro alla för dyra såsom bärare, och inga vägar finnas hvarpå de skulle kunna användas såsom dragare. Mulorna äro dock ännu föga försökta.

Missionären *Roger Price,* förtrogen med det i Kapkolonien och söder om Cunené använda transportsättet med stora vagnar, dragna af 8—18 par oxar, förde en sådan *oxvagn* från kusten lyckligt upp till Mpvapva. Men då första belgiska expeditionen 1878, uppmuntrad af detta föredöme, skulle försöka samma metod, misslyckades försöket. Hufvudorsaken härtill var väl den, att man bar sig illa åt och

valde regntiden. Men äfven af ett annat skäl är detta färdsätt omöjligt på Zanzibar-vägen och på flere andra ställen vid ostkusten, och detta skäl är närvaron af den för nötboskap förderfliga tsetse-flugan (Glossina morsitans). Hur fruktansvärd hon kan vara och hvad betydelse detta lilla djur har, visar sig af följande observation från 1880. *Piaggia* mötte vid öfre delen af Blå Nilen en dag mot slutet af nämnde år en karavan araber och baggara, på 400 kameler och med 40,000 stycken boskap, hvilka af sina egare fördes flyende för tsetse. I trakten söder om Zambesi m. fl. har man lärt sig vid oxfärder någorlunda akta sig för tsetse, genom att resa blott om natten samt i allmänhet och särskildt för dagarna undvika sådana växtdungar, hvari hon brukar uppehålla sig; men det är ett experiment, som icke sällan misslyckas och då straffas med förlusten af större delen af eller hela anspannen. Sir *Bartle Frere* uppgifver, att denna fluga uppträder och försvinner med storvildtet — elefanter, noshörningar, giraffer; från Livingstonia (vid Njassa) berätta missionärerna, utan att synas ega kännedom om detta samband, att tsetse der viker för kulturen i allmänhet och särskildt för åkerbruket. Förr än detta inträffat på de ställen der tsetse nu uppträder, äro oxfärder derstädes mycket vanskliga; och i sådan odling ligger enda betinget, ej blott för dem, utan, hvad vigtigare är: för boskapsskötseln.

Ett annat länge föreslaget och numera äfven pröfvadt transportdjur är *elefanten*. Med anledning af århundraden lång erfarenhet i Indien och engelsk erfarenhet 1868 under kriget i Abessinien, förordade *Petermann* (1873) elefanters bruk vid forskningsresor i Afrika. Åtskilliga andra personer yttrade sig för saken (ex. elefantjägaren *Hugo v. Koppenfels*), andra mot (ex. *Bastian*). Hufvudskälet mot deras bruk var kostnaden. Men om vi antaga, att en resande, en expedition, behöfde 300 bärare, hvilket icke är mycket (*Debaize* nu senast hade 400 ensamt för sin person), kosta dessa omkring 20 kr. hvar i månaden, utom födan; de vandra högst 15 km. dagligen, och på en relativt så kort resa som fram och åter mellan kusten och Tanganjika medtaga de vid pass ett år, inberäknade uppehållen. Minsta totalkostnaden uppgår följaktligen till 90,000 kr. Tio dresserade och sadlade elefanter, hvilka bära lika mycket, fås för 80,000 kr., deras 10 förare à 30 kr. för månad kosta för $^1/_2$ års resa 1,800 kr., tillsammans 81,800 kr. Jämföra vi nu vidare och i andra hänseenden för- och nachdelar af bärare och elefanter, finna vi följande. Bärarne äro högst opålitlige; göra stundom myteri utan skäl; rymma ofta i stora flockar med sina bördor, när de väl fått förskott på sin betalning och kommit ett litet stycke på väg; de kosta betydligt i underhåll under hela färden. Elefanterna äro pålitliga, kosta intet i

föda, gå 80—100 km. pr dag, bespara således betydligt tid; och när de komma fram äro de, om allt gått väl, lika bra, ty de kunna arbeta i 60 år. Man har således det för dem utbetalade kapitalet i behåll, men då bärare äro betalda, är det till dem utgifna beloppet borta med detsamma. — Tio elefanter med goda förare och 40—50 väl beväpnade pålitliga Zanzibargossar, sådane *Stanley* uppfostrade dem, skulle hvar som helst kunna gå tvärsigenom Afrika, fullkomligt oskadde. — Så utlät man sig ungefär från rent teoretisk synpunkt.

Den förträfflige öfverste *Gordon,* då guvernör i södra Egypten, löste frågan äfven praktiskt. Kediven hade i Kairo 5 alldeles sysslolösa tama indiska elefanter, dem han fått i present. *Gordon* utverkade 1876, att dessa, jämte en liten afrikansk elefant ur Kairos zoologiska trädgård, fingo föras ned till eqvatoriallanden. Under ledning af sina indiska mahuter (förare), hvilka på vägen instruerade några negersoldater, fördes elefanterna på ångbåt till Assuan (vid vändkretsen), men derifrån på egna ben ända till Dufli (på $3^1/_2{}^\circ$ nord), dit de ankommo hösten 1876. De hade då vandrat 20 latitudsgrader; genomgått så oländig mark, att ingen inföding förut vågat sig ut på densamma; 4 gånger summit genom Nilen och dessutom genom hundradetals dess små grenar, samt trädde genast efter framkomsten i groft arbete.

Uppmuntrad häraf, anskaffade kung *Leopold II* — själen i den internationela föreningen för Central-Afrikas undersökning och civiliserande — fyra indiska elefanter, hvilka den 2 juli 1879 simmade i land vid Dar-es-Salam och, förde af engelske kaptenen *Carter,* hvardera lastad med 10 centner, den 3 augusti nådde Mpvapva. Der dog en af slag; men förut hade de mått och betett sig väl, ätit hvad som funnits vid vägen, genomgått ytterst svår och oländig mark och föraktat tsetse, af hvilken de varit öfverhöljda. På vägen vidare framåt visade de sin förmåga att uthärda, i det de i öknen Marongo-Mkali en gång saknade vatten i 42, och en gång föda i 31 timmar; men möjligen till följd af strapatserna derstädes dog snart derefter en på vägen genom Ugogo. En tredje dog ytterligare några timmars väg från sjön. Ett hänseende, hvaruti de visade sig af stor betydelse, var den förvåning, de väckte vid sitt uppträdande samt genom de arbeten och de konster, de utförde, den beundran för europeernas förmåga och kraft, som allmänt uttalades på grund af detta eljest vilda och farliga djurs fullständiga tämjning. De som deltogo i och berättat om färden påstå, att elefanternas uppträdande just härigenom medfört den största seger, europeerna någonsin vunnit öfver befolkningens i dessa trakter motvilja. Mr *Popelin* ansåg dem för framtiden oumbärliga för sådana expeditioner ända tills jernvägar äro bygda. Förarne, kapten *Carter*

och den sedan tillkomne mr *Gadenhead,* dödades 1880 af *Mirambos* folk, och huru den fjerde elefanten mår, är mig okändt.

Trots missödena med dödsfallen, hvilka möjligen kunna bero på ovanliga och oförberedda dietiska förhållanden eller fel i djurens ledning, måste dock denna begynnelse anses som god. Så har man ock inom Belgien uppfattat saken; den belgiska expeditionen hade beslutat att efter stationens upprättande vid Tanganjika använda elefanterna till fångning och tämjning af afrikanska, plats dertill var utsedd vid det temligen elefantrika Simba i Unjanjembe, och kung *Leopold* hade lofvat bekosta densamma. Likaledes har man haft för afsigt att på lämpligt ställe i Liberia inrätta en sådan fång- och tämjningsstation under förstyre af negern *Andersson,* hvilken för ändamålet undersökt trakterna deromkring. Om den afrikanska elefanten icke är allt för obändig, bör detta kunna gå temligen billigt och snabbt; man beräknar nämligen, att 4 elefanter med 12 mahuter kunna på året fånga, tämja och till fångst af andra dressera 12 vilda djur. Detta är visserligen blott den erfarenhet man vunnit för Indiens elefant, men det är historiskt kändt, att äfven den afrikanska kan tämjas, och tama elefanter äro lika skickliga som kraftiga dressörer. Saken synes hafva framtid för sig.

Emellertid måste elefanterna alltid varda användbara blott eller åtminstone hufvudsakligast för forskningsresor, för stationers grundläggande, samt för att styra och humanisera färdvägarnes omgifningar; såsom varutransportörer i större skala varda de antagligen allt för dyra, åtminstone då frågan gäller skrymmande varor; för cerealier och trä varda de antagligen odugliga.

Ännu finnas dock icke efefanter att tillgå; transporten torde derför tills vidare få fortgå på vanliga viset; på de inre vattnen får man så småningom införa ångbåtar, för hvilka de i ganska vidsträckta områden synas vara lämpliga, hvarför man äfven ifrigt arbetar derpå; från och till kusten får man, tills jernvägarne komma, i allmänhet nöja sig med att långsamt anlägga landsvägar, med stationer och depoter vid dem, på det sätt mötet i Bryssel 1876 redan uttalade. Det är så man gått till väga från Saadani mot Mpvapva, från Dar-es-Salam mot Njassa (vägen numera nästan igenvuxen), förbi fallen i floden Schire och upp mot Livingstonia; det är så *Stanley* förfar vid den nedre klippfylda delen af Kongo. Om man på denna sak användt blott hälften af de stora summor, de belgiska expeditionerna i Ostafrika medtagit, utan något vigtigt resultat, skulle en lång sträcka väg redan hafva varit färdig till befarande från hafvet in i landet, på en led, der man än i dag kämpar mot alldeles *samma slags* svårigheter, som 1857—58 mötte *Burton* och *Speke.*

Dock *icke i lika grad.* Ty befolkningen i denna trakt, förut förstörd af slafjagande suahelikaravaners öfvervåld och brutalitet, och förut van att i hvarje främling se en fiende som borde dödas eller åtminstone plundras, har småningom lärt sig inse, att de nu kommande genomvandrarne äro af annan art, att de hvita hänga samman och bakom sig hafva outtömliga hjelpkällor, hvilkas flöden väl kunna och böra begagnas till befolkningens bästa, men icke af denna böra eller ens kunna hejdas. Infödingarne börja hysa aktning för de hvita och mot dem något hålla tro och lofven; säkerheten är större; tillgången på hjelp (mat och bärare) är mera sannolik; tributen (»honga») till de lokala småtyrannerna minskad; men, tillägger man, allt annat trefalt dyrare än förr. Så berättas från de senaste expeditionerna.

Det är förunderligt, att man vid dessa arbeten på ostkusten icke använder främmande svarte längre bortifrån, blott de der befintliga, som det vill synas mycket demoraliserade wasuahelis. Sådana främmande arbetare borde dock kunna fås, liksom i allmänhet synes uppvexa en generation af svarte, lämplig att öfvertaga grofarbetet. Några exempel må anföras.

Basutos äro ganska civiliserade, fullt åkerbrukare med fasta bostäder, högt intelligente och så varmt kristne, att de inrättat egna missionsskolor. — *Livingstones* och *Stanleys* följeslagare — t. ex. *Susi*, *Chuma, Uledi, Kalulu* — hafva visat sig mäktige af stordåd. — Biskop *Steere* i Zanzibar har befriat en mängd slafvar samt köpt och frigifvit barn, uppfostrat dem och låtit dem slå sig ned vid Massasi, först mindre grupper vid kusten, sedan successive andra grupper ända till 75 km. inåt landet; de hafva artat sig väl och bilda kärnar i civilisatoriska centra. — I närheten af Mombas har man inköpt ett större område och anlagt en stad, som heter Freretown och är en pendant till Freetown på Guineakusten, hvarest frigjorda slafvar få vistelse, land att odla och undervisning; de synas äfven här vara i allo bra. — Biskop *Crowther,* sjelf svart och åtföljd af en svart stab, idkar en framgångsrik mission vid Binue, hvars omgifvande befolkning han funnit högligen mottaglig för uppfostran. — Hvarför nu icke från något eller flere af dessa håll utsöka pionierer för det stränga arbete, i hvilket så talrika europeer årligen offras? Allt synes oafvisligt häntyda på möjligheten att *civilisera Afrika genom afrikaner,* naturligtvis blott såsom gemene man, styrda af hvitas intelligens och företagsamhet. Man får dock härvid akta sig att i förhoppningar gå så långt som portugisen Sor *A. F. Nogueira,* hvilken påstår, att negerns låga psykiska ståndpunkt beror derpå, att han är den senast på jorden

tillkomna delen af menniskoslägtet, men tillika, att han just derför är framtidens herskare-race.

Det *civilisatoriska arbetet* har dock på sina ställen i ytterverken gått framåt, som redan är antydt och framdeles skall nämnas. Slafveriet frodas likväl ännu i det inre, det är sant; men i det närmaste är det slut utåt, i Senegambien först definitivt under 1880. Dock icke i Egypten, hvarest visserligen enligt 1877 års traktat med England all införsel af slafvar och offentlig slafmarknad äro förbjudna, men det till 1884 i sjelfva Egypten och till 1889 i Sudan är tillåtet att ha slafvar samt man och man emellan försälja dem; och der ännu förlidet år, trots förbudet, slafkaravaner öfverraskats, men af de infödda auktoriteterna icke hindrats. Det är icke heller slut på ostkusten, helst mot dess nordliga spets kap Guardafui; icke ens i Zanzibars-trakten, hvarifrån tidningarne icke längesedan omtalade ett fall, då en engelsk örlogskapten stupade i en oförsigtigt började strid med slafhandlare. Får allt gå som hittills, skall dock framtiden anteckna denna och dylika händelser som hydrans dödsryckningar.

Den största vinsten för Afrika af sista årens sträfvanden är otvifvelaktigt, som jag redan förr uttalat, att inträdet i landet för äfventyrare och förpestande slödder är gjordt i det närmaste omöjligt på alla de punkter, der europeer börjat arbeta. Ty negern står på barnets ståndpunkt, och de dåliga exempel, han hittills så ofta fått, hafva verkat så mycket mera förderfligt på honom, som de gifvits af personer, hvars intelligens han känt sin öfverlägsen. Denna fara minskas nu betydligt derigenom, att Afrika angripes, icke af misstänkta individer med egoistiska ändamål, utan af föreningar och i humanitära syften; bredvid dem och i kamp med dessas höga ideer och stora resurser kunna icke de små uselheterna bestå: de öfverväldigas och qväfvas. Ännu qvarstå såsom i det närmaste oförändrade frätsår på Central-Afrikas utkant de muselmanska landen i norr, hela Sudan t. o. m. Egypten; men äfven i det sistnämnda landet har den europeiska läkemetoden kommit till användning och snart skall väl den fullständiga boten komma från Kongo.

Det gjorda är dock ännu blott sådd. Och dertill alldeles orimligt dyr. Beloppen i penningar äro oberäkneliga. Hvad kosta t. ex. de flere hundrade missionsstationer som äro upprättade i alla landsändar och hvaribland sir *Bartle Frere* uppräknar 84 stationer med 412 missionärer ensamt från Sydafrika? Om några företag vet man dock något så när hvad de kostat, och några använda eller skänkta summor hafva blifvit offentligt omnämnda; jag vill anföra några. *Savorgnan de Brazza* använde för sin sista färd vid pass 30,000 kr.; *Stanley* hade i nov. 1880 konsumerat 144,000 kr.; en köpman i

Leeds, mr *Arthington*, har i smärre poster för diverse ändamål skänkt v. p. 300,000 kr.; internationela bryssel-komitén hade i okt. 1879 användt 1 mill. frcs, nu naturligtvis flere gånger detta belopp; mr *Asa Otis* i Connecticut har i mars 1879 till grundplåt för en amerikansk internationel komité skänkt $2^1/_2$ mill. kronor o. s. v.

Och slutligen hafva många offrat sina krafter, flere äfven sina lif för denna sak. Till de antal, jag i min skrift af 1878 omtalade såsom aflidne under eller till följd af afrika-resor, komma, så vidt jag fått kännedom om dem, ytterligare följande antal under åren 1878—1881, näml. 11 engelsmän, 8 fransmän, 7 belgier, 6 tyskar, 6 italienare, 1 portugis och 1 böhmare, eller tillsammans 40, alla under eller till följd af resor åt Centralf-Arika; 5 af dem äro mördade, de öfriga döda af sjukdom. För 1881 är dock antalet ännu icke säkert, men icke kan det minskas. — En arab bör kanske ock räknas hit, ehuru han icke egentligen dött till följd af någon resa och dertill är infödd; denna är *Mohammed-el-Gatroni*, som följt eller hjelpt *Barth*, *v. Beurmann*, *Rohlfs* och *Nachtigal* samt derigenom väl förtjent de minnesrunor han fått från åtskilliga håll.

Jag öfvergår nu till speciela skildringar.

I min brochyr uppgaf jag 6 grupper af vägar för inträngandet i centrallandet, nämligen 1:o Egypten; 2:o Öfriga medelhafsland; 3:o Vestafrikas floder; 4:o Portugisiska besittningarna på vestkusten; 5:o syd- och ostkusten, från Kap till Zambesi och 6:o öfver Zanzibar. Sedan dess äro inga nya funna; men man har försökt att tränga in äfven på andra punkter än de då uppgifna; det är dock icke skäl att nu följa annan ordning.

De af Egyptens förre kediv genom anstälde europeer inledda försöken att vidga egyptiskt välde mot södern och utsträcka handeln derstädes samt i möjligaste måtto undertrycka slafhandeln hafva under dessa 4 år oafbrutet fortsatts. *Gordon* har, utröttad af de mot honom riktade harems- och embetsmannaintrigerna, (med 1879) afgått från sin post som guvernör i södra Egypten. Han har ersatts af *Romolo Gessi* i Sudan, *Emin effendi* (d:r *Schnitzler*) i landet upp till Mvutan och Sommerset-Nilen.

Gessi, som, förberedd genom långvarig organisatorisk verksamhet under *Gordon* i Sydegypten, kom till sin plats såsom guvernör i Sudan, har lagt synnerligt an på att undertrycka slafhandeln och förekomma roftågen derstädes; han har fört ordentligt krig med slafjägarna, af hvilka en, *Suleiman Siber,* mot honom uppträdde med en samlad här på 2—3,000 man. Denne blef i grund slagen och dödad, och

efter bortrensande af några dennes underbefälhafvare, som samlat delar af den slagna och skingrade hären, samt af andra små röfvarhorder, har *Gessi* lyckats pacificera hela det stora området kring Bahr-el-Ghazals södra rötter (åren 1878—80). Fred har börjat råda, legitim handel att blomstra, förtroende att inträda mellan egypterna och de vilda stammarna, förnämligast de menniskoätande niam-niam eller sandeh. Huruvida detta slafveriets undertryckande och den civilisatoriska behandlingen af hednafolken komma att fortfara sedan egypterne under senaste månader börjat visa en allt mera fiendtlig hållning mot europeerna, det får framtiden utvisa; slafveriet är dessutom en muselmansk institution, en mängd egypter hafva stora kapital insatta i denna rörelse, och ehuru kediven allvarligt synes motsätta sig detsamma och (1880) gifvit en öfverste *Sala* uppdrag att i Nubien jaga slafhandlare, synes dock *Gessis* tillvägagående mot dem i Sudan och hans dervid visade hårdhet hafva varit en vigtig anledning till hans afgång från guvernörsposten, hvaruti han till efterträdare fått *F. Lupton.*

Dock hade *Gessi* äfven låtit komma sig till last en på afgången möjligen inverkande blunder. Utan tillräcklig proviant och utrustning begaf han sig nämligen (i början af 1880) in uti ett område kring Gazell-floden, som var öfversvämmadt till följe af »barrer» eller stängen i floden, der han under 15 veckor hvarken kunde komma fram eller tillbaka och af 600 följeslagare genom feber och svält förlorade 400. Han räddades slutligen af *E. Marno,* hvilken för att bortskaffa stänget derstädes arbetade $2^1/_2$ månad med 2 ångare, 2 andra fartyg, 150 matroser och 100 soldater. Sjelf insjuknade *Gessi* af ansträngningar och svält och dog 1881.

Detta må vara *ett* bevis på betydelsen af dessa barrer; såsom ett *annat* må anföras, att *Emin effendi* 1878 i sjöregionen under 9 månader af sådana var stängd från all komunikation med norra Egypten. Såsom ett *tredje* må slutligen omtalas, huru samme *E. Marno* arbetade med 2 ångare, många småbåtar och en stor mängd folk under 15 veckor (14 dec. 1879—26 mars 1880) innan han i Bahr-el-Djebel fick sönderplockad och loss en sådan »*set*», hvilken då simmade bort såsom en af krokodiler, vattenfoglar och hippopotami svärmande trädbeströdd gräsmatta af 15—17 sjömils längd. Det är med afseende på forskningsresornas svårigheter och flodförhållandena i eqvatoriala Afrika af intresse att fästa uppmärksamheten på dessa stängen, hvilka synas periodiskt återkomma och äfven märkligt bidraga till ändrandet af flodernas lopp och segelbarhet.

År 1876 började dr *W. Junker* att beresa de egyptiska eqvatoriala landen, först vid sjön Mvutan och sedan bort åt Gazell-floden. Dessa

resor fortgingo åren 1877—78, afbrutna af besök i norra Egypten och i hemmet. Sist nämnda år träffade han i Kartum en f. d. guldarbetare *Bohndorf,* hvilken för zoologiska samlingar 4 år förut från Dongola vandrat vester ut genom Darfur, Darbunda och — man vet icke huru långt — i de okända landen sydvest derom, sjelf säger han: ända till 14 dagsmarcher blott från Atlanten. Med denne såsom biträde och tjenare begaf sig *Junker* i dec. 1879 åter till egyptiska Sudan, der *Gessi* då kufvat slafjägarne och utfört största delen af den omtalta förbättringen i tillståndet. *Junker* ville der tränga djupt in i landet, i en riktning, som något afvek från den *Schweinfurth* tog 1869—70, och sökte för detta ändamål vinna en mäktig sandehhöfding, *Ndoruma,* till hvilken han derom sände bud och helsning. Denne, som i *Junker* fruktade en slafhandlare och ville med egna ögon vinna visshet, öfverraskade *Junker* med ett personligt besök. Denne mottog sin gäst, kannibalen, med ståtliga skänker och lyckades genom bengaliska eldar, maskerad vid sken af kulörta lyktor, musik från en dråplig speldosa samt ett i öfrigt älskvärdt bemötande vinna *Ndorumas* vänskap, så att denne mottog honom i sitt land och understödde honom på flere sätt. I januari 1880 drog *Junker* dit; i september befann han sig på ungefär 4° nord 17° ost nära Monbuttu-, eller som han skrifver det: Mangbuttu-landet.

Det var der *Schweinfurth* såg och fick två akka-dvergar och vänligt mottogs af höfdingen *Munsa,* hvilken, liksom hans folk, visade en för dessa trakter ganska hög grad af civilisation. Visserligen voro de arga kannibaler, men menniskoätande är icke i och för sig något afgörande bevis på vildhet och är i denna del af verlden godkänd sed. Till *Munza* kommo för ett par år sedan några nubiska slaf- och elfenbens-handlare, mottogos väl af honom och hans broder samt inköpte i fred och ro de varor de sökte. Men då de icke lyckades med godo få hans och brodrens döttrar för önskadt konkubinat, dödade de båda bröderna, togo de eftersökta flickorna och andra, snöpte 30 gossar till blifvande harems-eunuker, plundrade och ödelade allt de öfverkommo samt drogo efter så förrättadt ärende åter hem i sitt land. Detta förfaringssätt, som ännu är det vanliga i hela Sudan, och intill *Livingstones* vandringar var det vanliga i hela Central-Afrika, är utan tvifvel den hufvudsakliga orsaken till många, till de största svårigheterna med inlandets folk; det var den bakom liggande anledningen hvarför *Stanley* under största delen af sin färd på Kongobågen från dess norra strand möttes af fiendskap och våld. Ty negern synes, der han icke hemsökts af sådana plågoandar eller der han ser för sig en human främling, vara godmodig, vänlig och hjelpsam, om än icke pålitlig enligt våra begrepp.

Så har äfven *Junker* för det mesta funnit infödingarna der han senast vistats, ehuru de sedan forntiden varit utsatta för misshandling af nubierna. Han har bjudits till höger och venster att besöka höfdingarna, synnerligen sedan de märkt att han mäklar fred i deras evinnerliga inbördes strider. I september 1880 skulle han begifva sig till det 1872 af *Miani* besökta Bakangoi för att der tillbringa regntiden och hyste godt hopp att på den började vägen undersöka Uelles lopp och komma ned till Kongo. Detta hopp har dock slagit fel, ty underrättelse har (i aug. 1881) kommit, att han är på återväg sedan vännen *Ndoruma* till en del plundrat honom. — Italienske kaptenen *Cassati* tågar in på vägen efter honom; få se om med bättre framgång.

Dr *Schnitzler (Emin effendi)* har under *Gordons* befäl lång tid vistats i och organiserat det egyptiska eqvatorialväldet. Han har, sedan detta blifvit uppgifvet och posterna der indragits, senast mars —maj 1881 gjort större rundresa och inrättat stationer, »seriber» vester om Mvutan, samt ämnar sig, äfven han, fast på mera ostlig väg ned till Monbuttu. Det är väl att förmoda att han, utrustad med mäktigare följe och van att handskas med dessa slags folk, skall kunna bättre lyckas än föregångarne.

I sammanhang med denna del af Afrika bör ock anföras följande, ännu icke fullt klara historia, hvilken på senaste tid kommit till allmän kännedom, ehuru tilldragelsen infaller i en förut gående tid. En grek, d:r *Panagiotes Potagos,* som synes lida af resvurm, begaf sig 1867 på färd genom Persien till Kabul, der han ett par år uppehöll sig som läkare hos *Shir Ali.* Derifrån tog han vägen norr ut genom Turkestan, öfver Kuldscha, Omsk och Petersburg till Saloniki omkring 1871. Efter ett par års praktik der drog han åter sin förra väg till Kabul, for derifrån genom Indien öfver Bombay till Egypten och uppåt Nilen. Åren 1876—77 besökte han landen söder om Darfur ända till 3° nord, mellan 23°—25° ost. Bland annat omtalar han den omtvistade floden Uelle så, att man skulle tro denna vara en rot till Schari, icke den väldige Aruvimi, vid hvars utlopp i Kongo *Stanley* hade sin skarpa strid med koruru-folken, icke den tvifvelaktige, mellan 21°—22° ost inflytande Ukére, hvilken *Kiepert* på sin senaste karta låtit utgöra slutet af Uelle.

Hit hör ock en annan märkvärdig färd.

Af den unge prins *Borghese* anstäldes 1879 löjtnant *A. Massari* och den från Abessinien reseförfarne d:r *Pelegrino Matteucci* att med honom företaga en resa mot vestern genom Darfur. Utgångna från Rom, började de i mars 1880 sin resa öfver El-Obeid och nådde Darfurs hufvudstad, El-Fascher, i maj. Derifrån återvände prinsen. De två andre fortsatte färden vester ut genom Wadai och Baghirmi, söder

om Tsad till Kuka i Bornu. Derifrån togo de *Barths* kosa till Binue och så vidare *Baikies* väg genom Nupé till Egga, dit de kommo den 8 juni 1881, efter 1 års färd; de foro så med United african company's ångare ned för Niger till dess mynning och derifrån med regelbundna poståingaren till Liverpool, dit de ankommo den 6 augusti. *Matteucci* dog till följe af den i Afrika ådragna febern i London den 8 augusti. — Således åter en ganska glänsande färd, icke tvärs, utan snedt igenom Afrika och det dertill genom en ganska bred del deraf.

Då under nu omtalade tidrymd vägen till Nilens källsjöar ofta tagits uppåt denna flod, ej som förr endast öfver Zanzibar — man anser resan dit från England taga omkring 9 månader, hvilkendera vägen man följer — kan det vara skäl att redan här omtala denna sjöregion, mindre derför att den år för år blifvit allt närmare känd till sina naturförhållanden och beskrifven af *Wilson* och *Felkin* i ett nyligen utgifvet arbete, än med hänsyn till den snabba civilisation *Stanley* hoppades i Uganda och för att visa huru den slagit ut.

En geografisk sak bör likväl omtalas, den nämligen, att öfverste *Mason* kringfarit Mvutan och dervid bekräftat *Gessis* uppgift, att sjöns sydände ligger på 1° 10′ nordlig bredd, till följd hvaraf den af *Stanley* sedda »Beatrice-golf» tillhör en annan stor sjö, som *Stanley* ock framstält saken på sin karta. Måhända är denna den sjö *Piaggia* hört omtalas vester ut och jag med hans namn utmärkt på kartan till min skrift.

Ukereve är numera undersökt af många och *Stanley* rättad, der han vid sin hastiga kringsegling orätt utlagt dess stränder. I sammanhang dermed bör ock omtalas, att sjöns senare besökare, talrika mycket kritiska missionärer, enstämmigt loforda det sätt, på hvilket *Stanley* uppträdt i dessa trakter, således vederläggande de ofördelaktiga slutsatser man i England drog af hans bref och det pseudofilantropiska skrik som med anledning deraf höjdes.

Vi påminna oss att han länge uppehöll sig hos och vänligt omfattades af Ugandas höfding, *Mtesa*, hvilken redan 1862 väl upptagit *Speke* och sedan dess en mängd hvita. *Stanley* ansåg sig hafva vunnit *Mtesa* för kristendomen, gjorde honom djupt intresserad af de hvitas mångkunnighet och förmåga, samt lofvade på *Mtesas* begäran skaffa honom hvite lärare. Derigenom trodde *Stanley* att Uganda med dess furste skulle varda ett centrum för hela den nordostafrikanska landspetsens civilisering och kanske för sträckor långt derutöfver.

Med anledning häraf hafva hela tiden efter *Stanleys* förespegling missionärer strömmat till Ukereve och synnerligen till *Mtesa*, så väl

engelska protestantiska*) som katolska, utgångna från Algier. Af honom blefvo de till en början väl mottagna. Han förklarade att han förut försökt hedendom och muhamedanism och nu skulle försöka kristendom för sig och sitt folk; han gaf lärofrihet i sitt rike åt missionärerne, upphäfde slafveriet, o. s. v. Han har äfven »försökt kristendomen» i det han tidtals varit protestant och katolik, helst det förra, då katolska missionärerne allt för envist höllo på monogami. Denna kristendom och dessa friheter, det visste man länge, voro blott ytliga och tvungna för så vidt det gälde landets befolkning i allmänhet, ty denna var alltid fientligt stämd mot främlingarna och deras nyheter, ehuru utan våld och mordgerningar. Det har sedan visat sig att civilisationen icke låg djupare hos *Mtesa* sjelf.

Med anledning deraf, att de olika sekter tillhörande missionärerne här, som för det mesta annanstädes, klandrade och motarbetade hvarandra**), hvarigenom *Mtesa* fick misstro till alla och till hela kristendomen, samt då de icke ville skaffa honom europeiska vapen och icke lära honom göra krut, vände sig bladet. I december 1879 utfärdade han ett edikt, hvaruti slafveriet åter påbjöds samt predikandet och bekännandet af såväl muhamedanism som kristendom i Uganda förbjödos; ediktet bekräftades med gevärssalfvor och slagtandet af 200 personer på förfädrens grafvar.

Något derförinnan, medan saken ännu stod och vägde, hade man öfvertalat *Mtesa* att med missionärerna hrr *Wilson* och *Felkin* skicka tre waganda såsom sändebud till drottning *Victoria*. De färdades genom Egypten, hade företräde hos drottningen (juni 1880), fingo bese en del af Europa, framför allt England, och man hoppas godt resultat af denna deras inblick i den europeiska kulturen sedan de öfver Zanzibar (i mars 1881) kommit åter till sitt land, med presenter till sin monark. De hafva inför *Mtesa* afgifvit en rapport om hvad de sett, hvilken rapport ordagrant upptagits i en missionstidskrift och erbjuder en stor mängd komiska punkter***). *Mtesa* lär ock nu vara vänligare mot missionärerne. Att han varder af särdeles betydelse

---

*) Följande namn finnas i geografiska tidskrifter uppgifna på hithörande missionärer, nämligen *Wilson*, *Clarke*, två *Smith*, *Felkin*, *Pearson*, *Hartnoll*, *O'Neill*, *Mackay*, *Stokes*, *Lichtfield* och *Coplestone*.

**) Det var just med anledning af den algieriska katolska missionens afgång hit och till Tanganjika, som det geografiska sällskapet i Paris hade sin märkvärdiga öfverläggning, hvarvid offentligen ogillades afsändandet af katolske missionärer till ställen, der protestantiske redan funnos, emedan detta skulle skada de inledda civilisatoriska företagen samt rubba förtroendet mellan infödingarne och förut komne hvite. (Se Globus, XXXIV, 365.)

***) Se Petermanns Mittheilungen, 28:de Bd för 1882, hft 2 sid. 60—62.

för sin trakt i framtiden, om han får lefva, antydes deraf, att han ingått förbund med *Mirambo* om direkt handelsförbindelse vester om Ukereve och om underkufvande af der boende folkstammar. Huruvida detta kommer att lända till fromma för nejden, är en annan fråga.

På samma gång såsom kuriositet och som bevis på de reselättnader, som nu finnas och som framkallats af kedivens europeiska embetsmän i eqvatoriallanden, må slutligen här omtalas, att en österrikare, *Rich. Buchta* (1878—79) besökt såväl Uganda som trakten vester om Mvutan i egenskap af ritare och professionel fotograf. Han lär ha hemfört »förträffliga plåtar» med sköna vyer och beskrifver landen såsom herrliga. — Så göra äfven *Wilson* och *Emin effendi.*

Gå vi nu öfver till den vestliga nordafrikanska ingångsporten, har under tiden ingen genom den trängt djupare in på den vanliga Tunis-Tripoli-vägen. Det har dock varit rätt bullersamt i Algier-Tunis-Marocko, fast af andra skäl. Om dem är här icke stället att tala. Några andra tilldragelser derifrån böra likväl omnämnas.

Genom signaler medelst elektriskt ljus hafva fransmän och spanjorer 1879 trigonometriskt kombinerat Europa och Afrika; baserna hafva en längd af 270—300 meter.

Två frågor af blandad geografisk, komerciel och politisk natur hafva sedan länge varit föremål för fransk öfverläggning rörande Algeriet, Nordafrika och den franska kolonien vid Senegal, nämligen den om att delvis sätta Sahara under vatten och om byggande af en jernväg genom Sahara öfver Timbuktu till Senegambien (»chemin de fer trans-saharien»).

Förslaget om hafvets insläppande i Sahara tror jag på sista tiden knapt hafva fått understöd af någon annan betydelsefull person än *Abd-el-Kader,* som varmt förordat *Roudairs* plan, dock utan vidare påföljd.

O. Lenz och *Nachtigal* hafva uttalat sig mot möjligheten af jernväg genom öknen. Men ett engelskt bolag har börjat undersökningar för en sådan mellan Tripoli och Kuka enligt *Rohlfs* plan; och i Frankrike synes man mycket bestämdt om saken hysa en fördelaktig tanke, ty representationen har två år i rad anslagit 600,000 frcs hvardera gången för undersökningar af riktningen för en »trans-saharien» från fyra olika utgångspunkter.

För en sådan undersökningsexpedition var öfverste *Flatters* chef. Med talrikt följe (105 man) och stor utrustning begaf han sig åstad i mars 1880, i afsigt att hufvudsakligen följa 5:te longitudsgraden söderut rätt på salinen Amadghor. Han besökte i januari 1881 Hogar-

bergen; och det är allmänt bekant, att han strax der bortom (25° 16′ nord, 6° 37′ ost) lockades i ett bakhåll af fiendtliga berber, samt att karavanen massakrerades den 16 februari 1881. — Bland resultaten från denna färd kan nämnas, att en af *Flatters'* följeslagare, mr *Rabourdin,* i Wargla och omnejd fann massor af förhistoriska flintredskap och verkstäder der de förfärdigats.

Som en meteor har under ifrågavarande tid d:r *Oskar Lenz* strimmat fram genom vestra Sahara. Fördelaktigt känd bland annat genom en expedition från *Corisco-bay* under 1874—76 upp åt landet, ströfvade han 1879 kring i det inre af Marocko. Han kom i beröring med rabbinen *Abi Serour Mardochai,* som med franskt understöd företagit flere forskningsresor i Marocko, stod i vänlig förbindelse med franska geografer och sedan 1859 flere gånger gjort karavanfärder genom öknen till Timbuktu. I mars 1880 begaf sig *Lenz* såsom turkisk läkare och under antaget namn »Omar Ben Ali» öfver Atlas och Wadi-Draa mot Tenduf, så temligen rätt på Taudeni och derifrån på Timbuktu, dit han anlände den 1 juni. Den 2 november inträffade han välbehållen i Medina samt återkom (öfver S:t Louis) den 21 januari 1881 till Europa. — Den väg han tog vid denna ärorika färd ligger delvis vestligt om den, som följdes 1826 af den der mördade *Gordon Laing* och 1828 af *Caillé.*

Vi komma nu till Afrikas vestkust.

Från Senegal (S:t Louis) sända fransmännen allt emellan militäriska expeditioner inåt landet, hvilka med vexlande framgång anlägga fästen och bearbeta vägar. En stor sådan under kapten *Galieni* utgick i januari 1880 och återkom i april 1881, med föga resultat och efter stora motgångar. En annan under öfverste *Debordes* har förlupit likaså. Men att fransmännen lifligt intressera sig för åtminstone sin kolonis framtid, visar sig deraf, att kammaren 1881 i januari voterat 8 millioner frcs till jernväg i Senegambien, till hvars byggande man säges hafva anstält kinesiska arbetare.

En intressant geografisk upptäckt kan ock anföras från S:t Louis, så till vida, att från huset *Verminck* derstädes utgått två handelsresande, schweizaren *Josua Zweifel* och fransmannen *Marius Moustier,* hvilka (oktober 1879) å berget Loma vid byn Kulako (8° 36′ 5″ nord, 10° 24′ vest) konstaterade Nigers eller Diolibas källor, hvilka man vetat skola finnas der allt sedan *Gordon Laings* resa 1822. Källorna anses heliga.

Längre ned på kusten, inåt Guinea-viken, möta vi Nigers mynning, som äfven är Binues. Uppför den sistnämnda gingo (aug. 1879) engelsmännen *Ashcroft* och *Kirk* samt tyske köpmannen *E. R. Flegel* på missionsångaren »Henry Venn» och hunno till Gurua (9° 28′ nord, 13° 26′ ost), 60 km. öster om *Barths* öfvergångsställe. — I dessa trakter verkar den nitiske svarte biskopen *Crowther* med följeslagare; och då infödingarne på södra flodstranden, hvilka icke berörts af Bornu-Haussas slafjägare, visat sig mycket välvillige, hyser man godt hopp att på denna väg få tillfälle intränga till vattendelaren mellan Binue, Schari och Kongo. Handeln är der i liflig gång; ett handelsbolag har särskild ångare på floden. — *Flegel* arbetar fortfarande derstädes med något understöd af tyska afrikanska sällskapet, dock har han af lokala skäl först (1880) vändt sig till undersökande af ännu okända delar af Niger, hvilket i vidsträckt mån tyckes hafva lyckats honom; han har från floden besökt Sokoto (1881).

Äfven Ryssland skickar sig att deltaga i Afrika-forskningen, i det en expedition under *Rogozinski* afgått till foten af Cameroonbergen för att der inrätta en station med meteorologiskt etc. observatorium och söka tränga in i samt utforska trakten.

Längre söder ut, i Vestafrikas eqvatorialnejd har en stor framgång vunnits af franske sjöofficeren grefve *Savorgnan de Brazza*. Från franska kolonien Gabun, strax norr om eqvatorn, hvilken åren 1856 och 1865 var utgångspunkten för *du Chaillus* färder, ha fransmännen sedan dess ganska flitigt sökt tränga in; de hafva öfvervandrat kustbergen för att begagna den temligen stora, ehuru forsfylda floden Ogové. En engelsk handlande, *R. B. N. Walker*, trängde (1866) temligen högt upp, ända till Lopé, 1873 ända till 12° ost. Detta Lopé, en handelsstation, är det ställe, från hvilket undersökningarne sedermera utgått: af *de Compiegne* (1874), af *Marché* och *de Brazza* (1876) samt af *de B.* och d:r *Ballay* (1878). De sistnämnde öfvergingo långt in i landet 3 floder, hvilka runno mot öster; på den ena af dem, Alima, rodde de temligen långt öster ut, tills de möttes af gevärsskott och måste återvända, öfvertygade att de färdats på en biflod till Kongo. — *De Brazza*, en man med ovanlig energi, for hem till Frankrike, och oaktadt han lidit mycket af sin förra resa, utverkade han dock ett statsanslag på 100,000 frcs för en ny färd, med Tsadsjön såsom offentligt angifvet mål, begaf sig från Europa i slutet af 1879 och omedelbart i januari 1880 in på sitt förra arbetsfält. Våren 1880 upprättade han, 700 km. från hafvet, vid Machogo en station, hvilken han benämnde »Franceville». Han lyckades nu

sluta vänskapsförbund med den der i orten fredliga befolkningen; vandrade så, utan att invänta sina reskamrater, med ringa packning och omkring 20 följeslagare, öster ut 12 dagsmarcher (omkr. 300 km.) på en sund, majs- och bananasrik högslätt, med undantag för ett par stigningar så jämn och ländig, att »man skulle kunnat köra fram der med vagn»; samt färdades slutligen enligt en uppgift i båt ned åt Alima, enligt en annan berättelse fem dagar ned åt floden Lawson-Lufini på en flotte, ända till en dagsresa nära Kongo, hvilken sistnämnde flod han nådde i juli 1880 mellan Lufini och Mpama-mpaka. Vägen häremellan och Franceville säger han (i början af 1881) sig hafva passerat 5 gånger och omtalar huru lätt den kan göras farbar. På en plats Ntamo-nkuna eller Nshasha, vid sydstranden af Stanley Pool, och på mark den han i Frankrikes namn inköpt af *Makoko*, herskaren öfver ett stort område derstädes, anlade han den 3 oktober 1880 en station, hvilken *Quatrefages* benämnt »Brazzaville»; *Lesseps* har föreslagit att kalla hela trakten »Brazza». Stationen lemnade han att försvaras af sergeant Malannime och 3 »laptots» eller infödingsoldater från Senegambien, och begaf sig derifrån landvägen ned åt Kongostranden till *Stanley*, hvilken han träffade i november 1880; sedan december nämnda år är han ånyo på väg in till sina stationer för att fortsätta traktens undersökning och vägens organisation. — Färden synes icke hafva varit så synnerligen svår, men detta minskar icke äran och betydelsen af den lyckade upptäckten, ty derigenom är funnen ännu en och som det vill synas ganska beqväm väg in åt landet.

Redan i sina första notiser om sin lyckade Kongofärd uttalar *Stanley* vigten deraf, att någon mäktig nation tager ordentlig besittning af denna flods mynning och på allvar inleder civilisationsarbetet i denna, genom den mångbefarna Atlantens närhet, lämpligaste infartsvägen till Central-Afrika. Han fick 1878 af en förening större engelska och belgiska industriidkare, med kung *Leopold II* i spetsen, det ärofulla men mödosamma uppdraget, icke att taga besittning af flodmynningen, men att från denna bereda en beqväm och trygg ingång till flodens segelbara del. Han förband sig till detta arbete för 3 år, hvilken tid han ansåg tillräcklig för ändamålet; uppsökte i Zanzibar de bästa af sina forna följeslagare och värfvade nya, tillsamman 68 personer. Med dem och 14 europeer begaf han sig 1879 till Kongos nedre del, hvarest han möttes af en rik utrustning och sedan dess uppehållit sig. Man sänder allt emellanåt förstärkningar till honom: för att gifva ett, om än aflägset begrepp om hvad hjelp han

mottagit, skall jag nämna hvad jag derom antecknat. År 1879 fick han 3 små odäckade ångare, 2 andra med kajutor för omkring 30 personer och 3 »skojter» på 50 tons, ingen mera djupgående än 38 ctm.; denna flottilj åtföljdes af 40 valda sjömän. I juli 1880 sändes en hjelpexpedition under 3 belgiske militärer och en ingeniör samt mycken materiel. Flere yngre köpmän, utvalde af betydande handelsfirmor, samt likaledes utsökte handtverkare af flere olika slag äro sända till hans understöd. I början af 1881 begaf sig dit en känd tysk afrika-resande, *Otto Lindner,* från Zanzibar med en del arbetare; slutligen har (oktober 1881) från samma håll belgiern *Roger* med 135 man rest till hans biträde. I ett bref från början af arbetet skrifver han ock: »Vi ha godt om medel och skulle t. o. m. kunna köpa luft, om det behöfs, men få icke taga med våld»; ty ett vilkor var, att han icke fick använda krigiska åtgärder utom till lifvets försvar.

Hans plan var att från den punkt nedom Jellala-fallen, der flodmynningen upphör att vara segelbar för större fartyg, anlägga en farbar väg och nödiga stationer vid norra stranden af den mer eller mindre forsfylda och derigenom svårt farbara floden upp till Stanley Pool, på 4° 6′ syd, 15° 47′ ost, *) der floden åter blir segelbar. Sedan den 21 augusti 1879, då han började arbetet, har han, så vidt mig är bekant, till en början bygt en station vid Vivi (antagligen »Banza-Bibbi» på hans specialkarta öfver floden nedom Stanley Pool, vid pass 13° 57′ ost), 24 km. från Banza-noki, ofvan Jellala-fallen, med 400 m. väg till lastbrygga vid Kongos segelbara mynningsdel. Vivi ligger på en sund platå, 95 m. öfver en fors och är ordnad på europeiskt sätt, efter hygienens strängaste fordringar, med breda gator, rymliga magasin och verkstäder, nätta hus, omgifna af stora trädgårdar, som frambringa växter af alla slag och allt hvad befolkningen behöfver.

Vidare har han derifrån lagt en 50 km. lång, 4 m. bred väg, genom så svår terräng, att han på sprängningar, bankar, broar och viadukter användt öfver ett år. **) Denna leder upp till den andra stationen, Isandschila (ungefär 5° 25′ syd, 14° ost på *Stanleys* karta), hvilken station, efter samma plan som Vivi, är fullt färdig.

Der ofvan är floden, enligt *Stanleys* reseuppgifter, med undantag för ett par ställen, farbar 66 km.; derefter vidtager en 200 km. lång sträcka der han ännu anses ofarbar; i dessa hänseenden få dock rättelser göras på grund af närmare erfarenhet, ty man har redan nu

---

*) Enligt bestämningar af Stanley sommaren 1881; således vid pass $1^1/_2$ longitudsgrad vestligare än han fann vid sin ilfart ned för floden 1877.

**) Höjdskilnaden mellan hafvet och Stanley Pool är 349,6 m. enl. *Stanley.* Om stranden får antagas något så när jämnt sluttande, skulle stigningen varda från Jellalafallen 1 : 512, hvilket icke är något synnerligen betydligt.

på båt passerat upp och ned till Manjenga, och der ofvan torde vattnet, när man lärt sig närmare känna detsamma, vara mera praktikabelt än man nu tror. Härtill kommer slutligen att, enligt nu verkstälda beräkningar, totalafståndet från flodmynningen till Stanley Pool, 506 km., bör förkortas med 117 km., hvilka synas falla helt och hållet på sträckan mellan sistnämnda ställe och Jellala-fallen (316 km.), hvadan från Isandschila bör återstå blott omkring 130 km. att förse med farväg. — Allt på ett ungefär!

Huru som helst har *Stanley* ofvan Isandschila hopsatt sina ångare, på dem och med ett par omlastningar*) i september 1881 fört upp materiel till Manjenga (4° 45′ syd, 15° 5′ ost), hvarest löjtnant *Harrou* anlagt den tredje stationen. Troligen finnes äfven en mellanstation vid Mdambi-Mbongo, ty der träffades *Stanley* november 1880 af *de Brazza,* som kallar det »en avancerad station». Manjenga synes äfven vara på vanligt sätt färdigordnad.

Från denna post har *Stanley* besökt the Pool och ehuru han icke kunde komma öfverens med infödingarne om erhållande af stationsplats derstädes, har han låtit *Lindner* med materiel och arbetare tåga dit för att sätta ångare i gång på den segelbara Kongo. Sjelf undersöker han flod och strand hela sträckan dit upp och leder arbetarne, alltid i spetsen och ordnande det hela.

Han har haft ofantliga svårigheter att bekämpa under tiden. Först i början af 1881 har han lyckats vinna infödda arbetare, ty befolkningen vid stranden är lat och misstrogen och har icke velat arbeta utan mot erhållande af rusdrycker, som han icke velat gifva dem. Äfven nu är den lemnade arbetshjelpen icke så synnerligen mycket värd, ty så snart arbetaren förtjenat hvad han anser nog, löper han sin väg, ofta just då han blifvit förtrogen med arbetet och börjat vara till verklig nytta. Äfven erhållande af mat har varit mycket svårt. Sådan har måst föras upp för floden ända tills trädgårdsanläggningarna vid stationerna kommit i växtlighet och boskap kunnat der underhållas, hvilket nu är händelsen. Infödingarne lefva för dagen, nästan uteslutande på vegetabilier, hafva knapt förråd utom hvad de sjelfva behöfva och vilja icke sälja något.

Söder om floden, i det forna riket Kongo, arbeta samtidigt minst 3 missionssällskap: 2 protestantiska, nämligen: Baptisternes, under *Comber,* sedan början af 1878, och »Livingstone inland» understödt af »De svartes vänner» under *M'Call* sedan slutet af 1879; samt »Missions catholiques» under pater *Carrie.*

Baptisterna ville först lägga stationer inåt södra landet, hvarför

*) På Stanleys specialkarta finnas 2 fall och flere forsar mellan Isandschila och Manjenga-fallen.

Comber uppehöll sig i S:t Salvador längre tid. Men de möttes af idel vedervärdigheter. De medtagna krumännen voro opålitliga; infödingarne lade hinder i vägen för deras framträngande; inbjudna till en höfding mottogos ett par af dem med stenkastning och skott, och då de måste fly hade en af dem, sårad som han var, all möda att komma undan med lifvet. Naturligtvis nådde de icke på den södra vägen sitt mål: Stanley Pool; de försökte då den norra.

Hrr *H. E. Crudginton* och *Holman Bentley* med ett litet följe lyckades att tränga fram dit (februari 1881) längs den af *Stanley* bearbetade vägen. Resan tog dem *44* dagar fram och åter, men befolkningen var ännu icke vänlig och hyfsad, ehuru bättre än förr. De ville äfven besöka »Brazzaville», dit de inbjödos af befälhafvaren. Efter mycket trassel och då de icke fingo båt, beslöto de att gående besöka »staden», i sällskap med den »laptot», som framfört bjudningen. Vandringen gick lyckligt, men då de nalkades stadens fåtaliga kojor framsvärmade mot dem hela befolkningen, män, qvinnor och barn, med alla vapen de kunde samla, förklarande att de lofvat *de Brazza* försvara staden mot alla främlingar; endast med stor nöd lyckades det sergeanten-guvernören-värden att rädda de tillämnade gästerna från döden: *in* fingo de icke komma, utan måste vända tillbaka. Möjligen bidrog ock till detta ovänliga emottagande ett om dem utspridt rykte, att de kommo för att återtaga en af *Stanley* vid färden 1877 till *Itsi,* en infödingfurste i Ntamo, skänkt stor Uregga-get!

Efter denna spejningsexpedition synas baptist-missionärerna hafva uteslutande vändt sig till norra Kongostranden. De hafva köpt mark och börjat stationsanläggning vid Manjenga (augusti 1881), hvilken medelst en stålbåt skall sättas i kommunikation med nedre floden. Nästa station skall bildas i Ibiu vid the Pool, så snart den förstnämnda blir färdig.

På samma väg har en fransk katolsk missionär från Landana vid Loango-kusten strax norr om Kabinda, pater *Augouard,* färdats till Stanley Pool och åter till Manjenga, hvarest han stannat i brist på medel och hjelp. Han fick af infödingarne lof att slå sig ned vid Brazzaville, såsom varande fransman.

Ingeniör *M'Call* vid Livingstone-inland-missionen följde troget södra stranden. Han har der inrättat *en* till Banza-noki sedermera flyttad station, *en* ostligare vid Paraballa ofvan Jellala-fallen, *en* i Montiko ofvan Isandchilafallen. Härifrån for han med 2 kanoter på 6 dagar upp till Manjenga, der han ernade anlägga station, liksom en der ofvan vid Edvin-Arnold-floden. Den energiske *M'Call* är död i november 1881. — Då den ångbåt missionen har är för liten för Innerkongo, har en fru *Reed* i Tasmania erbjudit sig bekosta en

lämplig större, hvilken skall kallas »*Henry Reed*» efter hennes aflidne man, som intresserat sig mycket för denna missionsfråga.

Om den katolska missionen är mig intet annat bekant än den nästan otroliga underrättelsen, att missionärerna, som slagit sig ned i S:t Salvador, till dess höfding i presenter medfört rom, bränvin och eldvapen, saker hvilka infödingarne visserligen skatta högt, men alla civilisatorer anse som det mest fördömliga kontraband.

Holländska faktorier finnas sedan gammalt vid flodmynningen, franska och engelska likaså; amerikanska från senare tid; alla inrätta de nu filialer vid den stanleyska vägen, hvarest äfven belgiska handelsmän organisera sig.

Oerhörda krafter arbeta sålunda på denna vägsträcka. Alla rikta sina sträfvanden på Stanley Pool, infödingarnes Nga-mkuma, hvarest redan Frankrike genom *de Brazza* fått fast fot. Det är ett ganska skarpt kapplopp. Hvem skall först komma in med tillräckligt samlad kraft, att ordentligt börja verka på innerlandet? Ty der är man då man organiserat sig vid Stanley Pool; derifrån till Stanley Falls är hela den 1,500 km. långa Kongobågen segelbar, och Stanley uppskattar dess der inträdande segelbara inflöden till 6,000 km. Låt vara att dessa icke äro så långt tillgängliga och att de icke strax komma att befaras af europeer; om de icke redan äro det, måste de dock snart varda mäktiga sugådror för handeln på den stora floden samt vigtiga banor för beröring och forskning både norr och söder ut. Men hvem skall komma först med nödig materiel för arbetets början?

De Brazza är redan der; men försummelsen, att icke i tid sända den ångbåt han skulle föra dit upp, gör att han möjligen kommer efter de andra, åtminstone några af dem, ty ångbåt är en conditio sine qua non. De senaste underrättelserna (nu i februari), att *de Brazza* inrättar station (»Post de l'Alima») vid slutet af vägen mellan Ogové- och Kongo-bäcknen, på det ställe der han tänker hopsätta och låta utlöpa den ångare dr *Ballay* nu ändtligen tillför honom, samt att mr *Misson*, som i slutet af september 1881 hunnit öfre Ogové, skall varda befälhafvare i Brazzaville, låta mera förhoppningsfullt för honom.

Det är dock mycket möjligt, att baptist-missionärerne först hinna fram med den af mr *Arthington* skänkta båten, *om* densamma är lagom stor, färdig och vid kusten, hvarom kännedom saknas. Men om icke någon sjukdom eller olycka inträffar, är väl mest antagligt att försprånget skall vinnas af *Stanley*, som redan sändt *Lindner* dit, säkerligen med all erforderlig materiel och sjelf går efter för att, så att säga, skjuta på. Ingen afrika-resande har, sedan *Livingstone*, den energi och seghet som han, ingen samma lednings- och organisa-

tionsförmåga, ingen så stora resurser i materiel och folk, i förut undangjordt arbete och vunnen erfarenhet, ingen samma styrka bakom sig, som *Stanley*. Probabiliteten synes mig sålunda tala för honom. Men det är blott probabilitet, ty oberäkneliga och oräkneliga hinder kunna komma emellan samt göra det otroliga verkligt eller tvärt om.

Verkligheten af ett ordnadt inträde synes emellertid i ena eller andra formen vara nära förestående. Måtte det kapplopp, som nu eger rum, blott vara en antydan på den ifver, hvarmed alla vilja gagna Afrika och vidga den civiliserade verlden, icke ett förspel till en förbittrad kamp mellan stridande intressen och rivaliserande folk, som eljest på så många ställen framgått ur upptäckter och med blod besudlat historien om dem.

De af *Camerons* och *Stanleys* lyckade färder samt af deras närgångna anmärkningar uppiggade portugiserna satte med ett visst anspråk åter i gång den länge af dem försummade afrika-forskningen. *Serpa Pinto, Ivens* och *Capello* utrustades ganska rikt för en resa från Portugals vestafrikanska besittningar mot nordost och upp mot Kongo, samt lemnade Benguela i november 1877. Men expeditionen splittrades snart: *Serpa Pinto* gick mot sydost, de andre två i den ursprungligen bestämda riktningen.

I maj 1878 lemnade *Serpa Pinto* Bihé, och den 12 februari 1879 telegraferade han sin ankomst till Transvaals hufvudstad Pretoria. Detta telegram lofvade mycket nytt, hvilket den sedan utkomna beskrifningen icke fullständigt hållit. Ty om man granskar den väg han tagit, är den föga ny. Begynnelse- och slutafdelningarna af vägen, den ifrån vestkusten till Bihé och den från Pretoria öfver Shoshong till Zambesi-Linyanti, äro mycket väl kända och mycket befarna, den senare t. o. m. af damer för nöjes skull, för att bese Victoria-fallen. Mellan de båda punkterna Bihé och Linyanti återstå emellertid vid pass 11 grader till följe af sneddningen från norr mot söder. Af dessa gick en del på Zambesi, i norr från nära Nhengo-grenens infall deri ned till Linyanti i söder, och denna 4° långa väg har *Livingstone* färdats 4 gånger före *Serpa Pinto;* sålunda återstår en sträcka af 7°. Denna är redan 1867 kartlagd af *Petermann,* den vestligaste delen efter beskrifningar af *Ladislaus Magyar,* som åren 1850—57 med familj *bebodde* och genomkorsade detta land, jämte mycket mera i alla riktningar. Öster derom har *Serpa Pinto* till stor del följt *Silva Portos* väg 1853 ända till Zambesi. Således återstår icke mycket nytt af de 7 graderna, knapt något. Lägges nu härtill att *Livingstone,* ehuru betydligt mera norr ut, i denna trakt gått 2 gånger öfver Afrika,

utan »Konungens Studsare», blott med staf i hand, är det nya icke så storartadt, som man till en början trodde. Men *Serpa Pinto* har sett en del andra folk och på annan tid än *Livingstone; L. Magyar*, ehuru bildad sjöofficer, var i mycket en äfventyrare; det är häraf klart, att *Serpa Pintos* beskrifningar skola fullständiga mycket och innehålla åtskilligt nytt, samt framför allt vara af stor vigt på grund af positionsbestämningar. Skada att arbetet skall vara så fullt af småaktiga personliga detaljer och exklamationer, utan intresse för läsaren.

Roberto Ivens och *Brito Capello* trängde (från maj 1878) längs och vester om Koangofloden, bestämmande dess gång, upp till mellan 6°—7° syd, 16°—17° ost. Der tvungos de att vända och begåfvo sig hem på en annan väg; de ankommo sjuka och förstörda till Loanda samt i början af 1880 till Europa, efter en som det vill synas vida vigtigare resa än *Serpa Pintos*.

Dessa trakter eller rättare vestlandet inom de portugisiska besittningarne hafva under sista åren mycket besökts af tyskar: *Schütt, v. Mechow, Buchner* och *Pogge*.

Ingeniören *Otto Schütt* tågade i juli 1878 från Malange (Malangsche) mot nordost till Kassabi-dalen. Han besökte det af *Cameron* genomkorsade Lundariket och kom i januari 1879 till *Mais* residens, nära Luachimofloden, åtföljd af *Muati-Njamvos* son, hvilken hade uppdrag att hindra hans vidare framträngande. I maj 1879 var han åter i Malange. Efter hörsagor förlade *Livingstone Mais* numera flyttade residens till ungefär 5° 45′ syd, men på 19° ost. *Schütt* fann det på 6° 53′ syd, 22° 10′ ost. Han hörde ock af några infödda norrifrån att ungefär på $5^1/_2$° syd, 23° ost, skall ligga en stor sjö, Mukänga eller Mukvänga, möjligen den länge omtalade Sankorra, och att norr derom finnas dvärgar; att dessa bo i termitbygnader och svepa kring sig ett veck af sin egen hud hör till de vanliga afrikanska dvärghistorierna.

Major *Alex. von Mechow*, med 2 andra tyskar, gick i juli 1880 från Malange genom Kambo-dalen till Koango, hvilken han ämnade följa till Kongo. Han har dock återvändt utan att kunna nå sitt mål.

Dr *Max Buchner* färdades i slutet af 1878 och början af 1879 från Loanda uppåt Koango till Dondo, samt öfver Pungo-Andongo till Malange; kom i september 1879 till Kimbundo och lemnade det samma månad för Mussumba. Der hade han i juni 1880 vistats $^1/_2$ år, och gick derifrån vestligt till en Kasabis biflod, i afsigt att följa denna till Kongo. I april 1881 begaf han sig dock på återväg och har sedan öfver Loanda (sept. 1881) vändt åter till hemmet; hans förut hemsända samlingar gingo förlorade vid ett skeppsbrott i engelska kanalen.

Dr. *P. Pogge,* som 1875—76 berest landet, har fått uppdrag att, med understöd af tyska regeringen, i sällskap med löjtnant *Wissman* och åtföljd af en topograf och en naturforskare, resa till *Muati-Njamvos* rike och der slå sig ned några år. Han ankom till Loanda i jan. 1881 och skrifver den 11 aug., att han i anseende till krig och oroligheter icke reser till *Muati-Njamvo,* utan tågar upp mot den af *Schütt* omtalade Mukänga-sjön i Tschilanda-landet, för att derifrån om möjligt fortsätta norr ut.

Den nordamerikanska internationela filialkomitén, som bildades med anledning af *Asa Otis* ofvan nämnda donation, har efter lång öfverläggning förklarat de vestra portugisiska besittningarna och särskildt kosan öfver Bihé vara bästa vägen för inträngande i Central-Afrika. På dess vägnar hafva hrr *Bagster, Sanders* och *Miller* från Benguela rest dit och längesedan nått Bihé.

En notis från Portugal (okt. 1881) ger vid handen, att dess regering beslutat inom de afrikanska kolonierna på flere ställen bilda civilisatoriska stationer, från hvilka understöd skall lemnas resande, så väl för handel, som forskning och mission; den förste stationens chef är äfven utsedd.

Från de eljest såsom särdeles otillgängliga omtalade trakterna mellan Cunené-, Ovampo- och Svakop-floderna hafva äfven på senaste tider kommit underrättelser om tilldragelser och resor, som med några ord förtjena omtalas.

Strax innan Transvaal (1877) »på fleres begäran» annekterades af engelsmännen, voro förhållandena inom landet så odrägliga, att omkring 600 bönder (»boers») med familjer och hjordar utvandrade mot nordvest, hvarest en *van Zyl* (kring 1870) upptäckt goda betesfält vid Ovampo-floden, norr om Damaralandet. De fleste bönderna äro flyttfåglar; »de komma till verlden med bössa och häst», som ett deras ordspråk säger, och »treken» eller tåg med oxvagn är hos dem en institution, »trek-boers» en stor samhällsklass. Nämnde utvandrare hemsöktes på vägen af febrar, deras hjordar och dragare af tsetse; till följe af boers' vanliga brutalitet mot infödingarne råkade de i strid med dessa, och en del af dem stupade för fiendehand; slutligen kom till Kapkolonien en hjertslitande skildring af deras elände. Kolonialstyrelsen och enskilda skyndade att lemna bistånd, en mr *Coates Palgrave* sändes med 2 fartyg till deras hjelp, landsteg i Rockbay norr om Walfishbay, färdades 30 dagsresor in åt landet och träffade dem, 2 dagsresor söder om Cunené-floden, vid några sänkor, som kallas »de sex källorna». De nu återstående 77 familjerna på 350 personer

voro lägrade 10—12 familjer kring hvarje källa och utblottade på allt; men de ville dock stanna qvar, emedan betet var godt. En mr *Haybittel,* som sedan besökt dem, berättade att de der något repat sig. Slutligen i början af 1881 öfvergingo de Cunené, stälde sig under portugisiskt välde och fingo af guvernören i Mossamedes sig anslaget ett stort stycke land vid den befästade orten Huilla, skattefrihet på 10 år och tillstånd till fri religionsöfning. Kolonien kallas »San Januario». — I slutet af 1881 hafva åter 400 boers lemnat Transvaal för att tåga upp till denna koloni.

Hvad i öfrigt angår hela denna trakt, som numera kallas »Cimbebasien» — ett namn likväl af ganska obestämd mening — har densamma under senare åren varit besökt af flere resande. I nordliga delen reste 1877 missionärerne *J. Böhm* och *F. Bernsman;* två amerikanska köpmän, bröderne *Thomas,* hafva varit bosatta i närheten af sjön Ngami och rest vida omkring ända till 8 breddgrader längs åt och i granskapet af Cunené. Trakten berestes af *Palgrave* åren 1876—77, på Kapstyrelsens uppdrag, enär befolkningen ända sedan 1872 repeterade gånger begärt komma under engelskt välde. Landet annekterades äfven 1879 i all hast till förekommande af ett inbördes krig. De hvite der äro likväl icke alldeles belåtna med detta arrangement, ty de få numera icke husera som de vilja.

Under åtskilliga år, vidsträcktast 1879, har derstädes kringrest pater *Duparquet,* vice prefekt för »la mission de la Cimbebasie», hufvudsakligast mellan 17°—19° syd, 15°—19° ost. Han har i norr mot Cunené funnit gräsrika prärier, släta som golf, under regntiden öfversvämmade och täckta af fisk, grodor och vattenfåglar. Folket är vänligt. Mera öster och söder ut, inåt den så kallade öknen, äro floderna under den torra tiden underjordiska, men man kan i deras bäddar med framgång odla alla slags köksväxter, har blott att ställa så, att man skördat innan regntiden inbryter. Så äfven vid Svakop och Omaruru. Mellan den sist nämnda och Ovampo finnes icke öken, utan landet är täckt af skogar och fullt af betesmarker, med en talrik befolkning, som sprider sig under regntiden, koncentreras kring källor och vattenhålor under torra tiden. Ovampodalen liknar en leende trädgård, vattnad af fiskrika elfvar. — Detta är en helt annan tafla än den som upprullats för oss i *Andersons* och *Vahlbergs* målningar af deras färder mot Ngami, med sand, hunger och vattennöd. *Duparquet* beskrifver nordligare trakter än de andre; deraf skilnaden. Men Kalahari får såsom öken hädanefter på våra kartor betydligt inskränkas. På en karta af *T. B. Johnston* af 1880 står ock under namnet »Kalahara»: »Landskap utan permanent yt-vatten, delvis täckt

af ymnigt gräs och skogigt. Vatten fås genom gräfning i de stora flodbäddar, som fåra marken.»

Söder om Oranje- eller Kai-Gariep-floden vidtager den i Kapkolonien införlifvade delen af Namaqualandet. Der har man länge känt tillvaron af koppar, men först i senare tid börjat allvarligen bearbeta fyndigheterna; en sådan finnes vid Ookiep, nära Springbock-fontein, (29° 15′ syd, 17° 10′ ost), från hvilken årligen utföres 12,000 tons malm på en 150 km. lång jernväg till Fort Nolloth, för att der exporteras.

Till Kapkolonien annekteras småningom det ena stycket efter det andra. Nyss nämndes Namaqualandet, ofvan omtalades trakten upp mot Cunené, i öfrigt kan anföras: Ost Griqualand (1874), Nomansland (1876), Galekalandet (1877), trehundra qvadratmil vid Walfishbay (mars 1878), Pondolandet (hösten 1878). En sådan annekterad bit: Transvaal, har under de par senaste åren väckt mycken uppmärksamhet. Det hör icke hit att omtala, ännu mindre att bedöma de politiska förhållandena derstädes, men jag kan icke underlåta uttrycka den tanken, att afträdandet af Transvaal antagligen kommer att medföra ett bakslag i Syd- och Mellan-Afrikas civilisation. Under Englands korta välde hade landet gått mycket framåt; Bamangvato vester derom kristnats och hyfsats; sedan *Cetewajo* och *Sekekoni* kufvats har fred rådt ända tills boers nu nyss ånyo börjat strida med sina kaffer-grannar; i landet hafva, sedan domstolar utträngt näfrätten, handel och kolonisation af hvita hastigt framskridit; det mer eller mindre utbredda hemliga slafveriet hade upphäfts; trafiken öfver Pretoria-Shoshong, förbi Makarikaris saltpannor upp till Zambesi har gjorts lätt och fri från faror, samt lofvade att varda en eftersökt väg till midten af Zambezi och innerlandet norr derom.

Det var här som den excentriske d:r *E. Holub* åren 1873—77 företog repeterade jagtfärder, den sista gången norr om Zambesi, till Marutze-Mabundi-riket, och der han ämnar draga fram då han från syd till nord vill genomvandra Afrika. — Det var på samma *Holubs* väg som (1879) belgiern, pater *Depelchin,* förande en romersk mission af 5 jesuiter och 4 laici hvita samt en hel karavan i öfrigt, lugnt och lyckligt reste upp till *Matabeles* rike, hvarest han, i granskapet af några Limpopos källor (20° syd, 29° ost), vid *Gubuluvajo* grundade en missionsstation på ett fullkomligt friskt ställe, med ett klimat, hvilket han liknar vid Siciliens om våren. — På samma väg hafva (1880) färdats 5 resemissionärer, 25 trappister, 11 postulanter och en hop handtverkare m. fl., anförde af mgr *Richards,* för att norr om Zambesi grundlägga en koloni. — I trakten söder om denna

flod uppehålla sig nu *F. C. Selous* och *F. S. Jameson* för att utforska *verkliga* förhållandet med Linyanti och floderna i dess granskap, hvilket *Serpa Pinto* trasslat in. *Selous* har 9 år tågat fram och tillbaka i dessa nejder, och åren 1877—78 trängt norr om Zambezi upp mot Bangweolo; han har nyligen publicerat en skildring af sina jagtturer. — Utan att vid dessa färder ännu äro fästa några synnerliga upptäckter eller civilisatoriska följder, omtalas de här för att visa det lätta och rikt begagnade inträde civilisationen haft på denna väg och landets fredliga beskaffenhet, samt detta både med afseende på tillståndet i Transvaal, då England tvangs att lemna det åt sitt öde, och på hvad ofvan är sagdt om denna del af *Serpa Pintos* kosa.

Ehuru tillhörande en föregående tid, böra här omtalas de forskningsresor, hvilka *S:t. Vincent Erskine* åren 1868—78 gjort i Gazalandet, *Umzilas* rike, kring floden Sabi och kring Limpopos nedre del. Det är märkligt att sist nämnda flod, näst Zambesi den ojämförligt största på Afrikas ostkust, är så litet känd i sitt nedre lopp. 1880 gick dit en expedition under kapt. *T. L. Phipson Wybrants,* hjelpt af *Chuma* och de bästa bland dem som följt *Thomson* (se sid. 115). *P. W.* dog i november samma år och expeditionen återvände.

Från Mozambik har engelske konsuln derstädes *H. E. O'Neill,* gjort en färd inåt landet; han öfvergick ett klippigt landskap till en början, men kom 230 km. inåt, till en ofantligt stor slätt, Schalave, utmärkt vacker, bördig och rikt befolkad; der omtalades att något längre in skulle finnas höga berg med snö på topparna.

Hvad beträffar portugiserna på ostkusten, höres intet synnerligt af dem. En sor *Peiva d'Andrada,* förr vid beskickningen i Paris, har derstädes bildat ett stort bolag för att bearbeta kol- och guldfält vid nedre Zambesi, undersöka landet och bilda station vid Teté. Han reste dit i sept. 1879 med en stab af ingeniörer, fick 100,000 har. land och 20 års uteslutande privilegium på alla upptäckter samt fritt bruk af skogarna. Från honom har blott hörts att guldlagren icke löna bearbetning, men att man funnit oljeförande kollager. — En sor *Mochada* har, på guvernörens i Mozambik uppdrag, uppgjort en plan för jernväg vid Zambesi. Ångare skulle gå upp för Schire till Tschibisa; der anläggas en station för två jernvägsgrenar: *en* 85 km. till Njassa; *en* 137 km. till Teté samt derifrån 30 km. förbi fallen till den der ofvan 375 km. segelbara Zambesi. Det låter bra, men blir det gjordt? — Ett bolag med 60 milj. frcs kapital säges äfven vara bildadt i Manchester för en jernväg i samma trakt efter dylik plan; samma fråga torde vara berättigad med hänsyn till detta. Möjligen kunna dessa förslag få mera förtroende och delvis komma till utförande i sammanhang med *Stewarts* längre ned omtalade plan till

kommunikationsväg öfver Njassa. — Slutligen bör omtalas, hvad som på det hållet låter troligast och lofvar mesta framgång, nämligen att en portugis vill bilda ett bolag för att i Zambesi-dalen odla opium till export på Kina. — Vi återkomma dock snart till bättre Zambesi-planer.

Vägen från Zanzibar-kusten är, som bekant, den älsta på hvilken man uppnått de stora sjöarna: Ukereve i norr, Tanganjika i vester. Han benämndes ock redan på 1840-talet af dr *Krapf* provisoriskt »den framtida apostlavägen»; han följdes af *Burton,* af *Speke* och *Grant,* af *Cameron* samt af *Stanley,* både då han uppsökte *Livingstone* och, åtminstone till en del, då han inledde sin Kongo-färd. På honom hafva ock under sista åren, gång på gång, färdats expeditioner af missionärer (London missionary society och algierska), och sådana bekostade af franska staten, samt af belgiska och tyska internationela komiteerna.

Bland missions-expeditionerna har den första engelska*), understödd af Unjamvesis tyrann, *Mirambo,* kommit till Tanganjika i aug. 1878 och strax anlagt en station »Plymouth rocks» på sjöns vestra strand vid Mtova i Kinegomaviken, icke långt norr om Lukugas mynning; den företagsamme »master mariner» *Hore* har kringfarit och undersökt sjön i segelbåtarna »Old» och »New Calebash», och dess stränder anses af *Hore* hafva en längd af 1,450 km. Den af mr. *Arthington* bekostade ångaren på sjön är under bygnad och skall föras upp på den nedan omtalade nya vägen öfver Njassa.

En katolsk mission utsändes 1878 af biskopen i Algier, bestående af 10 missionärer, och förstärktes strax i Bagamojo af 9 prester, 3 munkar och 6 laici samt anfördes af abbé *Guyot;* den fick 1879 ny förstärkning af 12 missionärer och 6 f. d. påfliga zuaver; 1880 tillkom ytterligare en hel eftertraf, som halfvägs mellan hafvet och sjön bildat en station i Mdaburu. Den första, redan för sig betydliga styrkan var bestämd för både Nilens källsjöar (Ukereve) och för Tanganjika, delades på vägen i två afdelningar, och båda anlände, hvar till sin sjö, i januari 1879.

När första truppen (juli 1878) var i Mpvapva utgick från Zanzibar en expedition, grundad på ett franska statens anslag af 100,000 frcs och anförd af abbé *Mich. Alexander Debaize.* Ensam hvit bland 400 svarta tågade han direkt på Udjiji, och fastän 180 man rymde

---

*) Såsom tillhörande denna mission hafva i geografiska tidskrifter successive förekommit namnen: *F. Thomson, E. C. Hore, Hutley, Griffith, A. W. Dogshun, Southon* och *Jos. Mullens.*

från honom, framkom han till sjön den 2 april 1879. Tillsamman med den förut anlända algierska missionen grundade han i Urundi vid nordöstra änden af Tanganjika stationen Bikari, i ett sådant läge, att man derifrån lätt kan vända sig upp mot den norra sjöregionen och tillika vara uti den stråkväg missionen hufvudsakligen ämnar bearbeta, nämligen genom det vilda Uregga förbi Stanley-fallen i Kongo till Aruvimi. Af en höfding på vestra stranden af sjön äro missionärerne inbjudna, hafva kommit dit och fått sig tilldelad mark till ny station (i medlet af 1881). Missionen har sedan dess råkat ut för obehag, i det att den blifvit anfallen af varundi och 3 europeer dödade, hvaribland 2 af de påflige zuaverne.

I den nyss angifna riktningen genom Uregga ville ock *Debaize* såsom pionier gå fram till Kongo och befann sig på väg; då insjuknade den 35-årige, »på hufvudets och hjertats vägnar rikt utrustade mannen», bars tillbaka till sjön, fördes i båt till Mtova och dog i den djupt sörjande protestantiska vännen *Hores* armar (1879 eller 1880?).

I min skrift af 1878 uttalade jag stora förhoppningar om de belgiska internationela expeditionernas framgång på denna väg, understödde, som jag ansåg dem skola varda, af *Mirambo* och hans måg *Ph. Broyon*. Understödet har nu visserligen lemnats, om ock icke alltid så som önskvärdt varit; ty öfverhufvud har *Mirambos* handlingssätt varit mycket misstänkt. Han har icke kunnat rentvå sig från delaktighet i *Carters* och *Gadenheads* ofvan omtalade mord, och han har i juni 1880 beröfvat *Broyon* all egendom. Sultanen af Zanzibar har derför (1881) börjat uppegga kustbefolkningen och stammar inåt landet till ett utrotningskrig mot *Mirambo*, hvilken han med rätta icke tilltror sig att kufva med ensamt sina egna krafter.

Men oafsedt detta understöd hafva de belgiska expeditionerna icke gått bra. Den *första, Crespel-Cambiers,* började jan.—mars 1878 med försöks- och öfningståg från Saadani, hvarvid oxar visade sig odugliga; *Crespel* dog; *E. Marno* lemnade expeditionen, hvilken afgick (juni 1878) under *Cambier;* 325 man deserterade; *Cambier* gick dock mot Tabora med återstoden, *Wautier* stannade med största delen af sakerna i Mpvapa. Efter stora svårigheter samlades de qvarlefvande i Tabora i jan. 1879; i maj bröt *Cambier* åter upp och kom med netto nöd den 12 aug. fram till sjön, utan det mesta af packningen; han hade då från Simba gått genom förut af europeer obesökt land. — Under tiden kom *andra* expeditionen, den förut omtalade *Popelinska* med elefanterne. Dr *v. d. Heuvel* anlade i slutet af 1879 depot i Tabora, *Popelin* fortsatte den 3 november resan med elefanterna och ankom den 9 december till sjön, der stationen Karema under tiden var grundad af *Cambier*. — Den 26 jan. 1880 uppbröt från Saadani *tredje*

expeditionen, den *Burdo-Rogerska,* den var den 18 februari i Mpvapva och ankom till Tabora i oktober. — Hösten 1880 afgick en *fjerde* expedition under kapten *Raemakers* och löjtnanterna *Deleu* och *Becker,* med ångbåt, handtverkare och fotograf; och 1881 har en *femte* afgått, anförd af kapten *Hansens,* löjtnant *van de Velde* och ännu en militär. Huru de sista expeditionerna förlupit är mig obekant. Men icke torde det vara lyckligt, då *Roger* nu gått till *Stanleys* hjelp (se ofvan sid. 101) och *Popelin* är död. Atheneum berättar ock att man, åtminstone tills vidare, uppgifvit alla planer på utsträckning af stationerna till Njangve och att blott 3 belgier äro qvar i trakten: *Raemakers* i Karema, *Becker* i Tabora och *v. d. Heuvel* såsom agent i Zanzibar. Detta är den torra, yttre, sammandragna historien om de belgiska expeditionerna.

Den inre är icke heller synnerligen glädjande. Man har gått slarfvigt till väga, valt olämpliga tider, icke förstått att handhafva karavanerna, icke att grunda stationer. Dessa omdömen äro icke mina, icke heller blott fotade på kammarkritik, utan motiveras af *E. Marnos* i lugnt, hofsamt språk*) framstälda anmärkningar; han måste anses såsom sakkunnig, då han dels åren 1870—76 nästan oafbrutet berest och organiserat förhållandena i södra Egypten, der han åter är i verksamhet, dels åtföljde första belgiska expeditionen, hvilken han ganska snart lemnade, emedan han ogillade det sätt hvarpå den fördes och icke vann gehör för sina förslag till rättelse. De bekräftas ock af de stora motgångarna, de många dödsfallen och de obetydliga resultaten. De styrkas äfven i ett särskildt hänseende af de upplysningar *Thomson* lemnat om stationen Karema vid Tanganjika, hvilken han kallar »most extraordinary». Denna är lagd 224 km. *ur* den stora stråkvägen från kusten till Njangve, på hvilken plats de flesta bemödanden, först och främst de belgiska skulle riktas; ingen handelsväg går dit; han ligger på en smal hvälfd udde, 5—6 meter blott öfver vattnet; saknar båthamn och har mot sjön ett vatten fyldt af bråte; har ingen tillgång på föda; är omgifven af det af gammalt notoriskt ogästvänliga Fipa-folket, hvilket »belgierna dessutom förstått göra sig så ogent, att det hvarken af godo eller för pengar skulle kunna förmås räcka dem ett lillfinger till hjelp». Stationen ligger vidare midt i en träsktrakt, der malaria och dysenteri nästan ständigt grassera; der omkring har man in mot landet dragit en graf och rest befästningar, »sådana som om man

*) Sådant är knapt *Thomsons.* Han säger: »misslyckandet förklaras lätt af frånvaron af all omsorg och sundt menniskoförstånd, såväl vid valet af utsända personer, som vid karavanernas utrustning och organisation.» — »Anförarne kommo till Zanzibar antingen med den fullkomligaste okunnighet om, eller den yttersta likgiltighet för sin uppgift» — o. s. v.

väntade en europeisk belägringsarmé med groft artilleri», utan tanke på möjligheten af utvidgning och odlingar. — Ehuru *Hore* yttrar sig vänligare om Karema, måste denna station dock i det hela vara ett exempel på huru en station *icke* bör inrättas. — Emellertid torde väl *Raemakers* derifrån snart sätta i gång första ångaren på Tanganjika, om det icke redan skett.

Såsom förut antydt har, t. f. af de många karavanerne med hvita män och elefanternas uppträdande, den i fråga varande vägen till inlandet blifvit ganska väsentligt upparbetad. Man har framkastat planer till en mängd stationer dervid. Såvidt jag kunnat erfara, finnas der följande. Först den gamla franskt-katolska missionsstationen »des Pères du S:t Esprit» vid *Bagamojo* vid hafsstranden; vidare den likaledes temligen gamla engelska missions-stationen *Mpvapva;* båda synas väl ordnade. Vidare de ofvan omtalade nya: *Mtova, Bikari, Mdabura* och *Karema.* En mr. *J. F. Last* af Church miss.-society har 60 kilom. öster om Mpvapva 1880 vid *Mamboya* i Usagara (36° 50′ ost) ordnat en mindre station, till hvilken han 1881 fört sin unga fru, det första fruntimmer som besökt denna väg. Sedan gammalt är *Tabora* en arabisk handelsplats; der hafva de belgiska expeditionerna grundat en depot och en m:r *Sergère* från Marseille ämnar der bereda en stor karavanseraj, som skall kunna samtidigt inrymma 1,200 personer. Vid *Mirambos* hufvudstad, *Urambo* eller *Kvikura,* hvilken, starkt befästad, inom murarna har 10,000 och utom dem minst 5,000 bebyggare, har London missionary Society under d:r *Southon* inrättat station. I slutet af 1880 hade en tysk internationel expedition under forstmannen *D. v. Schöler**) grundat en station vid *Kakoma* i Ugunda söder om Tabora; denna är nyligen (1881) flyttad till landskapets hufvudort, *Gunda,* på inbjudning af landets herskarinna, *Discha,* som önskade nära sig ega europeernes råd och hjelp; expeditionen ville i öfrigt upprätta en station mot södra änden af Tanganjika. I februari 1881 har en fransk international-expedition under kapten *Bloyet* upprättat en station i Usagara vid *Kondoa* eller *Kooà-mgongo,* förmodligen mellan Mpvapva och Tabora. Tillsammans utgör detta ett antal af 11 redan grundade stationer. Dessa skola, om de efter någon tids bestånd utvecklats till centralplatser för rörelsen samt fått fasta innevånare och odlingar omkring sig, säkerligen mycket underlätta resor, forskningar och civilisation.

Man tror sig ock, utom förut uppräknade fördelar af den ökade rörelsen, redan hafva funnit, att restiden mellan kusten och Tanganjika

*) Expeditionen utgjordes, utom anföraren, af zoologen *Boehm,* astronomen d:r *Kajser* och läkaren *G. A. Fischer,* samt åtföljdes af en hr *Reichert,* på egen bekostnad.

i allmänhet blifvit förkortad, naturligtvis äfven beroende af tur och otur samt af ledarnes förmåga. Från äldre tider må exempelvis anföras att *Burton* och *Speke* (1857—58) behöfde 250, *Stanley* (1871—72) 236, *Cameron* (1873—74) 327 dagar från hafvet till Tanganjika. Senare behöfde visserligen *Debaize* 239 dagar; men *Popelin* med elefanterna en stor del af vägen blott 152, *Stanley* (1872), då han skyndade efter folk till *Livingstone*, 131 dagar, *Thomson* (1880) gick på 90, *Hore* (1881) på endast 62 dagar från sjön till hafvet; det synes, som skulle resorna i denna riktning gå fortare än de i motsatt.

Jämte denna äldsta kosa till Kongos källsjöar och öfre lopp synes man vara på god väg att finna en bättre, ny, hvilken dock redan långt tillbaka i andra former var sökt af *Livingstone, Kirk* och *Elton* samt nu blott är funnen. Detta för oss åter tillbaka till ostkusten söder om Zanzibar och till Zambesi.

I maj 1879 utgick från Dar-es-Salam en Royal Geographical Societys i London expedition på 150 man, för att uppsöka en väg till nordänden af Njassa och derifrån till Tanganjika. Expeditionen fördes af den förtjenstfulle kartografen *Keith Johnston,* hvilken dog under vägen (i juni). Ledningen öfvertogs då af den 21-årige geologen *Joseph Thomson,* hvars namn förut ett par gånger är anfördt. Denne, åtföljd af *Livingstones* svarte följeslagare, *Chuma,* lyckades fullständigt utföra programmet.

Det land han genomvandrade var temligen ödsligt, då man kommit ett stycke in, men det nästan hårlösa folk, som fans derinne, var vänligt och hjelpsamt; vägen erbjöd icke några synnerliga svårigheter, utan framgick på en blott med låga träd bevuxen, 2,000 meter hög platå. Den 4 november ankom han, efter besök vid Njassa, till Pambete vid Tanganjikas sydände. Der lemnade han största delen af sitt folk i ett läger vid Liemba och företog sjelf en utflykt åt sjöns vestra strand.

Der besökte han den omtvistade Lukuga, hvilken *Cameron* upptäckte 1874 och förklarade vara sjöns utlopp, *Stanley* såg 1876, trodde hafva länge varit ett tillflöde, men kallade »Tanganjikas vardande utflöde». *Hore* berättade för *Thomson,* att han i maj 1879 under regntiden sett Lukuga såsom en väldig *ur* sjön flytande ström; att en arab för honom uppgifvit sig hafva farit på denna flod till sjön Kamalondo, samt att Tanganjika hade mars—augusti 1879 sjunkit öfver 3 meter. *Thomson* fann Lukuga (januari 1880) betydligt mindre än *Hore* skildrat, dock så stark, att det var svårt komma tvärs öfver och omöjligt att ro mot dess ström, som *ur* sjön gick

vester ut. Han följde floden i denna riktning 6 dagar till 5° 4' syd, 29° 27' ost, då han af infödingarne hindrades att gå längre. *Stanley* sätter Tanganjikas stigande under senare qvinqvenniet och Lukugas lopp under olika tider i möjligt samband med vulkaniska förhållanden. *Hore* omtalar ock, att vid sjön 1880 känts starka jordstötar samt för en 20 år sedan förnummits ännu starkare, hvarvid setts stora sprickbildningar, sjöns vatten sjudit på en lång sträcka och jordbeck uppflutit derpå. — *Thomsons* vackraste upptäckt, om den i framtiden bekräftas, är den, att Kongobäcknet i fordomtima varit ett stort saltvatten, en vik af Atlanten, som höjt sig och blifvit innerhaf, tills Kongo bröt sig ut genom vestkustens berg och något drainerade det. Han stöder detta bland annat derpå, att flere af Tanganjikas snäckor äro modifierade atlantiska former. Njassa har icke hört dit.

Sin hemväg tog *Thomson* öster om sjön, såg och bestämde der läget af den länge omtalade Likvasjön, hvilken han benämnde »Leopoldsjön», och kom öfver Tabora vanliga vägen till kusten. Hela hans resa tog blott 14 månader, af hvilka 5 tillbragtes vid Tanganjika. Denna skyndsamhet är något alldeles oerhördt i afrikaforskningens annaler, hans resa i dess helhet en af de bäst utförda, synnerligen om man tillika tager i betraktande hans ungdom.

Dagen efter *Thomson* ankommo till Pambete hrr *James Stewart* och *J. W. Moir* med några få följeslagare. De hade den 14 oktober utgått från ett ställe vid nordvestra stranden af Njassa och, sedan de från låglandet vid sjön stigit upp till det släta höglandet, vandrat genom nejder med godt klimat, jämt vattnade, samt temligen rika på boskap och vänligt folk. (Således måste icke tsetse finnas der!). — Vägen tillryggalades af dem på 22 dagar.

Denna, säger *Stewart,* är rätta vägen till Tanganijka och Kongos källsjöar. Två missions- och ett handelssällskap, hvilka redan äro i verksamhet vid Njassa, böra gemensamt organisera densamma. Första sträckan utifrån kusten leder på redan i gång varande ångbåt, genom Zambesis Kongone-mynning, uppför denna flod samt uppför dess gren, Schire, till Murchinsons-fallen deri; förbi desse på landväg och så åter på vattenväg i Schire till Free-Church-missions-stationen Livingstonia, på en udde i Njassas sydände. Med Portugal finnes engelsk traktat af 1879, som medgifver fri sjöfart och handel på Zambesi. Ångbåtsfarten uppför Schire är lätt. Hrr *J.* och *F. Moir* från Edinburgh hafva bildat ett »Livingstonia central african trading Company», som anlagt en väg förbi fallen. Första sträckan är således klar.

Den andra är Schire-floden ofvan fallen*) och Njassa. Sjön är befaren i båt af *Livingstone* och derefter kringseglad af flere samt numer ganska väl känd; sedan 1876 går kring honom missionens ångbåt »Ilala», hvilken är borta på sina färder 48—50 timmar. Men der behöfs en ångbåt till för den direkta träden, och den får London miss. Society bestå, liksom en på Tanganjika, till hvilken senare penningar redan finnas.

Tredje sträckan är en landväg mellan båda sjöarna. Den utför handelskompaniet, och mr. *James Stevenson* lemnar till dess bekostande 4,000 £; den ginaste är vid pass 320 km. och företer blott vid ändpunkterna svårigheter i der befintliga stigningar upp till högslätten. Han bör trafikeras och beherskas af de tre sällskapen gemensamt och vid honom skola missionerne hålla hvar sin, handelskompaniet öfriga erforderliga stationer.

De olika distanserna äro följande: 480 km. vattenväg till Schirefallen; 100 km. landväg förbi dessa; 696 km. vattenväg till norra änden af Njassa, tillsammans 1,276 km. från hafvet; 320 km. landväg till Tanganjika, som är 644 (enligt *Hore* blott 528) km. lång; tillsammans 2,240 km., som skulle göras tillgängliga.

Så ställer sig *Stewarts* förslag, fullständigadt genom från andra håll hämtade uppgifter. Det är likväl numera icke blott ett naket förslag, ty på detsamma hafva samtliga vederbörande ingått, penningar till dess utförande äro samlade, och *Stewart,* som negotierat saken i London, begaf sig i maj 1881 på väg ut, samt är förmodligen redan länge i arbete på ort och ställe för att sätta planen i verket.

Detta låter nu ändtligen godt äfven för förhoppningarna å ostkusten. Visserligen varda de 5 ur- och ilastningarne af varor alltid kostsamma, men det hela icke jämförligt med den dyrbara transporten på zanzibar-vägen; framför allt bör den här kunna ske hastigare och långt säkrare. Genom de för trafik öppnade sjöarna med deras vidsträckta kuster (omkr. 3,000 km.) blir ock på denna ett relativt mycket större område (omkr. 3,700 km.) tillgängligt för besök och för handel, än i andra äldre riktningen, hvarest endast vägens närmaste omgifning skulle varda åtkomlig. Men med allt detta, hur högt man än må skatta detsamma, är man ännu långt från Kongos segelbara del och det egentliga Central-Afrika. *Om* Lukuga i första rummet samt vidare Luapula och Lualaba äro och fortfarande förblifva farbara, då har man på denna väg beredt närmare tillträde till Kongos öfre områden samt till sjöarna Landschi, Kassali, Moero-okata och

*) Njassas nivå har från 1875 till 1880 sjunkit 1 meter, hvilket måste inverka på farbarheten i Schires början, men föranleder blott en något längre landväg, om denna del af floden skulle upphöra att vara farbar.

Bangveolo, och då är en ofantlig vinst gjord. Kan man icke ständigt befara Lukuga, som barren vid dess utgång ur Tanganjika tyckes antyda, är man ändå långt från Kongo, om äfven närmare än förr. Huru som helst: förhoppningarne äro, som sagdt, stora; den närmaste tiden får utvisa i hvad mån de låta realisera sig.

I öfrigt bör från denna trakt omtalas: att mr. *Cotteril* (1877) rest från Njassas nordände rätt norr ut till Ugogo; att hrr *Moir* sedan 1879, dels sjelfve, dels genom agenter beresa och undersöka landet vester om Njassa, der den af *Livingstone* besökta boskapsskötande zulustammen mazitu har sitt tillhåll; att flere engelsmän (*Beardall, Thomson,* m. fl.) undersökt floder och trakter öster om sjön, hvarvid rew. *Johnson* af universitetsmissionen i Rovumadistriktet besökt en stor sjö, antagligen *Livingstones* Schirwa; samt att vid missionsstationen Blantyre i höglandet öster om Schirefallen allt går väl, boskapen trifs och stationsträdgårdsmästaren gör en mängd lyckade acclimatisationsförsök med växter: kaffe, te, vin, fruktträd och -buskar.

Som ofvan sades: på förut angifna vägar söker man fortfarande öfverallt att tränga in. Vid Binue, från Kaplandet till Zambesi, vid Njassa, Tanganjika och Ukereve; öfverallt har man vunnit fast fot och utgångspunkter för vidare framträngande. Närmaste vigtiga underrättelser synas vara att förvänta från *de Brazza* och *Stanley* vid Kongo, från *Stewart* vid Njassa. Utan att de af dem planerade och bearbetade vägarna, eller andra dylika, komma till stånd, varder det icke på länge och icke utan ofantliga uppoffringar allvar med Central-Afrikas öppnande för civilisationen.

Måtte sådan underrättelse icke dröja allt för länge. Det är mer än 2,300 år sedan Herodot skildrade Afrikas äldsta kulturland, Egypten; nära 400 år sedan Goda Hoppsudden kringseglades (1486); fulla 260 år sedan germanska folk började kolonisera vestkusten (1622); nära 100 år sedan »African Association» i London (1788) till sitt mål satte Afrikas närmare utforskande. Det är således hög tid att af detta utforskande blir verklighet.

(Tryckningen afslutad den 5 april 1882.)

Minnen från vår förra besittning S:t Barthélemy.

Af A. Th. Goës.

1.

S:t Jean, l'Orient och Grandfond.

S:t Barthélemy har länge nog lefvat ensamt på sina minnen, hvilka ännu sprida en viss glans och intresse öfver de få qvarlefvorna af dess folk och öfver dess sönderfallande ruiner, hvilkas upphof och bestämmelse det redan blir svårt att tolka, ehuru de kommit till under senaste nio decennier. Ty i dessa handelsnybyggen lefver man fort, samhällets ämnesomsättning går för sig ojämnt, ofta brådstörtande; slägten komma och gå hastigt bort, drifna dit handelsvindarna blåsa gynsammast; minnen och namn sopas bort, likt det vissnade löfvet för höststormarne.

Men all slags utvandring, i synnerhet af egna landsmän, har något fängslande med sig. Man älskar att med uppmärksamhet följa deras öden och — om man så kunde — hvarje deras steg, hvilka fjerran från fäderneslandet sökt sig nya arbetsfält och hem i denna obemärkta vrå af vår jord. Man söker att med större noggrannhet och hängifvenhet, än saken synes förtjena, samla minnena från denna utvandring, taga kännedom om nybyggets natur, som utöfvat sitt omisskänneliga inflytande på det folk, hvilket der länge lefvat och arbetat, samt i öfrigt göra reda för andra förhållanden, som berört samma utvandring.

Med ett par utflykter kring ön skola vi sålunda, att börja med, försätta läsaren in i dess skapelse, halftropisk och torftig, men rik nog och egendomlig att väcka främlingens uppmärksamhet och eftertanke.

Vi taga då vägen genom norra stadsdelen, ett litet stycke ofvan om hamnens östra strand, och snart äro vi utanför de sista husen, ty gatorna äro ej långa i det lilla Gustavia, ej ens Kungsgatan, som ledt oss ut på landet. Vägen, som ett långt stycke är lagd med denna förträffliga blågråa sten — ett slags porfyrartad breccia, hvilken

lätt låter tukta sig i kubiska stycken, bär nog uppför att göra ryggen varm, och snart hafva vi hamnens inlopp djupt nedom våra fötter.

Det är en af dessa svala aftnar efter en varm aprildag, som i solnedgången har en något disig luft, hvilken höljer synranden rundt om i en blågrå och violett, tunn molnbank, som i sin öfre gräns åt ett håll antagit de lagrade molnens lätta, simmande form, åt ett annat liknar taggiga, vilda bergstoppar, åt hvilka den rökiga nedgående solen ger en dyster kopparglans. Ostvinden, passaden — denna öarnas lisa, utan hvilken det för främlingen vore omöjligt att stå ut med det heta luftstrecket — har stillnat något, och tjock disa skymmer bort de skyhöga grannöarna S:t Christofer, S:t Eustatius och Saba. Hamnen ligger lugn, liksom hafvet närmast der utanför, endast krusad af så mycket bris, som landet låter tränga ned mellan och utför dess höjder. Några små hvitmålade skonertar, slupar och båtar ge lif åt dess blågröna yta. Och rundt om, vid foten och på de nedersta sluttningarna af de några hundra fot höga, branta kullar och åsar, som hästskoformigt omsluta hamnen, ligga strödda Gustavias snygga, hvita hus, med sina från alla fyra sidor brutna spåntak och sina gröna, af venetianska spjel-luckor tillslutna fönsterlufter. De ej så få två våningar höga husen skjuta på en af långsidorna med sex fot utöfver den nedre våningen, som ej begagnas till annat än bod o. d., och har åt detta håll några pelare att understödja denna s. k. piazza eller galleria, som bildar en del af salen eller sällskapsrummet, och dit man under de qvalmiga aftnarne, då främlingen dignar af sömn och trötthet, gerna drager sig för att njuta svalkan från den svaga brisen, som fritt spelar in genom de uppslagna jalusierna. Pelargången under piazzan är en lika behaglig tillflyktsort för negern, som stundom ej eger annan bostad och här, så ofta hungern ej drifver honom till arbete, håller ledighetskommitte.

Månget tomrum finnes bland husen på hamnens vestra sida, hela gator med sina försvunna hus, och ruinerna, öfvervuxna af cactus, lantana- och solanumbuskar, ligga öde sedan branden 1852; tomterna med sina stora stengrunder erinra likväl om förgångna tiders glans och stadens forna utsträckning åt detta håll, kalladt »the Point». Här voro fordom spelhus och hotell, mötesplatser för Gustavias börsmän, politiker och folktalare, af hvilka staden lärer haft många, särdeles kring 1810; här firades stora namns- och födelsedagar, och först bland dessa konungens, då öns guvernör höll middag och bal, någon gång för 200 gäster, och då hans maj:ts skål dracks, ledsagad af 128 skott från de tre fästena på höjderna kring hamnen, kallade Gustaf den III, som ännu står qvar, Gustaf Adolf och Karl, af hvilka endast murverket och några gröfre kanoner återstå. Här står ännu — sedan

alla andra bygnader från äldre tider dukat under för orkaner, eld och tidens tand, som i detta luftstreck gnager tiofaldigt fortare än hos oss — det stora Steinmetzska huset med sitt spetsvinkliga hörn, en af de få stenbygnaderna på ön, till sitt yttre helt, men det mesta trävirket i spillror, ty på ett halft århundrade hinna termiterna eller trälössen äta sönder äfven hårdare träslag. Äfven det vitnar i all sin tomhet om forntida rikedom, ty hvarje sten är på slafvens hufvud forslad långa vägar ifrån, och de många mörkbruna kantstenarna äro från S:t Eustatii vulkanlager. Här i dess granskap voro äfven tre stora magasin, tillhöriga svenska vestindiska handelsbolaget.

Längre fram börjar vägen bli olagd, men bred och väl hållen, liksom en af våra häradsvägar; ännu stiger han. På ömse sidor är rik grönska af lummiga, vidtgrenade och finbladiga acacior, gulblommiga cassior och bignoniabuskar, hvilka ännu ha blomstren qvar sedan jultiden, då de bruka spricka ut för att under följande månader med sina stora, fingerborgslika blommor guldströ berg och backar. Här och der reser sig ett tamarindträd med sin stora, täta krona af ärtträdsblad: genipträd, liknande större päronträd och höga buskar bildade af några få spröt med kransar af långa, skrofliga blad i toppen, och deribland långpipiga, stora, hvita och välluktande blommor; det är den egendomliga *Plumieria alba,* kallad »franchipannier», som med sin besynnerliga form sticker af mot de öfriga. Utmed vägkanten frodas, likt vägtistlar, alnshöga, tjockbladiga och taggiga cactus med gula blommor och röda, päronlika, föga njutbara frukter, och på de mindre träden växer ymnigt skägg, liknande en laf, men som vid närmare betraktande är en liten liljeartad växt med röda blommor, *Tillandsia,* som på landets språk kallas »gubbskägg». Här och der flyger pilsnabb en colibri; uppburen af de surrande vingarna, hvilka genom sin hastighet likna en otydlig molnfläck på ömse sidor af den lilla varelsen, undersöker han de rikblommiga aloëaxen vid vägen, i hvilkas gula pipblomster han sticker den trådfina tungan, för att utdraga små insekter på samma gång som vatten och nektar. Jämförd med sina slägtingar, är han till sin drägt blygsammare än dessa — liksom allt annat af denna ös skapelse —, ty endast den tofsade hjessan och ryggen äro skinande af metalliskt grönt, i öfrigt är han korpblåsvart och svartgrå.

Snart äro vi vid det första landthuset, med dess cactuskrönta inhägnad af sten och skuggadt af gamla tamarind-, genip- och maputräd. Med sitt brutna spåntak utan skorsten, sina öppna fönsterlufter, hvilka endast stängas med luckor om nätterna, och sin i öfrigt af bräder och korsbjelkar hopfogade lätta bygnad liknar det ett korthus, som tyckes färdigt att vid första hvirfvelstorm blåsa bort. Det

är likväl gammalt och har trotsat mången sådan, tack vare den sega stommen och många förstärkningar i knutar och hörn. Äfven det har sett bättre dagar än nu, den tid då svenske pastorn och stadsingeniören F. A. Lönner lefde der; det kallades då Charlottenberg. Det innehafves ännu af svenska afkomlingar med namnet Milander, som i stor torftighet och i allt, äfven till modersmål och religion, glömska af sina fäders land lefva der, en af de få spillror från den tid, då en utvandrare från Sverige kunde göra lycka på S:t Barthélemy, då ön drog till sig mången landsman och riktade flertalet med guld, hvilket dock försvann lika fort som det kom, ty arfvingarne till det förmögna huset stodo vid boets uppgörelse oftast lika bara som äfventyraren då han först kom ut. Något längre fram möter ett annat minne: en större grund af sten och murbruk vid vägens venstra sida är återstoden af amerikanen Joseph Harts prydliga villa från en tid, då här, liksom på alla dessa sommarnöjen, strödda öfver landet, lefdes lusteligen om med »parties» och »picknicks». Men sorgliga minnen blanda sig i de glada, ty under en af de sista picknickerna, den 29 dec. 1820, som här höllos, var det som fästningens befälhafvare, fänriken Gottl. v. Platen, blef ihjälstucken af f. d. sergeant, d. v. korporal Gunnar Andersson, under ett anfall af vansinne, och midt emot, der nu står en liten hydda med sin lifliga omgifning af perlhöns, stora kalkoner och grisar, hvilka endrägteliga sällskapa och skräna på gården, restes sex månader efter det ohyggliga, men knappast tillräkneliga dådet och med den tidens vanliga skoningslöshet Anderssons galge.

Från höjden af vägen, som leder ned till S:t Jean, har man en vacker öfversigt af omgifningen. Stora runda cactusarter, liknande taggiga pumpor med en fotshög, tjock, röd plym i toppen, ådraga sig beundran der de stå uppradade på en stenmur. De kallas turkhufvuden för skapnadens skull, äfven påfvehufvuden, hvilket äfven passar på deras lösa, svampiga innehåll och dryga, ofelbara hållning. Djupt nedanför till venster öppnar sig viken Publique med sin fina hvita sandstrand, mot hvilken dyningen häftigt bryter sig med högt i land rullande vågor och med ett ljudeligt brusande, som i samma jämna takt träffar örat, och der utanför utbreder sig hafvet, närmast viken smaragdgrönt af den gonomskimrande sand- och korallbottnen, längre ut mörkblått. Här och der mellan de höga klabbarne, kallade »cays», som skydda hamnens inlopp, simma små bräckliga kanoter med fiskare, hvilka meta eller utlägga ryssjor. Längst i bakgrunden skymtar, med otydlig begränsning, södra udden af den klippiga S:t Martin, öns närmaste granne, men ofta dunkel af solrök, ehuru endast tre mil aflägsen. Som ett bälte omgifvande Publiques breda sandstrand går

en grön sträng af buskar och träd, mest mancenill och sjödrufvor; i denna lund är en liten vacker kyrkogård och der bakom ett litet saltträsk, liknande med sin holme en stor dam i en trädgård. Nästan undanskymdt af några ofantliga block, hvilka rasat ned från omgifvande höjder, ligger i dess granskap ett större och prydligare landthus, omgifvet af sköna träd och bygdt på 1820-talet af guvernör Norderling; bakom prydes omgifningen af en dunge kokospalmer, och rundt om beta flockar af får.

Vår väg, som är lagd på sjelfva branten af dalgångens södra sida, går fortfarande genom buskverk af cassior, bignonior, franchipannier och taggiga ärtbuskar, kallade nickers — *Guilandina* — med breda, korta, taggiga skidor. Här står likt en grå skiltvakt en två famnar hög raket — *Cactus repandus* — med sin raka, refflade och taggiga stam utan blad; der slingrar s. k. silkesbomull — *Ibatia muricata* — med sina knöliga, mjuka fröhus, stora som hönsägg och inuti uppfylda af sidenglänsande fröfjun, sina bladfattiga, träartade stjelkar bland buskarnas smågrenar; tjockbladiga höga plantor, kallade lifsblad — *Bryophyllum* —, skjuta skott från bladets kanter, hvilket äfven bibehåller lif, ehuru skildt från växten, och nya skott gro ut från ett blad, som med en knappnål fästes vid en vägg; der finnes ock giftiga, tjockbladiga och höga plantor af räfmjölk — *Euphorbia* — kallade barnskor (baby-boots), med vackert skarlakansrödt svepe och ymnig, frätande mjölksaft. På vägkanten prassla i sanden nära fotlånga, brungråa och ljusgult grönaktiga, spräckliga och randade ödlor — *Ameivæ* — med sin långa svans, som de hålla upp utefter marken, då de löpa undan ett par famnar och åter stanna att se sig om; likt fåglar plocka de upp myror och insekter med det spetsiga trynet och krafsa likt höns i löf och sand med de långa klorna. I buskarna och bland stenarna sitta smärta trädödlor — *Anolider* — och vrida på hufvudet, knappast synliga, så likna de till färgen den sten eller gren, på hvilken de sitta på lur efter insekter, hvilka de med ett långt hopp eller oftast fall från öfverliggande grenar skickligt bemäktiga sig. Stundom spänna de ut ett orangefärgadt segel under hakan och nicka krampaktigt med hufvudet; det lysande seglet liknar på afstånd en blomma, och torde deras afsigt med dess visande vara att locka till sig insekter, men de begagna det äfven, likt kalkonen sin snabel, af behagsjuka eller vrede.

Snart vidtager en gles bomullsodling på de steniga sluttningarna till venster, buskarne med de långa knotiga och bladfattiga stammarne och de spridda, svafvelgula blommorna, liknande till skapnad Althea-blomster, se likväl för gamla ut att bära någon ymnig och god bomull. Här möter en liten flock kalfvar och ungnöt, drifna af ett par

negerpojkar, som hojta och skrika efter den frihetsälskande skaran, för hvilken vägen är för trång; de afrikanska afkomlingarna helsa höfligt, men tala ett språk, som man ej förstår, så rådbråkad är deras franska.

Något längre fram får man S:t Jeans hafsvik i sigte. Man stannar nu gerna i häpenheten öfver den styrka, med hvilken vinden från hafvet här möter eller snart sagdt motar vandraren; det må vara nästan stillt eller svag bris på andra ställen af ön, här blåser samma svalkande ost och nordost, ofta så stark, att man har svårt att pressa sig fram, helst om man på ett vestindiskt sätt bittida och sent är klädd i paraply. Stället bär den passande benämningen »Tourment», ty antingen man går nedför till S:t Jean eller tillbaka, uppför backen, är man plågad i ena fallet af blåsten, i andra af hettan och den långa stigningen uppför; men namnet kan ock skrifvas Tourmente och då med hänsyftning på de starka väderilarna. Taflan nedanför oss är mycket täck. I halfmånform utbreder sig en alldeles jämn och afröjd slätt med kort grön gräsmatta, omhägnad af cactusbevuxna stengärdslen och delad af den jämna raka vägen till S:t Jeans vik. Talrika får, några hästar och ej så få kor gå i bet på gräsplanen, hvilkens korta gräs aldrig tryter, så länge det vattnas af en skur om dagen, hvilket likväl sällan inträffar. Flockar af knubbiga perlhöns, hvilka sällan flyga, jaga hvarandra i vild fart hit och dit, liksom rullade de för någon stormvind, alltjämt uppgifvande sitt klagande, nästan skällande skrän, som höres vida ikring. Ett par lummiga tamarinder, ett snäft kalebassträd, alla snedvridna och illa medfarna af den ständiga hafsvinden, en dadelpalm med kort och rutig stam och grågrön, prydlig krona, lik en yfvig fjäderbuske, och ett och annat kokosträd med sitt högresta, fransade bladverk fylla i den smakfulla taflan, som äfven har två villor, de enda af detta slags gårdar, som ännu finnas i behåll. Den till venster om vägen är det s. k. Strengnäs, som en gång egdes af den i öns historia kände domhafvanden Andreas Bergstedt, men hvilken han af våldet tvangs att öfverge på samma gång som all annan sin egendom. Stället egdes sedermera af omnämnde Jos. Hart. Den till höger kallades fordom Renaud & Vendome, numera Retreat och är ännu i dag ett behagligt och luftigt sommarnöje, som ofta varit uthyrdt åt svenska embetsmän. Man har härifrån en härlig utsigt öfver hafvet, hvilket ständigt sänder sina friska fläktar obehindradt till den efter svalka och bris hungrige främlingen, och en månskensafton vid Retreat trotsar all beskrifning.

Längre bort närmare hafvet ligga protestantiska och katolska stadsförsamlingarnas nätta kyrkogårdar, omhägnade dels af stenmur, dels af s. k. spanska dolkar, en sorts aloë, som med sina styfva spetsiga blad

bildar ogenomträngliga häckar. Här och der ligger en grift murad likt en låghvälfd ugn, och några få stenar af hvit marmor äro af barnens fromhet egnade åt minnet af de hänsofna fäderna, äfvensom ett och annat sällsyntare träd är planteradt till prydnad. Der bakom utbreda sig två stora laguner eller träsk med grundt och bräckt vatten, hvilka med sina bugtiga stränder, buskväxta holmar och den frodiga grönska, de skänka åt löfverket i och omkring sig, bilda den vackraste delen af stycket, som slutar med en kokosdunge och några halft undanskymda landthyddor i bakgrunden. Tre fjerdedelar af ramen till taflan äro en samling 400 till 900 fot höga kullar och bergåsar, som i vild oordning resa sig rundt om. Deras form är merendels afrundad, någon gång plattad, och endast på ett ställe längre mot öster blir den mera kägellik. Det hela är bevuxet med kratt; här och der synas ljusare, stundom gulaktiga fyrkanter, liksom inläggningar i den gråa grönskan, det är batater, bomull och ananas samt andra nyttiga plantor, som odlas på de steniga, svagt terrasserade branterna.

Endast enstaka träd höja sig på kullarna, skogen är uthuggen för odlingar, men hufvudsakligen för kolning. Ej långt från oss mot söder går en 370 fot hög ås, som skiljer Carenagens omgifning från S:t Jeans slätt, och på dess högsta ställe synes liksom en plan med antydning till en stenmur, som är så godt som öfvervuxen af buskar. Det är qvarlefvorna af ett stort engelskt fäste, som bygdes då ön 1801 togs i besittning och i 14 månader innehades af dessa sjöröfvare. Det ovanligt långa bröstvärnet, uppfördt på den mest oländiga grund och af väldiga sandstensblock, måtte ha medtagit ofantlig arbetsstyrka. Öfverhängande landtgården till venster, reser sig en 150 fot hög, lodrät klippa af konglomerat med platt topp, lik hälften af en kulle, som på något våldsamt sätt styckats, och af hvilken delar, såsom ofantliga block, ligga strödda vid dess fot. Dess tvärt afhuggna, brustna sidor och gråa färg ge henne tycke af våra granitväggar, och jämte omgifningens höjder bidrager hon till framställandet af ett nordiskt alpland i smått. Den öfriga fjerdedelen af ramen är S:t Jeans hafsvik, som i en vid båge skär in mot norr. Ögat hvilar länge på dess breda och hvita sandstrand, omgifven af en krans lummiga sjödrufvor och »mangle» — ungefär motsvarande våra al- och andra kärrbuskar —, och på dess vackra blågröna vatten, som brytes till hvitt skum mot strandklipporna der borta i öster och framför allt på denna egendomliga bildning inom tropikernas haf: korallrefvet, som i en stor halfcirkel spärrar till vikens inlopp och kommer hafvet derutanför att utefter hela sträckningen förvandlas till rika silfverglänsande fransar eller vid hårdare vind till rykande skum, liknande rörliga snödrifvor; och derutanför det oroliga af passaden jägtade hafvet, hvars

djupa blå, ju längre ögat spanar bort mot nordost, blir allt mörkare, tills det sammansmälter med de molnhopar, vinden skockat i hela östra synranden, och hvilkas bleknande toppar den sjunkna solen nyss kopprat med sina sista strålar för dagen. Allt häftigare pustar sänder passaden, snart är hela östra himlen svart af regndigra moln, som drifvas mot land och der, något afkylda, delvis förtätas till strida skurar. Taflan är svept i mörker, ty skymningen är kort.

Syrsan börjar sin nattliga sång i gräs och buskar; han är underlig denna sång: först hör man från den enstaka sångaren ett sakta knirrande, liksom droge man en sticka öfver tre eller fyra taggar af en messingskam, takten är i början ojämn, sedermera stiger tonhöjden till skärande ljud under en takt dubbelt så snabb som en menniskas puls; i 40:de eller 50:de takten tyckes hon öfveransträngd, gör ett litet uppehåll, och ojämnt, då och då med en paus, framstöter hon de sista 5 till 10 starkaste skriken. Nu hvilar hon en stund, för att efter några minuter åter begynna samma visa, sedan hon flyttat sig till ett annat ställe, och så hela natten igenom intill gryningen, då hon, liksom flertalet af insekter inom tropiköarna, skygg för solen, gömmer sig under stenar och endast då och då låter höra en svag drill af mildare, djupare toner än i sina svärmiska nokturner. En annan af hennes samslägtingar ger hufvudsakligen kammarmusik; på golfvet i någon vrå brukar hon stämma upp ett oafbrutet ljud nästan af en liten silfverklockas klang, men genomträngande högt och skärande.

Mängden af utomhus-sångare och återskallet från bergen låta hela ön på läsidan ljuda af dessa besynnerliga stämmor, hvilka höras $^1/_4$ mil ut till sjös. Och hvarje ö har sina olikt goda sångare, och deras konsert är i förhållande dertill. Så bestå de bättre musik åt Anguilla och S:t Martin än åt Barthélemy; och på de stora öarna biträda löfgrodor det musikälskande sällskapet, att sången ej blir så enstämmig.

* * *

Efter någon stund har regnet stannat och molnhoparne dragit öfver ön att med sina uppfriskande regnbad hemsöka öarna i vester. Himlen klarnar, och på dess mörkblåa botten framträder månen nära full, »skön och magiskt klar»; dess nästan bländande glans låter endast en och annan stjerna blygsamt lysa fram; och hafvet, krusadt af den svalkande brisen, som saktat sig, bryter dess strålar och leker glittrande omkring klippor och skär.

Våra nordiska månskensnätter äro prisvärda, men inom det varma bältet kommer något annat till — man vet icke hvad — vare sig den efterlängtade mildringen i solhettan och det jämförelsevis lagom af värme, som den klara nattluften besitter, och härtill den ljufliga bri-

sen; eller den starka glansen hos himlakropparna, som fyller rymden öfver haf och land med ett egendomligt ljus, hvilket utöfvar samma lugnande känsla af sällhet som ett vackert tonstycke, hvilket aldrig tröttar. Allt förenar sig till ett harmoniskt

»Frid milda afton! Jord och himmel frid».

Från le Tourment stiga vi ned på slätten, der allt är tyst och stilla, förutom de vaksamma perlhönsen, som vid minsta buller stämma upp sin klagolåt från träden, der de hvila. Till venster utmed vägen synes grunden till d:r Leuréns landställe, och litet längre ned på höger hand en knappast märkbar stensättning efter V. Plagemanns villa, vid hvilken fästa sig sorgliga minnen; ty den 21 sept. 1819 förstördes det täcka stället helt och hållet af orkanen, en bland de våldsammaste som hemsökt ön, då familjen förlorade allt hvad hon egde och dessutom hade att begråta en 15-årig dotter, som omkom vid tillfället. Äfven det närbelägna Retreat förvandlades denna fasansfulla natt till några få syllar, sedan det öfriga bortförts af stormen. Dess egare, Runnels, kom undan med lifvet, men med afbrutet lår, efter att hela natten på marken hafva uthärdat elementens raseri.

Vi gå förbi kyrkogårdarna med deras hvitblommiga *Moringor*, lummiga almliknande *Cordior* med deras stora qvastar af skarlakansröda blomster, som lysa på långt håll. En enstaka buske af »spanska dolkar» har skjutit upp sin half famn höga stängel och beundras för sin ofantliga vippa af flere hundratal snöhvita, porslinglänsande liljeblommor, liknande flata tulpaner.

Vägen, som är jämn och mjuk af hvit korallinsand, går nu genom en lund af sjödrufvor med stora, runda blad och leder snart till stranden, som åter ger oss en blick öfver hafvet. Utan lä af något land rullar det med fart sina väldiga vågor mot refvet der ute, och fastän dämpadt af denna mur, svallar det upp våldsamt och i långsamma slag på det breda strandbältet. En och annan snabb, hvit krabba — *Ocypode* — skymtar fram, der hon springer på sned, knappast skönjbar mot den hvita sanden, i hvilken hon lefver och endast i nödfall tager sin tillflykt i vattnet. En annan af hennes slägte lyckas vi gripa, emedan den på ryggen bär sitt hus, en tung snäcka och ej så fort kommer undan; den kallas Diogenes; på landets språk »soldat». Hvilken angelägenhet nu drifver Diogenes så nära hafvet, veta vi ej, måhända längtan efter urfädrens hem och begäret att bada; ty annars bor han högt uppe bland stenar i bergen och klänger äfven upp i träden att plocka till sig hvarjehanda matnyttigt och är en ganska sällsynt gäst vid stranden.

En *Ipomœa* med många famnar långa refvor och stora rödletta

blommor kryper på sanden bland en hop strandbuskar och örter med tjocka salthaltiga blad. Ett klipputsprång delar viken i två, och der är ett litet förfallet batteri med ett par små kanoner knappast synliga i snåret af cactus och buskar. Snart är den angenäma strandvägen slut, han leder nu upp för en zigzagstig till branterna, som skilja qvarteret S:t Jean från l'Orient, mödosam, föga inbjudande genom de steniga, glesa och magra bomullsodlingarna. Ofantliga block af konglomerat ligga här och hvar utmed vägen och ådraga sig uppmärksamhet genom de rundslipade större och mindre kullerstenar af olika färg och hårdhet, hvilka sticka fram från deras skrofliga gråa yta. De äro påtagligen tillformade af strandsvallet och hafva der blifvit inbäddade i den tuffartade massan. Blocken ligga nu några hundra fot öfver hafvet och äro de bästa bevisen på öns från långliga tider tillbaka fortgående höjning.

Efter en half timmes svettdrifvande gång hafva vi nått höjden, och nedanför ha vi utbredd i half skymning l'Orients täcka slätt — likt den vid S:t Jean en f. d. hafsbotten —, sakta sluttande utåt den sköna viken och inåt landet stigande till några branta, grönklädda höjder om 800 fot. En svag åder eller rättare körtelgång af blyglans stryker tvärs öfver hela ön från l'Orient till Grandfond och tvärs genom dessa höjder, och på ett par ställen äro djupa schakt indrifna, men arbetet har hittills ej gifvit någon frukt och öfvergifvits.

Mellan genip och storbladiga bananas, högresta kokospalmer och egendomliga Papaver skymta små, enkla, rödfärgade hyddor fram; de äro till större delen bebodda af negrer och färgade, hvilka hålla försäljning af små förnödenheter, tobak, den begärliga taffian eller nyrommen och framför allt den med katolska gudstjensten så införlifvade kabiljon, utan hvilken en god papist ej får samvetsfrid, så vida han ej för dess bibehållande föredrager att svälta de fastedagar, då fisket misslyckas eller hindras af vind och sjö. Och noggrann i detta stycket måste man här vara, ty l'Orient är gynnadt med förmånen af katolsk kyrka och ty åtföljande prest, som noga vakar öfver sina fårs trohet mot kyrkan.

Ett stycke uppför stranden ligger den gamla lilla kyrkan utan torn eller stapel — klockan hänger uppe hos presten — med sin trädplanterade kyrkogård, på hvilken några grafkullar lysa i månskenet, och som i ett hörn har en större minnesvård öfver familjen Norderling. Strax bredvid det förfallna templet resa sig murarna till ett nytt och större, hvita såsom af marmor och bygda af denna lösa tuff eller sammanbakade korallsand, som anträffas på öns östligaste udde och låter såga sig likt fastare krita. Det märkligaste vid hela bygget är likväl, att dessa stenar äro sågade och murade af en enda

man — en neger — nästan utan biträde och som med många afbrott, orsakade af penningbrist, arbetat derpå under en lång följd af år. Bygnaden är nu färdig och invigd, tack vare landtpresten le Couturiers okufliga vilja, som nu fullbordat detta jämförelsevis och för öns förhållande storartade arbete. Det påstås, att han härför offrat allt hvad han sjelf egt och genom outtröttliga bemödanden öfverallt, hvar han kunnat, samlat i hop resten. Mesta delen torde ha kommit från Barthélemy sjelf. Le Couturier hedrades för ej länge sedan med Vasastjernan, en ovanlig utmärkelse för hans klass, och med stolthet kan han säga: »sans pareil». I 1876 års orkan led bygnaden stor skada, då nästan en hel vägg störtade in.

Strax söder om kyrkan, på bergets sluttning, bor presten sjelf i en af de vackraste lägenheter på ön, omgifven af höga rikblommiga Oleandrar, som med andra träd och buskar omsluta denne »Sven i rosengård» och hvilka nu svagt stå fram i halfskuggan.

Man har tillryggalagt det vackraste af ön och kommer in på dess steniga, östra del — ett Arabia petræa — utpinadt och torrt af vind och sol, der marken knappast förmår frambringa det nödtorftigaste för dess uthungrade odlare, hvilka derför till det mesta söka krigstjensten som binäring; men som plats i öns fåtaliga garnison finnes endast för ett tjugutal, räcker denna förtjenst ej till för många.

En häck af storbladig *Hibiscus tiliaceus* med mycket stora malvablommor, hvilka på förmiddagen äro ljusgula, på eftermiddagen orangeröda, och af hvars bark göras tåg, begränsar på höger hand vägen, som kort härpå blir backig och utskuren. En gångstig leder här upp till det högsta berget på ön, Mont de Vitel. Den utskurna stigen bär uppför några hundrade fot mellan magert buskkratt; då och då möter en remna eller mindre dalgång, uppkommen liksom genom något plötsligt våld, och stundom har man att hoppa upp på höga trappsteg af klipphällar.

Öfverallt ligga strödda på marken tomma skal — ofta stora som en knuten barnhand — af s. k. Whelks eller Burgeaux — *Meleagris pica* —, som i massor plockas bland stenarne på stränderna och rostad ätes begärligt af folket — och det är ingen rätt att förakta. De tomma skalen äro välkomna för Diogenes; när hans gamla bostad blir honom för trång, förfogar han sig i en rymligare, och här har han många att välja på. Men ofta får han betala hyran så dyrt som med lifvet, ty folket äter lika begärligt honom som skalets urinnevånare.

Buskverket är här och der lummigt, stundom möter man vestindiska kinabuskar med deras vackra, doftande hvita blomster, men längre upp på höjderna och de små platåerna, som möta här och

hvar, intaga batatesåkrar buskarnes ställe. Här och der ligger en fattig hydda på terrassen af någon sluttning.

Efter en stund kommer man upp på en mager, inskränkt slätt, nedanför hvilken ligga de grunda, men större vikarna Marigot och Grand Cul de Sac, och efter en besvärlig vandring genom bomullsfält och öfver stenmurar, bevuxna af långtaggig *Cactus Tuna*, mot hvilka man med knif måste draga i härnad för att komma fram, kommer man till foten af berget. Här möta odlingar af batater, långrefvad yams eller ignami, cytisus eller ärtbuskar (kallad pigeon peas), pumpor och maniok, bland hvilka man har att kryssa sig upp, ty »åkern» är högst oländig, här ett par qvadratfamnar grusmylla och der skrofliga stenhopar i tät vexling, det ena öfver det andra i brant stigning, så att man utan hjelp af grenar och rötter knappast skulle kunna ta sig fram. Men den barfotade, sträfvige landtmannen går med sin hacka fram och planterar sina rötter och telningar der främlingen knappast finner fotfäste i gruset. Till sist måste vi på alla fyra krypa fram mellan stenarna och troget hålla fast i yamsstjelkar och bomullsbuskar för att ej komma fortare utför än uppåt. Slutligen vidtager den ouppbrutna delen. Ofantliga block af en ytterligt frätt och skroflig sten, lik hård sandsten, gråa af en tunn skorpa lafvar, bland hvilka lysa orangefärgade fläckar af en tumshög vacker *Lecidœa,* ligga strödda om och på hvarandra. Blockens ytor äro fulla af större och smärre gropar från ett par tum till en fot i genomskärning, måhända uppkomna genom hårdare bollars utfallande eller ensamt genom vattnets inverkan. Klippväggen sjelf är på ett besynnerligt sätt hålig och urgröpt, likt blocken, och sönderfrätt till vidlyftiga kammar, hvilka äro genomborrade af fotsvida, liksom glattslipade hål, till sitt uppkomstsätt påminnande om våra jättegrytors danande, fastän de på Mont de Vitel gå i vågrät eller sned riktning. På ett ställe ser man bergväggen utgräfd till en låg grotta med sandig botten. Oaktadt några lemningar efter hafvet ej upptäckas, gör hela bildningen intrycket af de märken, hafsvågorna lemna efter sig i strandklipporna, och låter oss ana, huru ön såg ut den tid, då detta ställe möjligen af dessa sköljdes; det fans då af henne ej mer än högst tre eller fyra af hafvet kringflutna klabbar, numera toppar af de högsta höjderna.

Buskverket — mest *Tecoma pentaphylla* eller *leucoxylon* — bland blocken och stenrösena är tätt och vandringen högst besvärlig, ty en seg *Cynanchum* slingrar sig mellan buskarna och snärjer in benen, så att man ofta får stanna för att skära sig loss. Sjelfva fotfästet är osäkert af lätt lossnande alnshöga Tillandsior, bland hvilka man sjunker ned till knäet, der de i otrolig mängd täcka buskar och

stenar. Deras bladslidor äro fulla af grumligt vatten, så att man snart blir genomvåt, och på de styfva bladens hvassa eggar skär man sönder fingrar och kläder. Slutligen — just som månen kopparröd och stor dyker ned i vågen mot NV och dalarne nedom ön höljas i mörker — hafva vi efter fyra timmars arbete och svettning hunnit målet, visserligen ej högt, ty barometern ger tillkänna, det vi ej äro mer än 267 meter öfver hafvet, ehuru vi befinna oss på nästan högsta punkten af ön. Det är nu något öfver 5 på morgonen, och vi använda den korta gryningen före soluppgången att andas ut och svalka oss i den svala morgonbrisen. Allting är tyst omkring oss,

»No noise, but silence and eternal sleep»,

ej en fågel låter höra sin morgonsång; endast den lilla jorddufvan uppstämmer då och då — men så långt ned på slätterna, att hon knappast höres — sitt något klagande kou-kou; äfven syrsorna hafva tystnat, och hade man ej så mycket annat, som toge ögon och eftertanke i anspråk, skulle man finna denna stillhet besvärlig. Men nedanför oss ha vi det oöfverskådliga hafvet med dess egendomliga kraft att trots sin enformighet liksom på magnetiskt sätt tjusa och skänka behagliga drömmar. Daglinien mot norr och öster är, såsom vanligt i passadvindens rike, mot soluppgången höljd i mörka molnmassor, hvilka, likt jättelika alper staplade på och lägrade bakom hvarandra med mellanrum och strimmor af en ren ljusblå himmel, utgöra en bild, som förvillande liknar en skärgård af höga klippöar och der bakom ett ofantligt alpland, — »öar diktade i molnen». Det är samma tafla, som mången gång i morgonens gryning gäckade Columbus och hans följeslagare, då utkiken ropade sitt välkomna »land», men hvars toppar vid solens uppgång antogo kopparens och guldets färger; och snart blef af hela landet ej annat än luftiga ljusa skyar. Men i tre väderstreck kring oss höja sig med dunkla begränsningslinier riktiga öar. I NV urskiljes den låga och långa Angvilla som en ljusstrimma i hafvet, i VNV S:t Martins höga och skogbevuxna kullar af samma bildning som Barthélemys; i SV S:t Eustatius, två klumpar, förenade med ett knappast skönjbart lågland, samt litet längre mot norr den skyhöga Saba, liknande en stympad kägla, med tusen fot af dess topp nästan ständigt gömda i moln, och slutligen i söder den höga S:t Christopher och såsom ett bihang dertill den kägelformade Nevis. Och rundt om vår ö stå dess talrika utposter, kala, splittrade och skarpkantiga klabbar, omgifna af bränningar: la Frégate, Toques verdes, le Boulanger och Pelé mot norr, och åt söder Isle de Coco; eller mera rundade som: la Tortue och den större Bonhomme; och mot vester la Fourche med dess 5 höjder, som gif-

vit henne det mera brukade namnet Five-island. Med sin lilla hamn var hon fordom ett välkommet kryp-in för kapare, men ännu mer är hon omtalad såsom en fristad för en utvandrare från Marseille, hvilken under franska hvälfningen drog sig till Vestindien, der han slutligen blef svensk medborgare och, skild från den öfriga verlden, på la Fourchue tillbragte med sina svarta söner de 14 sista åren af sin 88-åriga lefnad — han dog 1827 och ligger begrafven der under en vacker marmorhäll med ett lysande epitafium. Till hans egenheter hörde, att han under större delen af sitt eremitlif sof i sin likkista. Hans namn var Balthazar Biguard.

Allt mer ljusnar det nere i dälderna, små boningar och kokospalmer träda fram ur skymningen, och från sin upphöjda plats blir man förvånad öfver, huru små afstånden äro, huru liten besittningen är. Man öfverblickar de täcka ostliga vikarna Grand och Petit Cul de Sac med deras saltträsk, omgifna af träd och buskar, och litet längre åt SO ännu ett litet saltträsk, på ena sidan prydt af en kokosdunge, å den andra af buskar. Från östra stranden af den första viken löper ut ett ref till la Tortue, hvilket bryter den grunda sjön till ett bredt, glänsande silfverband, och äfven det trånga inloppat till Petit Cul de Sac har ett sådant. De ostligaste landthöjderna äro obebodda och höljda af grågrönt buskverk. Vidare ser man, huru ön är sammansatt af fem klumpar, förutom Mont Vitel, med trånga mellanrum och sänkningar; längst mot vester en sträcka höjder, som bilda öns nordvestra smala tunga och hvilka sänka sig vid le Tourment; så en nästan enstaka höjd, som mot NV stupar ned till S:t Jeans slätt och mot SO i Grand Salin; vidare en tredje, mera ostlig, som i norr sänker sig mot l'Orients slätt och mot öster går öfver i en platt bildning af lagrad grå tuff, som hyser försteningar och bildar höga, lodräta strandväggar mellan l'Orient och Anse de Marigot; en fjerde höjd reser sig öfver de andra och hvilken först visar sig för seglaren med sin spetsiga hjessa; den främsta klumpen bildas af en kedja, som utmed öns sydvestra sida går framåt Anse de Gouverneur, begränsar i norr slätten vid S:t Jean och sluttar brant ner mot Gustavia och Carenagen; kring Anse de Gouverneur bildar hon en större högslätt af hård mörkgrå kalk i lager om 155 meters mäktighet, som förer ymniga försteningar och kallas Grand Bois. Denna bildning är känd för sina håligheter och grottor, af hvilka somliga utgöra naturliga vattenbehållare; en grotta, kallad Bergmans grotta, är ganska stor och påstås stå i samband med hafvet, ehuru ganska aflägsen derifrån; hon är ryktbar genom mer eller mindre tvifvelaktiga uppgifter om kapare, hvilka der brukat dölja rina rikedomar; mera grund har berättelsen om ett förlupet älskande par, hvilka der

tillbragt de första dygnen af sin smekmånad, ett föga angenämt lustställe bland den mängd stora flädermöss, som der åtagit sig värdskapet.

Liten är skogen, som täcker dessa höjder, ty yxan och hackan ha lemnat föga eller intet qvar af de ursprungliga, präktiga träden såsom *Guajacum* eller pockenholz, gummiträdet — *Bursera Gummifera* — af hvilket göras kanoter; det väldiga silkebomullsträdet — *Eriodendron anfractuosum* — af hvilket numera ej finnes ett enda på ön — det sista nerhöggs kring 1868. — Endast här och der höjer sig ett enstaka maputräd — *Pisonia* —; resten är buskartad: julblomster och hvitceder — *Tecoma stans* och *pentaphylla* — några acacior m. m.

Snart har solen arbetat sig fram ur de väldiga molnhoparne och står högt på himmeln. Man har förgäfves väntat på en så praktfull tafla, som då hon — antingen naken eller klädd i lysande, metallfärgade och lätta molnstrimmor — dyker upp ur hafvet i norden. Man väntar lika förgäfves på fåglarnes morgonsång från de få buskarna på den lilla planen å bergets topp; endast en och annan humla har vaknat och surrar kring några blomster af en märkvärdig orkisplanta, *Epidendrum,* som framskjuter ur bergsprickorna med sin gröna stjelkknöl och långa, nästan bladlösa stängel, hvilken är torr som ett halmstrå och oförmögen att leda någon saft, men blomaxet är friskt och mjukt med sköna, röda orkisblommor, hvilka påtagligen få sitt underhåll omedelbart ur luften. I denna ödslighet är det nästan endast den starka solhettan som på ett tryckande sätt påminner om, att man befinner sig inom vändkretsarne, ty vår ö, såväl som några andra af Antillerna, är för låg och skogfattig att ur den vattenrika passadvinden draga till sig regn och fukt nog för åstadkommande af hvad vi beundrande läsa och höra om tropisk grönska och växtlighet. En art Ficus växer i ett exemplar här, en tjockbladig *Jaquinia*-buske och några Raketer der; ett och annat mindre Papayträd är planteradt, ty äfven en liten del af sjelfva planen är odlad, mest med glesa bomullsbuskar; en liten hvit *Convolvulus* pryder här och hvar platsen.

Men någon skugga finnes ej, utan vi måste gripa till paraplyen, som rättare här nämnes umbrella — en fin vestindianare kan ej vara den förutan, och den hörer till hans klädsel — och börja stiga ned genom en odling, som når ända upp till bergets topp. Men de höga terrasserna äro här lagda så, att vi än måste hoppa, än åka utför i gruset mellan yams och batater, och man tager sig sannolikt besynnerligt ut för några landtbor nere i dalen, hvilka ej gerna se, att deras »trädgårdar» — så kallas dessa berg — hemsökas på detta sätt. En vig sälle, en barfotad soldat, springer med förvånande lätthet upp-

för branterna och hjelper oss med fransk artighet på rätta vägen, och snart äro vi lyckligen nere på de ödsliga, liksom afbrända sluttningarna kring Grand och Petit Cul de Sac, der en hop får och getter lifnära sig, vi veta ej af hvad — om ej af »påfvehufvuden», hvilka här nå en oerhörd yppighet. Öfver 1$^1/_2$ fot tjocka och med lika långa rödbruna och gråludna, armstjocka tagelviskor, på hvilka sitter ett och annat litet aflångt bär af läskande syrlighet, taga de sig på långt håll ut såsom någon kalkonartad fågel. Äfven frodas här »Suckers», en liten Cactus af samma skapnad som Tuna, liksom enkom gjord att mota den, som vågar med sina fotsteg störa tystnaden i denna ödemark, ty dess skarpa taggar äro smått naggade mot spetsen och genomtränga vid minsta beröring kläderna, hvarvid hela öfversta bladet lossnar från stammen och följer med likt en kardborre; till och med tunnare skodon freda ej för dessa fotanglar.

Förbi saltdammarne går vägen mot söder, skroflig, backig och utskuren, ned mot hafvet vid Grandfond, på hvars omgifvande höjdsluttningar frodas den ståtliga Agaven med sina manshöga breda aloëblad och sin 30 fot höga, $^1/_2$ fot tjocka gröna stängel, som här och hvar har ett fjäll. I dennas topp börjar nu den jättestora vippan, med sina grenar böjda som armarne på en ljusstake, att utveckla sina tusentals tumslånga orangefärgade pipblomster.

Den väl odlade och med bomullsbuskar planterade lilla slätten kring den breda hafsviken är klädd i liflig grönska, här och der ligga strödda större och smärre hyddor, och från tre håll omsluta honom högre och lägre buskbevuxna höjder, vid hvilkas fot här och hvar ett kokos- eller bananas-träd frodas. En orimlig massa uppkastade och nötta koraller bilda ett ordentligt stenkummel mellan vägen och hafvet, der stranden till en början är ödslig, nästan utan växtlighet, men längre fram bekransad af sjödrufvor och en törnig, hvitblomstrig buske — *Randia*. Viken sjelf är ej så täck som öfriga af de många inskärningarna i landet, ty hon är öppen och långgrund, och hafvet brytes i svall utefter bottnen, som är bevuxen med små koraller och hårda alger *(Corallinæ)*. Bergarten kring denna och de förut nämnda vikarne på östra sidan är en mörkbrun eller chokoladfärgad, lerhaltig tuff, som lätt sönderfaller och ger, der den sparsamma växtligheten ej förmår skyla mark och stenar, en förbränd ton och dyster stämning åt hela denna sida af ön.

På de mörka brännheta strandstenarna och korallerna sitter, fasttorkad, men likväl lefvande, en hvit af solen urblekt snäcka med vacker skulptur i skalet — *Litorina muricata.* Hon härstammar från hafvet, men har så småningom vant sig vid luften, att hon sällan går i vattnet, utan lefver så långt derifrån, att hon endast vid stormar

fuktas af dess stänk. Mera påminnande om en land- än hafssnäcka, ger hon en antydan om den väg naturen gått, då hon lämpade hafvets former inom denna klass för landet.

Efter ett stärkande bad i strandbränningarna, uppfriskande, ehuru hafvet ej är kallare än + 26 gr. C., vika vi af på vägen, som slingrar sig åt NV rätt genom slätten, och efter en lång vandring utför branter och steniga backar, der solen obarmhertigt steker ryggen, nå vi vägens höjd, der ett träkors, såsom brukligt här, är rest; det säges till förmån för aflidna odöpta barn. Svalkande oss i den ökade brisen, öfverblicka vi på en gång den täcka slätten vid l'Orient och vid Grandfond.

Vi fortsätta vandringen på vägen, som bär in i Quartier de Grand Salin — ön är, i likhet med andra franska öar, sedan äldsta tider delad i 14 delar kallade qvarter —, der den största och mest gifvande krik med sin mönjefärgade botten och sin af låga stenvallar i rutor delade yta tar sig egendomligt ut. Hon omslutes af ett litet lågland med grönskande odlingar och ett halft tjog negerhyddor; och det hela, begränsadt af rundade höjder, framställer en behagligare tafla än Grandfond. Ett smalt lågland skiljer som vanligt saltträsket från hafvet och är bevuxet af ymniga sjödrufvor och mangrovebuskar, till hvilka räknas den allmänna och al-liknande *Conocarpus erecta.* Det genomskäres af en kanal, som tjenar att inleda vattnet från hafvet eller dit tappa ut det öfverflödiga, när regnet ökat träskets vattenhöjd och för mycket utspädt dess innehåll. Under torra årstiden kristalliserar saltet ut på bottnen der det upplockas af legdt folk, som barbenta måste gå i den starka moderluten, hvilken uppdrager svåra blåsor och utslag. Under regn nedslammas mycket grus från bergen, som uppgrundar träsken, så att efter några århundraden torde föga vara qvar af dessa bildningar. Men utsigt till nya laguners danande under en lång tidsföljd finnes, så länge landet höjer sig. — Saltet upplägges i stora dösar för att befrias från vatten och ytterligare urtvättas af regnet. Ett godt saltår är ofta olycksbringande för jordbruket, så att den ena näringen under samma år nästan utesluter den andra.

Ett bolag för tillgodogörande af salt bildades 1815 med en handlande William Israël till verkställande. Saken gick likväl trögt, så att ny inbjudning till teckning utfärdades d. 14 mars 1816, och aktier kungjordes till salu hos bolagets kassör, fiskal L'Orange. Styrelsen utgjordes af protokollssekreteraren F. L. Thenstedt och köpmännen Dejoye och Israël.

Ett kostbart stentorn, som ännu står qvar vid S:t Jeans vik, upprättades för en tillämnad vindpump, och Grand Salin sattes i ord-

ning. Inbetalningen af aktiebeloppen syntes hafva gått trögt, att döma af de ständiga påminnelserna om uppgörelse. Till en början arbetade bolaget också med ringa omfång, ty 1817 utbjödos endast 150 tunnor salt; men följande året började affärerna repa sig, ty saltskörden steg då till 3,000 tunnor. Åren 1829 och 1832 till och med 1837 eller tillsammans 7 år gåfvo 53,347 »barrels» (= 52,693 sv. tunnor) salt, som inbragte 23,397 dll:r i försäljning, sedan 121 tunnor afdragits, hvilka gingo till egarne af kringliggande mark. Efter den svåra orkanen 1837, som förstörde verken, lågo dessa öde, isynnerhet som deras hufvudsakliga tillsyn, d:r Leurén, flyttat till sina sockerodlingar på S:t Eustatius och numera lefde med bruten helsa. Under torkåret 1849—1850 gaf likväl Grand Salin ensamt 10,000 tunnor, och ännu 1867 gaf hon, tack vare torkan mot slutet af året, 5,000 tunnor, oaktadt den ringa omsorg som egnats denna krik, hvilken är den bästa och jämte salinerna vid Petit och Grand Cul de Sac den enda gifvande.

Nedifrån S:t Jeans strand ljuda tre utdragna stötar såsom ur en lur, hvilket upprepas länge med korta mellanrum. Vi hasta utför den backiga vägen, som leder ned mot viken, att se hvad som är på färde.

En mängd landtfolk, negrer, färgade och hvita af båda könen och alla åldrar från sexåringen till gubben, äro samlade på den hvita sanden, som återkastar de starka solstrålarna med ett bländande ljus, och några äro sysselsatta med klargöring af en stor not.

En anförare för hopen sätter åter luren för munnen och låter utgå ett öfverväldigande starkt ljud från det simpla instrumentet, en stor snäcka, samma slag som brukas till prydnader i våra bättre trädgårdar och kallas lambis — *Strombus gigas* —; det yttersta af spiran är afhugget och man har blåsverktyget, de gamles krigslur, färdigt; i franska koloniernas äldsta tider begagnades det äfven i stället för kyrkklockor; dess ljud höres väl en qvarts mil.

Den för många välkomna kallelsen utmärker, att ett stim af Yacks*), ett slags liten makrill ej större än en mört, i sällskap med näbbgäddor och andra fiskar visat sig utanför viken, och att man behöfver hjelp för notdragning. Den stora fiskhopen rusar inåt viken, flyktande för glupska delfiner, hajar och större makrillarter såsom boniter, cavallos. Men äfven Yacken sjelf jagar framför sig den underlägsna spratten**), ett slags skarpsill, som, bragt ända in på grund, gör det sista försöket att med ett högt skutt rädda sig, men då mången gång råkar upp på det torra och ej bättre ut än de, som komma i Yackens

---

*) Caranx Plumieri *Bl.*

**) Harengula clupeola *Cuv. Val.*

made lilla Yacken med dess köttiga runda rygg, perlemoglänsande skinn, som i viss dager skimrar åt metallisk karmin och guld; en fisk kallad Sennet — *Elops* — liknar en mindre gädda, men är smalare och nästan trind; en annan kallas Ballahu — *Hemiramphus* — och liknar en näbbgädda, hvilkens öfre käk blifvit afhuggen vid roten; der finnas äfven riktiga näbbgäddor liknande våra, men större och prydligare.

En stor fisk, kallad *Sphyræna barracuda,* som, ännu innan noten hunnit i land, med sina starka slag och hopp gifvit sig till känna, påminner äfven om gädda, men har gröfre rygg, som är blåsvart, och sidorna mera silfverglänsande; hon blir ofta 6 fot lång och täflar då med hajen i glupskhet, så att hon äfven hugger stycken ur menniskor, som komma henne för nära. Hon förmår knappast afbita ett ben eller en arm, men de sargade sår, som hon vid sådana försök gör, äro gräsliga.

Qvarterslånga, silfverglänsande sprattar — *Harengula* — med sin skarpkölade, på längden rundade buk påminna om vår småsill. Af alla dessa slag är det endast Yack och Sennet, som komma på de bättre borden; de öfriga, ehuru rätt smakliga, förtäras af fattiga; barrakudan och pratten äro någongång giftiga, den förra har då mörkt tandkött såsom varningstecken.

Resten af bytet drager till sig beundran för sin egendomliga skapnad, men förkastas såsom oduglig af flertalet. Här ha vi den hårda, fotslånga och hälften så höga skalfisken, *Ostracion,* som påminner om ett upp- och nedvändt fartyg och framdrifves af en half vridning på stjertfenan, som tjenar till propeller och sitter fäst på en kort stjelk, jämte de tjocka läpparna och de små bröst- och bukfenorna det enda rörliga på hela fisken. Den perlfärgade platta buken har framför och ofvan analfenan på ömse sidor ett litet horn. En annan af samma slägte kallas hornfisk för sina två horn öfver ögonen; hela hufvudet påminner om ett svinhufvud; den smala, långa trumpetfiisken, *Aulostoma,* rödbrun med några hvita band längs och öfversållad med mörka punkter och fläckar, beundras för sitt qvarterslånga tryne, i hvars ända munnen sitter; så synes en och annan silfverhvit fjällfisk, till storlek och form liknande en sik, men med dubbelt större fjäll, hvilka äro det hufvudsakliga råämnet till de smakfulla blomsterarbeten af snäckor och fjäll, för hvilka ön fått en liten ryktbarhet. En och annan af oceanens prydnader, hufvudsakligen af slägtena *Chætodon* och *Holacanthus,* kallade ängelfisk, svenskar, mamseller etc., mycket breda och platta fiskar med bjerta färger i gult, blått och svart, ha äfven fått följa med. Deras motsats genom sin fulhet är en gråbrun fjersing — *Antennarius* —, som med uppspärrade fenor ho-

mun. En och annan långnäbbad grå pelikan seglar högt i luften. Noga vaktar han stimmets rörelse, då det under ett svagt brus skjuter fram, så att hafsytan krusas på ett sätt, som låter den erfarne äfven på långt håll märka hvad som är på färde; och ej sällan störtar han med förtviflad fart ned mot vattnet, dyker och visar sig åter med en af skaran i sin ofantliga näbb, som han vänder lodrätt upp för att så mycket lättare få fiskens hufvud att sjunka förut ned i det omättliga svalget. Denna måltid förrättar han simmande, men höjer sig strax efter dess slut ur vattnet och börjar åter samma slags konstdykning.

Hvarje öbo, som lägger hand vid notens inhalning, är under vanliga förhållanden säker om en liten del af fisket, och allt, som anda och lif har och hört kallelsen, skyndar derför till handräckning, och till slut är skaran så stor, att mången endast har plats att lägga ett finger vid notens tåg för att såmedelst försäkra sig om sin del. Nu utföres noten i en eller två bräckliga kanoter, gjorda af urhålkade gummiträdstammar från Dominica, men ej så låga som de ursprungliga indianbåtarna, emedan de ha relingar af påspikade fotsbreda bord. En hop negerpojkar följa efter simmande och dykande, för att reda noten och äfven hindra fisken att hoppa öfver henne, samt att mota honom vid hennes yttertelnar. Efter en halftimme är hon ute, bildande en ofantlig bugt långt ute i sjön, och halningstågen föras i land. Halningen börjar sakta, negerpojkarne plaska och hojta, förmännen eller notegarne så i båtarne som på land, oftast i högsta vredesmod öfver intrasslingar och begågna fel, skrika och kommendera med mun, armar och ben, och de två raderna hjelpfolk, liknande en härfva af något brokigt garn, blårandiga skjortmän med hvitt skinn blandade med negrer och färgade, vagga och svigta taktmässigt af och an, stundom under någon enformig sång. Men ofta har man att stanna arbetet, ty sänken och nedertelnar häkta fast i små nabbar af koraller på den annars fina bottnen; förmännen måste ut med vattenkikare att se hvari hindret ligger, och negerpojkarna dyka för att befria nätet.

Efter ett par timmars väntan ha vi fångsten sprattlande på sanden, som inom ett ögonblick kläder den lysande skaran i säck och aska och i förening med hettan snart dödar henne och utplånar hennes färgprakt. Det är ej lätt att beskrifva alla de slag — somliga läckra, andra onjutbara, en och annan giftig —, som i denna oredigа massa äro blandade om hvarandra. De äro likväl ej af de mest lysande slagen, som tropikernes haf förmår alstra, ty dessa hålla sig på något djupare vatten, bland koraller och sjöväxter, och fångas på krok eller i mjärdar. Det förnämsta och bästa bytet ligger i den vackert for-

tar den, som vågar förgripa sig på honom, och genom sina giftiga fenstrålar farlig för de barfota fiskarne, helst som han, öfversållad med sand, är svår att varsna, föres han försigtigt bort och dödas. Den taggiga gråa hafsigelkotten — *Diodon hystrix* —, utan fjäll, med sin klumpiga kropp liknande en päronformad sladdrig grynkorf, är äfven bland de onyttigas antal.

Fångsten skiftas nu mellan notens egare i förhållande till storleken af deras del i henne, och en viss del aflägges åt handtlangarskaran. Det är naturligt, att härvid, trots gällande förordningar, osämja och högljudt gräl uppstå, och när allt är väl slutadt, sändas de större lotterna till försäljning i staden, och hvar och en drager med sin knippa af fisk hemåt.

Vattenprof från Kariska hafvet, Matotschkin schar och Jenisej,

hemförda af frih. A. E. Nordenskiöld under 1876 års svenska ishafsexpedition, undersökta af

F. L. Ekman.

Tid.	Ställe.	Djup i famn.	Sp. vigt vid	$t°$.	Sp. vigt red. till $15°/15°$.	Salt %.
31/7.	Mynningen af Meta bay	0	1.0236	17°	1.0240	3.12
	i Matotschkin schar.	1	1.0236	17°	1.0240	3.12
		2	1.0236	17°	1.0240	3.12
		4	1.0235	17°	1.0239	3.11
		6	1.0236	17°	1.0240	3.12
		8	1.0236	17°	1.0240	3.12
		14(?)	1.0238	17°	1.0242	3.15
5/8 kl. —?	72° 36′ N, 56° 15′ O*)	1	1.0231	17°	1.0235	3.06
» 2 e. m.		0	1.0232	17°	1.0236	3.07
» 4 »		0	1.0214	17°	1.0218	2.83
» 6 »		0	1.0205	17°	1.0209	2.72
» 1/2 9 »		0	1.0209	17°	1.0213	2.77
» 12 »		0	1.0208	17°	1.0212	2.76
6/8 kl. 12 midd.	70° 44′ N, 58° 35′ O.	0	1.0203	18°.5	1.0210	2.73
» 8 e. m.		0	1.0199	18°.5	1.0206	2.68
» 10 »		0	1.0171	18°.5	1.0178	2.51
7/8 kl. —?	70° 35′ N, 61° 42′ O.	60	1.0257	18°.2	1.0263	3.42
» 5 e. m.		0	1.0199	18°.2	1.0205	2.67
» »		2	1.0198	18°.2	1.0204	2.66
» »		4	1.0227	18°.2	1.0233	3.03
» »		5	1.0245	18°.4	1.0251	3.26
» »		20	1.0250	18°.4	1.0256	3.33
» »		20	1.0254	18°.4	1.0260	3.38
8/8 kl. 4 e. m.	70° 26′ N, 62° 26′ O.	0	1.0162	18°.4	1.0168	2.19
9/8 kl. 1/2 10 f. m.		0	1.0183	18°.4	1.0189	2.46
» 12 midd.	70° 10′ N, 63° 32′ O.	0	1.0184	18°.4	1.0190	2.47
» 4 e. m.		0	1.0184	18°.4	1.0190	2.47
» 9 »		0	1.0072	18°.8	1.0078	1.01
10/8 kl. 8 f. m.	70° 13′ N, 66° O.	0	1.0123	18°.8	1.0130	1.69

*) Siffrorna i denna kolumn ange n. lat. och ostl. long. kl. 12 på dagen.

Tid.	Ställe.	Djup i famn.	Sp. vigt vid	t°.	Sp. vigt red. till 15°/15°.	Salt %.
13/8 kl. 1/2 10 f. m.	72° 18′ N, 66° 43′ O.	0	1.0109	18°.8	1.0116	1.51
» 12 midd.		0	1.0125	18°.8	1.0132	1.72
» 8 e. m.		0	1.0145	18°.8	1.0152	1.98
14/8 kl. 6 f. m.?		0	1.0149	19°	1.0157	2.04
» 8 »	73° 47′ N, 70° 52′ O.	0	1.0139	19°	1.0147	1.91
» 1/2 1 e. m.		0	1.0076	19°	1.0084	1.09
» 4 »		0	1.0022	18°.8	1.0028	0.36
» 6 »		0	1.0047	18°.8	1.0053	0.69
14/8 kl. 10 e. m.		0	1.0050	18°.3	1.0056	0.73
» 12 »		0	1.0047	18°.3	1.0053	0.69
15/8 kl. 6 f. m.		0	1.0053	18°.4	1.0058	0.75
» 10 »		0	1.0016	18°.4	1.0021	0.27
» 1/2 1 e. m.	73° 15′ N, 78° O.	0	1.0013	18°.4	1.0018	0.23
» 1/2 3 »		0	1.0012	18°.4	1.0017	0.22
» 6 »		0	1.0002	18°.4	1.0007	0.09
» 8 »		0	1.0001	18°.4	1.0006	0.08
16/8 kl. 1/2 10 f. m.		0	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
» 12 midd.	Jenisej vid Korepovskoj.	0	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
» 4 e. m.		0	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
24/8 kl. 10 f. m.	Jenisej vid Korepovskoj.	0	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
» »		2	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
» »		4	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
» »		6	0.9996	18°.4	1.0001	0.01
» »		9	säkert ej saltare än föreg.			
2/9 kl. 1/2 3 e. m.	73° 7′ N, 80° 43′ O.	0	1.0015	18°.7	1.0021	0.27
» 8 »		0	1.0021	18°.7	1.0027	0.35
3/9 kl. 10 f. m.		0	1.0108	18°.7	1.0115	1.50
» 12 midd.	74° 26′ N, 73° 50′ O.	0	1.0101	18°.7	1.0108	1.40
8 e. m.		0	1.0096	18°.7	1.0103	1.34
4/9 kl. 8 f. m.		0	1.0206	17°.8	1.0211	2.74
» 12 midd.	75° 18′ N, 66° 22′ O.	0	1.0172	18°	1.0178	2.31
» 1/2 6 e. m.		0	1.0201	18°	1.0207	2.69
» 8 »		0	1.0211	18°	1.0217	2.82
» 10 »		0	1.0217	18°	1.0223	2.90
5/9 kl. 8 f. m.		0	1.0197	18°	1.0203	2.64
» 12 midd.	74° 10′ N, 64° 22′ O.	0	1.0214	18°	1.0220	2.86
» 4 e. m.		0	1.0212	18°	1.0218	2.83
» 8 »		0	1.0217	18°	1.0223	2.90
6/9 kl. 6 f. m.	74° 10′ N, 64° 22′ O.	0	1.0226	17°.4	1.0235	3.06
» 8 »		0	1.0217	17°.4	1.0222	2.89
» 11 »		0	1.0225	17°.4	1.0236	2.99
7/9 kl. 8 e. m.	Gubin bay i Matotschkin schar.	0	1.0228	17°.4	1.0233	3.03

Sällskapets förhandlingar.

Sammankomsten den 17 mars 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kaptenlöjtnant *Aug. Fries.*

Sekreteraren tillkännagaf, att styrelsen till utländske ledamöter invalt d:r *S. C. J. W. van Muschenbroek* i Leiden och d:r *A. B. Meyer* i Dresden, samt att sällskapets utländske ledamot professor *Eduard Desor* aflidit i Nizza den 23 sistl. februari.

D:r *Oscar Montelius* lemnade, under förevisande af en för ändamålet utförd karta, ett »Utkast till Europas geografi under årtusendet närmast före Kristus». Den kännedom man nu vunnit om de i olika delar af Europa funna minnena från bronsåldern — hvilken periods blomstringstid inom vår verldsdel i allmänhet kan sägas infalla omkring 1000 år före Kristi födelse — sätter oss i stånd att inom det nuvarande Europa urskilja följande områden: 1) Grekland, 2) Sardinien, 3) Sicilien och södra Italien, 4) mellersta och norra Italien, 5) Spanien och Portugal, 6) de ungersk-österrikiska länderna, 7) norra Tyskland och Skandinavien, 8) södra Tyskland och Schweiz, 9) södra Frankrike samt 10) norra Frankrike och de Britiska öarna. I ostligaste Ryssland, öster om Wolga och Kama, träffas minnen af en bronsålderskultur, som är lik den sibiriska. I södra Ryssland, hvilket ännu i detta afseende är föga kändt, lär man dels hafva funnit bronsålderssaker, som likna de asiatiska, dels sådana, som likna de europeiska. Största delen af det öfriga Ryssland synes deremot ej haft någon bronsålderskultur. Från det nuvarande Turkiet och de länder, som nyligen lydt derunder, känner man visserligen ej några bronsålderssaker, men emedan icke heller några andra fornsaker äro kända från dessa trakter, beror detta uppenbarligen endast derpå, att man der ej ännu börjat tillvarataga hvad som hittats.

Hvart och ett af de öfriga områdena skiljer sig från de andra derigenom, att inom detsamma ett stort antal typer förekommer, hvilka aldrig eller endast undantagsvis anträffas i de andra. De typer, som tillhöra de särskilda områdena, hafva emellertid stundom, utan att vara identiska, likhet med hvarandra, hvarigenom vissa områden visa sig stå hvarandra närmare än de öfriga. Så är förhållandet med det ungerskt-österrikiska och det nordtyskt-skandinaviska området, hvilka hafva större likhet sins emellan än med något annat område. Äfven finnes så stor likhet mellan det sydtysktschweiziska, det sydfranska och det nordfranskt-engelska området, att dessa tre områden måste anses hafva stått hvarandra nära.

Olikheten mellan de särskilda områdena beror utan tvifvel derpå, att de varit bebodda af olika folk. Då man vet, att germaniska folk i 6:te år-

hundradet före Kristus bodde i länder, som höra till det ungerskt-österrikiska området, blir det redan häraf sannolikt, att detta område äfven under bronsåldern varit bebodt af germaner (»sydgermaner»). I norra Tyskland och Skandinavien, der fornsakerna från denna period hafva så stor likhet med dem i Ungern, bodde troligen äfven beslägtade folk, »nordgermaner», under det att celtiska folk med stor sannolikhet kunna anses då hafva innehaft södra Tyskland, Schweiz, Frankrike och de Britiska öarna. I de vidsträckta delar af det nuvarande Ryssland, der inga minnen från bronsåldern anträffas, bodde troligen finska och slaviska folk. Länderna söder om Balkan och Alperna torde redan under bronsåldern hafva varit tagna i besittning af förfäderna till de folk, som vi under den kort derefter började historiska tiden finna i dessa trakter.

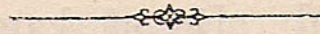
Friherre *Nordenskiöld* förevisade ett från en engelsk samling honom tillsändt egendomligt kartutkast på sälskinn, hvilket hittills förmodats härröra från eskimåer på Grönland, men som han utan tvekan ansåg vara utfördt af tschuktscher vid Berings sund. De på kartan med grafit framstälda figurerna (fartyg, hvalar, isbjörnar, hvalrossar, fiskar, renspann, tält, menniskor m. m.) hade en så påtaglig och slående likhet med de råa teckningar, som han låtit tschuktscher utföra under Vegas öfvervintring vid Pitlekaj och hvaraf en del återgifvits i »Vegas färd kring Asien och Europa», att man vore frestad att påstå dem vara utförda af samma hand. Kartans tschuktschiska ursprung ansåg han derför satt utom allt tvifvel.

D:r *A. Stuxberg* lemnade, med ledning af *H. von Siebold's* nyligen utgifna skrift i ämnet och andra källor, några meddelanden om ur-infödingarna på ön Jesso eller det i många afseenden egendomliga aino-folket, hvars antal på Jesso i närvarande stund kan anslås till ungefär 40,000. Framställningen rörde sig kring ainos' kroppsliga och andliga egenskaper, deras förmodade härkomst och slägtskap med andra folk, deras klädedrägt, tatuering och prydnader, deras hyddors bygnadssätt och inredning, deras redskap, verktyg och ornamentik, deras vidskepelser och uppfattning af naturen, deras religiösa föreställningar och moraliska grundsatser, deras familjelif och styrelsesätt.

Mot von Siebold's i föregående meddelanden anförda påstående, att aino-folkets ornamentik ej skulle ega alls någon likhet med japanesernas, anmärkte d:r *Hj. Stolpe,* att beröringspunkter dock ingalunda saknades. Sålunda kunde han uppvisa, att å en mängd från aino-folket härstammande snidade föremål af trä, såsom knif- och svärdslidor, askar, skedskaft, nyststjernor och ett slags fint snidade träribbor, hvilka användas till att skydda skaften å tobakspipor, nästan alltid återfunnes flere för den japanska ornamentiken karakteristiska ornamentsdetaljer, blandade med andra för aino-folket egendomliga. Särskildt anmärkningsvärdt vore, att aino-folket, ehuru ej buddhaistiskt, likväl i sin ornamentik upptagit buddhaistiskt religiösa symboler, hvarpå exempel visades. I ett afseende funnes dock en afgjord olikhet mellan de båda folkens smak, nämligen i grupperingen af motiven. Medan japaneserna föredraga en mera fri gruppering, åtminstone skenbart, utan afseende på symmetriens fordringar, och ofta lemna relativt stora fält utan all ornering, håller aino-folket strängt på symmetri och på ett fullständigt utfyllande af hela den yta, som skall orneras, hvilket gifver ett helt annat totalintryck och antagligen varit orsaken till den nämnda missuppfattningen hos von Siebold. Till bekräftelse af sin åsigt förevisade d:r Stolpe

en samling af honom gjorda kopior af aino-föremål i etnografiska museerna i Leiden, Haag och Zürich.

Till sist anmälde d:r *Hj. Stolpe* de nyligen utkomna två första delarne af ett större japanskt-holländskt lexikon, hvilket ursprungligen utarbetats af den år 1878 aflidne professorn i japanska språket vid Leidens universitet d:r *J. J. Hoffmann* och efter dennes död fortsatts och betydligt utvidgats af nuvarande direktören för etnografiska riksmuseet i Leiden d:r *L. Serrurier,* hvilken äfven redan under Hoffmann's lifstid under flere år tagit en framstående del i arbetet. De utkomna delarne omfatta bokstäfverna *A* och *O* och ådagalägga, att den språkvetenskapliga literaturen här för första gången riktats med ett japanskt lexikon, som fullt motsvarar vetenskapens fordringar.

Bidrag till kännedomen om tschuktscherna.

Af Osc. Nordqvist.

8. Morfologiska undersökningar.

De mätningar, som uti nedanstående uppsats offentliggöras, har jag under Vegas öfvervintring vid Pitlekaj verkstält med tillhjelp af ett rekrytmått, ett mätband och en timmermans-krumcirkel. Då jag dessutom förut icke haft någon öfning uti anställandet af dylika undersökningar, så är det naturligt, att de icke kunna vara så noggranna som de borde. I brist på bättre kunna de dock bidraga till att i någon mån fylla den stora lucka, som råder i vår kunskap om tschuktschernas morfologi.

Kroppslängd. Likasom till andra morfologiska karakterer äro tschuktscherna äfven till sin kroppslängd mycket varierande. Medellängden af 51 tschuktscher, män och qvinnor, som jag under Vegas öfvervintring uppmätt, utgör 1,624 m.m., fotbeklädnaden inberäknad. Subtraheras 6 m.m. bort för denna, *så erhålla vi för tschuktscherna en medellängd af 1,618 m.m.* Af de uppmätta individerna voro 37 män och 14 qvinnor; de förras medellängd var 1,655, de senares 1,543 m.m. Subtrahera vi här likasom i det allmänna medeltalet 6 m.m. bort för fotbeklädnaden, så erhålla vi *för männen en medellängd af 1,649, för qvinnorna 1,537 m.m.* Af de af mig mätta individerna hade dock 53 % icke nått en ålder af 30 år; 37 % voro ännu uti en ålder mellan 18 och 25 år. De angifna talen kunde således måhända ytterligare något ökas[1]). Ett större antal mätningar kommer troligen det oaktadt att något sänka medellängden för qvinnorna, emedan bland de 14 af mig mätta tschuktschiskorna fans en, som var 1,744 m.m. lång och genom sin ovanliga längd höjde medeltalet med 16 m.m. I alla fall äro de anförda talen tillräckliga för att visa, att bland tschuktscherna såväl män som qvinnor äro af medellängd[2]).

[1]) Som bekant upphör växandet — åtminstone hos en del folk — först vid 30 års ålder. Jfr Peschel, Völkerkunde (Leipzig 1875) pag. 82.

[2]) Peschel, Völkerkunde pag. 87.

Medeltal gifva dock ännu icke ett klart begrepp om storleksförhållanden. Afvikelserna på båda sidor om medeltalet kunna vara större eller mindre och kunna förekomma mer eller mindre vanligt. För att äfven antyda dessa omständigheter, vill jag meddela följande tal:

Längd i m.m.	Antal män	Antal qvinnor
1457—1500	—	6
1500—1600	5	6
1600—1700	25	1
1700—1772	7	1
Summa	37	14

	Längd i m.m. Max.	Längd i m.m. Min.
Män	1792	1510
Qvinnor	1744	1457

Häraf synes, att 70 % af männen hade en längd mellan 1600 och 1700 m.m., af qvinnorna 86 % mellan 1463 och 1601 m.m. En längd som öfverstiger 1600 m.m. är för tschuktscherna en sällsynthet.

Kroppsbygnad. Tschuktscherna äro oftast rätt starkt bygda och hafva välbildade, men något smala armar och ben. I synnerhet kortare personer äro ofta till sin kroppsbygnad satta och knubbiga, men någon verkligen fet person har jag aldrig påträffat bland dem. Händer och fötter äro både hos män och qvinnor små. Mätt på ryggsidan från handleden till långfingerspetsen var handens längd hos tre karlar och två qvinnor följande:

	Kroppslängd i m.m.	Handens längd i m.m.
Karl	1603	160
»	1603	153
»	1626	164
Qvinna	1477	158
»	—	150

Männen äro goda fotgängare och deras gång lätt och elastisk. Qvinnornas gång är deremot tung och vaggande, hvilket dock troligen bör tillskrifvas deras obeqväma och vida kostym af renskinn[1].

[1] Jag begagnar mig af tillfället att här omnämna en egendomlig stående hviloställning, som tschuktschiskorna ofta intaga. Derunder luta de kroppen något framåt, böja knäna framåt, så att låret och underbenet bilda en trubbig eller rät vinkel, stöda ena armbågen mot låret och låta hakan hvila i handen. Denna särdeles ograciösa och enligt våra begrepp obeqväma ställning har jag aldrig iakttagit hos något annat folk.

Mätningar å lefvande tschuktscher från Tschuktsch-halföns nordkant.

	Kön.	Ålder.	Kroppslängd från hjessan till marken.	Hufvudets största längd från glabella till bakhufvudets yttersta punkt.	Hufvudskålens största bredd.	Hufvudets bredd vid öronöppningarnes öfre kant.	Hufvudets horisontela omkrets mätt öfver glabella och bakhufvudets yttersta punkt.	Vertikalbågen öfver hjessan mellan öronöppningarne.	Ansigtets höjd från näsroten till hakan.	Ansigtets bredd mellan underkäksvinklarne.	Ansigtets bredd mätt öfver okbågarne.	Afståndet mellan näsrotens midtpunkt och yttre öronöppning.	Afståndet mellan subnasalpunkten och yttre öronöppningen.	Afståndet mellan öfverläppens framkant och yttre öronöppningen.	Afståndet mellan hakans midtpunkt och yttre öronöppningen.	Näsans längd från näsroten till subnasalpunkten.	Näsans längd från näsroten till spetsen.	Afståndet mellan inre ögonvinklarne.	Afståndet mellan näsvingarnes yttre kanter.	Munnens bredd.	Örats största längd.	Halsens längd från adamsäpplets öfre rand till bröstbenet.
Tšeptšo från Pidlin	m.	30	1603	189	150	141	358	346	120	121	143	116	129	142	149	56	50	36	38	47	62	75
Rul'tugin från Yinretlen	m.	18	1603	196	148	117	545	344	125	124	143	117	121	132	145	56	47	37	37	43	—	86
Tšayguin från Yinretlen	m.	35	1624	197	149	138	545	350	127	110	135	120	127	138	147	50	46	35	40	51	65	65
Pedzaka från Yinretlen	f.	20	1509	191	147	122	555	355	126	130	151	121	121	131	133	59	45	45	45	60	—	—
Ayñaña från Yinretlen	f.	20	1477	190	147	140	551	332	118	126	146	117	125	133	149	55	40	34	35	46	—	—
Edl'muña från Pidlin	f.	25	—	179	149	131	525	235	110	114	117	106	115	124	133	51	44	35	34	54	62	65
Nummer			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

Af måtten är n:o 1 taget medelst rekrytmått, 2, 3, 4 och 7—20 med krumcirkel, och slutligen 5 och 6 med mätband.

För att af måtten 1 och 2 beräkna kraniets längd-bredd-index, måste hudens dubbla tjocklek först subtraheras från dessa tal. Dervid har jag efter professor G. Retzius[1]) antagit, att tjockleken af hufvudets hudbetäckning i allmänhet är omkring 4 m.m. Sedan denna reduktion blifvit verkstäld, finner man, att längd-bredd-index å de uppmätta individernas kranier är för

Tšeptšo	78,4 %
Rul'tugin	74,4 »
Tšayguin	74,6 »
Pedzaka	75,9 »
Ayñaña	76,4 »
Edl'muña	82,4 »

Följa vi Broca's nomenklatur[2]), enligt hvilken en längd-bredd-index af

75,00 % och derunder	utmärker	dolichocephaler,
75,01—77,77	»	sub-dolichocephaler,
77,78—80,00	»	mesaticephaler,
80,01—83,33	»	sub-brachycephaler,
83,34 och derutöfver	»	brachycephaler,

så måste 2 af de uppmätta individerna hänföras till dolichocephaler, 2 till sub-dolichocephaler, 1 till mesaticephaler och 1 till sub-brachycephaler. Medeltalet af de anförda längd-bredd-indices är 77.

Ansigtsdrag. Dessa visa tvänne olika typer, mellan hvilka talrika öfvergångar finnas. Den ena af dessa bär den rent mongoliska prägeln, nämligen bredt ansigte, snedt stälda ögon, utstående kindknotor och plattad näsa; den andra utmärker sig genom smalare ansigte, rätt stälda ögon och högre, ibland något krökt näsa. För alla tschuktscher äro gemensamma den låga pannan, som icke sällan nästan alldeles döljes af det nedstrukna håret, de framstående läpparna, som göra den äfven eljest något prognata ansigtsprofilen ännu mer framskjutande. Öfverläppen är derjämte ofta något uppdragen, så att munnen i sin vanligaste ställning är halföppen. Ögonen äro af medelmåttig storlek, iris svart eller brunsvart, tänderna oftast hvita och vackra. Karlar af ansenligare längd hafva i allmänhet mera smalt ansigte och hög näsa. Qvinnorna hafva vanligen bredt och något fylligt ansigte.

---

1) Finska kranier (Stockholm 1878) pag. 158.

2) P. Topinard, l'Anthropologie (Paris 1879) pag. 242.

Hyn är nästan alltid mer eller mindre gul, ibland stötande i kopparrödt, ibland nästan hvit. Den skära, genomskinliga hy, som utmärker de germaniska folken, ser man dock aldrig. Smuts bidrager äfven att gifva åt huden en gråare anstrykning än den i sjelfva verket eger.

Hårväxt. Håret är svart, rakt och groft. En enda gång, nämligen då vi passerade kap Schelagskoj, har jag sett en tschuktsch med ljust hår. Detta berodde antagligen på inblandadt främmande, sannolikt ryskt blod. Af ålderdom grånadt hår är sällsynt, skallighet ännu sällsyntare. Skäggväxten är mycket klen. Bröst, armar och ben äro hårfria.

Minnen från vår förra besittning S:t Barthélemy.

Af A. Th. Goës.

2.

Coroçol, Colombier, Anse d'Ecailles.

Vi äro i slutet af april. En frisk morgonbris fläktar öfver hamnen utåt hafvet. Dettas djupblåa ton, kring klabbarne Pain de Sucre och les Islettes bruten till silfrade bränningar, den sigtiga luften, den ljusblåa, nästan molnfria himmelen och i bakgrunden S:t Martin's, Sabas och S:t Eustatii branta, nästan vilda och alplika höjder sammanställa sig till ett intagande sjöstycke. Solen, som nu går upp omkring kl. 5'30", har ännu ej hunnit åt luften dela med sig mycket af den häftiga dagshettan. Man andas i fulla drag och med välbehag den rena brisen, efter det man föga hvilad och med en känsla af slapphet kommit ut från nattens qvalm och hetta inom hus.

Träden på höjder och gårdar börja blomstra. Det praktfulla ärtträdet, kalladt Flamboyant — en *Cæsalpinia* —, som i januari fält sina löf, vecklar nu ut sina fotsvida skarlakansröda och hvita blomsterqvastar bland de späda, bjertgröna och findelade bladen, som ännu ej skyla de från föregående året qvarsittande alnslånga, bruna skidorna. Maputrädet slår äfven ut sina oansenliga gröna knippen på spädlöfvad qvist, och med sina täta hopar af honblommor ser det på långt håll ut såsom fullt af martofvor. Det är ett bland de få träd, som likt Mandelträdet, Anona och Gummiträdet samt några andra för en kort tid om vintern fälla sina löf.

Kring kungsbryggan vid hamnen börja landtfolk med sina små kanoer samla sig att afyttra sin fisk till svarta och färgade pojkar och kokerskor, hvilka under skratt och slammer mötas här, att med breda ord och stora åthäfvor hvar och en för sin matmor utverka den bästa varan, som säljes styckevis eller i knippor om tre till nio stycken.

Det mesta af denna fisk är nyss kommet ur mjärdarna, hvilka här göras platta och sexsidiga, nästan famnsvida, nätt och skickligt flätade af klufna acaciaspön och andra passande vidjor. De äro jämte båten och batatesåkern mångens enda rikedom. Hvarje afton, då vind och våg så tillåta, läggas de ut på kända fiskställen om sex till tolf meters djup och äfven derutöfver, sedan de betats dels med små fisk, dels med skalade blad och stammar af Cactusarter, helst af Raketen. I morgongryningen ser man den flitige strandbon åter ute i sin snipa, ofta ganska långt från land, för att med tåligt sinne och dämpadt hopp skatta af hvad hafvet så nyckfullt bjuder honom. Ofta har han det ganska svårt att i den vingliga kanoen hala in och vitja den oformligt stora redskapen, ej sällan får han endast lätta mjärden från bottnen och släpa allt sammans upp på stranden.

Ännu är den torgförda fångsten halflefvande eller nyss död och eger qvar något af sina präktiga färger i blått, gult, rödt och gräsgrönt, att han frestar äfven en främling för naturforskning till beundran och förfrågan åtminstone efter namnet på alla dessa former. Flertalet är af våra aborrars skapnad och slägte, endast öfverträffande dem i storlek och lysande färger. Högst bland dem skattas den halfannan fot långa, stundom dubbelt större, *Yellowtail* — *Mesoprion chrysurus* — utmärkt med sin violetta rygg, perl- samt rosenfärgade mage och sidor, sitt breda guldgula längsband, de citronfärgade fenorna, och ögonen lysande af cinober och silfver.

»Iris ur skyarne lik i mångfaldt spelande färger»,

företer han i vattnet och mot solen en återglans, som i prakt, bland hans gelikar, endast öfverträffas af den stora Doradon. Äfven på bordet intager han ett af de första rummen för sin fina smak och rika kött, i hvilket han står långt framom våra saltsjöaborrar.

Allmännare och billigare äro de så kallade *Hinds* — *Serranus impetiginosus* — $1^1/_2$ fot långa, mycket klumpigare än den förra, med smutsigt ljusbrun grundfärg, men öfversållade af små bjert cinoberröda fläckar, att hela fisken synes vackert röd, fjällen äro ytterst små, att man i början tager honom för en skinnfisk; han är för metaren den mest tacksamma fisken, nappar lika ifrigt som våra torskar, hvitlingar och bergsnyltor, och trifves bäst på 10—30 famnars vatten. *Butter-* eller *Smörfisken* är en närstående art, blir sällan mera än fotslång; färgen är bjert karmin, stundom rikt citrongul, men ryggen och dess fena jämte sidorna glest beströdda af azurblåa prickar. Med dessa täfla i färgprakt, hvilken likväl försvinner, så snart fisken dör, de olika slagen af *Grunts* — *Hæmulon* — aborrar af azurblå grundfärg, blandad med perlfärg; och som på sidorna ha flere än längsgående, på andra arter snedt gående guldband, bildande den mest lysande

uniform; de blifva sällan fotlånga, men äro breda och skattas högt för sitt fina kött; deras mun och tunga äro skönt lackröda. En annan af aborreslägt är *Germonfish,* som är mindre allmän, har sepiabrun grundfärg med mörkare bruna fläckar, hvilka på den hvita buken antaga skön cinoberfärg. En alnslång *Hogfish* — *Labrus falcatus* — utmärker sig bland de andra med sina långa fristående strålar framför ryggfenan, sin öfver half fot breda kropp och röda färg; hans smak är likväl något underlägsen. Men det märkligaste hafsdjuret är ett vidunder till *ål* med ilsken uppsyn; famnslång och tjock som ett lår, med slankiga sidor, så att han »ligger platt», af smutsgrön färg med stora otydliga något mörkare fläckar bakom hufvudet och på bakre kroppen; med sitt spetsiga tryne, väpnadt med hvassa tänder, bakom hvilket tinningarna svälla upp, liknar han i uppsynen en retad räf och är ett af de vidrigaste alster i skapelsen; han är äfven högst vildsint och biter i allt, som kommer i hans väg, att fiskarne frukta honom, då han slipper lös i båten. Hans kött liknar vår vanliga åls; men hans vederstyggliga utseende utesluter honom från andra bord än negerns.

I en annan båt få vi sigte på en egen fisk kallad *Old wife* — *Balistes* — sammantryckt och skarpskinnad, med nosen utdragen likt ett svintryne, och gränslinierna bildande nära en romboid. Den gula och olivartade färgen med två blåa band från mungiporna snedt öfver gällocken, de mörkblåa fenorna och de qvarterslånga kantstrålarna i rygg- och stjertfena ge fisken ett prydligt utseende, ehuru han saknar de vanliga fiskarnas smakfulla och lediga form och tar sig ut som vore han skuren ut ur ett bräde. Hans skinn är så fast och hårdt, att det alltid aftages, innan fisken kokas, och användes torkadt till skurning och bonande af golf. En hop större och mindre *Parrotfishes* — *Scarus*-arter — draga till sig uppmärksamheten genom sin lysande röda och gröna färg. De ha fått sitt namn af papegojefisk så väl med afseende på sin färg, som genom formen af det brant stupande trynet. En art kallas *Coccobelli* med skönt karminfärgad buk-, stjert- och ryggfena; kroppen grå med grön anstrykning. En annan sort är grön med orangegula fjällkanter; ryggfenan är vid basen grön, derpå kommer ett orangegult band, och öfversta kanten är blå, bukfenan gul och blå, två gröna band, som omfatta ögat, löpa längs nosen. Det finnes äfven helt gräsgröna arter, och sådana färgade till främre hälften gröna och till den bakre röda, eller tvärtom, allt i den mest skrikande och vilda smak.

I en tredje båt lysa några braxenlika fiskar med klara blåa och gula färger; de kallas här *Svenskar*, af det vackra slägtet *Holacan-*

thus[1]); främre hälften af fisken är helt guldgul, den bakre jämte stjertfenan vexlar från skönaste azur till helt svart. De något förlängda bakre strålarna i ryggens och bukens fenor ge fisken en viss ädelhet i formen. En stor *Angelfish*[2]) af samma slägte, nästan lika bred som lång, svartgrå med gula fjällkanter, är ganska smaklig. Der finnas också de röda aborrarne kallade *Snappers* och *Silks*, nästan lika värderade som Yellowtails. En knippa panklika, nästan svarta eller blåsvarta fiskar kallas *Kirurger*[3]), emedan de på ömse sidor om stjerten ega ett par hvassa, glasklara, lansettformade ben, hvilka de efter behag kunna spärra ut till försvar, eller fälla ned i en liten slida i skinnet. Ett par slag humrar utan klor taga sig eget ut: den ene — *Scyllarus* — är fotslång, platt och jämnbred, med brun rygg och några ljusare band längs den breda stjerten, undertill är han vackert svafvelgul, ögonstjelken saffransgul med några svarta längsband, de orangefärgade benen äro prydda med svarta fläckar, trefvarne äro delvis gula och violetta. Det är *Scyllarus æquinoctialis*, som med sina många färger täflar med fiskarne i skön teckning. Det andra slaget är en *langouste* — *Palinurus* — af jättelik storlek. Då och då lyfter han sina öfver alnslånga trefvare, liknande skrofliga ridspön, och piskar båtens botten, att det höres lång väg. Kroppen är väl två fot lång och öfver bröstet tjock som ett mansben; färgen är röd och mörkbrun med hvita fläckar på stjertens ringar.

Men vi få ej fördjupa oss i dessa tropikens sköna hafsalster, lika begärliga för naturforskare som gurmander, utan fortsätta vägen utefter hamnens NO-sida, en strandgata med sina två bodar, numera temligen enkla och skröpliga, men fordom rikt försedda, då Röhl, Biguard, Goyer och Wiksell lefde, och de tre första höllo sina handelsmagasin här. Vi komma snart ut på öns vackraste promenad, kring 1830 med stor kostnad lagd utefter och något ofvan foten af de föga ansenliga, men branta strandklipporna ut till la Publique-viken. Bland strödda korallbildningar plaska vågorna der nedanför mot stranden, bildad af skrofliga block, i hvilkas håligheter en spräcklig platt krabba — *Grapsus* — lefver, som med otrolig fart flyktar utför de branta sidorna, då man nalkas.

Höjderna till höger äro delvis utsprängda, och högre upp är den stenbundna marken glest bevuxen af kratt såsom: Franchipan — *Plumeria alba* — taggig, starkluktande *Lantana*, White-Cedar — *Bignonia pentaphylla* — med sina stora trattlika, rosenröda och nästan

---

[1]) Holacanthus tricolor Bl.
[2]) Holacanthus ciliaris L.
[3]) Acanthurus.

hvita blomster; »Sugarapple» — *Anona squamosa* — är allmän tillika med taggiga Acacior och framför andra denna allmoge i öns flora, *Cactus tuna* och *curassavicus*.

Ett litet stycke längre fram ligger öns sjukhus, stort och rymligt, men inom kort en ruin. Hälften af trä och hälften af sten står det, ett minne af flydda bättre dagar, numera obegagnadt, om ej för karantänstillfällen, då det ännu kan vara tjenstbart. Dess läge med utsigt öfver hafvet och den grönkransade lagunen vid Publique är utomordentligt täckt. Det smala sandbältet mellan båda vattnen är skuggadt af Manchenilens lummiga kronor, hvilkas små äpplen sprida en angenäm pärondoft, som förledt mången oerfaren att smaka på dessa söderns frukter, men till hans stora plåga, ty de äro ytterst skarpa och blåsdragande, om möjligt värre än våra tidbastbär.

De omgifvande höjderna stå klädda i jämförelsevis frodig grönska af buskar och mindre träd. Här och der reser sig en enstaka Agave, ett Tamarindträd och Genip — *Melicocca bijuga* L.

Här ligger Norderlings villa, stor och rymlig och ännu omgifven af några sällsynta träd, dem orkanerna skonat, bland annat ett vidlyftigt Cassiaträd, m. fl., för omkring 50 år sedan planterade af kontrollör Plagemann, som äfven anlagt guvernörsträdgården i staden. En liten dunge af kopospalmer och deribland ett vackert enstaka träd af dadeln möta härpå. I en liten lycka utmed vägen ser man odladt det storväxta Guineagräset, *Panicum maximum*, som dessutom är förvildadt öfver hela vestra delen af ön. Det är en ypperlig foderväxt, som är införd från Afrika och kanske det enda goda, som slafhandeln bragt till Vestindien. Under midten af förra århundradet fördes från Guineakusten några fåglar öfver till Jamaica såsom gåfva åt öns öfverdomare, M:r Ellis, och till föda åt fåglarne medsändes några påsar frön af detta gräs. Som lycka var, säger vår sagesman, Bryan Edwards, dogo fåglarne och fröna kastades ut, men grodde och växte snart i all sin frodighet, och boskapens stora begärlighet efter de saftiga breda bladen föranledde införseln af flere frön och gräsets odling i stort. Det har sedan spridts öfver hela Vestindien och trifves äfven på den oländigaste mark. Först i senare tid torde det blifvit infördt till Barthélemy, emedan det ej omnämnes af öns botanister ens från 1814, då prosten Forsström hemförde sina rikhaltiga växtsamlingar från ön. Dess odling i större utsträckning, för ett par år sedan föreslagen af guvernör Ulrich såsom ett vigtigt bidrag till upphjelpande af den vanvårdade jordnäringen å ön, vore mycket att förorda. Utom att denna odling blefve ett kraftigt skydd mot solens häftiga verkan på den kala marken, befordrade utstrålning, afkylning och daggbildning under natten och antagligen medförde nå-

gon förbättring i hela luftstrecket, skulle hon grundlägga en vidsträcktare boskapshandtering, som för närvarande är och ännu mer i framtiden, i den mån sockerodlingen måste indragas, blir en af Vestindiens förnämsta näringar.

Några små träd af Locust — *Hymenæa Courbaril* — äro planterade vid en stenmur och prunka med de tjockbladiga stora, hvita blommorna, prydda af långdragna röda ståndare; de enpariga sneda bladen äro äfven mycket tjocka; ett par af de trähårda skidorna, liknande plattade pungar af brunt maroquin och stora som en hand, hänga qvar sedan förra året; de kunna ej öppnas utan kraftigare tillhyggen och hålla inuti ett slags chokoladfärgadt mjöl, hvari de stora mörkbruna bönorna ligga inbäddade. Mjölet är smaklöst, men uppsökes och ätes begärligt af negerbarnen. Här och der står ett blommande Acajou- eller Cherryträd — *Anacardium occidentale* — liknande ett mindre äppleträd med stela vippor, fulla af små hvita och rödstrimmiga blommor; dess frukt liknar ett rödt något koniskt äpple, men af snöbollbärets löshet, och egendomligt derigenom, att den njurformade tumslånga och mörkgröna kärnan ej ligger inuti köttet, utan sitter i toppen af äpplet, som egentligen ej är annat än det utsvälda och till fruktmassa förvandlade blomskaftet.

Nu vidtaga branta höjder, stenbundna, men icke dess mindre odlade med Batates, Bomull och de vanliga kökssakerna. Allt mödosammare blir stigen, som med sina stenar och ojämnheter liknar en af våra svårare klöfjevägar, tills han når högsta sluttningen, nedom hvilken den täcka Anse de Coroçol öppnar sig med sin grönklädda sandstrand. På dess lilla slätt ligga strödda de talrika småhemmanen, som med sina rödmålade knutar, gröna fönsterklädnader och de hvita af lera och korallsand hopstampade gårdsplanerna, skuggade af Genip- och Granatäppleträd, taga sig nätta ut. Bananas och Bomullsbuskar öka grönskan, och här och hvar klädas husens ingångar af yppiga vinrankor med de sötaste drufvor af både gul och blåröd sort. Det är Coroçolviken som förser staden med den bästa fisken och är bland de få qvarteren som ega fisknot. Men stor fattigdom råder bland flertalet af familjerna, bestående af Magras, Questel och Turbé, ty den inskränkta platsen, kanske ej innehållande mer än 5 tunnland odlingsbar mark, har att med hjelp från hafvet föda omkring 200 menniskor.

Från strandens NV hörn går vägen, slingrande uppför och på sidan af branta höjder ännu mer utskuren, stenig och brant än den förra; en gångstig tager här af uppåt höjderna, och man kommer som på en stege upp till Hansen's villa, af hvilkens forna småtrefnad nu ej finnes qvar mera än en förfallen cistern, en stensättning efter den gamla lägenheten och en rad Tamarindträd, allt tecken af de ospa-

rade arbeten och kostnader, med hvilka europeer och bland dem ej minst svensken i förra välmaktstider sökte bringa lifvets behag till sin högsta punkt. En skeppare, Dannet, har bygt sitt hemman på villans ruiner, och att han ej skytt den svåra samfärdseln med hafvet och Coroçol är mindre underligt, men huru affärsmän, hvilka hvarje dag hade att utför dessa halsbrytande klippor besöka staden, kommo på infallet att välja dylika korpnästen till sommarnöjen är, liksom alla nycker, svårt att förklara. Den enda förmån, lägenheten eger framför andra, är den ståtliga utsigten öfver hafvet och närmaste omgifning af djupa dälder och branta höjder i nästan vild omvexling. Ofvan Anse de Gascogne eller Ballast Bay synes en höjd med ett lummigt Tamarindträd och marken liksom planerad; det är lemningen efter en annan villa, som tillhört vice guvernören och öfverstelöjtnanten C. F. Bagge, som der ligger begrafven. Efter omkring 41 års vistelse på ön afled Bagge 1829 i hög ålder.

Adolf Fredrik Hansen föddes i Stockholm 1755 och började sin handelsbana hos Schön & C:o och utvecklade sedan under handelsresor i Ostindien och Europa sina anlag. Han var den förste svensk, som bosatte sig på S:t Barthélemy, dit han såsom vestindiska handelsbolagets ombud kom i januari 1785 eller ett par månader innan den svenska styrelsen anlände och tog ön i besittning. Det var egentligen han som utsåg platsen för Gustavias anläggande.

»Utaf hans skaparvilja här
Gustavia en dotter är,
Djupt saknande det stöd hon hade
I handen, som dess grundsten lade,»

heter det i doktor Uddenberg's dödsruna öfver Hansen. Till en början gjorde han stora affärer i slafhandel, befraktade egna fartyg i denna rörelse och hade sin slafbod vid östra strandgatan i qvarteret Krånglet eller Drottningen. Att rörelsen var lönande, synes af hans ännu i behåll varande hufvudbok, uppvisande en årlig omsättning af en half million piaster. Redan i början af sin verksamhet sökte han skaffa sig förlagskapital i form af en rik arftagerska — Miss Benners från S:t Eustatius. Hon var nära slägt med dervarande guvernör de Graff och påstods vara mindre vetande. Antingen Hansen ej lyckades vinna guvernören-giftomannens samtycke eller ej vågade framställa sin önskan, nog af, flickan rymde till Barthélemy, der parterna gifte sig. De Graff öppnade rättegång, men denna nedlades genom svenske guvernören Rayalins bemedling. Paret vände åter till S:t Eustatius, der det med öfliga högtidligheter 1786 vigdes för andra gången. Bland deras fyra barn blef en dotter gift med guvernementsläkaren Leurén, som sedan blef så godt som ensam egare till de vinstgifvande

sockerodlingarna på S:t Eustatius. En son, Alexander, dog för ett tiotal år sedan i Östergötland, och dottern Sara gifte sig med d:r Stuart i S:t Christopher.

I 59 år lefde den verksamme Hansen på Barthélemy, tidtals besökande sina odlingar i S:t Eustatius och 1805 äfven sitt moderland för ett helt år. Han afled 1844 nära 89 år gammal. Men såväl hustruns som hans egna rikedomar, utpressade ur den svarte afrikanarens svett och lidanden, hafva längesedan smält bort, att ej en cent deraf finnes qvar för deras lagliga arfvingar. Och fälten på S:t Eustatius ligga öde att vitna om européns dårskap och flyktigheten af hans guldlycka inom tropikerna.

Sedan man vändt ryggen åt dessa minnen efter Hansen's »luftslott» och på en stig, brant som ett tak, stretat upp på högsta höjden af Quartier de Colombier, råkar man in i ett stenharg, som i stället för frodig grönska endast bjuder på sparsamma gråaktiga buskar. Endast ytterst sällan öfverraskas ögat behagligt af en stor grön fläck, bildad af tjocka blad och fotslånga stänglar med rika ax af tumsstora fint luktande och långfransade orchisblommor — *Epidendrum ciliare*.

Här och der möter äfven den vackra och välluktande vestindiska kinabusken — *Exostemma caribæum* — med sina 2 tum långa hvita pipblomster och ännu längre rödletta strängar. Framför och nedom oss ligger byn Colombier med många och spridda rödmålade hyddor, hufvudsakligen bebodda af familjerna Olive de Chapland och Magras. Genom rika planteringar af Ananas och grupper af Bananas stupar nu den steniga stigen ned mot hafsviken af byns namn. Viken är bred, men skär ej djupt in, och dess strand fortsättes ej i någon slätt inåt landet, ty rundt om resa sig så godt som från stranden sjelf små branter.

Colombier är den på Bananas rikaste trakten af ön och hyser ej mindre än tre afarter af denna besynnerliga jätteplanta, växande bredvid och om hvarandra. På de steniga sluttningarna utvecklar hon från sin qvarterstjocka 6—12 fot höga, örtartade stam den prydliga kronan af famnslånga, halfannan fot breda blad, uppburna af väldiga tre fot långa bladskaft. Af vinden upprispas bladen utefter de otydliga tvärnerverna till nedhängande fransar, och de likna då något kokosblad. Ingen planta torde öfvergå Bananasen i frisk och saftig grönska; och särdeles vacker är denna hos de nyss utslagna, ännu hela och från sin strutform utvecklade bladen, som det ena efter det andra komma fram i kronans midt, för att snart antaga de öfriga bladens slitsade form i den smakfulla kronan. Hela örten påminner på samma gång om gräsens, liljornas och palmens bygnad, ehuru

till blomster och andra delar vida skild från alla tre. Det ena med det andra är egendomligt hos denna trädliknande planta. Då hon skall till att blomma, skjuter en tumslång stjelk ut från kronans midt och uppbär en öfver fotlång, smal, nedåt spetsig och hängande knopp, af rödviolett färg och bestående af en stor myckenhet på hvarandra lagda skärmblad, af hvilka de öfversta äro lika långa som knoppen sjelf. Inom basen af hvarje sådan skärm sitta på det tumstjocka fästet i en eller par rader 6—8 stycken två tum långa, tvåläppade, vackert gula och ljusröda pipblommor. Det längsta skärmbladet öppnar sig först och låter de första raderna af blomster utveckla sig, hvarefter det faller af. Snart svartna pistillernas märken, och de gröna smala fruktämnena börja växa, men böja sig dervid uppåt mot knoppens bas. Så öppnar sig skärmblad efter skärmblad och affaller, och den ena raden af frukter följer den andra, allt under det blomsterskaftet eller fästet växer i längd, och så uppstår af knoppen en ofantlig klase, der de gurkformade frukterna, olika stora efter arten, sitta tätt packade 6—8 i bredd, den ena raden nedanför den andra, och de nedersta frukterna ännu i kart medan de öfversta äro mogna, och ännu finnas blommor qvar i den nedersta halfva foten af knoppen. Men de bildade frukterna taga plantans alla krafter och safter i anspråk, att dessa toppblomster aldrig komma till utveckling, utan den återstående delen af knoppen hänger outslagen qvar på ändan af det långa blomfästet såsom en prydlig tapp af rödbrun färg. Klasen har nu ofta nått sådan storlek, att han med sin topp räcker nästan till marken, har en vigt om 2—3 lispund och innehåller omkring 100, och derutöfver, qvarterslånga frukter. Det är såsom ett godt och ett ondt grundämne strede om väldet, då frukten är i görningen. Den undre läppen har ett honungsgömme med ymnigt sött innehåll. Bryter man deremot af den öfre läppen strax ofvan fruktämnet, från hvars topp han utgår, sipprar en tjock, klar, af garfämne ytterst kärf saft ut, som äfven innehålles i fruktämnet och hela blomsterfästet och gör fläckar på linnekläder. I vissa slag, såsom i den s. k. Hogbananas, blir denna kärfhet rådande för alltid, och frukten är oätbar, men hos flertalet af afarter råder sötma och syrlighet i behaglig blandning.

Den ena raden frukter aftages efter den andra, allt efter som de mogna, men merendels plockas de omogna för att sedan ligga till sig, eller ock skäres hela klasen af och upphänges att på egen hand mogna; naturligtvis kommer härigenom den nedre karten aldrig till utveckling.

Ingen växt på jorden torde på en gång och på den korta lifstiden af ett år frambringa så mycken frukt med så rikt näringsinne-

håll som Bananasplantan. Men också äro hennes krafter efter detta jätteprof af alstring för alltid uttömda; hon dör förr eller senare, utan att vidare bära. Detta är dock skenbart, ty lefnadskraften finnes oförminskad qvar hos roten, som snart utsänder en ny telning, under det den äldre stammen går till förgängelse eller af infödingarne klyfves i tunna strimmor och med sin fiberhalt får tjena till förfärdigande af mattor. Efter ett par år har den nya afkomman nått sin bestämmelse att skatta sin välsignelse till menniskor och djur, och hon dör. Så går den ena slägten efter den andra, den enas fall är den andras uppkomst, så länge jorden håller ut att ge näring åt alla. Och detta är det enda bekanta sätt, på hvilket hon fortplantas, ty i frukten ser man aldrig utbildade frön, endast antydningar till sådana i form af små svarta punkter eller fjäll.

Genom alla dessa egenheter har hon i långliga tider dragit till sig beundran så från forskare som icke forskare. Hemma i Asiens och Afrikas varmare trakter, der hon under namn af Pisang afger ett oersättligt näringsämne åt de växtätande folken, fick hon af den bibliske forskaren plats i Eden och der rangen af ej mindre än kunskapens träd på godt och ondt. Och fromheten kom denna förmodan till hjelp: ofta visar den genomskurna frukten några ljusa linier, hvilka bilda ett illa formadt kors, och som äro märken efter de köttvandlade skiljeväggarne — och Adam, då han hade i sin hand den afbitna frukten, såg på samma gång sin förseelse som tecknet för denna försoning. Den bästa frukt som växer i Arabien är utan tvifvel Bananas, och på denna något lösliga grund har en och annan fornfoskare förmodat, det de *Mandrak*, med hvilka Lea vann Rachels gunst, att hon åtminstone för en natt fick rå om sin Jakob, skulle varit Bananas.

Vidskepelsens beundran för plantan hängde länge i, så att t. o. m. en naturhistoriker från förra århundradets början — Sloane — allvarsamt anför en annan författares påstående, att »om någon skulle fördrista sig att plocka frukten, innan denna är mogen, då skall grenen vända sig mot honom och gifva honom ett slag uppå hans näsa».

Bananas har sålunda blifvit tilldelad de högsta krafter; både att ge visdom och, hvad som är än mer, att muta eller stilla svartsjukan — det bör vara en god frukt, som har sådana egenskaper, och så är det. Det är en af de få frukter, som passa ensamt och utan tillsats af sofvel att tillfredsställa hungern, i så behagligt förhållande och i så riklig mängd äro stärkelsen, sockret och växtslemmet jämte den ringa syrligheten blandade, och härtill kommer en egendomlig flyktig doft, påminnande om Bergamottpäron, hvilkas kött, då detta är något öfvermoget, Bananas äfven liknar i löshet. Det nästan linietjocka,

skinnlika skalet är gult, syrligt och fiberhaltigt och kan afflås med yttersta lätthet; närmast derunder är köttet öfverdraget med ett ljust, svagt nervigt och mjöligt ämne, som ofta kan aflossas i flakor och strimmor.

Det finnes två hufvudslag af Bananas, båda så lika till växten, att de knappast kunna skiljas, ehuru vetenskapen inregistrerat dem som två arter. Det ena slaget kallades af spaniorerne *Plantanos* eller *Platanos,* förmodligen i följd af en förvexling med ett träd af samma namn hos Plinius, hvilket beskrifves såsom mycket storbladigt, men som för öfrigt ej passar in med Pisangen. Plantanerne — *Musa paradisiaca* L. —, hvilka fransmännen kalla Bananes, hafva mycket större frukter, stundom fotslånga, hvilka äro nästan raka och nästan 6-kantiga, köttet är ljusare och ej så sött som den riktiga Bananasens eller *Musa sapientum* L., som af fransmännen kallas *Figues* och hvilkens stam brukar vara röd- eller brunfläckig. Dessa förekomma i många, mer eller mindre goda afarter, från 7 till 2 tums längd, med grönt, gult och äfven rödaktigt skinn. De minsta, som komma från franska öarna, äro nästan äggformade och ansedda som bäst. Andra slag, såsom *Regnbåge-bananas,* hvilka äro smala och ganska krökta, växa med ett par andra sorter på ön, äfvenså Plantaner, hvilka likväl äro mera sällsynta.

Såsom nämndt är Bananas, äfven rå, njutbar och mättande, men till efterrätt passar ej frukten, emedan den ej är nog saftig; men stekt, sockrad och öfvergjuten med vin eller bakad till plättar blir han en stor läckerhet. Plantanen, som ej är på långt när så söt eller doftande som Bananasen, ätes alltid kokad eller stekt såsom grönsaker med kötträtter.

Mycken lärdom har nedlagts på utredande af den vestindiska Pisangens härkomst och hemland, men äfven till denna del af sin historia är den omgifven af ett slags töcken. Columbus, som noga upptecknade allt märkvärdigt och nytt i sin nya verld, nämner intet om Bananas, och det är häraf sannolikt, att dess frukt ej var känd eller begagnad af Antillernas urinfödingar. Men på Canariöarna odlades plantan vid denna tid, och Oviedo, högt betrodd embetsman under konung Ferdinand och kejsar Carl V, samt historieskrifvare öfver Vestindien, säger med bestämdhet, att Bananasplantan år 1516 från dessa öar flyttades öfver till Vestindien af en munk vid namn Thomas de Berlanga, till hvilken de europeiska och afrikanska afkomlingarne på de vestindiska öarna sålunda skulle stå i oförgätlig förbindelse för ett af de bästa lifsmedel på jorden. Det är omöjligt att vederlägga Oviedo's intyg, men säkert är, att Bananas eller måhända dess andra art, Plantanen, i ett vildt och oätbart skick växer i Syd-

amerikas urskogar, och att plantan sålunda är inhemsk rundt omkring jordens hela bälte, men saknats på Vestindiens öar eller åtminstone der varit oätlig, innan det förädlade slaget infördes.

Från Colombier med dess stenbundna trädgårdar och fruktrika odlingar vända vi åter mot staden, och sedan vi under någon skugga — en sällspord njutning på Barthélemy — af Mapu- och Genipträd passerat gränsen af qvarteret, komma vi ut på en större och högländ väg, som öfver höjderna af Anse des Flamandes leder till Tourment. Det lilla låglandet kring Anse des Flamandes, till hvilken en oländig och brant väg leder ned, är ett af de bördigaste på ön; höjderna deromkring bära allehanda slags rot- och andra frukter, bland annat den egendomliga Pindarnöten eller jordnöten — *Arachis hypogæa* —, som till växten liknar en medelstor klöfverart med enstaka gula ärtblommor; när blomman har väl slagit ut, böjer sig stjelken till jorden, och den växande skidan borrar sig ned i mullen, utvecklar sig der till en knölig, skroflig, grå frukt om en tums längd och med 2—3-kantiga bruna ärtor i sitt inre, och liknar mer en rotknöl än något annat. Skidorna rostas lindrigt jämte ärterna, som uttagas och ätas likt mandel eller nötter, hvilkas smak de likna.

Har man helskinnad kommit utför den trappa, som leder ned till slätten, öfverraskas man af den frodiga friska grönskan från en tät lund af höga Bananas, till hvilkas inbjudande skugga, den solen knappast förmår genomtränga, man hastar för att få svalka. Snygga hyddor äro talrikt spridda så på höjdernas sluttningar som på låglandet, bebodda af Magras, Ledée och Turbé, hvilken sistnämnda familjs kraftiga afkomlingar samlat sig hufvudsakligen kring en liten vik i granskapet, der deras flit och ordningssinne yppar sig i nätta boningar, väl bygda båtar, uthängda nät, samt vackra odlingar af Majs och Guineakorn — *Sorghum halepense.*

Bland de många förmåner Anse des Flamandes har framför en del andra qvarter är den ej minst, att hvarhelst man på låglandet gräfver ett famndjupt hål, man får ett ganska drickbart vatten, ehuru obetydligt bräckt till smaken. Åt vikens SO-sida utsticker en liten udde, hvilkens flata hällar äro skrofliga och bestå af mörkgrå kalk, som är rik på försteningar, i synnerhet stora sjöborrar.

Uppför branterna, hvilka här och der äro af naturen danade till höga, halsbrytande trappor, kommer man till skuggan af ett fåtal Mangoträd med utspridda grenar och stora blad samt några Avocadopear, resliga såsom höga almar, och hvilka nu stå i blom. Längre fram på de buskbevuxna höjderna möter åter ett minne från bättre dagar, ehuru svårt att upptäcka bland Lantana- och Crotonbuskarna, och få äro de spår, som ännu finnas qvar efter denna den äldsta

villan på ön. Hon bygdes och egdes en gång af den förmögne Carl Dreyer, tillhörde sedan tullförvaltaren G. Sahlstedt och slutligen auktionsmästaren Eckerman, som såg hennes sista dag vid orkanen 1837. Efter den tiden hvarken bygde man nya villor eller underhöll de qvarvarande gamla, man hade svårt nog att uppehålla sig i hyrda stadshus och fick endast glädja sig åt minnet att en gång ha varit herre till ett sommarnöje, tröstande sig med: »Troës fuimus».

Man är här 400 fot öfver Gustavia och har en intagande utsigt åt öns båda sidor: norr ut l'Orient- och S:t Jean-vikarna och derutanför de splittrade klabbarne Fregate och Toques verdes; åt andra hållet Gustavia kring höjdens fot och dess täcka omgifningar Publique och Coroçol, och längre bort brytes hafvet af hamnens väktare Pain du Sucre och les Islettes.

Öfver allt begränsas den backiga, utskurna vägen af skrofliga klippblock och branta väggar, som ofvanför Coroçol, Colombier och vid Anse d'Ecailles höja sig koniskt och på topparne blifva otydligt lagrade med kubiska stycken af den gråsvarta på mångfaldigt sätt utätna kalken, som vi omtalat vid Grand Bois och Anse des Flamandes. Det är spillror efter ett fordom mera sammanhängande lager, som hysa förstenade hafsbildningar, öfverensstämmande med dem från den *äldre tertiär*-skapelsen. Vackrast finner man dessa djurlemningar på sluttningarna NV om S:t Jean, der de äro till stor mängd utvittrade och ligga lösa i gruset, eller å nyo inbakade i ett murbruk af söndersmulad bergart och korallsand; och så hård är den kalk, hvaraf de bestå, att de under oräkneliga tider, i detta lösbrutna skick, trotsat förstörelsen från regn, hetta och solsken, att de finaste linier och åsar å de sjöborrar[1]), snäckor, koraller[2]) och någon gång

---

[1]) Dessa ha blifvit undersökta af *M. Cotteau* och beskrifna i K. Vet. Akad. Handl. 1874. Bd. 13, n:o 6. De hufvudsakliga arterna äro: Cidaris Lovéni *Cott.*, Sismondia Antillarum *Cott.*, Echinolampas Antillarum *Cott.*, Ech. ovum serpentis *Guppy*, Ech. Clevei *Cott.*, Ech. semiorbis *Guppy*, Echinanthus Antillarum *Cott.*, Periaster elongatus *Cott.*, Schizaster Antillarum *Cott.*, Sch. subsylindricus *Cott.*, Agassizia Clevei *Cott.*, Prenaster Lovéni *Cott.*, Peripnevstes Antillarum *Cott.*, Plagionotus Lovéni *Cott.* (de två sistnämnda höra till de större arterna), Evspatangus Antillarum *Cott.*, Evspat. Clevei *Cott.*, Evspat. grandiflorus, *Cott.*, Asterostoma cubense *Cott.* (mycket storväxt).

[2]) Korall-försteningar träffas ymnigast vester om Anse du S:t Jean. De hafva beskrifvits af *Duncan* i Quart. Journ. Geol. Society 1873, 24 & 29.

Åtskilliga af dessa koraller torde kunna hänföras till refbildare; de förekomma i temligen väl bibehållna stycken; flertalet arter äro dock små, enstaka. Likt öfriga försteningar från denna bildning äro de ofta krystalliniska i sitt inre.

A. Turbinolinæ:
Flabellum appendiculatum *Brogn.*

kräftdjur, man der finner, ännu i full skärpa återfinnas; ett och annat, men i synnerhet hafssvamparne, är förvandladt i svart flinta.

Ett par stora gummiträd — *Bursera gummifera* —, som länge ha trotsat orkanerna, pryda vägen ej långt från villan, och strax nedanför står ett kors, liksom vanligt på vägarnes höjder. Detta skall vara rest till minne af en viss gubbe Dannet, som här afsomnade, sedan han stretat sig uppför backarne. Utanför en längre sluttning kommer man snart i sigte af ett egendomligt boningshus — en åttkant med derifrån utlöpande stensättning och med qvaderstenar af hvitaktig marmor — beläget på de sakta sluttningarna ofvanför Anse d'Ecailles. Det är qvarlefvorna af den stora villan Rougon, sedermera kallad Mülheim, som fordom tillhörde det en gång rika handelshuset Elbert och Kraft, båda från Tyskland, och sorgliga i åminnelse genom den andel och det anförarskap, de åtogo sig i upproret 1810. Villans närmaste omgifning voro den tiden afröjda lindrigt kuperade betesmarker, åkrar och en trädgård. Mycket af de stora stensättningarna är bortfördt till statsbygnader, så att man har svårt att spåra formen och utsträckningen af detta lilla lustslott, som liksom all bygnad i Vestindien kostat jämförelsevis ofantliga summor; det bestod af två åttkantiga små bygnader, sammanbundna med ett temligen långt envåningshus, och hade utom en större sal en hop smårum och kabinett, samt åt östra och vestra långsidorna gallerier. Numera ge endast qvarlefvorna af förstugans marmorgolf en svag anty-

---

B. Oculinidæ:

Stylophora compressa *Dunc.*, Styl. distans *Leym.*, St. conferta *Rss*, St. tuberosa *Rss*, St. granulata *Dunc.*, St. affinis *Dunc.*

C. Astræide:

Trochosmilia subcurvata *Rss*, Tr. insignis *Dunc.*, Tr. argula *Rss*, Asterosmilia Pourtalesi *Dunc.*, Stylocœnia spec., Stephanocœnia incrustans *Dunc.*, Steph. elegans *Leym.*, Astrocœnia multigranosa *Rss*, Astr. ramosa *Sowerb.*, Astr. d'Achiardii *Dunc.*, Ulophyllia macrogyra *Rss*, Placophyllia caliculata *Catall.*, Manicina areolata *Lin.*, Leptoria profunda *Dunc.*, Circophyllia compressa *Dunc.*, Circ. Clevei *Dunc.*, Goniastræa variabilis *Dunc.*, Solenastræa columnaris *Rss.*

D. Fungidæ:

Turbinoseris cocænica *Dunc.*, Turb. major *Dunc.*, Turb. grandis *Dunc.*, Turb. angulata *Dunc.*, Turb. Antillarum *Dunc.*, Turb. Clevei *Dunc.*, Turb. cyclolitea *Dunc.*

Obs. En del af dessa arter synas allt för litet åtskilda att upptagas såsom species.

E. Madreporidæ:

Astræopora panicea *Pictet*, Actinacis Rollei *Reuss.*

F. Poritidæ:

Porites ramosa *Catullo.*

Summa 35 arter.

dan om ställets forna, fastän flyktiga stolthet. Men kunde dessa stenar tala, skulle de kunna ställa ihop en hel roman om vestindisk lyx och njutningshunger, om vestindiskt öfvermod och högfärd med alla dess följeslagare. Här kalasades och stojades på allt upptänkligt sätt, hit drogo sig husets stolta egare tillbaka hvarje afton från stadslifvets bestyr, att i idylliskt lugn låta lifvets sorger flägtas bort af den svalkande hafsbrisen, under det deras trötta lifsandar togo näring i den isande sangrin och champagnen, och ensamheten förljufvades af deras gemensamma älskarinnas, den sköna Sophia Schürer's smekningar. Sedan bolaget upplöstes och egarne kring 1815 flyttat från ön, innehades villan af samma qvarteronska, hvilken ännu på 30-talet brukade då och då upplifva sina ungdomsminnen och anställa större och mindre picknicker eller som de på ön kallas Maroones. Det var äfven hit som guvernör Stackelberg under sin korta tjenstetid på ön drog sig tillbaka med sin väninna från Sverige — på ön ej känd under annat namn än Mamsell — och der hon födde sin förstfödde.

Också är stället mycket inbjudande: Anse d'Ecailles tar sig väl ut strax ofvanför villan, i bakgrunden har man det mörkblåa, oöfverskådliga hafvet och den fantastiskt utskurna klabben la Fregate, derinnanför vikens hvita strand, utåt omgifven af ett helt fält med koraller och dylika bildningar, med snöhvita, breda bränningar och omkring det hela den vanliga kransen af strandbuskar. Och vill man göra sig besvär med att äntra ned för de branta backarne, kan man snart urskilja bland samma buskar den artiga *Suriana maritima* med dess tjocka, smala blad och Potentilla-liknande blommor.

Den lilla slätten derinnanför med sina hyddor, åkertegar och här och hvar resliga kokospalmer — att ej förtiga en liten dunge af halfvuxna stråpalmer — *Thrinax*, nästan de enda i sitt slag på ön, bildar med de omgifvande skrofliga, branta, nästan vilda höjderna, betäckta af stora block och brustna klippmassor, en af de många täcka taflor ön på denna sida erbjuder. Men all den forna prakten vid Mülheim var anlagd för detta *nu* och liksom under mottot: »pereat qui crastinum curat»; och ett halft århundrade hade ej hvälft sig öfver härligheten, förr än denna och så godt som alla minnen deraf blåstes bort af orkanen den 2 aug. 1837. Trädgård och alla planteringar försvunno, hela lägenheten sattes ned till en säterhydda, sedan en dålig afbild af den ena paviljongen åter blifvit uppbygd att hysa en gammal negerfamilj, som tog hand om den boskap, hvilken finner en knapp näring på kullarne derikring. Men med hvarje dag växa dessa igen af Lantana och Melochia, bland hvilka syrsorna ostörda stämma upp sin fredliga aftonsång, bjudande till sömn och glömska af förgångna slägters lidelser och felslut i lifvets enkla logik.

Sällskapets förhandlingar.

Sammankomsten den 24 april 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kaptenlöjtnant *Aug. Fries*.

Sammankomsten bevistades af H. M. Konungen och H. K. H. Kronprinsen.

På derom af ordföranden framstäld anhållan behagade *H. M. Konungen* till friherre Nordenskiöld öfverlemna den nyss präglade Vega-medaljen för år 1881 och dervid yttra följande:

»Friherre Adolf Erik Nordenskiöld!

»Oförgätlig är den vårqväll, då Vega, efter Asiens kringsegling, välbehållen ankrade på Stockholms ström, från hvars i festglans glimmande stränder ett tusenstämmigt välkommen ljöd den och dess män till möte.

»Det var *i dag* för jämnt tvänne år sedan!

»Slutad var då en färd, lika rik på mödor och omskiftelser som på berömmelse.

»Öppnad — en väg, under århundraden sökt, men icke funnen. Vunnen — en heder, som inga senare tilldragelser inom de geografiska upptäckternas områden någonsin skola kunna förringa.

»Denna ära är vårt dyra fosterland beskärd under den kära blågula flagga, om hvilken jag som ung vågade sjunga: att hon i sina dukar utvecklade ryktets guld på trohets grund, och om hvilken hvarje svensk man, Gudi lof, ännu i dag har rätt att tänka detsamma.

»Såsom ledare af Vegas frejdade upptäcktsfärd hafven I, friherre Nordenskiöld, icke allenast befästat Edert verldsrykte, utan äfven förvärfvat Eder förökadt kraf på Edra medborgares tacksamhet.

»Emottagen då äfven förnyad försäkran om mitt erkännande, då jag nu i det svenska geografiska sällskapets namn åt Eder lemnar detta synliga tecken af dess aktning och hyllning!»

Friherre *Nordenskiöld* tackade sällskapet för utmärkelsen, hvilken, sade han, vore honom dubbelt dyrbar, enär den till honom öfverlemnades af Vega-expeditionens höge beskyddare och frikostige befrämjare, H. M. Konungen.

Ordföranden meddelade, att kapten Palander vore förhindrad att närvara vid sammankomsten för att emottaga den honom af sällskapet tilldelade Vega-medaljen för år 1882, och uppläste en från honom anländ skrifvelse, deri han till sällskapet frambar sin tacksägelse.

D:r *Hj. Stolpe* höll föredrag om »naturfolkens ornamentik», hvarvid han särskildt uppehöll sig vid öarna i södra och mellersta delarne af Stilla

hafvet, Nya Holland, Nya Guinea och Amerika. Föredraget upplystes af etnografiska föremål och en synnerligen rik samling af föredraganden utförda teckningar, de allra flesta i naturlig storlek.

Riksantiqvarien *H. Hildebrand* höll föredrag om »Vestmanlands äldsta bebyggande», hvarvid han förevisade två kartor öfver detta landskap, den ena föreställande bygdens utbredning omkring år 1000 e. Kr. och upprättad hufvudsakligen med ledning af fornlemningarna, den andra dess storlek mot slutet af 1300-talet och grundad på skattelängder funna i biblioteket i Schwerin.

Sammankomsten den 19 maj 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kaptenlöjtnant *Aug. Fries.*

Professor *Sandahl* höll föredrag om »skörbjuggen, dess historia och förhållande till de geografiska forskningarna, synnerligast i de arktiska trakterna.» Efter ett flyktigt omnämnande af sådana ställen hos klassiska författare, Hippokrates, Plinius, Avicenna m. fl., som antagits häntyda på fall af skörbjugg, men säkerligen hänföra sig till malaria eller dylikt, uppehöll sig föredraganden något längre vid de isländska sagorna, såsom Erik den rödes saga m. fl., der otvetydiga skörbjuggsfall beskrifvas. Men den första mera säkra underrättelsen om denna sjukdom daterar sig från år 1249, då den uppträdde mycket svårt i Ludvig den heliges här vid Kairos belägring. Efter denna tid flyta underrättelserna om sjukdomens härjningar mera ymnigt. Under Vasco da Gama's färd till Indien 1498 dogo inom kort tid 55 man i följd af skörbjugg, Quartier förlorade, under sitt försök att kolonisera New-Foundland, genom samma sjukdom 60 man af 110. Skörbjugg uppträdde våldsamt år 1683 på den franska flotta, som då seglade till Indien, likaså år 1740 bland Anson's folk under hans verldsomsegling. I de Skandinaviska landen, Nordtyskland och Nederländerna har skörbjuggen i flere århundraden varit en bekant och vida spridd sjukdom; dess namn härleder sig från saxonerna, som benämnde den »scharbock». Dess grasserande i Sverige skildras utförligt redan af Olaus Magni, som säger att den uppträdde isynnerhet efter nödår. Men det har egeutligen varit i fängelser, läger, flottstationer o. dyl. inrättningar, som sjukdomen uppträdt vidast spridd och våldsammast, och under färderna i arktiska trakter, särskildt under de långa öfvervintringarna der, har den städse varit en svår fiende att bekämpa. Deltagarne i svenska Spetsbergsexpeditionen 1872—73 voro angripna af den, likaså Nares' expedition i Smith sound 1875—76, hvilken hade att genomlefva en polarnatt om 138 och 142 dygns längd. Sjukdomens första orsak ansåg talaren vara bristen på eller den otillräckliga mängden af vegetabilisk näring. Dess kraftigaste botemedel åter är, enligt hans förmenande, kolsyradt kali, som i potatis ingår med 4,37 procent, i citronsyra med ungefär $2^1/_2$ procent. Derför är också ett ymnigt bruk af potatis ett kraftigt antiskorbutiskt medel. Värdet af citronsyra eller lime-juice har först blifvit framhållet af den engelske läkaren Jacob Link.

I det meningsutbyte, som med anledning af detta föredrag uppstod mellan d:r Lamm, prof. Sandahl och frih. Nordenskiöld, lemnade den sistnämnde en mängd upplysningar om skörbjuggens uppträdande under svenska Spetsbergsexpeditionen 1872—73 och om de medel, som han ansåg

bäst motverka sjukdomen, nämligen regelbunden sysselsättning, såväl andlig som kroppslig, ymnigt bruk af kaffe och förtärandet af en blandning af hjortron (Rubus Chamæmorus) och rom, som med framgång användes i nordligaste Norge.

Kapten *N. Selander* höll föredrag om »militära kartebeskrifningar» och valde för detta ändamål Vartofta fögderi i Vestergötland, öfver hvilket han låtit utarbeta en karta i stor skala efter mönstret af dem, som äro en produkt af Generalstabens topografiska afdelnings arbeten. Han redogjorde för fögderiets beståndsdelar i administrativt hänseende, dess gränser och folkmängd, förhållandet mellan slättland och skogsbygd, skogsområdets utsträckning och höjdförhållanden, Falbygdens utseende och Vestgötabergens egendomliga form, vattendrag och vägar. Härefter öfvergick han till bedömandet af fögderiet i strategiskt och taktiskt, och dess vigt i allmänhet i militäriskt hänseende. Han påpekade de ställen, der en fientlig här möjligen kunde rycka fram, de punkter, hvarifrån man med framgång skulle kunna beherska honom, och slutligen de olika vägar en retirerande armé hade att välja.

Friherre *G. von Düben* tillkännagaf, att kapten T. G. Een, som förut gjort sig fördelaktigt känd genom sina resor i Damara- och Ovampo-landen, blifvit erbjuden att medfölja den expedition, som, under den polske resanden Rogozinski's ledning snart skall afgå från Håvre till Cameroons-trakten i Vestafrika. Frih. *v. Düben* hade, för att möjliggöra kapten Een's deltagande i resan, jämte några andra af sällskapets styrelseledamöter, hvilka äro lifligt intresserade för, att någon svensk må få deltaga i de forskningar, som för närvarande pågå i Afrika, öppnat en subskription för anskaffandet af de nödiga medlen. Subskriptionen hade visserligen haft framgång, men ännu saknades åtskilligt, innan den nödiga summan vore fullt tecknad.

Dr. *Stolpe* förevisade och öfverlemnade till sällskapet å brukspatron H. Schale's vägnar ett äldre, högst värderikt kinesiskt arbete, innehållande 42 aqvareller som framställa buddhaistiska gudomligheter.

Ordföranden tillkännagaf, att herr Carlos Hjalmarson på Portorico till sällskapet skänkt en karta öfver Grand Cay, Turks Island, som antages vara platsen, der Columbus först landsteg då han upptäckte Nya verlden.

Sekreteraren upplyste, att sällskapets tidskrift, Ymer, från detta års ingång kommer att utges med 8 häften om sammanlagdt 15 eller 16 tryckark årligen, hvaraf 5 häften utlemnas under månaderna januari—maj, och 3 häften under månaderna oktober—december, samt att två gånger årligen, i maj- och decemberhäftena, kommer att lemnas en fransk resumé öfver sällskapets förhandlingar.

Minnen från vår förra besittning S:t Barthélemy.

Af A. Th. Goës.

3.

Franska utvandringen.

Uttröttade af solbaddet stiga vi ned till S:t Jean att söka hvila och svalka i en liten hydda, bebodd af en fattig hvit familj med det normandiskt klingande namnet Aubin eller Albin. Genom den lilla bomullsplantering, som omger hyddan, komma vi fram, men stanna en stund utanför en af grannarnes boningar, der ett slags pannmur, täckt med en jernhäll, är uppsatt under ett öppet skjul. En negerqvinna sysslar här med bakning af cassavabröd. Intet i bakningsväg är enklare och lemnar, i förhållande dertill, så god vara. I ett tråg har hon det däfna mjölet — liknande hvit sågspån — af rifven maniokrot; häraf tager hon en slef full och utbreder mjölet inom en ring af smalt bandjern, ständ på den heta hällen, hvarefter det helt obetydligt tryckes och slätas med slefven. Inom några minuter är det sammansintradt till en kaka af knäckebröds tjocklek. Ringen borttages och brödet vändes på andra sidan. Kakorna likna sådigt hafrebröd, bli möra och äro, ätna färska med smör, af särdeles god smak. De kunna äfven förvaras länge — ända till ett år — och vid behof genom ny gräddning uppfriskas. Detta slags bröd är numera kommet mycket ur bruk, sedan så väl den svarta racen som europén börjat lefva af hvetebröd. Under slafveriets tider var det deremot negerns hufvudsakliga föda.

Vi träda in till vår vän Aubin och välkomnas med fransysk artighet och hjertlighet af den reslige mannen och späda hustrun, båda medelåldriga, men hustrun med ålderdomens fåror i anletet, långt före dess tid. Mannens anlete är helt skandinaviskt, och måhända räcka hans anor ända till de nordiska vikingarne. Båda äro förtjusta öfver vår ankomst, och den talföra madamen i sin utslitna kattunsklädning och mörkblå, långskyggade kråka till hufvudbonad ger i

»långa banor» af en ledig och lätt begriplig franska, som troligen härstammar från Ludvig XIV:s dagar, uttryck åt sin glädje och lycka öfver ett så högt besök. En skara rätt vackra barn, ljushåriga, klädda i blårandiga skjortor, hålla sig på något afstånd för att med blyga blickar taga främlingen i skärskådande.

Madamen bjuder oss sitta på en rund trefotad stol, som jämte vaggan, ett blått stycke tyg i alla fyra hörnen uppbundet och hängande på ett tåg från taket, samt en gräsmadrass på det maskstungna, men rena golfvet och ett par koffertar utgör hela anordningen i hyddans enda rum. Köket och köksredskapen äro i det fria vid ena knuten och bestå af ett par stenar till eldstad, en jernpanna utan fötter, ett par kalebasser och möjligen en hög mortel af pockenholz eller Guajacum, ehuru detta redskap egentligen tillkommer negern, som knappast trifves, om han ej får stöta sin majs och bereda sin »*homini*» eller gröt af krossad majs, råsocker, vatten och smör; och en negerhusmoder kan väl knappast afbildas utan sin mortel mellan knäna och en lång stöt i sin kraftiga hand.

Af orenlighet och osund luft, dessa trogna följeslagare till nordens fattigkojor, besväras man ej; brisen blåser hela dagen genom de öppna fönstergluggarne, hvilka om natten stängas med luckor. Några af de äldre flickebarnen — och dessa äro de talrikaste — syssla med konstnärlig flätning af korta strån, bildade genom klyfning af stråpalmens blad. Detta träd växer ej tillräckligt stort på ön, utan bladen införas i stor mängd för beredning af bredskyggiga hattar, något gröfre än panamahattar, men ändamålsenliga och lätta. Denna husslöjd är den enda, som ger något för utförsel och afsättning.

Det torftiga hemmet har intet att bjuda oss på; kokosnötternas tid är ännu icke inne att skänka oss deras läskande vatten, och annat än bräckt, men likväl drickbart vatten finnes ej i huset; det stryker med utan betänkande och utan att man afskräckes af kreolernes farhåga, att det utan tillsats af rom förorsakar förkylning; så het man än är, bör den faran vara aflägsen, ty dricksvattnet är 26 grader varmt och derutöfver.

Hvarifrån har denna familj, vi nu gästa, och öfriga dess likar på ön — inalles omkring 2,000 menniskor med rent franskt blod — kommit, och hvad har förmått dem att öfverge sitt rika hemland, att på en klippa, lik S:t Barthélemy, hotade af torka och dermed följande hungersnöd, tillbringa sitt tynande lif, så fattigt på fröjder, men rikt på försakelser af alla slag — detta är en fråga, som i första hand tränger sig på oss, men hvartill mycket af svaret ligger i det outredda och outredbara. För att likväl få någon insigt i denna dunkla historia och på samma gång en någorlunda rätt uppfattning af detta folks lynne

måste vi gå tillbaka till de franska nybyggenas första uppkomst och utveckling i Vestindien, sådana dessa i spridda drag kommit oss till handa genom de enda källorna, dominikanmunkarne Père du Tertre's och Labat's gamla, förträffliga arbeten.

De stora rikedomar, som spaniorerna under 16:de århundradet hemförde från sina inkräktningar i nya verlden, hvilka de afundsamt och med all skoningslöshet bevakade såsom sin uteslutande egendom, väckte snart de större sjöfarande folkens afund, och enskilde bland så väl Englands och Frankrikes folk som äfven holländare, mången dessutom drifven af förbittring öfver deras oerhörda grymhet mot indianerna, höllo det för en Gud och menniskor behaglig gerning att, på hvad sätt man kunde, göra de hatade spaniorerna förfång, lätta deras fartyg från deras tunga laster, göra holmgång och strandhugg på deras amerikanska öar, och bedrefvo länge med större eller mindre framgång detta slag af moraliskt kaperi. En viss d'Enambuc från Normandie, som önskade att framför andra utmärka sig mot spaniorerna, blef den förste, som väckte fransmännens håg att, trots spaniorernas portförbud — t. o. m. stadfästadt af påfven Alexander VI:s bulla från 1493 —, anlägga nybyggen i Vestindien. d'Enambuc, »kapten för konung Ludvig XIII:s skepp», var trött af sysslolösheten der hemma och utrustade på egen bekostnad ett litet fartyg om fyra kanoner, några mörsare och sexton man, alla lifvade af begär att få plundra spaniorer. De afseglade från Dieppe 1625 och styrde kurs på Vestindien, der de efter lång och mödosam segling ankrade vid någon mindre utpost till Antillerna. Men det dröjde ej länge, innan de blefvo upptäckta och öfverfallna af de vaksamma spaniorerna, som med ett fartyg på 36 kanoner och 400 man angrepo den lilla hopen. d'Enambuc ej allenast försvarade sig, utan gjorde efter tre timmars strid en sådan skada på spanioren, att denne ansåg bäst att draga sig ur spelet. Men fransmännen hade lidit ofantligt, en tredjedel af besättningen var dödad, en annan tredjedel sårad, och det lilla fartyget så sönderskjutet, att det med möda kunde hållas flott. Man begaf sig derför till S:t Christopher, då bebodd af karaiber, hvilka kallade denna ö Liamuiga, eller den fruktbara ön, med hvilka man önskade sluta förbund, så mycket lättare, som dessa af själ och hjerta hatade spaniorerna. Våra äfventyrare blefvo väl mottagna af kannibalerna, träffade bland dem ett dussin skeppsbrutna landsmän, ute i samma ärende som de sjelfva. Man bygde sig hyddor, försågs af infödingarne med fisk, sköldpaddor, stora ödlor, cassava och fåglar, och gjorde sig hemmastadd. Med biträde af vildarne började man äfven anlägga odlingar af tobak, som denna tid gälde 8—10 francs skålp. i Frankrike.

Under tiden — engelska författare, såsom Campbel, säga samma dag, som d'Enambuc — kom en annan äfventyrare, Warner, från England, flyktande tillsammans med en hop landsmän, sedan han utstått en dust med spaniorerna. Han påstod sig två år förut ha besökt ön och uppgjort plan till dess bebyggande, hvilket äfven gifvit engelsmännen — såsom man kunde vänta — tillfälle att alltjämt framhålla sin företrädesrätt till denna besittning.

Efter någon tid beslöto de båda partierna att dela ön sins emellan, naturligtvis såsom vanligt denna tid, utan hänsyn till urinnevånarnes rätt. Med dessa lefde man fortfarande i djupaste fred, till dess en af deras vise män varnade dem för främlingarnes afsigter. Man insåg det kloka i hans råd att sända bud till grannöarna och begära hjelp till förgörande af europeerna. Men planen upptäcktes af en indianqvinna, och hela hopen af S:t Christophers karaiber, kring 100 män, blef öfverrumplad och mördad under sin sömn; endast qvinnor skonades. Man måste nu skyndsamt befästa sig, ty den eftersända indianstyrkan var i hastigt antågande med en flotta af 50 kanoer, hvilka förde 3,000 krigare. Vi behöfva ej nämna utgången af en strid, som fördes med så olika vapen. De få qvarlefvorna af indianhopen räddade sig på båtarne och lemnade främlingarne i ostörd besittning af ön.

Desse beslöto nu att under hvar sin regerings medgifvande och uppsigt dela landet. Efter åtta månaders uppehåll på ön vände d'Enambuc med några män åter hem, att för kardinal Richelieu framlägga sina planer om Vestindiens bebyggande, och tog med sig en mängd tobak och trädslag såsom understöd för framställningen. Planen fann regeringens stora bifall; ett nybyggare- och handelsbolag bildades, der kardinalen sjelf ingick med 10,000 livres, de öfriga delegarne med 35,000 samma mynt. Med 300 män afseglade i början af 1627 ett fartyg under d'Enambuc's befäl och anlände till ön efter tre månader; bland manskapet hade mången dött af svält; de öfrige voro uthungrade eller sjuke.

Den engelske äfventyrarekaptenen hade samtidigt följt d'Enambuc's föredöme; i England bildades ett bolag, hvilket utsände 400 män, som i bättre skick än d'Enambuc's folk ankommo till ön.

Båda folken togo emellertid sina qvarter inom bestämda gränser. Men engelsmännen började snart inse sin öfverlägsenhet och tränga fransmännen ut ur deras tillmätta lotter, så att då d'Enambuc efter ett nytt besök i Frankrike 1629 återkom med en flotta af 6 krigsfartyg och 3 skepp med 300 utvandrare, ljöd ett allmänt krigsrop mot engelska nybygget. Fransmännens flotta under anförande af de Cusac angrep engelsmännens åtta fartyg, förstörde fyra af dem, togo två och

drefvo de två andra på flykten. Engelsmännen blefvo nu medgörligare, och ny fred slöts, då all tagen mark återgafs.

Men ett annat missöde — rätt och billigt med afseende på européernas förfarande mot karaiberna — väntade de båda nybyggena; spaniorerne vakade, och en flotta, särskildt utsänd att rensa de amerikanska farvattnen från främlingar, lade samma år till vid ön för att drifva ut deras medtäflare. De rönte endast svagt motstånd; fransmännen, uppgående till 400 man, inskeppade sig i största hast och flydde i afsigt att söka Antigua; men de drefvos af vinden till S:t Martin, der de af brist på proviant landsatte några af sina män, likaså i Anguilla och S:t Barthélemy; och resten, 150 man, anlände slutligen till sin bestämmelse. De funno likväl Antigua nästan omöjlig att bebo och begåfvo sig till Montserrat, men erhöllo snart underrättelser, det engelsmännen ännu innehade sitt qvarter i S:t Christopher — de hade nämligen ej hållit sitt löfte till spaniorerna att utrymma ön. Historieskrifvarne skilja sig här något i berättelsen; de engelske påstå nämligen, att äfven deras landsmän blefvo drifna ut och ej mindre än 600 af dem gjorda till fångar, dömda att arbeta i spaniorernas grufvor. Fransmännen vände emellertid åter till sitt kära S:t Christopher, och efter någon strid med de qvarvarande engelsmännen, som ville förhindra deras landstigning, togo de åter sina ödelagda lotter, och snart anlände äfven deras på småöarna lemnade landsmän.

Detta var första början till franska och engelska nybyggena i Vestindien; och S:t Christopher, som en lång tid blef säte för generalguvernören öfver alla franska Antillerna, försåg sedan delvis de öfriga öarna med nybyggare; först Guadeloupe och Martinique, Granada och S:t Lucia, å hvilka öar man, efter otaliga lidanden genom vildar och hungersnöd, slutligen kom i bättre belägenhet, ehuru de ständiga krigen mellan moderlandet och England gjorde öboarnes tillvaro högst osäker. Men på S:t Christopher kom det aldrig till något verkligt lugn, så länge de två afundsamma folken delade ön; ständiga tvister dem emellan, liksom mellan partier och anhang inom fransmännens eget läger, t. o. m. uppror mot regeringen sjelf, förvandlade denna ö till en blodig skådeplats för ränker, maktlystnad och afund under nära tre fjerdedels århundrade, tills eländet slutade med fransmännens utjagande från ön, hvilket skedde 1702.

Näst d'Enambuc står i fransk-vestindiska nybyggarehistorien malteserriddaren och amiralen de Poincy, som efter d'Enambuc's död blef generalguvernör öfver dåvarande och äfven kommande besittningar i Vestindien och 1639 tillträdde styrelsen. Med våld grundlade denne girige och maktlystne man en mängd små nybyggen, hvilka förságos med folk, hufvudsakligen från S:t Christopher. På sådant sätt kom

fribytareön Tortuga 1640 i fransmännens händer; 1648 togs S:t Croix från spaniorerna, och samma år tvungos holländarne att afträda en del af S:t Martin; och med samma efter allt fikande påpasslighet togs omedelbart derefter det öde Barthélemy för franska kronans och bolagets räkning. Dess hamn var för god att komma i andras händer.

Under befäl af en viss Jacques Gente eller Gendre, som blef öns förste guvernör, sändes dit från S:t Christopher 50 man, förmodligen sådane, som hörde till de Poincy's motståndare, af hvilka han hade många och från hvilka han brukade befria sig genom dylika grepp. Ingen europeisk styrelse hade ännu tänkt på den öde ön, som liksom S:t Martin och andra småöar utan färskvatten ej ens tagits i besittning af karaiberna, hvilka endast tillfälligtvis under sina vikingafärder plägade lägga till vid dessa öar.

Kort härefter nödgades franska handelsbolaget sälja sina besittningar: guvernörerna voro egennyttiga och invånarne försumliga att till bolaget inbetala sina skatter, och det var nära ruineradt, då man föreslog att sälja jord och alla lösören, såsom fartyg och fästningsmateriel, till öarnas guvernörer. Vi finna således 1650 S:t Barthélemy jämte S:t Christopher, Tortuga, S:t Croix och franska qvarteret i S:t Martin, eller hela Poincy's höfdingedöme, i klump såldt till malteserorden för 120,000 livres. Summan, som endast var en liten del af verkliga värdet, erlades af Poincy, som sålunda fick sitta i orubbadt bo, efter eget godtfinnande skrifva lag och lägga skatter på befolkningen, och t. o. m. ostraffadt motsätta sig konungens befallningar. De öfriga öarna såldes på samma sätt till sina mäktiga guvernörer. Men det är egentligen Poincy's höfdingedöme, som rörer Barthélemy och oss.

Det franska nybygget på den lilla ön trifdes och ökades ansenligt. Redan 1653 var invånarnes antal 170 hvite med 50 slafvar och 6,400 kokosträd. En viss Bonhomme utmärkte sig i synnerhet för sin duglighet. Fransmännen på S:t Christopher läto äfven upprödja planteringar på Barthélemy, på hvilka de satte negrer och landsmän under något slags befäl. Liksom på de andra öarna odlades hufvudsakligen den dyrbara tobaksplantan.

Men äfven i denna aflägsna vrå förföljdes de af sin arffiende. En gammal karaib, som tjenade eller var slaf hos en fru de la Montagne i Guadeloupe eller S:t Christopher, ansåg sig ha blifvit förolämpad och ville taga en storartad hämnd på de hvite. På eftersommarn 1656 utrustade han en indianflotta om 8 kanoer och begaf sig rakt på Barthélemy. Den gamle mannen, som var väl förtrogen med nybyggets anläggning, ledde sina följeslagare från hydda till hydda, och 16 personer mördades, andra sårades af pilar, och resten undkom med

möda till S:t Martin och S:t Christopher. Den vilda hopen fortsatte sitt sjötåg till Angvilla, der de mördade alla engelska nybyggare och togo qvinnorna med sig såsom fångar. Det var med samma återvändande skara ett franskt fartyg den 8 november samma år hade att i granskapet af S:t Christopher kämpa en häftig sjöstrid, hvilken Père du Tertre, som sjelf var om bord, med lifliga färger beskrifver.

S:t Barthélemy var under några år åter öde, ty ingen kunde förmås att utsätta sig för det förra nybyggets rysliga öde. Men efter tre års ständig kamp med de krigiska karaiberna bragtes dessa till fred, som slöts 1660, och inskränkta till öarna Dominica och S:t Vincent, blefvo de oförmögne till ströftåg. Omkring 30 menniskor sändes nu af de Poincy till S:t Barthélemy, och trefnaden der började åter, så att nybygget 1665 uppgick till 100 personer. Samma år hade ett nytt handelsbolag bildat sig, som under regeringens uppsigt inköpte från de enskilde egarne större delen af de franska Antillerna, hvarvid de Poincy's öar betalades med en half million livres, eller, efter den tiden, med hälften af verkliga värdet. De voro egendomliga dessa tilltag, då länder och folk med fästningar, fartyg och storartade planteringsfaktorier gjordes till enskildes egendom, till enskildes skattskyldige, allt under en lindrig uppsigt från regeringen, som på detta sätt liksom hyrde ut sina besittningar, der undersåtens rätt, som bestämdes af två herrar, hvilkas intressen ej sällan kommo i strid med hvarandra, på det erbarmligaste ofta blef kränkt. Också blef bolagets framgång derefter; den utomordentligt stora befolkning, det hade i sin tjenst, gjorde ej sina skyldigheter, och kriget mellan moderlandet och England bragte bolaget på så svaga fötter, att det tillstyrkte regeringen att öfvertaga öarna mot billiga vilkor. Till de förtryckta invånarnes stora glädje återkallades bolaget genom en akt af år 1674, och öarna införlifvades för alltid med franska kronan.

Källorna för Barthélemys historia bli allt sparsammare. Befolkningens trefnad synes ofta på ett ganska känbart sätt blifvit störd af afunden och de oupphörliga krigen stormakterna emellan. Så uppbrändes 1682 deras lilla kyrka vid l'Orient af ett kapareband från Angvilla; och på eftersommarn 1689, sedan England indragits i Ludvig XIV:s tredje plundringskrig, och de franska nybyggena börjat ofreda de engelska, i synnerhet S:t Christopher och Angvilla, hemsöktes vår ö såväl som S:t Martin af en trupp frivilliga Barbadoesnybyggare under generalmajor Timothy Tornhill's befäl. Efter fyra dagars motstånd måste ön gifva sig. Dess befolkning tyckes vid denna tid ej varit så oansenlig, ty hon uppgick till 6—700 menniskor, hvilka togos till fånga och fördes, män och negrer samt lösegendomen till Nevis, qvinnor och barn till S:t Christopher. Den van-

daliske generalen blef högeligen klandrad af engelska regeringen, som återstälde de röfvades egendom.

Året derefter blef ön likväl ånyo hemsökt af en engelsk styrka under Codrington, generalguvernör i Antigua, men som sannolikt nu ej kunde finna stort byte. Vid freden 1697 kom nybygget åter under franskt välde, eller i sjelfva verket under ingen bestämd regering, då det outsläckliga hatet mellan de båda stormakterna i hvilken stund som helst kunde bryta ut mot hvarderas försvarslösa nybyggen, hvilka dessutom oroades af den skara fribytare, som denna tid tumlade om i karaibiska hafvet. Freden bröts ånyo, och 1702 blefvo, såsom nämndt, fransmännen öfverväldigade och utvisade från S:t Christopher, och endast de, som svuro trohet åt sina besegrare, fingo stanna qvar. Sju familjer skola ha aflagt eden, men blefvo af sina nya herrar så illa behandlade, att de beslöto utvandra och togo sin tillflykt till sina landsmän på S:t Barthélemy. Vid detta tillfälle skola till största delen ännu lefvande familjer ha inkommit till ön; de voro *La Place*, *Greaux*, *Magras*, *Aubin*, *Questel*, *Ledée* och *Vitel*. Den sista ätten torde numera vara utgången, men har lemnat sitt namn åt det berg, vi i det föregående beskrifvit, på hvars magra sluttningar familjen förmodligen haft sitt tillhåll.

Med S:t Christophers fullständiga intagande af engelsmännen tyckes S:t Barthélemy i fred fått utveckla sig under fransk styrelse, som hade sin understyrelse i S:t Martin, hvarunder Barthélemy sorterade. Men ej mycket längre än ett halft århundrade varade denna fredliga utveckling, ty 1756 utbröt mellan England och Frankrike det stora 7-åriga sjökriget angående de amerikanska besittningarna, hvilket slutade med fransmännens förlust af Canada och de små Antillerna, först Guadeloupe 1759, så Dominique, Martinique, S:t Lucie, Grenada, och S:t Vincent knappast tre år derefter. Såväl från Guadeloupe som S:t Lucie flyktade några franska hushåll till Barthélemy, ty ehuru denna ö af amiral Rodney togs i besittning samtidigt med Guadeloupe, erbjöd hon, aflägsen från krigets egentliga skådeplats, en mera lugn fristad. Afkomlingar af dessa utvandrare skola vara de ännu lefvande hushållen med namnen *Brin*, *Berry*, *Sierge*, *Bernier*, *le Blanc* och *Mayer*.

Engelsmännen ansågo sig ej behöfva hålla garnison bland de redbara öboarne, sedan dessa en gång aflagt trohetseden, den de höllo helig. Fattigdomen gick hand i hand med redbarheten; båda voro uppmärksammade af kapare, att ön begynte befrias från detta följe; och när de någon gång tvungos att lägga till, plägade de betala för förtäring. Måhända gjorde landsmanskapet sitt härtill, ty flertalet af dessa sjöröfvare voro fransmän.

Någon vice guvernör för S:t Barthélemy eller dylik embetsman är ej från dessa tider omtalad; sannolikt afgjordes dess små angelägenheter under inseende af ett slags befäl utvaldt bland öboarne, i början med hufvudstyrelse i S:t Christopher och, efter dess utrymmande, i Guadeloupe. Inga offentliga handlingar, domar och beslut upptogos i några protokoll; styrelsen var nästan patriarkalisk, och de få ingrepp mot lagen — som förmodligen utgjordes mera af den naturliga rättskänslan än af det civiliserade samhällets papperslagar — hvilka kunde komma i fråga, voro lätt uppgjorda. De hade nog fiender, så i den styfmoderligt njugga naturen sjelf, som i de stora folkens tvedrägt, hvilka manade dem till endrägt och strängt iakttagande af samhällets första regler.

En af dess befälhafvare är nämnd för sin rättvisa, duglighet och tapperhet; han hette Greaux och var farfar till en å ön ännu lefvande af samma namn. Ett kapareband från Angvilla öfverföll ön år 1759, kort efter det stora sjökrigets utbrott. Greaux med tre man — de öfrige hade flytt — försvarade det lilla fästet, på en liten höjd strax söder om det nuvarande Gustaf III, men blef skjuten af den ursinniga röfvarhopen. »Älskadt och saknadt, har hans minne åt efterkommande lemnat ett ädlare epitafium, än de lysande minnesvårdarne af skryt och smickradt högmod», säger berättaren af denna händelse, dr Sam. Fahlberg, från hvilken vi lånat större delen af öns historia under förlidet århundrade.

Sedan Guadeloupe med underlydande öar genom fördraget i Fontainebleau 1763 blifvit återstäldt till Frankrike, sände generalguvernören på denna ö Barthelot de S:t Germin en ung man af förnäm slägt vid namn Carné de Tresseson såsom vice guvernör till Barthélemy. Han var åtföljd af några soldater och en trumslagare samt några europeiska utvandrare, hvilka erhöllo land på den s. k. Cinquant pas du Roi, eller det kronan tillhöriga området kring Carenagen och uppåt fästet Gustaf III. Detta skedde på eftersommarn 1764. Bland dessa nya invandrare var också en François Isnard, miliskapten från Guadeloupe, som 5 år senare efterträdde Tresseson i guvernörsembetet. Hans få afkomlingar, hvilka voro nära att omkomma i den svåra hungersnöden 1868, lefva ännu i stor fattigdom i Quartier du Gouverneur och på bergen kring S:t Jean. Isnard lydde under kommendanten i S:t Martin du Coudreuille's befäl.

Det skulle nu tyckas, som om det stackars nybygget å S:t Barthélemy efter hundraåriga olyckor och lidanden af alla slag bort få komma i ro och välstånd. Men nordamerikanska frihetskriget brast ut och bragte nytt elände öfver ön, sedan Frankrike börjat förklara sig till förmån för amerikanarne. Utan skydd af väpnad styrka, blefvo

nu invånarne våldsamt och gång på gång ofredade af sjöröfvareband eller s. k. privilegierade kapare i engelsk tjenst; och under den engelska flottans härjningar mot franska öarna togs S:t Barthélemy i februari 1781 af öfverste Farkinson. Öboarne ledo då brist på det nödvändigaste, mången hade före denna händelse dukat under för hunger och törst, en stor del voro tagna till fångar, och ej så få af de bättre lottade hushållen hade flyktat öfver till S:t Martin.

»Eländet och lidandet för de få qvarvarande var så stort», säger dr Fahlberg, »att det till och med rörde engelske amiralen Rodney's förhärdade hjerta, hvilken genast, till heder för menskligheten, lindrade nöden genom utdelande af en skeppslast matvaror bland de olycklige.» Ändtligen blef det fred två år härefter; Isnard insattes åter i sitt embete under befäl af den nye kommendanten i S:t Martin chevalier du Rate. Så stodo sakerna, då ön ej långt derefter kom under svenska kronan.

Sådana äro i korthet några drag af den lilla öns bebyggande af fransmännen och några stycken af det närvarande landtfolkets historia, ett prof i smått på de ofantliga svårigheter, under hvilka hela den franska utvandringen begynte och utvecklade sig på Antillerna. Det är ej lätt att spåra den innersta anledningen till det oemotståndliga begäret till utflyttning åt detta håll under 17:de århundradet, och ännu mer till den seghet och okufliga ihärdighet, med hvilken nysättaren, trots så många varnande föredömen, under en lång tid fortsatte att öfverflytta sitt hem och sitt öde till dessa öar med deras kannibaler och inbördes ohyggligheter. Och ej nog härmed: han hängde fast vid den torfva, han brutit i det nya hemmet, såsom vid sin rätta fädernejord, hvilken högst ogerna, eller aldrig, äfven då hungerns och krigets fasor hotade, af honom åter söktes upp. Och samma drag ser man ännu i dag hos Barthélemys landtfolk. Äfven i fara att under ett torkår svälta ihjel, lemnar det knappast sin ö att söka utkomst på annat ställe, och mången rent af föredrager att under sådant förhållande låta en grym hungersdöd göra slut på lidandet. Detta visade sig 1868, då mången, som föresatt sig att utvandra åtminstone för kortare tid, af hemlängtan vände tillbaka, så snart den sista skymten af den kära öns bergstoppar försvann under synranden.

Det nuvarande slägtet, sannolikt i allt en afbild af förfädren, hufvudsakligen familjer med ofvannämnda namn, är af sangviniskt lynne, med halfmörk, stundom ljuslett hy, och i allmänhet ett resligt, ganska kraftigt yttre, men musklerna hafva ej den uthållighet, man skulle vänta af de ofta ganska grofva lemmarne, och ovana vid hårdare arbete, som i äldre tider till det mesta lemnades åt slafven, uttröttas de långt fortare än negrens. Folkets arbetstid lämpas efter luftstrec-

ket; långt före solen stiga de upp att vitja sina fiskmjärdar, se till sina odlingar eller syssla med sin husslöjd, flätning af hattar och nätbindning, och det gör ett angenämt intryck, då man de mörka morgnarne omkring kl. 4 från hafvet nalkas ön med dess strandbyar, i hvilka här och der tindrar ett ljus till tecken af deras redan började verksamhet. I soluppgången bege sig deras invånare med sin fisk, det magra får- och getköttet, den temligen goda mjölken på buteljer, grönsaker, rot- och andra frukter till staden dels i kanoer, dels öfver backarne, att efter ett par timmar afsluta köpenskapen. Men morgonens timmar äro snart ute, solen står inom kort högt, och framåt kl. 10 har flertalet flyktat för hennes brand i skuggan under eget tak, ty endast negern uthärdar ännu i planteringar och på gator. Man lagar till sitt tarfliga mål af batater och kaffe, stundom af några fiskar eller af rostade snäckor s. k. Burgaux och Lambis.

Landets döttrar ha ej fula drag, men småväxta och oftast magra, hopkrumpna och gulbleka, med skygg blick och lidande uppsyn, inge de främlingen vid första ögonkastet tanken, att de lefva på indragningsstat. För stolta att taga tjenst, hvilket de anse ensamt tillkomma negern, lefva de så godt som uteslutande på föräldrarnes bekostnad, till dess möjligen någon af landets söner tager dem till hustru, och härpå behöfva de sällan länge vänta. Utom det att fädernehemmet med största svårighet kan underhålla den ofta talrika skaran af vuxna döttrar, vilja dessa kläda sig något liknande den till utseendet förmögnare stadsbon, de äro ju mademoiseller liksom dessa, och ingen kan tälja de försakelser, detta vanvettiga, omedvetna högmod eller falska blygsel pålägger familjen, då de små besparingarna från fisket och jorden skola förvandlas till kläder för söndagen. Då bytes den torftiga kattunklädningen, den gammalmodiga, men ändamålsenliga blåa kråkan ut mot musslin och införskrifna hattar med åtföljande parasoller; de bara fötterna tvingas in i strumpor och skor, hvilka likväl för deras besvärlighets skull och äfven af sparsamhet dragas på strax utom staden och aftagas på samma ställe, sedan de ett par timmar under kyrkogången klämt de ovana fötterna, för mycket fysiologiska för den brukliga skoformen. Detta är likväl fallet hufvudsakligen med den landtbefolkning, som hörer till stadsförsamlingen, och kanske en följd af den ålagda kyrkogången. Inom landtförsamlingen, der fattigdomen är än större, plägar mången qvinna under hela sin lefnad ej besöka staden, som de hålla för ett orent och syndigt Babylon. Väsentliga grunden till denna puritanism torde likväl ligga i bristande utstyrsel. Och äfven mången bland mankönet hyser stor obenägenhet för stadsbesök.

Männen nå tidigt manbarheten, och qvinnorna åldras snart, ehuru

de ej utvecklas tidigare än i Europa. Oftast gifta de sig 18—20 år gamla — båda parterna ej sällan af lika ålder —, äro fruktsamma och nå en ganska hög ålder, så att hundraåringar ej höra till sällsyntheterna. Så finnes antecknadt af dr Fahlberg om en madame Berry, 95 år gammal, som på nyårsdagen 1786 uppvaktades af sina afkomlingar, utgörande hundra menniskor. En Toussaint Aubin var vid 113 års ålder ännu vid full helsa och vid sina sinnens bruk; en tredje landtbo, omnämner Fahlberg, var 120 år; och 1866 afled en madame La Place i Grand Bois 110 år gammal. Äfven en annan qvinna dog samma år vid denna ålder, och en man 100 år gammal; och 1867 afled en person vid 112 år.

Sin katolska tro med ty åtföljande vidskepelse, okunnighet — ty högst få kunna skrifva eller läsa — och underbara presterskap äro de under fruktan och bäfvan blindt tillgifna, och ingenstädes har den påfviska kyrkan lydigare barn än på Barthélemy. De bikta och fasta och gå i kyrkan likt helgon; också äro de försakelser, kyrkan ålägger dem, ringa emot de af omständigheterna påbjudna, ty hela deras lif är en ständig fasta. Så lefva de lyckliga och nöjda i all enkelhet med de få förnödenheter, jorden och hafvet förmå alstra, och så godt som obekanta med den öfriga verldens njutningar, gå de fria från dess lidelser och sträfva ej efter något bättre. Ärelystnaden slumrar i deras bröst, så länge deras land ej har några medel eller anledningar till dess väckande. Vinningslystnaden yttrar sig sällan genom lagbrott, och större stölder eller rån får man så godt som aldrig höra omtalas.

Ett sorgligt undantag från dessa dygder inträffade likväl 1857, då ett öfverlagdt mord begicks på en viss François Dannet l'Arigo, boende på höjderna vid S:t Jean, och under så egendomliga omständigheter, att vi ej kunna afhålla oss från ett utdrag ur allmänna åklagarens berättelse derom. Det var kl. 1 på morgonen den 3 maj, då Dannet's familj väcktes af en främmandes röst, som utanför hyddan bragte dem bud att Dannet's broder låg sjuk vid la Publique och önskade se honom. Han urskuldade sig med, att han på en sådan timme ej kunde gå ut, emedan han var nattblind. Främlingen gick sin väg, men kom efter ett par timmar åter, med det upprörande budskapet att brodern aflidit. Detta var för mycket att kunna motstås; Dannet klädde sig och följde, så godt han kunde, den okände. Knappast hade 10 minuter förlupit, då denne vände åter till hyddan och af hustrun begärde en näsduk att linda, såsom brukligt är, kring mannens hufvud, som var ömtåligt för nattens bris. Under det hon ur en kista framtog klädet, erhöll hon med en knif ett svårt hugg i nacken. Hon mistade ej alldeles sansen, utan började under skrik

på hjelp att brottas med mördaren, ref sönder hans skjorta och fick omkull honom, hvarpå denne fann för godt »bättre fly, än illa fäkta», helst han under brottandet hade tappat sin knif. Följande morgon återfans Dannet såsom lik ungefär hundra steg från hyddan, och med ett ohyggligt skuret sår i halsen, gående från öra till öra. Mot en viss Joseph Alexandre Brin framkommo svåra misstankar och nästan öfverbevisande skäl såsom skyldig, hvarför han häktades.

Tidigt samma morgon hade han af vitnet mötts på väg från Dannet's hydda; han igenkändes så till utseende som röst af den mördades hustru och dotter; en svart kort rock, han vid dådets begående var iklädd, återfans i hans gömmor, blodig; äfven knifven igenkändes. Bland de svåraste bevisen var det, att han ej kunde göra reda för sitt tillhåll under natten, då mordet begicks, och att han, innan han inmanats i häkte, anhöll hos sin blifvande svärfar Damas Magras om ett intyg, att han samma natt såsom vanligt sofvit hos denne i la Publique. Men Magras aktade sanningen högre än sin tillämnade mågs räddning och vägrade att gifva ett sådant intyg.

Och samma sanningskärlek yppade sig hos alla de inkallade 20 vitnena, bland hvilka två voro den anklagades bröder. Hvar och en var öfvertygad om Alexandre Brin's brottslighet, men han nekade envist till allt, och efter flere års inspärrning, som dock ej bragte honom till bekännelse, sattes han slutligen på fri fot och visade sig ännu 1870 i staden med ledig hållning och fri uppsyn, som på intet sätt röjde eller lät misstänka gerningsmannen till ett så — om man så får säga — storartadt dåd, som ej gick ut på mindre än att afdagataga och plundra en hel familj. »Enär», säger allmänna åklagaren fiskal *Samuel Mathews,* »man ej kan söka anledningen till detta mord i vrede eller hämndbegär, blir dess förklaring likväl lätt, derigenom att Damas Magras, den tillämnade svärfadern, uppgifvit, att Brin alltjämt under sin förlofning påstått, det han var egare af hundra dollars, och att han erbjudit dessa pengar åt svärfadern såsom utstyrsel för det nära förestående bröllopet, och äfven lofvat lemna dem den 4 maj — dagen efter mordet. Det är nu kändt, att den anklagade ej hade några medel, men hvad gör han! — Snarare än att uppriktigt bekänna, att allt var en dikt, och yppa sina verkliga omständigheter, hvarigenom han möjligen gått miste om partiet, ser han omkring sig efter något, som kan rädda hans falska heder. Mr François Dannet l'Arigo var ansedd som en man med medel, han bodde aflägset på skogshöjderna kring S:t Jean, utan grannar, och brottslingen öfverväger noga, huru liten utsigten vore att upptäcka hans brott; han uppgör planen att ombringa hela familjen, att genom mord och plundring ställa sin fåfänga till freds och räddas från miss-

ödet att öfverbevisas om en osanning. Kan skamlösheten gå längre? En man så ung bär under masken af ett ungdomligt och vackert ansigte en själ af lägsta och mest illasinnade art.»

Om något dylikt från de franska landtboarne ha vi ej förut hört talas. Små stölder förekomma, men mycket sällan; merendels framkallade af hunger, inskränka de sig mest till potatesåkrarne och frukträden och torde i flertalet fall ej dragas för domstol. Uppsigten öfver ordningen på landet är dessutom ganska god, ty hvarje qvarter har enligt gammalt franskt mönster en s. k. kapten, och dessutom finnas ett par åldermän, hvilka tidtals väljas bland de pålitligaste.

Kasta vi en ytterligare blick på dessa menniskors historia, se vi en handfull folk af sin styrelse lemnad utan skydd och ofta under krigen mellan stormakterna förföljd af kapare, utplundrad och utfattig. Med sina hus nedbrända, bomulls- och tobaksplanteringarna ödelagda, lemnas de att bo på en ö, som hade föga eller intet qvar till afsättning, och sålunda ur stånd att på något sätt taga den lidna skadan igen.

Ej under då, om de, nedtryckta af olyckor, sjönko ned i okunnighet och modlöshet, den förtryckta fattigdomens säkra följeslagare.

»Toiling — rejoicing — sorrowing
Onward through life he goes
Patient though sorely tried».

Men likt somliga ökenplantor, hvilka uppryckas och förtorkade af vinden drifvas halfdöda af och an öfver sandslätterna, men åter vid första lägliga tillfälle fatta rot och slå ut nya skott, hänga qvarlefvorna af nybyggarne fast vid sin klippa, taga åter till hackan och spaden och börja lefva upp igen, så snart de mot 80-talet kommit under bättre styrelse. Fattiga, men flitiga och sedliga, hafva förfäderne endast lemnat fattigdom och dygd i sitt arf åt sina efterkommande, som i förening med en helsosam luft bibehållit slägtet sundt och jämförelsevis kraftigt, så att det föga torde stå tillbaka för sina europeiska stamförvandter.

Sådana äro dragen af dessa nybyggares historia och lif, detta eget i sitt slag, ty i hela Vestindien finnes ej något europeiskt landtfolk, som med egna händer odlar sin jord. Plantörerne på de andra öarna utgöra en helt annan klass, hvilka ej nedlåta sig till dylikt arbete och äro store män, — och medan flertalet af Barthélemys befolkning utgöres af dessa franska afkomlingar, men negrer och färgade äro blott ett fåtal, bildas massan af befolkningen på de öfriga öarna af negerns afkomlingar, hvilka öfverstiga den europeiska tiotill tjugufaldigt, och det är denna egenhet i Barthélemys befolkningssätt, som gör hennes nybyggarehistoria mera tilldragande än mångens bland de öfriga små Antillerna.

Om tschuktschernas hushållsväxter.

Af **F. R. Kjellman.**

I tschuktschernas föda ingå ämnen från växtriket såsom en väsentlig beståndsdel. Visserligen är det sant, att kött af ren, säl, hvalross och björn, blod, späck, fisk och andra animaliska ämnen företrädesvis tjena denna folkstam till näring, men det kan icke bestridas och får ej förbises, att hela tschuktschbefolkningen, såväl den nomadiserande delen eller ren-tschuktscherna som den i sjelfva kustbandet bofasta, jagande delen eller kust-tschuktscherna, har behof af och smak för vegetabiliska ämnen. Så länge tillgång till sådana finnes, utgöra de en regelbunden beståndsdel i åtminstone deras hufvudmål, de äta dem med begärlighet, vissa slag till och med med passion, och så vigtiga anse de dem vara, att de år efter år samla förråd deraf för den långa, bistra vintern.

Af den mat, som vi hade med oss på Vega och förtärde under vintern, var det ingalunda köttvarorna som voro de mest begärliga för och omtyckta af tschuktscherna. De tvärtom ansågo dem dåliga och försmådde dem i allmänhet, ja till och med ofta under den tid, då deras egna förråd voro uttömda och de ledo brist på föda. Mer än en gång hörde jag de tschuktscher, som voro våra dagliga gäster, då de bjödos på preserveradt kött eller salt fläsk och kött, afvisa detta med uttrycket »ouinga mätschinko», hvilket får öfversättas: det der är allt för dåligt för mig att äta, eller det är uselt. Deremot satte de värde på och åto gerna den mat, i hvilken vegetabilier ingingo, såsom ärtsoppa, köttsoppa, gryngröt och framförallt bröd, hvilket de betraktade såsom en stor läckerhet. För en bit sådant bortbytte de icke blott många för dem dyrbara redskap och husgerådssaker, utan äfven fisk till tiodubbelt större näringsvärde och mängd. Den som såsom vi sett, med hvilken djurisk glupskhet tschuktschen ur köttsoppan, som bjöds honom, sökte komma åt de grönsaker som funnos i denna, den skall icke våga säga, att dessa menniskor icke göra anspråk på eller hafva behof af vegetabilier.

Ett sådant påstående har dock blifvit fäldt och ingått såsom en trosartikel i litteraturen. Så yttrar den bekante och med rätta berömde resenären Wrangel i berättelsen om sina arbeten och öden: »Tschuktschen gör inga anspråk på växtverlden; hans skog, åker och trädgård är Ishafvet med dess säl och hvalross, som tillfredsställa alla hans behof»; och på ett annat ställe: »Tschuktschernas föda är alltid uteslutande animalisk; kokt renkött med sälspäck eller tran utgör den vanliga maten.» Att Wrangel på dessa ställen verkligen talar om tschuktschfolket och icke om det från detta väl skilda onkilonfolket, hvilket före tschuktscherna bebodde Tschuktschlandet och ofta i reselitteraturen sammanblandas med dessa, framgår tydligen deraf, att han nämner onkilon såsom en från tschuktscherna skild folkstam, troget beskrifver lemningarna af deras bostäder, sådana de ännu finnas spridda här och der i Tschuktschlandet, och lemnar en i öfriga afseenden träffande skildring af tschuktshernas lefnadsvanor. Sin bekantskap med tschuktscherna erhöll Wrangel hufvudsakligen vid platser, som äfven vi under vår resa besökte. Längsta tiden uppehöll han sig bland invånarne på den lilla Koljutschin-ön, hvilka under vintern voro våra nära grannar och ofta besökte oss om bord, vid hvilka tillfällen de ej sällan förde med sig stora massor af vegetabilier, som de bortbytte till de längre öster ut boende infödingarne. Det låter väl ej gerna antaga sig, att den nuvarande generationen af kust-tschuktscher skulle så afvikit från fädrens lefnadsvanor, att de slagit in på vegetarianismens väg. Tvifvelsutan hafva de bibehållit sina fäders matordning och tschuktscherna alltså på Wrangel's tid för födoämnens erhållande stält lika stora anspråk på växtverlden, som de nu lefvande tschuktscherna, de förras barn och barnbarn. Att Wrangel icke kommit till insigt om tschuktschernas användning af växter till föda beror antagligen derpå, att han dels var obekant med deras språk, dels allt för kort tid vistades bland dem, för att fullständigt lära känna deras lefnadssätt.

Hvad som i fråga om tschuktschernas vegetabiliska födoämnen synes mig isynnerhet anmärkningsvärdt är den insamling af förråd för vintern af dylika, som eger rum. Dessa förråd äro långt ifrån obetydliga, och deras hopbringande fordrar helt visst en för ett polarfolk utomordentlig grad af ihärdighet och omtanke. Jag tror icke, att jag öfverdrifver, om jag säger, att invånarne i Pitlekaj och de kringliggande tschuktschbyarna vid vinterns inbrott 1878 hade samlingar af vegetabilier, som voro fullt proportionerliga mot deras förråd af kött och späck. Hos en ren-tschuktsch, som jag besökte under mars månad, såg jag ännu i behåll rätt ansenliga massor af under föregående sommar och höst insamlade grönsaker. Det skulle kunna

invändas, att tschuktschen vid vinterns inbrott icke försett sig med så mycket kött och späck, som han behöfver för den långa vintern, utan beräknar att åtminstone någon gång under vintertiden kunna anskaffa hvad som erfordras för den närmaste framtiden, och att sålunda mängden af inhöstade vegetabilier icke får bedömas efter mängden af det under hösten förvarade köttet och späcket. Men det bör härvid märkas, att äfven en förökning och ersättning af växtförrådet kan försiggå under vintertiden åtminstone på vissa ställen af kusten. Ty det är icke blott landet, som förser tschuktschen med vegetabilier. Äfven hafvet lemnar honom sådana i de stora algarter, som finnas vid kusten. Att en insamling af sådana växter försiggick under vintern hade vi många tillfällen att erfara. De vegetabilier, som Koljutschin-boarne förde med sig och bortbytte till sina öster ut boende stamförvandter, utgjorde just dylika under vintern insamlade alger, hvilka förekommo i stor myckenhet vid stränderna af deras hemort, men saknades längre mot öster.

Genom det regelbundna förtärandet af ämnen från växtriket i större mängd och framförallt genom insamling af stora vinterförråd af flere olika växtarter skiljer sig tschuktschen i så väsentlig grad från andra polarfolk, att man skulle kunna känna sig frestad att häri se ett bevis för, att tschuktschfolket icke under någon längre tid bebott de dystra, kalla, torftiga nejderna vid Ishafvets strand, utan temligen sent trängts hit från sydligare, lyckligare lottade trakter. Af polarfolken torde invånarne i den arktiska amerikanska arkipelagen vara de, som äro närmast likstälda med tschuktscherna i afseende på de naturförhållanden, under hvilka de lefva. Parry, som i berättelsen om sin andra resa lemnat en skildring af infödingarne på Melville-ön och de kringliggande öarna, hvilken är ett mästerstycke i sitt slag och utgör en prydnad för hans reseverk, uppger, att dessa visserligen stundom äta åtskilliga vegetabilier, såsom syra, pilblad, odon och roten af en art Potentilla, men anger tillika uttryckligen, att dessa växtämnen icke kunna sägas utgöra någon del af deras regelbundna kost (»but these can not be said to form a part of their regular diet»). Vinterförråd af växter omtalar han icke. Om de eskimåer, med hvilka J. Ross under sin andra resa var i beröring, anför han, att de skatta innehållet i renens mage såsom en stor läckerhet, men han anser det »scarcely possible for them to collect any eatable vegetables by their own exertions». Beechey nämner på åtskilliga ställen i sin reseskildring de vinterförråd, hvilka eskimåerna på Nordamerikas nordvestkust samla, men talar härvid endast om animaliska ämnen. De anrättningar, på hvilka han stundom bjöds af dessa vildar, innehöllo bär och syra. J. Simpson lemnar i sin på två års iakttagelser grun-

dade framställning af samma eskimåer ingen antydan om, att de samla några vinterförråd af vegetabilier. Han omtalar blott, att de äta bär och några få ätliga rötter. Och dock hafva dessa vesteskimåer en långt större och lättare tillgång till njutbara växter och växtdelar än tschuktscherna. Så är också fallet med åtminstone största delen af de grönländska eskimåerna, om hvilka Rink i sitt utförliga och lärorika arbete om Grönland anger, att det af vegetabiliska ämnen endast är kråkbär, som de förtära i betydlig mängd, tilläggande att de äta dem till större delen samma dag de plockas. De sibiriska naturfolken kallar Middendorff »Verächter der Pflanzenkost und eifrig im Erfüllen des Spruches: sorget nicht für den morgenden Tag.»

Det är till den vilda naturen, som tschuktschen är hänvisad för att få sina behof af och begär efter vegetabiliska födoämnen uppfylda. Med någon odling af sydligare, matnyttiga växter befattar han sig icke, och klimatets stränghet, vegetationsperiodens korthet och bristen på tjenlig jord skulle också lägga oöfverstigliga hinder häremot. Icke ens inhemska växter odlar han eller har han frivilligt och medvetet odlat, en omständighet, hvartill väl brist på omtanke och erfarenhet är orsaken, men som också skulle kunna sättas i samband med det kringflackande och kringflyttande lif, hvilket icke blott nomad-tschuktscherna, utan äfven kust-tschuktscherna för att vinna sin utkomst måste föra. Mot sin vilja och omedvetet synes dock tschuktschen hafva blifvit växtodlare. Omkring tschuktschtälten finner man nämligen nästan öfverallt en del växtarter uppträda i täta, slutna massor, af hvilka en del rent af saknas i trakten rundt omkring, andra visserligen förekomma i omgifningarna, men endast fåtaligt och i spridda individer. Det lider intet tvifvel, att en del af dessa kommit hit utan tschuktschernas åtgörande och här i den gårdsmylla, som under tidernas lopp samlat sig omkring boningsplatserna, funnit en för sig gynsam jordmån, qvarhållit sig och förökat sig starkt. Men andra åter hafva helt visst för sin härvaro tschuktscherna att tacka, hvilka samlat dem fjerran ifrån och såsom afskräde utkastat vissa delar af dem, som sedermera rotfäst och förökat sig. Särdeles anmärkningsvärdt i detta afseende synes mig en art korgblomstrig växt — en Cineraria — vara. Den förekom i stor mängd och mycket yppigt utvecklad omkring tälten vid Pitlekaj, Jinretlen, Rirajtinop och Irgunnuk. Den ätes af tschuktscherna. Oaktadt jag ströfvade ganska mycket och vidsträckt omkring vid vårt vinterqvarter, såg jag den dock ingenstädes mer än här omkring tälten, der den årligen gaf sin tribut till tschuktschernas underhåll.

Då man först granskar de växter och ämnen från växtriket, hvilka tschuktschen använder till föda, skulle man känna sig böjd

att antaga, att han tar till godo med allt, hvad han kommer öfver, så brokig är blandningen och så egendomliga äro, enligt vårt sätt att se, åtskilliga af dessa näringsämnen. En blick på den förteckning öfver tschuktschernas hushållsväxter, som meddelas i det följande, upplyser utförligare härom. En närmare undersökning visar dock, att detta icke är fallet, utan att ett visst urval röjer sig i blandningen. Efter hvilka grunder detta sker är svårt att afgöra. Närmast skulle man kunna föreställa sig, att det är den massvisa förekomsten af en växtart, som gör den till en af tschuktschen eftersökt matväxt, och tvifvelsutan bestämmes hans val i många fall till en viss grad häraf, men långt ifrån alltid. En af tschuktschernas förnämsta matväxter är en pilart, Salix boganidensis Trautv., hvilken åtminstone i närheten af vårt vinterqvarter, der den var vanlig, lemnade hufvudmassan af de vegetabiliska ämnen, som insamlades för vintern. Andra växter, som voro lika allmänna som den, och af hvilka utan större ansträngning en lika stor mängd såsom det kan synas likartade näringsämnen skulle kunnat samlas, försmåddes fullständigt, t. ex. andra pilarter, dvergbjörken, fjällsippan, ja t. o. m. skörbjuggsörten eller Cochlearian, hvilken på kullarne vid Pitlekaj förekom i stor myckenhet och ju brukar anbefallas såsom synnerligen helsosam åt och af resenärer i de arktiska trakterna, ehuru den helt visst sällan användts eller användes. Deremot uppsöker å andra sidan tschuktschen med en ifver och ihärdighet, som starkt bryter mot hans lojhet och slapphet i öfrigt, vissa andra växtarter, hvilka lemna föga näringsämnen, förekomma jämförelsevis mycket sparsamt och på den tid, då de böra samlas, äro svåra att upptäcka. Så t. ex. vår välbekanta Polygonum viviparum L. Den bör enligt tschuktschernas åsigt tagas vid och straxt efter snösmältningen, innan ännu bladen börjat utveckla sig. Det är jordstammen som har användning, men att vid denna tid få reda på den är sannerligen ett svårt arbete, som dock tschuktscherna, äfven de fullvuxna, underkasta sig och utföra med förvånansvärdt godt resultat. Arten hör till de mera sällsynta på Tschuktsch-landets nordkust och uppträder alltid spridd. Man får väl antaga, att tschuktschen vid valet af sina näringsväxter låter leda sig af vissa växters, genom erfarenhet funna, större näringsvärde och en för dem egendomlig, för hans gom behaglig smak,* om ock en arts allmännare förekomst icke är utan allt inflytande.

---

* Egendomligt är att se, huru i detta fall erfarenhet och smak ledt olika polarfolk åt samma håll, så att vidt skilda stammar kommit att använda samma eller mycket nära beslägtade växtformer och växtämnen. Såsom exempel härpå må följande anföras. Pilblad ätas af tschuktscherna och af eskimåerna i arktiska Amerika, Rhodiola rosea af tschuktscher och Grönlands eskimåer. De

Af de kända och använda matväxterna värderas somliga högre än andra och ätas företrädesvis då de kunna öfverkommas. Såsom ofvan nämndes var Salix boganidensis vid Pitlekaj och trakten närmast deromkring den allmännast nyttjade växten. Den skattades dock ej så högt som t. ex. Rhodiola rosea L., som här var mycket sällsynt. Denna skulle dock förekomma i stor mängd vid byn Pidlin och här spela samma roll som anförda pilart vid Pitlekaj, hvilken senare visserligen var lika allmän vid Pidlin som Pitlekaj, men betraktades såsom sämre. Ren-tschuktscherna egde andra näringsväxter än kust-tschuktscherna, detta säkerligen icke derför, att de, som af de senare användes, saknades eller förekommo i ringa mängd der ren-tschuktscherna uppehöllo sig, utan emedan dessa hade tillgång till växter, som voro ansedda för bättre, och som icke förekommo vid kusten eller här voro allt för sällsynta för att få någon vidsträcktare användning. En del arter stå i vissa delar af Tschuktsch-landet i mycket högt rop och ställas här lika högt öfver andra brukliga vegetabilier, som t. ex. hos oss sparris och kronärtskockor. Särskildt vill jag härvid erinra om en ärtväxt — Hedysarum obscurum L. —. Den finnes icke i sjelfva kustbältet, men uppträder i rätt stor mängd på vissa ställen i det inre af landet, der ren-tschuktscherna draga fram. Under våren erhöll jag från en bekant ren-tschuktsch en stor sändning af denna växt. Då jag skulle undersöka den och uttaga hvad jag ville förvara, höll jag mig på fartygets däck, der jag snart omgafs af en stor skara kust-tschuktscher, hvilka bestormade mig med böner att erhålla af denna läckerhet och tröttade mina öron med sina oupphörliga försäkringar, att denna växt var någonting alldeles utsökt. Vanligtvis gjorde de icke några försök att tillegna sig något som tillhörde oss, men i detta fall blef frestelsen dem för stark. Gammal och ung, män och qvinnor begagnade alla tillfällen att snatta åt sig så mycket som möjligt af denna deras delikatess.

Förteckningen på de för mig kända växter, hvilka af tschuktscherna användas till föda, upptager 23 arter. Detta är säkerligen allt för litet och gäller hufvudsakligen endast för den trakt, der vi uppehöllo oss under vintern. Såsom redan påpekats, äro de vegetabiliska födoämnena olika i olika delar af Tschuktsch-landet, och det

sistnämnda använda de blombärande årsskotten af Pedicularis hirsuta, tschuktschen samma delar af Pedicularis sudetica. Både samojeder och tschuktscher äta Cineraria palustris och rötter af Oxytropisarter. Grönlands eskimåer och lapparne betrakta Angelica Archangelica såsom en delikatess. Innehållet i renmagen anses läckert af tschuktscher och eskimåer, såväl grönländska som amerikanska. Grönländare och tschuktscher äta större hafsalger. Oxyria digyna nyttjas af eskimåer och tschuktscher. Skörbjuggsörten försmås af grönländarne, eskimåerna i arktiska Amerika och tschuktscherna.

är derför att vänta, att en närmare undersökning på flere olika trakter, särskildt inom ren-tschuktschernas område, skall öka listan betydligt. Med undantag af en, som tillhör algernas provins, äro alla blomväxter och dikotyledona sådana. Härvid förbiser jag ett allmänt värderadt födoämne, nämligen innehållet i renens mage, i hvilket både blom och blomlösa ingå såsom beståndsdel. De mest vid och omkring Pitlekaj använda arterna och de som lemna hufvudmassan af de här boende tschuktschernas vegetabiliska föda äro följande:

Cineraria palustris L.,
f. congesta Hook.,
Petasites frigida (L.) Fr.,
Pedicularis sudetica Willd.,
» lanata Willd.,
Rhodiola rosea L.,
Claytonia acutifolia Willd.,
Halianthus peploides (L.) Fr.,
Polygonum polymorphum L.,
f. frigida Cham.,
Salix boganidensis Trautv.

Af denna förteckning synes, att det icke är växter med saftiga frukter, som äro tschuktschernas vanliga matväxter. Bär och ett par andra saftiga frukter finnas visserligen i nordöstra delen af Tschuktschlandet, men de äro här allt för fåtaliga för att vara af någon större betydelse. Emellertid hafva tschuktscherna uppmärksammat dem, ega i sitt språk särskilda namn för de olika slag som finnas och äta dem då de kunna komma öfver dem. Det vanligaste bäret är äfven här kråkbäret, hvilket, såsom ofvan anfördes, är det hufvudsakliga vegetabiliska ämne, som Grönlands-eskimåerna hålla sig till och hvaraf enligt Rinks beräkning öfver tusen tunnor årligen samlas och förtäras i Grönland. Jag såg aldrig någon tschuktsch samla eller äta denna frukt, ehuru de uppgåfvo för mig, att de ansågo den ätbar och stundom åto den. Lingon och hjortron äro två andra saftiga frukter, som förekomma i tschuktschernas land. Båda två äro sällsynta, men att åtminstone de senare äro omtyckta af tschuktscherna, derpå eger jag bevis. För att få reda på, huruvida hjortronväxten verkligen der bar frukt och om denna frukt var känd af tschuktscherna, gaf jag en af våra närmaste bekanta bland dem, en liten flicka, en gång ett tefat s. k. multegröt — kokta hjortron. Hon såg i början temligen tvekande på anrättningarna och rådgjorde med sina omkringstående landsmän om hvad det möjligen kunde vara och om det verkligen var något ätbart. Slutligen tog hon mod till sig, smakade på det och tillkännagaf för de sina, att det var något hon väl kände till. Portionen var

nu snart förtärd af henne och hennes landsmän. Hon uppgaf dess tschuktschiska namn vara Rytiti och lofvade skaffa mig den växt, som frambragte denna frukt, hvilket löfte hon också sedermera infriade. Lingonväxten finnes visserligen i rätt stor mängd vid kusten, men frukt bär den enligt min erfarenhet mycket sparsamt.

Torra frukter och frön hafva icke någon användning för tschuktschen. Han håller sig till och nödgas nöja sig med rötter, stammar, blad och blommor af de växter, som finnas i hans land. Af några arter, t. ex. Pedicularis sudetica och Polygonum polymorphum, användas såväl de öfvervintrande delarne: rötter och jordstammar som de blad- och blombärande årsskotten, af andra, och dessa äro till antalet de flesta, endast rot och jordstam, och af åter andra endast de blad- eller blad- och blombärande under året utvecklade delarne. Hufvudmassan i tschuktschens vegetabiliska föda utgöres af dylika årsskott, och med undantag af 2—3 slags rötter är det af sådana, som hans vinterförråd af växtämnen bestå. De rötter, som förvaras öfver vintern, hållas friska. Efter insamlandet befrias de något så när från jord och läggas sedermera utan någon vidare behandling i någon vrå i yttertältet. De öfriga för vintern afsedda vegetabilierna underkastas en särskild beredning, hvars enskildheter jag icke känner. Så mycket tror jag mig kunna säga, att dessa blad, bladbärande grenar, såväl örtartade som vedartade, samt blad- och blombärande årsskott inpackas hårdt i säckar af sälskinn och att denna massa får undergå en jäsningsprocess. Till konsistens och smak likna de i mycket vår surkål (men äro hårdare sammanpressade), och jag torde derför i det följande få beteckna dem med detta namn. I allmänhet visar sig tschuktschen vid beredningen af denna surkål angelägen att icke blanda tillsammans olika växtarter, utan hålla hvarje art så mycket som möjligt för sig. Det finnes derför efter de ingående beståndsdelarnes art flere slag af surkål, hvilka äro lätta att åtskilja redan på färg, lukt och smak. Jag känner och har undersökt 6 olika slag, för hvilka jag tillåter mig redogöra litet närmare:

Roraut. Ett stycke erhållet under detta namn den 25 maj från byn Irgunnuk, till färgen svart, med starkt syrlig, men ingalunda oangenäm lukt och smak, bestod uteslutande af de blommande årsskotten af Pedicularis sudetica.

Jungaut är till färgen liksom de följande slagen mörkgrön. Den bildas till sin hufvudmassa af Rhodiola rosea. Ett stycke erhållet från byn Pidlin, som vägde ungefär ett skålpund, utgjordes af blommande och fruktbärande årsskott af nämnda växt, tre små bitar af Halianthus peploides, ett Salixhänge och ett par bladbitar af ett gräs, antagligen Elymus mollis Trin.

Ankaot består hufvudsakligen af Halianthus peploides. En temligen stor massa, som i slutet af maj lemnades mig af en tschuktsch från Irgunnuk, bestod till största delen af blommande årsskott af Halianthus peploides, men jämte den i betydlig mängd bladbärande späda grenar af Salix boganidensis. Fin sand af det slag, som betäckte stranden der Halianthus förekom, ingick ock i anmärkningsvärdt stor myckenhet såsom beståndsdel i denna surkålsart, hvaraf man kan se, att tschuktschen icke använder synnerligen stor omsorg på att rensa den insamlade växtmassan innan den förvaras.

Guit-guit * synes vara ett generelt på flere till sin sammansättning olika slag af surkål. Jag känner tre sådana.

N:r 1 består uteslutande af späda, bladbärande grenar af Salix boganidensis.

N:r 2 bildas till hufvudsaklig del af blad af Patasites frigida, men derjämte äfven af en stor mängd blad af Saxifraga punctata, bladbärande årsskott af Salix boganidensis, blad och blombärande axlar af Cineraria palustris och Oxyria digyna.

N:r 3 sammansättes af de öfverjordiska delarne af Polygonum polymorphum.

En del af sina vegetabilier förtär tschuktschen råa och då antingen, såsom t. ex. Polygonum viviparum och Hedysarum obscurum, utan tillsats, eller ock, såsom fallet är med surkålen, i förening med sälspäckstärningar, hvilka inbäddas i grönsakerna. Andra kokas innan de förtäras tillsammans med ren- eller sälkött och vatten till köttsoppa, eller med blod och vatten samt stundom sälspäck till blodsoppa.

Men det är icke blott för erhållande af födoämnen, utan ock för att få en mängd andra behof tillfredsstälda, som tschuktschen tar sin tillflykt till växtriket. I hans kläder ingå visserligen icke ämnen från växtriket såsom någon väsentlig beståndsdel, men åtskilliga växter lemna honom dock ett godt och nödvändigt medel att skydda sig mot det hårda klimat, under hvilket han lefver, och hela vintern igenom utgöra växter, som han sjelf samlat, t. o. m. en ständig del af hans drägt. Sitt tält värmer han med tranlampor, i hvilka hvitmossa (Sphagnum) användes såsom veke, golfvet i hans inre tält (Jaranga)

---

* Bland de i tschuktschernas hushållning använda vegetabiliska ämnena finnas trenne, väl skilda från hvarandra, hvilkas tschuktschiska namn för ett svenskt öra ljuda nästan alldeles lika, eller hvilka till uttalet skiljas genom så fina nyanser, att de icke kunna af oss noggrant återgifvas hvarken i tal eller skrift. Dessa äro namnet på här i fråga varande slag af surkål, vidare namnet på hvitmossa, hvilket för mig ljöd fullständigt som det förra, och slutligen benämningen på innehållet i renens mage, hvilket jag uppfattade såsom *houit-houit*.

bildas till en del af småbuskar och gräs, och dess tak täckes med ett lager gräs. Vid beredningen af de skinn, hvaraf hans kläder och åtskilliga af hans öfriga tillhörigheter bestå, begagnar han sig af bark såsom garfmedel, och för att pryda sin drägt färgar han vissa delar af den med färgämnen, som äro alster af växtriket. Af drifved, som uppkastas på stranden, använder han betydliga massor, och utan denna skulle hans tillvaro vara ännu bekymmersammare och förbunden med ännu större umbäranden än den nu är. Till och med njutningsväxter äro för honom icke främmande; af dessa känner och prisar han högt åtminstone en, nämligen tobaken. Och för att finna skydd mot det enda vilda djur, af hvilket han kan hafva något att frukta, nämligen isbjörnen, har han vändt sig till växtverlden och äfven här som han tror funnit ett säkert skyddsmedel. Detta utgöres af roten af en umbellatväxt, hvars lukt skall jaga björnen på flykten. Af denna bär han sjelf och binder om halsen på sin hund ett litet stycke och känner sig då tryggad för sin egen person och utan oro för sitt dyrbara husdjur.

Närmare upplysningar om de växter och ämnen från växtriket, som användas af tschuktscherna, meddelas i följande

Förteckning på tschuktschernas hushållsväxter.

Cineraria palustris L.
f. *congesta* Hook.
Tsch. *Alákelkadl.*

Såsom i det föregående nämndes, finnes denna växt i ganska stor mängd och yppigt utvecklad vid tschuktschtälten i Pitlekaj och de omkring liggande byarna. Om försommarn plockas de unga bladen och kokas i sälköttsoppa. Blad- och blombärande årsskott ingingo såsom en framstående beståndsdel i ett af de surkålslag, *guit-guit*, som jag undersökte. Bladen hafva en frisk, något skarp smak. Vi använde dem ett par gånger såsom sallat.

Petasites frigida (L.) Fr.
Tsch. *Tlamkodlin.*

Af alla vid Vega-expeditionens öfvervintringsplats förekommande blomväxter är denna den som har de största bladen. Dessa samlas om sensommarn, då de nått sin fulla utveckling, i stor mängd och utgöra hufvudmassan i det ena slaget *guit-guit.*

Taraxacum officinale Web.
Tsch. *Kádlamkodlin.*

Jag är ej fullt viss på, att denna art verkligen ätes af tschuk-

tscherna, i närheten af hvilkas bostäder den icke är sällsynt. Bland deras vanligaste matväxter fans en, som jag under hela vintern tidt och ofta erhöll, hvilken de benämnde Popokadlin. Den var alltid i sådant skick, då jag erhöll den, att jag omöjligt kunde bestämma, hvad slags växt det var. På försommarn utfäste jag ett pris för de första exemplar med blad, som anskaffades. En gumma från byn Jinretlen kom då en dag med några bladbärande individer af Taraxacum officinale och utgaf dem för nämnda Popokadlin. Då jag lät henne förstå, att jag ansåg och visste denna uppgift vara oriktig, vidgick hon detta, men sade växten vara popoken-nénneni, d. v. s. popokadlins barn eller nära slägting, och att dess rot kokas i köttsoppa. Andra tschuktscher, af hvilka jag begärde upplysning, kallade växten Kadlamkodlin och kände den icke såsom matväxt.

Pedicularis sudetica Willd.
Tsch. *Roraut.*

Ett stycke surkål, hvilket erhölls den 19 maj i byn Jinretlen, bestod uteslutande af blommande årsskott af denna växt. Längre fram på året, sedan snön gått bort, tillfördes mig i rätt stor mängd de öfvervintrande delarne, d. v. s. roten, jordstammen med sina knoppar, af samma växt och under samma namn som surkålen. De senare förvaras icke öfver vintern, utan ätas omedelbart som de samlas, kokta i sälblodsoppa.

Pedicularis lanata Willd.
Tsch. *Rorautédlin.*

Denna art är på Tschuktsch-landets norra kuststräcka mycket allmännare än föregående, men insamlas icke, så vidt jag kunnat finna, till vinterförråd. Af den ätas också endast, enligt min erfarenhet, de öfvervintrande delarne och detta strax efter snösmältningen, då den börjar utveckla sina vinterknoppar. Den kokas liksom föregående i blodsoppa.

Armeria sibirica Turcz.
Tsch. *Ätatjópadlin.*

Växten är temligen allmän på kustlandet vid Pitlekaj och de närliggande tschuktschbyarne. Dess rot och jordstam insamlas tidigt på försommarn och kokas jämte andra rötter i soppa, såväl blod- som köttsoppa. Den står dock icke i högt anseende.

Vaccinium vitis idæa L.
Tsch. *Oareotjädlin* (bärens namn).

Med hänsyn till denna växt hänvisas till hvad ofvan anförts.

Cassiope tetragona (L.) Don.
Tsch. *Kånadlin.*

Golfvet i tschuktschernas innertält (Jaranga) bildas underst af ett tätt lager små risiga buskar. Den allmännaste af dessa i vissa tält var denna växt.

Hedysaram obscurum L.
Tsch. *Gnätädlin.*

Jag fann aldrig denna växt bland tschuktschernas vinterförråd af vegetabilier och känner icke, om de blad- och blombärande årsskotten hafva någon användning. Hela det öfvervintrande rot- och stamsystemet ätes; bäst anses doçk de koniska birötterna vara, hvilka stundom höllo en fot i längd och upptill voro ända till 7 millimeter i diameter. Dessa åtos råa sedan de skalats och hade en angenäm, starkt söt smak. Den ren-tschuktsch, Jetugin, som förskaffade mig växten, kallade den för »sitt andra socker». I öfrigt hänvisar jag till hvad förut (sid. 188) sagts om denna växt.

Oxytropis spec.
Tsch. *Ketjopadlin.*

Jämte föregående erhöll jag af tschuktschen Jetugin rot och jordstam af en annan papilionacé, som tvifvelsutan tillhör slägtet Oxytropis, men hvilken af detta slägtes många svårbestämda arter har det icke ännu lyckats mig att afgöra. Möjligen är det arten O. ochotensis eller någon af de med den närmast förvandta. Dess kraftiga, vid öfre delen ända till 25 millimeter tjocka rot ätes om försommarn rå. Kust-tschuktscherna kände den icke.

Potentilla fragiformis L.
var. *parviflora* Trautv.
Tsch. *Korajtjopadlin.*

I början af juli månad erhöll jag af en inföding från byn Najtschkaj friska exemplar af denna växt i vinterdrägt. Dess rot och jordstam skall användas om våren kokt i soppa. Någon vidsträcktare användning har den säkerligen icke. Den är temligen vanlig på Tschuktsch-landet, men förekommer alltid mycket spridd.

Rubus Chamæmorus L.
Tsch. *Rititi* (fruktsamlingen).

Om denna är förut taladt.

Saxifraga punctata L.
Tsch. *Tlkadadlin.*

Växten förekommer icke i någon större mängd på norra delen

af Tschuktsch-landet. Dess stora, njurlika blad samlas om hösten och utgöra en af beståndsdelarne i vissa slags surkål, företrädesvis de ofvannämnda Guit-guit och Ankaot.

Rhodiola rosea L.
Tsch. *Júngaut.*

Jag vill lemna oafgjordt, huruvida det är växten eller den af den beredda surkålen, som bland tschuktscherna går under namnet Júngaut. Jag erhöll aldrig växten i friskt tillstånd och kunde derför ej få upplysning härom. Dess kraftiga rot och jordstam har ingen användning. Det är endast årsskotten, men dessa i sin helhet, som ätas. Växten samlas då den blommar och till dess den redan gått i frukt.

Angelica Archangelica L.
Tsch. *Äkätodlin.*

På bestämningen af denna växt är jag ej fullt säker. Den förekommer icke vid Pitlekaj och trakten deromkring, utan de der bosatta infödingarne, för hvilka den är mycket dyrbar, erhålla den enligt deras egen uppgift öster- och söderifrån. Allt hvad jag der kunde öfverkomma var ett torrt, hopskrynkladt exemplar, utan blommor och frukt och med ett par illa medfarna blad. Detta var alldeles otillräckligt för en säker bestämning. På sommaren 1879 sammanträffade vi i Konyam-bay med åtskilliga ren-tschuktscher, hvilka, då jag af dem begärde Äkätodlin, lemnade mig Angelica Archangelica. Då de bladrester, som jag såg och erhöll vid Pitlekaj, likna bladen hos denna art, får jag tills vidare anta, att det är denna, som enligt tschuktschernas åsigt utgör ett kraftigt skyddsmedel mot björnar.

Empetrum nigrum L.
Tsch. *Oónädlin* (bären).

Jag hävisar till hvad förut meddelats om denna växt.

Claytonia acutifolia Willd.
Tsch. *Popokadlin.*

Detta är en af de allmännast kända och allmännast begagnade växterna på Tschuktsch-landet vid och omkring Pitlekaj. Af den användes roten och jordstammen, som dels ätes rå, dels kokas i soppa. Den insamlas på försommarn innan och under det den blommar och förvaras i friskt tillstånd under vintern. Hos en ren-tschuktsch, hvars tält jag besökte i medlet af mars, såg jag åtminstone en tunna af den, och öfverallt bland ren-tschuktscherna kunde man ännu långt in på vintern erhålla små qvantiteter deraf. Mest torde den användas samtidigt som den insamlas.

Halianthus peploides (L.) Fr.
Tsch. *Ankaot.*

Växten likaväl som den af den bildade surkålen benämnes Ankaot. Bland tschuktscherna i Pitlekaj hade den en vidsträckt användning, och här förekom den också i betydlig mängd på den eljest mycket växtfattiga sandstranden. Af den samlas endast de blommande årsskotten med dess blad.

Wahlbergella apetala (L.) Fr.
Tsch. *Korajtjopadlin.*

Liksom åt Potentilla fragiformis gåfvo de tschuktscher, af hvilka jag erhöll denna växt, åt den namnet *koratjopadlin*, hvilket måhända är ett generelt namn för vissa slags rötter. Växtens rot skall kokas i soppa, men har icke någon vidsträcktare användning. Den duger dock, enligt tschuktschernas uppgift, att äta och förtäres då den öfverkommes. Den är bland de sällsyntare växterna vid och omkring Pitlekaj.

Oxyria digyna (L.) Hill.
Tsch. *Uetjoutädlin.*

Växtens ofvan jord varande delar samlas under blomningstiden och ätas antingen råa, eller förvaras för vintern i jäst tillstånd jämte andra växter. De underjordiska delarne hafva ingen användning. Den är utan synnerlig betydelse i norra kusttrakten, emedan den här förekommer i allt för ringa mängd.

Polygonum viviparum.
Tsch. *Akädlj.*

Redan tidigt på våren, medan ännu snön låg qvar på de flesta ställen, voro tschuktscherna ute på spaning efter Akädlj. Denna jordstam, hvilken har en fin mandelsmak, är för tschuktschen och isynnerhet tschuktschqvinnorna hvad russin och mandel eller nötter äro för oss. Upprepade gånger under försommarn fann jag vid besök i tälten vid Jinretlen de med handarbete sysselsatta qvinnorna hafva emellan sig på tältgolfven ett kärl med dessa växtdelar, af hvilka de då och då togo en bit och förtärde med synbarligt välbehag.

Polygonum polymorphum L.
f. *frigida* Cham.
Tsch. *Mimij.*

En växt, som användes mycket, särskildt i det inre af landet, der den förekommer i större myckenhet. Vid kusten är den temligen sällsynt, men tillvaratages dock äfven här. Enligt de uppgifter, jag erhållit, skäres jordstammen i bitar och kokas jämte sälblod, vatten

och sälspäck till soppa. De blommande årsskotten ingå såsom beståndsdel i surkål.

Salix boganidensis Trautv.
Tsch. *Kokangadlin*.

Denna är, såsom redan i det föregående anförts, den växt, hvilken lemnar den största mängden af de vid och närmast Pitlekaj boende kust-tschuktschernas vegetabiliska födoämnen och utgör hufvudmassan af eller åtminstone en vigtig beståndsdel i ett par af de slags surkål, hvilka bära namnet *guit-guit*. Under namn af *jomrotot* användes den och andra Salix-arter, åtminstone S. arctica Pallas, i förening med Cassiope tetragona till täckning af marken under jorang. Om det är denna art eller någon annan, af hvilken tschuktscherna förfärdiga sin lunta, *nännädlj,* kan jag ej med bestämdhet afgöra. Alltnog, det är en af de här växande pilarterna, som användes härtill. Dess stam bultas med en stenhammare till dess fibrerna lossna från hvarandra, hvarefter dessa sammanflätas till en prydlig fläta, som indränkes med tran.

Betula spec.

Åtskilliga af tschuktschernas husgerådssaker voro gjorda af björknäfver, *orträdljdljin*. Detta ämne erhöllo de söder ifrån. Huruvida de sjelfva förarbeta det, lyckades jag ej få reda på.

Alnus ovata (Schr.)
f. *repens* (Wormskj.)

Till garfning och färgning af skinnremmar använda tschuktscherna bark af en art al, *vyir-vyir*. Den lemnar en vacker rödviolett färg. Den erhålles enligt uppgift långt söder ifrån och skall finnas i stor mängd vid Kolyma, d. ä. för tschuktschen Nischne Kolymsk och trakten närmast deromkring, hvaraf jag drar den slutsatsen, att det är angifna art, af hvilken detta garf- och färgämne erhålles, då den är den enda af slägtet, som der förekommer. Ren-tschuktscher, hvilka under sommaren 1879 besökte oss, medförde sådant i betydlig mängd och bortbytte det för temligen lågt pris både till oss och kust-tschuktscherna.

Cyperaceer och *Gramineer* flere arter. Under namn af *metsajdlingen* ingår bland tschuktschernas hushållsväxter ett slags torrt, fint hö, som utgöres af bladen af åtskilliga spädare halfgräs och gräs. Det användes dels i skor och vantar såsom skyddsmedel mot köld, alltid närmast den blottade handen eller den med ett slags skinnstrumpa klädda foten, dels jämte små buskar och ris till täckning af marken under innertältet.

Elymus mollis Trin.
Tsch. *Toajdlingen.*

Nyttjas i skor och vantar jämte föregående och lägges alltid ytterst närmast klädesplagget, inåt betäckt med ett lager af det finare, mjukare Metsajdlingen.

Arctophila effusa J. Lge.
Tsch. *Kadoajdlingen.*

Blommande strån af denna prydliga, i närheten af tschuktschtälten flerestädes mycket allmänna gräsart insamlas om hösten och hopbindas omsorgsfullt i små, nätta knippen. Jag såg den endast använd till täckning af taket på det s. k. jorang, men löjtnant Bove uppgaf, att den också jämte Metsajdlingen finnes under golfmattan i denna del af tschuktschtältet.

Pinus spec.

En bark, som liksom barken af Alnus ovata tjenar tschuktscherna vid färgning af skinremmar, tillhör någon Pinus-art, möjligen den i Nordamerika förekommande Pinus alba Sol. Den lemnar också ett vackert rödt färgämne och benämnes äfven *vyir-vyir* eller *vyirtamnodlin.* Den uppkastas ur hafvet på stranden eller finnes på uppkastad drifved.

Af drifved, *otot,* förfärdiga tschuktscherna stommen till sina tält och båtar, åror, skaften på spjut, pilar, yxor, stenhamrar m. m., åtskilliga andra husgerådssaker, slädar o. s. v.. Om vintern i nödfall, då sälspäcket tagit slut, och om sommarn så godt som uteslutande användes sådan till bränsle. Då de samlingar af drifvedsprof, som hemförts af Vega-expeditionen från Tschuktsch-landet, ännu icke hunnit närmare undersökas, vågar jag ej yttra mig om hvilka arter de tillhöra. Det är åtminstone visst, att hufvudmassan af den drifved, som uppkastas vid Tschuktsch-landets nordkust, utgöres af barrträd.

Sphagnum squarrosum Pers.
» *fimbriatum* Wils.
» *strictum* Lindb.
Tsch. *Guit-guit.*

Hvitmossa användes såsom lampvekar och här liksom enligt Middendorff's uppgift hos samojederna i stället för blöjor åt späda barn. Temligen stora förråd insamlas under hösten. De prof af dessa, som jag medfört, har kand. K. F. Dusén benäget åt mig undersökt och funnit dem bestå af ofvan angifna arter.

Houit-houit benämner tschuktschen innehållet i renens mage, hvilket som bekant utgöres af fint fördelade växtämnen af flere slag.

Hvilka arter dessa tillhöra kan naturligtvis icke afgöras och betyder ju också intet. Denna massa ätes antingen rå omedelbart efter det djuret dödats — den skall då enligt dr Almqvists uppgift smaka något likt s. k. nässelkål — eller också förvaras den för vintern torkad i små ostlika kakor, af hvilka vid användningen en del utröres i köttsoppa. Den användes mest af ren-tschuktscherna, men kust-tschuktscherna värdera den också och tillbyta sig den i torrt tillstånd i ganska stor mängd.

Alaria musæfolia De la Pyl.
Tsch. *Mergomer*.

Denna art ätes i färskt tillstånd under vintern och våren, dock icke växten i sin helhet, utan endast medelnerven. I de foror af Mergomer, som från Koljutschin-ön under vintern fördes öster ut, funnos också ett par andra Laminarieer, nämligen Laminaria cuneifolia J. G. Ag. och L. solidungula J. G. Ag., hvilka säljarne visserligen förklarade för ätbara, men andra tschuktscher deremot för odugliga. I brist på annat torde väl äfven de förtäras.

Utom de nu anförda växtarterna innehålla mina samlingar ännu en, som af tschuktscherna användes till föda. Jag erhöll den af infödingarne vid Irkajpi, med hvilka vi under hösten 1878 några dagar voro i beröring. De egde ganska betydliga förråd af den i friskt tillstånd. De talade om den med uttrycket kauka, hvilket väl icke får fattas såsom ett namn på växten, utan såsom betecknande att den var tjenlig till föda. Åtminstone förstodo de tschuktscher, med hvilka vi umgingos under vintern, härmed i allmänhet något ätbart eller mat. Dessa hade ingen kännedom om den. Hvilken växt*) det är känner jag ännu icke, ty de delar af den, som lemnades mig, äro otillräckliga för dess bestämning. Dessa utgjorde en tjock köttig knöl af ungefär ett dufäggs storlek och af mer eller mindre tydligt konisk form, bärande märken efter blad och birötter. Den växte ej vid Irkajpi, utan hade erhållits söder ifrån. Dess smak erinrade om mandelns. Några närmare upplysningar kunde jag ej erhålla af dem, ty vid denna tid var allas vår kunskap i tschuktschernas språk så godt som ingen.

---

*) Prof. Maximovics i S:t Petersburg har benäget upplyst mig, att han tror den vara Sedum atropurpureum Turcz.

Carte de la Dzoungarie

dressée par le suédois Renat pendant sa captivité chez les kalmouks de 1716—1733.

Edition de la Société impériale russe de Géographie. — St.-Pétersbourg 1881. (43 pagg. imp. 4:o + karta.)

Bland svenskar, som togos till fånga af ryssarne i slaget vid Pultava, var *Johan Gustaf Renat,* underofficer i artilleriet. Förd till Tobolsk och led vid det overksamma lif han der nödgades föra, deltog han i den expedition, som 1715 stäldes under öfverstelöjtnant Buchholz' befäl med uppgift att anlägga en fästning vid Irtisch. Ungefär 5 sv. mil från sjön Jamitcheff, vid Korjakof-jar, blef Renat jämte 700 andra män tagen till fånga af kalmukerna år 1716. Hos dessa tillbragte han sedermera 16 år i fångenskap.

De biografiska uppgifter man eger om Renat äro ytterst sparsamma och för öfrigt motsägande. Häfdatecknare uppge, att han undervisade kalmukerna i konsten att smälta jernmalm, att han göt kanoner och kulor, att han var kalmukernas öfverbefälhafvare under deras krig med Kina, att han lärt kalmukerna boktryckerikonsten och hos dem anlagt ett boktryckeri efter mönstret af de i Europa befintliga. Andra underrättelser göra det deremot mycket tvifvelaktigt, huruvida han verkligen tjenstgjort som kalmukernas öfverbefälhafvare i kriget mot Kina. Dermed förhålle sig emellertid huru som helst, visst är, att han under sin fångenskap dels sjelf gjort temligen vidlyftiga undersökningar i trakterna kring Balkasch och Issyk-kul, dels inhämtat sådana upplysningar, att han med ledning deraf kunnat upprätta en för den tiden mycket förtjenstfull karta öfver Dzungariet.

Denna Renat's karta hade ådragit sig hans upplysta samtidas uppmärksamhet både i Sverige och Ryssland. Men hennes tillvaro hade råkat i fullständig glömska, tills för några år sedan studiet af en outgifven brefvexling emellan bröderna Erik Benzelius i Linköping och Gustaf Benzelstierna i Stockholm fäste amanuensen Aug. Strindberg's uppmärksamhet derpå. Efter åtskilligt sökande lyckades denne för tre år sedan i Linköpings elementarläroverks bibliotek finna en kopia af densamma, utförd af J. A. Benzelstierna år 1738. En fotografi af kopian jämte nödiga upplysningar stäldes af herr Strindberg till Ryska geografiska sällskapets i Petersburg förfogande. Sällskapet, som fattade värdet af den för deras land intressanta upptäckten, trädde genast i författning om utgifvandet af en reproduktion af kartkopian med dertill hörande lämplig text. I slutet af förra året var arbetet färdigt, då det utlemnades under den titel, som här ofvan angifvits.

Renat's karta öfver Dzungariet lider bland annat af de bristerna, att hon icke är grundad på några astronomiska positionsbestämningar och att samma skala icke blifvit alltigenom iakttagen. Men detta oaktadt medgifva kännare, att hon eger stort värde, emedan hon är den första tillräckligt exakta och detaljerade grafiska framställning af en vidsträckt del af Centralasien, att hon, om hon icke varit undangömd och förgäten, måste betraktas såsom den bästa karta öfver Dzungariet intill den tid (1836), då Klaproth's karta öfver Centralasien utkom i Paris, och att hon ännu i våra dagar kan göra tjenst som en ganska nyttig handledning vid det geografiska och historiska studiet af detta land. Kartan upptager nära 250 geografiska namn.

Om en grafhög från stenåldern i guvernementet Irkutsk.

Utdrag ur en större, med afbildningar försedd afhandling af

I. N. Witkoffski.

Under ett uppehåll i byn Telma (belägen 60 verst från Irkutsk) erfor jag för tio år sedan, att i närheten af Kitois utflöde i Angara finnas åtskilliga högar, på hvilka man ofta träffar lemningar af menniskoben och arbetade, figurlikt formade stenar, samt att der imellanåt komma hela menniskoskelett i dagen.

Vid första lägliga tillfälle begaf jag mig åstad till den angifna platsen, der jag också på en delvis upplöjd hög fann några lemningar af ett menniskokranium, en massa rester af andra ben och lerkärl, samt två knifvar af nefrit. Ett sådant fynd var visserligen mycket lockande att företaga en närmare granskning af högen, som genom den fortskridande upplöjningen hotades med en snar tillintetgörelse, men de förhållanden, under hvilka jag då befann mig, voro allt för ogynsamma, för att jag genast skulle kunnat gripa mig an med en undersökning af den utsträckning jag önskat. Jag måste alltså inskränka mig till att samla hvad traditionen bevarat om dessa högar, deras antal och läge, äfvensom om de föremål, som blifvit funna i och omkring dem. Upptäckten af grafven tillgick på följande sätt.

Våren 1880 delgaf jag sekreteraren i Geografiska Sällskapet i Irkutsk, herr Agapitoff, hvad jag hade mig bekant om de nämnda högarna och anmodade honom på samma gång att föreslå Sällskapets styrelse att utsända någon för deras undersökning. I sin berättelse härom säger herr Agapitoff bland annat, »att undersökningen af dessa grafhögar är i hög grad önskvärd, särdeles med hänsyn till de stensaker man funnit i dem, och som, om de förelåge i betydligare mängd, skulle kunna tjena som ett medel till att kullkasta några antropologers påstående, att i Sibirien icke funnits någon stenålder, och att de stensaker, som träffats der, äro rena tillfälligheter».

I Sällskapets möte den 15 maj 1880, hvarvid komitén fullkomligt biträdde herr Agapitoff's mening, beslöts att sända herr Agapitoff och mig att undersöka de omtalta högarna.

I medlet af juli månad, då vi hade för afsigt att skrida till utförandet af det värf vi fått oss uppdraget, såg sig herr Agapitoff i följd af tjensteåligganden icke i tillfälle att lemna Irkutsk. Jag blef alltså nödsakad att resa ensam. Då utgräfningen af grafhögar från forntiden är en sak, som var mig fullkomligt främmande, följde jag under arbetet noggrant de regler, som professor Samokvassoff lemnat i sina »Föreskrifter vid en vetenskaplig undersökning af grafhögar», hvarvid jag endast tillät mig en obetydlig afvikelse med hänsyn till sjelfva jordarbetena.

Huru vidt det lyckats mig att bringa det första minnesmärket från Sibiriens forntid i dagen må följande visa.

Högen, som jag hade besökt för tio år sedan och nu undersökte i slutet af juli 1880, är belägen i distriktet Telma, 10 verst sydost om byn Telma på Angaras venstra strand och 4—5 verst från Kitois utflöde i denna flod. Sjelfva stället kallas »Jarki». Omgifningarna bestå af en vidsträckt lågslätt, som utbreder sig från Angara längs Kitois flodbädd. De högre belägna delarne af denna slätt användas för åkerbruk, medan den öfriga delen är ängsland beväxt med gräs eller lägre björkskog och gran, mellan hvilka här och der finnas väldiga lärkträd. Enligt uppgift skall skogen här för 150 år sedan hafva lemnat ett ypperligt bygnadstimmer, hvilket också framgår af de omfångsrika stubbar, som man här möter öfverallt. När Angara i december månad fryser till, då floden stiger betydligt, ligger hela slätten, med undantag af höjdpartierna, under vatten.

På ett af dessa höjdpartier, som är beläget 4 famnar ofvan om Angaras vattenstånd sommartiden, befinner sig den omtalta grafhögen — så vida man öfver hufvud taget får använda denna benämning i föreliggande fall, då det icke finnes minsta spår af att den skulle vara tillkommen genom menniskohand.

Höjdsträckningens sydöstra brant reser sig lodrätt mot lågslätten och går i en lindrig sluttning 40 famnar ned emot Angara, som bildar dess norra gräns. Sluttningarna mot vester och sydvest öfvergå omärkligt i låglandet och äro odlade nästan till toppen. På höjdsträckningens norra sida finnas två fördjupningar af oregelbunden elliptisk form, hvilka möjligen uppkommit derigenom, att vinden städse fört sanden med sig — en sak som man kan sluta sig till af deras längddiameter från NV till SO, som också fullständigt sammanfaller med den här förherskande vindens riktning. Deras djup öfverstiger icke $1^1/_2$ arschin. På bottnen af dessa fördjupningar, i ren sand,

finnas en mängd fragment af ben och kärl, hvilka lemna det enda i ögon fallande beviset för, att här finnas grafvar. Nästan hela höjdsträckningen består af sand, klädd med en ytterst torftig växtlighet. Midt i floden ligger en ö »Jagodnoie», som har en betydlig utsträckning och är tätt bevuxen med låga videbuskar; på flodens motsatta sida reser sig en brant klippvägg, som är genomskuren af lodräta remnor och klädes af granskog. Floden är härstädes utomordentligt rik på fisk.

Den undersökta högen kallas af ställets invånare »den mongoliska grafven». Enligt deras utsago har hela den stora trekanten, som bildas af floderna Angara, Kitoi och en linie, som går från byn Kitoi till Telmas utflöde i Angara vid byn Telma, fordomdags varit bebodd af de »mongoliska kräken» (: *tvarr* = ett appellativ hvarmed den härvarande sibiriska befolkningen benämner de olika infödda folkslagen). Man visar platser, der dessa »tvarr» haft sina uppehållsställen, och på sådana platser träffas ofta åtskilliga föremål af jern, såsom stigbyglar, fiskkrokar, knifvar, platta och bajonettformade pilar, så kallade »kibir» o. s. v. Icke långt från dessa ställen har man funnit slagger, men de i det föregående omtalta menniskobenen och arbetade, figurlikt formade stenarne hafva blifvit funna uteslutande på »högen». — Utan hänsyn till skilnaden, som råder mellan de funna föremålen, hänföra ställets invånare dem under ett till »mongol»-epoken. Enligt deras uppfattning har Sibiriens historia blott två perioder: den mongoliska och den ryska; endast undantagsvis får man höra, att före »mongolerna» skall här hafva bott en viss folkstam med namnet »tschudaker». Antalet af de föremål, som man funnit på högen, skall enligt uppgift vara mycket betydligt; men jag har icke varit i tillfälle att komma dem på spåren, och det enda föremål — en liten nefritkil —, som jag har sett der, finnes ännu, så vidt jag känner, hos en der bosatt köpman.

Innan jag skred till utgräfningen, lät jag i en af de omnämnda fördjupningarna upptaga ett profhål till ett djup af $2^3/_4$ arschin. Här stötte jag på ett lager grå flygsand, som var 2 arschin 3 verschok tjockt och hvilade på ett underlag af stora flintstenar. Af tidigare utgräfningar var här intet spår. I den kanal, som jag derefter lät gräfva längs med fördjupningens sydvestra sida, visade sig följande lager ofvanifrån nedåt:

a) en knapt märkbar bildning af mylla;

b) ett lager af ytterst fin grå sand om $^1/_2$ arschins djuplek;

c) ett brunt lager af mylla — 2 verschok djupt —, som småningom tilltog i mäktighet mot SO och aftog i den motsatta riktningen; slutligen

d) ett lager grå sand af samma slag som den jag träffat i profhålet.

Under kanalens utgräfning iakttog jag vid 8 verschoks djup en rödaktig fläck. För att undersöka denna lät jag vinkelrätt mot den föregående kanalen gräfva en ny, i hvilken jag på 11 verschoks djup fann det första menniskoskelettet, omgifvet af ett *rödt* sandlager, som förutom i färgen skilde sig från den gråa sanden genom en påtaglig betydligare fasthet. Sandlagret, som betäckte skelettet, hade icke samma mäktighet öfverallt — det var nära 3 verschok öfver hufvudet och 2 verschok öfver fötterna. Skelettet, som tillhört en karl, låg horisontelt utsträckt med ansigtet uppåt, hufvudet mot nordost, armarne utsträckta längs med kroppen och händerna på höftbenen nedanför höftpannan. Fötterna stodo nästan lodrätt med ett mellanrum af 2 verschok. Skelettets längd var 2 arschin 5 verschok. Föremålen, som jag fann här, voro följande:

En blankslipad liten yxa af nefrit, som nästan vidrörde hufvudet, låg på venstra sidan. Under den lågo ett stycke oarbetad nefrit och 3 benharpuner. Öfver pannan: ett smycke af en vildsvins-huggtand, klufven på längden och med hål i bägge ändarne; öfver halsen ett likadant smycke — båda med den tjocka ändan till venster. Vid högra skulderbladet: två pilspetsar, den ene af jaspis, den andre af qvarts, och två benprylar; vid venstra skulderbladet: en liknande pryl. Ungefär midt öfver båda skulderbladen: fragment af bensmycken med genomborrade öppningar vid ändarne och inristade figurer. På bröstet, till venster: en fil, förfärdigad af ett platt ben med 3 insatta qvartsplattor; vid venstra handen: en liten kil af nefrit, en skrapa af nefrit, ett benvapen liknande en tillspetsad skofvel, ett litet stycke sandsten, som påtagligen gjort tjenst som brynsten, och ett litet föremål af svart skiffer af aflångt afrundad form och smalare mot ändarne, af hvilka den ene är tjockare än den andra, men som båda sluta med två hufvuden af ett halfmånformigt utseende; omkring armbågen lågo 5 exemplar af täljsten och betydligt mindre storlek. Vid högra handen låg fragmentet af en benharpun med 3 hakar, två spetsiga vapen, en pilspets af qvarts, ett stycke jaspis, en liten arbetad klo (utan hornslida) och två mindre föremål af täljsten. Öfver veka lifvet lågo några små ben med spår af att ha varit arbetade; på högra lårbenet: underkäken af ett barn med 10 utvecklade tänder; under knäskålarna några täljstensstycken med spår af att ha varit filade och ett stycke röd jernoxid, på hvilket finnas spår af skrapning. $^1/_2$ arschin från yttre sidan af venstra foten lågo en rund flat sten med en rund urgröpning i midten och ett stycke hjorthorn; vid högra foten på lika afstånd ett stycke hjorthorn och en aflångt rund sten, som antagligen tjenat som

stöt till den nyss nämnda stenen med urgröpningen; här lågo likaledes några harben, högra underkäken af en bäfver och två stycken träkol. På 9 verschoks afstånd från fotspetsarne låg skelettet af ett barn, omgifvet af ett eget lager röd sand. Benen lågo utan ordning liksom hade de blifvit kastade samman i en hög. Fragmentet af öfverkäken, som fans här, svarar fullkomligt mot underkäken, som låg på ofvannämnda skeletts lårben.

Detta är nu allt, som blef funnet bredvid detta skelett, och som den döde följaktligen ansett nödigt att taga med sig till lifvet bortom grafven.

Såväl kraniet som skelettet i sin helhet äro utmärkt väl bibehållna; endast den ena höftpannan, enskilda stycken af ryggraden, liksom enskilda benföremål hafva blifvit förstörda af tiden. Vid en djupare gräfning under stället, der skelettet låg, framträdde ett lager af rent grå sand med ett knapt märkligt horisontalt lager af mylla; i detta fans, $^1/_2$ arschin inunder skelettet, en samling grodben.

[Härefter följer en beskrifning af andra skelett och vid dem funna föremål — hvilket här utelemnas.]

I den sista kanalen, som jag lät gräfva nästan vid brädden af Angara, fans i det öfversta jordlagret, på 5 verschoks djup, skelettet af ett barn, som påtagligen icke har det minsta gemensamt med de nyss nämnda. Det låg med hufvudet mot öster och armarna korslagda på bröstet; kraniet är mycket tunt; i underkäken finnas endast 2 utvecklade tänder. Jorden, som omgaf skelettet, afvek i inga hänseenden från den kringliggande. Arbetarne rådde mig att icke förstöra benen, som enligt deras mening tillhört »en kristen», och jag hade heller ingen anledning att icke följa deras råd, så mycket mer som resterna af skelettet icke erbjödo något som helst märkligt och der icke funnos några spår af saker kring detsamma. Arbetarne fingo nu brådt, och det var med ögonskenlig förnöjelse som de kastade jorden öfver benen och trampade till den med fötterna. Märkligt nog: trots den likgiltighet, jag kunde nästan säga råhet, som arbetarne hade lagt i dagen under uppgräfningen af de föregående skeletten, visade de vid detta tillfälle liksom en viss fruktan och samvetsqval öfver att hafva stört den dödes ro.

Om den internationela polarundersökningen 1882—83.

Af Aug. Wijkander.

Der ej oöfverstigliga svårigheter lagt hinder i vägen, hafva antagligen vid denna tidpunkt (september 1882) alla deltagarne uti den internationela polarundersökningen påbörjat sina vigtiga arbeten. Lämpligt torde derför vara att nu taga en allmän öfverblick öfver de mål, man önskar vinna, den väg, man härför inslagit, och de ansträngningar, man hittills gjort.

Karl Weyprecht hade i september 1875 på den 48:de sammankomsten af tyska läkare och naturforskare i Graz framstält sitt förslag om samtidigt utsändande af flere polarexpeditioner för att lösa åtskilliga vetenskapliga spörsmål af stor betydelse. I förening med den österrikiska mecenaten Grefve Wilczek hade han derefter på enskild väg sökt intressera en del akademier och geografiska sällskap för planens förverkligande, dock utan att vinna något bestämdt resultat. De båda förslagsställarne vände sig då med ett motiveradt »Programm der Arbeiten einer internationalen Polar-Expedition» till den internationela meteorologkongressen, som våren 1879 var församlad i Rom. Förslaget vann stor anklang och sympati hos kongressens ledamöter, men naturligt var, att ej någon grundlig diskussion, än mindre något utarbetande af detaljbestämmelser kunde komma i fråga uti en så talrik samling af personer, utaf hvilka många saknade förutsättningar för denna speciela frågas behandling. Kongressen inskränkte sig derför till att uttala förslagets stora betydelse och att genom den af kongressen utsedda internationela meteorologiska komitén vända sig till de stater och sällskap, hos hvilka man hade att påräkna något intresse för saken, med hemställan om sammankallande af en specialkonferens i Hamburg för frågans ytterligare behandling. En sådan kom också till stånd, i det att den första internationela polarkonferensen den 1 oktober 1879 sammanträdde uti Seewarte i Hamburg. Åtta stater voro representerade, nämligen: Dan-

mark, Frankrike, Holland, Norge, Ryssland, Sverige, Tyskland och Österrike-Ungarn. Under ordförandeskap af professor Neumayer utarbetade konferensen en detaljerad plan för en dylik polarundersökning och uttalade som sin åsigt, att det minsta antal observationspunkter, som borde besättas uti de arktiska trakterna, för att ett mot uppoffringen svarande resultat skulle vinnas, vore åtta, fördelade på sätt konferensen närmare faststände. Konferensen föreslog vidare, att tiden från sommaren 1881 till samma tid 1882 skulle väljas för iakttagelsernas utförande.

Vid Hamburgerkonferensens sammanträdande var den ifrågasatta polarundersökningen så sväfvande, att med undantag af de båda egentliga förslagsställarne, hvilka, om saken komme till stånd, bestämdt utlofvade en expedition till Novaja Semlja, ingen af konferensens öfrige medlemmar var bemyndigad att gifva några bestämda löften om deltagande. För att efter hemkomsten kunna bedrifva saken kraftigare förklarade sig till slut polarkonferensen såsom internationel polarkomité permanent under professor Neumayer's fortfarande ordförandeskap. De på konferensen fattade besluten sammanstäldes uti en på tyska och franska språken tryckt redogörelse och spriddes uti vidsträckta kretsar. Vågade konferensmedlemmarne i Hamburg ej hoppas, att den ifrågasatta polarundersökningen skulle vinna den omfattning, som den senare vunnit, var dock det intryck, de erhöllo, sådant, att de ingalunda misströstade om en gynsam utgång i sina sträfvanden. Vintern 1879—80 vidtogos förberedelser i de nämnda åtta länderna. I Sverige hade af Vetenskapsakademien för frågans behandling tillsatts en komité af professorerne Edlund, Lindhagen och Rubenson, och i öfverensstämmelse med dennas förslag ingick akademien till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om statsbidrag för utrustande af en expedition till Spetsbergen. Som bekant, blef dock icke någon kongl. proposition i ämnet till riksdagen inlemnad. Mera positiva resultat vunnos uti Danmark, Norge och Ryssland, der medel af respektive regeringar för ändamålet anslogos. Nödvändigt tycktes dock vara att uppskjuta tidpunkten för iakttagelsernas begynnelse till sommaren 1882. Med anledning häraf och för att vinna fastare hållpunkter för bedömandet af frågans ställning inom de olika länderna, sammanträdde i augusti 1880 i »Tellurisches Observatorium» i Bern den andra polarkonferensen, bestående af samma representanter som föregående året, jämte det Italien denna gång äfven skickat en delegerad och ordföranden för den samtidigt i Bern sammanträdande internationela meteorologiska komitén, professor Wild, äfvenledes adjungerades.

Det ofvannämnda uppskjutandet af undersökningen vann Berner-

konferensens bifall. Ur de mer eller mindre bindande meddelanden, som af medlemmarne afgåfvos, framgick dock, att goda utsigter funnes till en allmännare anslutning. Planen för undersökningen underkastades ytterligare diskussion och utvidgning. Efter professor Neumayer, som vid konferensens slut nedlade sitt ordförandeskap, valdes till polarkomiténs ordförande professor Wild.

De gynsamma utsigter, som vid Bernerkonferensen visat sig och som vunno i klarhet då i Sverige grosshandlaren L. O. Smith den 4 november samma år till Vetenskapsakademiens förfogande stälde de medel, som förslagsvis beräknats erforderliga för vårt lands deltagande med en expedition till Spetsbergen, mörknade under en tid af den påföljande vintern i hög grad. Den tyska rikskansleren afböjde på det bestämdaste Tysklands deltagande, och på våren bortrycktes af en, menskligt taladt, för tidig död den man, hvars upplysta blick, varma ideela intresse och oförtrutna energi samtiden haft att tacka såväl för förslagets framställande som för den väsentligaste delen af företagets vidare utveckling. Karl Weyprecht fick ej upplefva deltagandet uti den polarundersökning, på hvars förberedande han offrat så mycket tid och arbete och som utgjorde hans älsklingstanke, hans mål i lifvet, såsom han sjelf uttryckte sig. Den förstämning, som hos de för polarfrågan intresserade måste framkallas af de nämnda båda motgångarne, hvartill kom, att äfven från Holland underrättelserna voro mindre gynsamma, skingrades dock snart derpå, då meddelandet ingick, att Amerikas Förenta Stater beslutat tvänne arktiska stationer och Ryssland likaledes beslutat en andra expedition — samt grefve Wilczek upplyst, att Weyprecht's bortgång ej skulle ändra hans beslut att deltaga med en expedition. En tredje polarkonferens beramades till den 1 augusti 1881 i S:t Petersburg, dit endast de länder, hvilka definitivt bestämt sig för deltagande, skulle skicka representanter, enär der afsågs att bindande öfverenskommelser om observationernas anställande skulle träffas. Delegerade infunno sig från samma länder som förut, med undantag af Tyskland och Italien, der deltagandet ännu var allt för ovisst. Så vidt möjligt, träffades definitiva aftal om iakttagelsernas utförande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den i Hamburg uppgjorda planen. För att underlätta samarbetet mellan de olika expeditionerna och för att på ett ställe hafva sammanförda de vigtigaste från dem ingående underrättelserna, beslöts äfvenledes, att under redaktion af polarkommissionens ordförande från tid till tid skulle utgifvas en publikationsserie »Mittheilungen der internationalen Polar-Commission», af hvilken tills dato tre häften utkommit. Under den sedan Petersburgerkonferensen gångna tiden hafva icke blott de tveksamma af de ofvan nämnda länderna,

definitivt beslutat sitt deltagande, utan flere andra äfven tillkommit. I denna stund äro tretton stater representerade uti polarkomitén, hvars medlemmar utgöras af följande personer: professor Wild i Petersburg, ordförande, kapten Hoffmeyer i Kjöbenhavn, sekreterare, professor Buys-Ballot i Utrecht, superintendent Carpmaël i Toronto, redaktör Cora i Turin, general Hazen i Washington, professorerne Hilgard i Washington, Lemström i Helsingfors, Lenz i S:t Petersburg, Mascart i Paris, Mohn i Kristiania och Neumayer i Hamburg, baron von Schleinitz i Berlin, direktor Scott i London, grefve Wilczek i Wien och författaren för Sverige.

Jag har i det föregående sökt framställa de utvecklingsskeden, den internationela polarundersökningen haft att genomgå, innan den kommit så långt, att de olika arktiska expeditionerna lemnat sina respektive utgångspunkter. De vexlande öden, de uti densamma deltagande polarexpeditionerna under sina färder redan haft att utstå och under den nämnda tiden komma att upplefva, skola till största delen blifva oss okända under åtminstone ett år. Men äfven om några af de afsedda polarstationerna förfelas derigenom, att de oförskräckte resenärerne möta oförutsedda motgångar eller på annat sätt hindras i sitt uppsåt, torde man med full rätt kunna uttala den förhoppningen, att polarundersökningen i sin helhet skall krönas af full framgång, då anslutningen till densamma från alla håll blifvit så riklig. Hvilka äro då de mål, man hoppas nå, och hvilka anordningar äro träffade för deras vinnande?

För ej många årtionden sedan skulle man väckt ovilja — och ej minst bland en geografisk tidskrifts läsare —, om man velat påstå, att vid upptäcktsresor till obekanta nejder hufvudvigten ingalunda ligger på den geografiska kartläggningen, utan fullt ut lika mycket, om icke mera på den naturhistoriska och fysikaliska undersökningen af det beträdda området. Än tidigare var en upptäcktsfärd ej motiverad, om den icke gaf utsigt till öppnande af nya handelsområden. Härmed har jag ej velat på något sätt förringa värdet af de motiv, som ledt till tidigare upptäcktsresor. De voro den naturliga yttringen af den tidens vetgirighet och forskningsbegär, och det är den styrka, hvarmed de gjorde sig gällande, som vi hafva att tacka för att vår kännedom om jordklotets konfiguration är så stor som den är. Uti många fall framkallade ock färderna vidgade handelsförbindelser och fylde sålunda det närmast med dem afsedda målet. Dessutom är det naturligt att, först sedan den allmänna fördelningen af land och vatten eller den allmänna beskrifningen af inlandets beskaffenhet inom ett visst område af jordklotet blifvit bekant, andra frågor om naturförhållandena derstädes kunna med framgång framkastas. Emel-

lertid måste det betraktas såsom ett stort framsteg under de sista årtiondena, att resenärernas ögon blifvit öppnade för ensidigheten af en blott kartläggning och att geografin i ordets egentliga mening icke minst innefattar den närmare naturbeskrifningen. Hvad särskildt polarforskningen beträffar, hafva de sista decennierna förändrat dess karakter, så att den ej längre består uti en internationel kapplöpning att närma sig endera polen några mil längre än föregångarne, utan att den går upp uti ett noggrannare utredande af de arktiska nejdernas egendomliga förhållanden, dels för att tillfredsställa menniskans inneboende lust att utsträcka sitt vetande äfven till de svåråtkomligaste områden, dels för att ur den sålunda förvärfvade kunskapen draga slutsatser, som kunna blifva af materielt gagn och af mera påtaglig nytta.

En liflig känsla af att »polarexpeditioner icke äro värda upprepade offer af möda och menniskolif, af pengar och gods, så länge de blott tjena ändamålet att tillfredsställa nyfikenhet och nationel fåfänga», var det som manade Weyprecht att framhålla nödvändigheten att »låta polarresorna träda i den fysikaliska forskningens tjenst». Och då han på sin egen skiftesrika upptäcktsresa till Franz Josefs land hade sett, huru många fysikaliska spörsmål uppstå uti de arktiska trakterna, som ej kunna finna sin lösning annat än genom samtidiga iakttagelser på flere, planmässigt grupperade punkter, utkastade han den djerfva planen att söka åstadkomma ett internationelt uppträdande uti de arktiska nejderna. Vi hafva i det föregående sett, att han lyckats på ett sätt, som sannolikt vida öfverstiger hvad han sjelf från början väntade.

Målet för den pågående polarundersökningen är således att så mångsidigt som möjligt utreda polarregionernas fysikaliska natur och söka lösningen till flere för hela jordklotet vigtiga frågor, som äro nära förbundna med denna. Då vigten af samtidigheten uti observationerna framkallat den gjorda sammanslutningen mellan så många folk, är naturligt, att denna gång alla de i öfrigt synnerligt vigtiga undersökningar, som ej äro beroende af denna samtidighet, först komma uti andra rummet och att hufvudvigten ligger på de förstnämnda. Det är sålunda de meteorologiska och magnetiska spörsmålen, som utgöra den tyngdpunkt, kring hvilken alla de andra undersökningarna gruppera sig. Observationerna hafva indelats uti obligatoriska och fakultativa. Till de förra hafva räknats alla sådana, hvilkas utelemnande på ett ställe kan skada hela undersökningen och hvilka alla deltagarne derför förbundit sig att efter förmåga utföra, under det att till de fakultativa räknats alla öfriga, huru vigtiga de än i och för sig sjelfva kunna vara. För de förra hafva ex-

peditionerna dessutom förbundit sig att följa bestämda metoder, iakttaga vissa tider m. m. d., allt för att ej genom olikformighet skada samarbetet. Utom de regelbundna dagliga observationerna skola tätare iakttagelser utföras under två dagar uti hvarje månad, de s. k. terminsdagarne. Observationerna skulle taga sin början den 1 augusti innevarande år och räcka till och med den 1 september nästa år.

I afsigt att med så stor framgång som möjligt anordna undersökningen, hafva tvänne hufvudgrundsatser följts vid observationspunkternas utstakande, nämligen dels har man försökt erhålla så många och så långt utskjutna förposter mot nord- och sydpolen som möjligt, utan att svårigheterna vid platsens uppnående och iakttagelsernas iordningställande blifva så stora, att någon större sannolikhet att misslyckas häruti ej finnes. Dels har man varit tvungen att taga i betraktande, att, då antalet deltagare måste blifva rätt begränsadt, det har varit nödvändigt att undvika allt för stor spridning, enär derigenom kunde blifva omöjligt att närmare följa och utreda förloppet af en mängd förändringar uti atmosferen och vexlingar hos den jordmagnetiska kraften. Polarkonferenserna hafva derför sökt koncentrera hufvudkraften inom den norra polarzonen, men tillstyrkt besättandet af ett par punkter inom den södra hemisferen, för att möjligen på denna väg kunna påvisa ett samband mellan de allra största vexlingarne. Men äfven inom de arktiska trakterna har fördelningen med afsigt anordnats olikformig, så att polarkonferenserna å ena sidan sökt träffa anstalter för erhållandet af en krets observationspunkter kring polen utan allt för stora mellanrum, å den andra sidan förordat ett tätare nät af observationspunkter uti och kring den del af Ishafvet, som ligger norr om Atlanten. Lyckligtvis har härvid såväl sakens ekonomiska sida som trakternas större eller mindre tillgänglighet i allmänhet samverkat just till en sådan fördelning af expeditionerna, som nyss nämnts hafva ansetts fördelaktigast. En annan omständighet, som äfven varit af betydelse för punkternas val, har varit önskvärdheten att få iakttagelser från båda sidorna om det bälte, der norrskenen uppträda i sin största talrikhet, det s. k. norrskensbältet.

Så vidt uti närvarande stund är mig bekant, utgöras de observationspunkter, som i och för polarundersökningen skolat besättas inom de arktiska och antarktiska trakterna af följande. Jag nämner dem härvid efter stigande vestlig longitud från Greenwich.

Inom de arktiska trakterna:

Jan Mayen (Lat. 71° N, Long. 8° V); expeditionen bekostas af grefve Wilczek och ledes af löjtnant E. v. Wohlgemuth.

Godthaab på Grönlands vestkust (64° N, 52° V); bekostas af danska regeringen, ledes af d:r A. Paulsen.

Fort Conger i Lady Franklins vik uti Smiths sund (81° N, 65° V); bekostas af Förenta Staterna, ledes af löjtnant A. W. Greeley, besattes redan den 11 augusti förlidet år och skall fortgå 3 år.

Cumberland Sund vid Davis Sund (65° N, 67° V); bekostas af tyska regeringen, ledes af d:r W. Giese.

Stora Slafsjön uti Canada (62° N, 115° V); bekostas af England och Canada, ledes af kapten H. Ph. Dawson.

Ooglaamie, 1 mil från Point Barrow uti Alaska (71° N, 156° V); bekostas af Förenta Staterna, ledes af löjtnant P. H. Ray, besattes redan den 8 sept. förlidet år och skall fortgå 3 år.

Lenaflodens mynning (73° N, 128° O); bekostas af Ryssland, ledes af löjtnant N. Jürgens, afgick från S:t Petersburg den 28 dec. förlidet år.

Dicksons hamn vid Jenisejs mynning (74° N, 82° O); bekostas af Holland dels genom statsbidrag, dels genom frivillig subskription, ledes af d:r M. Snellen.

Lilla Karmakul i Möller's vik på Novaja Semlja (73° N, 53° O); bekostas af Ryssland, ledes af löjtnant Andrejew.

Sodankylä i finska lappmarken (67° N, 27° O); bekostas af Finland, ledes af assistent E. Biese, hvarjämte prof. Lemström deltager uti instrumentens iordningsättande på platsen.

Bossekop vid Altenfjord i Norge; bekostas af Norge, ledes af assistent A. Steen. 10 mil söder derom i Kautokeino kommer herr S. Tromholt att uppehålla sig för norrskensiakttagelser i sammanhang med hufvudstationen.

L. O. Smiths observatorium å Kap Thordsen uti Isfjorden på Spetsbergen (78° N, 15° V). De för expeditionens utrustning och underhåll erforderliga medlen hafva af grosshandlaren L. O. Smith stälts till Vetenskapsakademiens förfogande. Transporten till och från vinterqvarteret har besörjts af flottan med kanonbåtarne Urd och Verdande, under kaptenerna L. Palander's af Vega och G. Sjöbergs chefskap. Som bekant afsågs först att besätta Polhem uti Mossel-bay, der den 1872—73 på Spetsbergen öfvervintrande svenska expeditionen uppehöll sig, men tvingande ishinder förhindrade detta. Expeditionens ledare är kandidat N. G. Ekholm. Öfrige medlemmar äro: ingeniör S. A. Andrée, kandidaterne E. O. Solander, V. Carlheim-Gyllensköld och R. H. Gyllencreutz samt löjtnanten vid fortifikationen H. Stjernspets.

Utom de nämnda hufvudstationerna anläggas 6 andra klassens meteorologiska stationer på Tysklands bekostnad utefter *Labradors kust* uti Hernhuterbrödernas missionsstationer under ledning af d:r

C. Koch. Vidare kommer den under löjtnant Hovgaard's befäl stående danska polarexpeditionen, som antagligen befinner sig i närheten af Novaja Semlja och der kommer att öfvervintra, att kunna deltaga med observationer.

Inom de antarktiska trakterna:

Syd-Georgien (54° S, 37° V); bekostas af Tyskland, ledes af d:r C. Schrader.

Kap Horn (56° S, 68° V); bekostas af Frankrike, ledes af löjtnant Courcelles-Seneuil.

Dessutom upprättar Tyskland en meteorologisk station af andra ordningen på *Falklandsöarne* (52° S, 59° V). Italien upprättar uti sina unionsanstalter uti Sydamerika, specielt uti Uruguay och Argentinska republiken, flere fullständiga observationspunkter. Särskildt äro de dervarande observatorierna uti Córdoba och Montevideo väl försedda och ämna kraftigt deltaga med iakttagelser.

För långt blefve att ens tillnärmelsevis söka gifva en föreställning om den lifliga verksamhet inom de meteorologiska och magnetiska vetenskaperna, som öfver hela den civiliserade verlden under det ingångna observationsåret eger rum, dels genom ökande af iakttagelsernas mångfald och skärpa på de gamla observatorierna, dels genom dylikas anordnande på nya orter. Så hafva t. ex. fullständiga magnetiska observatorier med sjelfregistrerande instrument upprättats uti Havanna och uti San Diego i Californien. Meteorological Office i London, understödd af Seewarte i Hamburg och andra meteorologiska centralobservatorier, har anordnat meteorologiska observationer inom norra delen af Atlanten på de der trafikerande fartygen. Inom Sverige hafva universiteten i Lund och Upsala anordnat magnetiska observationer under det pågående året.

I nära sammanhang med de jordmagnetiska strömningarne hafva en stor del af de elektriska strömmar, som spontant uppstå uti telegrafledningarna, visat sig stå. Derför hafva rätt stora anstalter gjorts, för att möjligen under det så gynsamma tillfälle, som nu erbjuder sig, söka kasta ljus äfven inom detta ännu så dunkla område. Tyskland har upplåtit 6—8 längre ledningar i olika riktningar, såväl underjordiska kablar, som öfverjordiska ledningar, till begagnande under terminsdagarne nattetid, hvarjämte den i närheten af det magnetiska observatoriet i Wilhelmshafen upplåtit smärre linier till användande under terminsdagen hela dygnet om. Likaså har Ryssland under vissa delar af terminsdagarne upplåtit linierna Rostow—Tiflis och Tiflis—Baku, samt Charkow—Moskva och Moskva—Kasan, hvarjämte smärre

ledningar vid magnetiska observatoriet i Paulowsk nära S:t Petersburg begagnas hela dagen. Uti Finland hafva likaledes upplåtits linierna Torneå—Helsingfors och Mariehamn—Kexholm. I Österrike skola iakttagelser öfver de elektriska jordströmmarne uti telegrafledningarne utföras i Budapest, Debreczin, Temesvar, Agram, Prag, Brünn, Lemberg, Czernowitz, Wien, Linz, Innsbruck, Graz, Triest och Zara. I Sverige har af telegrafstyrelsen under vissa tider af terminsdagarne till författarens begagnande upplåtits en linie Göteborg—Helsingborg och en linie Göteborg—Vestervik.

Huru ofullständig den ofvanstående redogörelsen än är och måste vara så väl i följd af bristfälligheten hos det material, som står mig till buds, som på grund af utrymmets knapphet, torde den dock gifva en öfverblick öfver denna den största internationela sammanslutning som ännu egt rum för ett vetenskapligt ändamål. Allt skäl hafva vi ock att hoppas, att resultat skola framgå, som i rikt mått svara mot de ansträngningar och uppoffringar, hvilka af de deltagande staterna blifvit gjorda.

Sällskapets förhandlingar.

Sammankomsten den 20 oktober 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kommendörkapten *Aug. Fries.*

Ordföranden anmälte, att, med anledning af d:r *Stuxbergs* afflyttning till Göteborg, Styrelsen utsett amanuensen i K. Biblioteket *E. W. Dahlgren* till sekreterare för tiden intill innevarande års slut.

Ordföranden anmälte vidare, att från Sällskapets korresponderande ledamot, konsul *W. Kopsen* på Fidjiöarna, såsom gåfva ankommit åtskilliga etnografiska och naturhistoriska föremål, hvilka blifvit, kostnadsfritt för Sällskapet, förda till Europa af norske sjökaptenen *A. N. Bull.*

Derefter hälsade *Ordföranden* med några ord Sällskapets utländske ledamot Mr *John Evans* från England, hvilken med sin närvaro hedrade sammankomsten.

Doktor *O. Montelius* höll föredrag »Om en arkeologisk resa i Storbrittannien och Irland.»

Föredraganden hade sistlidne sommar på uppdrag af Vitt. hist. och antiqv.-akademien företagit en resa till de Brittiska öarna för att studera der befintliga arkeologiska museer. Han hade dervid besökt British Museum och South Kensington Museum i London, Mr J. Evans' enskilda samling i Nash Mills — hvilken, hvad så väl rikedom som föremålens utsökta beskaffenhet beträffar, vore en af de yppersta i Europa — Greenvells samling i Durham, museerna i York, Salisbury, Oxford och Edinburgh samt R. Irish Academy's museum i Dublin. Fotografiska afbildningar af en mängd föremål från detta senare museum och från British Museum voro vid sammankomsten utstälda. — Ehuru de storartade samlingarna i British Museum af föremål från Egypten, Assyrien och Babylonien samt från den förhistoriska tiden i den klassiska verldens länder måste i hög grad ådraga sig arkeologens uppmärksamhet, äro dock de inhemska fornsakerna af än större betydelse för en nordisk forskare. Bronsåldern på de Brittiska öarna är mycket rik, och oaktadt man måste sätta dess början till en så aflägsen tid som mer än tusen år före Kr., bär den vitne om en hög grad af odling. De flesta af de brittiska fornsakerna äro af typer karakteristiska för landet och måste alltså anses vara inom landet tillverkade. Anmärkningsvärdt är, att man i England hittills icke funnit några nordiska fornsaker från bronsåldern, hvilket tyckes visa, att samfärdseln mellan England och Skandinavien under denna tid var mycket ringa, ett förhållande så mycket mera anmärkningsvärdt som under årtusendet efter Kr., på vikingatågens tid, denna förbindelse varit synnerligen liflig. Äfven i Skandinavien äro bevisen för en sådan samfärdsel under bronsåldern ytterst sällsynta. *Ett* säkert sådant är det guldsmycke af irländsk typ, som i början af detta århundrade fans på Seland. Några fornsakstyper äro visserligen gemensamma för England och Skandinavien, men de förekomma äfven på kontinenten och kunna alltså icke utan närmare undersökning anföras såsom bevis för någon samfärdsel mellan England och Norden. Annorlunda blef förhållandet, då Brittannien började befolkas af stammar beslägtade med oss. Från den anglosaxiska tiden finnas betydande minnen, erbjudande talrika beröringspunkter med fynden från samma tid i Skandinavien och norra Tyskland. Den under denna tid i Brittannien utbildade ornamentiken, som visar sig dels på smycken och andra föremål, dels i manuskriptens miniatyrer, är af särskildt intresse för oss nordbor, enär det af d:r Sophus Müller blifvit visadt, att densamma haft ett betydande inflytande på den skandinaviska ornamentiken under vikingatiden. Vigten häraf framstår så mycket tydligare, när man tager i betrak-

tande, att prof. Sophus Bugge samtidigt sökt påvisa en stark inverkan från Irland på den nordiska mytologien, och prof. Joh. Steenstrup ådagalagt ett skandinaviskt inflytande på den engelska rättskipningen. — Bland de fasta fornlemningarna omnämnde föredraganden Stonehenge, hvilket sannolikt varit en helgedom åt solens gudomlighet, upprest under den förhistoriska tiden. Vidare omtalades de i Irland och norra Skotland förekommande grafvar med »bikupformiga» tak, af hvilka en på Orkneyöarna, »Maeshowe», vore särskildt märkvärdig derför, att den blifvit plundrad af skandinaviska skattgräfvare, som lemnat bevis för sin dervaro i åtskilliga runinskrifter på väggarna.

Riksantiqvarien *H. Hildebrand* höll derefter ett föredrag »Om bild och ornamentik inom de tidigare kulturformerna».

Om man från teoretisk synpunkt betraktar ornamentet, så är man färdig att antaga, det menniskan i början dertill användt de allra enklaste former; med ett vass-strå kunde man göra cirkelformiga intryck, eller med ett snöre, bundet om halsen på ett ännu icke torkadt lerkärl, kunde ett slags ornering åstadkommas. Den förste, som behandlat frågan om ornamentets uppkomst, är den tyske arkitekten Semper i sitt verk »Der Stil». Hr H. anmärkte, att redan på de allra äldsta alstren af Egyptens slöjd förekommer en mångsidig och rikt utvecklad ornamentik, så mycket mer förvånansvärd som den äldsta egyptiska kulturen icke kan ledas tillbaka till några förutsättningar. Man har uppstält såsom grader i ornamentikens utveckling först liniemotiven, derpå djurmotiven och sist växtmotiven. Men redan i den äldsta egyptiska konsten finnas växtmotiven väl utvecklade. Den äldsta grekiska ornamentiken visar åter företrädesvis liniemotiven, någon gång djurfigurer, men aldrig sådana hämtade från växtverlden, och granskar man djurfigurerna från denna tid, så skall man lätt finna, att de icke hafva högre valör än linie-ornamenten; i stället att omgifva ett kärl med en rad cirklar, har man försett det med en rad stående hästar, eller i stället att ornera en rektangulär yta med rätt uppstående streck, har man ditsatt en rad menniskofigurer, alla i samma ställning. Vid sådant förhållande väcker det förvåning, att man funnit ornament framställande föremål ur verkligheten, och således af en vida högre art än de äldsta grekiska, från en tid så aflägsen, att den föregått den nuvarande europeiska faunan. Uti hålor i Frankrike och angränsande länder har man bland lemningar af ren, noshörning, elefant m. m. funnit benredskap prydda med bilder af djur och äfven enstaka menniskofigurer, icke endast afsedda att ornera dessa redskap, utan återgifvande föremål ur det verkliga lifvet. Ett liknande förhållande visar sig hos de nuvarande tschuktscherna, ett folk som icke heller hunnit långt på utvecklingens bana; äfven hos dem finnes öppet öga för egendomligheterna i den omgifvande verlden och förmåga att återgifva dessa. Genom det anförda sprides ljus öfver en del förhållanden, som annars synas svårfattliga. Så kan man deri söka en förklaring till den grekiska konstens uppkomst. Den grekiska keramiken, som i sin senare period ådragit sig en så välförtjent beundran, företer emellertid bland sina äldre alster dels kärl, regelbundet ornerade med djurbilder af tydligen asiatiskt ursprung, dels andra kärl prydda med de ofvan nämnda linieornamenten eller dermed likstälda djurfigurer. Man har förut antagit, att det österländska inflytandet i Grekland först inträdt med de orientaliska djurfigurernas uppträdande, men senare tiders fynd hafva visat, att ett ännu äldre inflytande från öster egt rum, ett egyptiskt-asiatiskt, uppenbarande sig i fynden från Santorin, Jalysos, Mykenai o. s. v., alla dessa fynd rika icke blott på ornament, utan ock på bilder hämtade från verkligheten. Förbindelsen, på hvilken likheten berodde, blef likväl afbruten, och det grekiska folket hänvisades till sina egna resurser, till dess ett nytt utifrån kommande inflytande gjorde sig gällande, men då voro grekerna så långt hunna, att de kunde med mästarehand upptaga de främmande motiven och afbilda dem.

Kapten *N. Selander* förevisade slutligen de hittills publicerade bladen af ett af honom utgifvet kartverk öfver Sverige i skalan 1 : 500,000. Uti detta är för första gången ön Gotlands läge i förhållande till den svenska kusten riktigt angifvet. Genom triangelmätning, utförd af generalstaben 1880—81, har man nämligen funnit, att den af kartografen Hellström år 1832 gjorda och hittills på alla kartor följda bestämningen är felaktig, i det att Gotland blifvit förlagdt 16,000 fot för långt bort från svenska landet.

Den amerikanska nordpolsexpeditionen under De Long 1879—1881.

Af Anton Stuxberg.

(Härtill en tafla.)

Ungefär vid samma tid, som man här i Sverige motsåg underrättelsen om Vegas färd genom Berings sund mot söder, var den nordamerikanska expedition färdig att anträda sin upptäcktsresa, hvilken under löjtnant De Long's befäl hade till hufvuduppgift att längs ostkusten af Wrangels land, hvars omfång då var okändt och som antogs ega en betydlig utsträckning från söder till norr, framtränga så långt som möjligt mot polen och rikta den geografiska kunskapen med de upptäckter, som kunde göras i denna del af polarhafvet bortom 71:sta breddgraden. Den De Long'ska expeditionen följdes i vårt land af flere skäl med uppmärksamhet, mest kanske derför att dess frikostige utrustare, herr Gordon Bennett, hade som en af uppgifterna för densamma bestämt, att den skulle uppsöka Vegas män och, om så behöfdes, bringa dem hjelp. Expeditionen afgick. Kort efter dess påbörjade arktiska kampanj sågs den af ett par amerikanska hvalfångare, som meddelade myndigheterna upplysningar derom. Det var i början af september 1879, men efter denna tid uteblefvo alla underrättelser om expeditionens gång. Till en början var icke heller annat att vänta. Emellertid förflöto två hela år, långa för dem som otåligt vänta underrättelser från upptäcktsresande i okända arktiska haf, utan några som helst upplysningar rörande expeditionens öden. Då bringar oss för snart ett år tillbaka ett telegram från Irkutsk det sorgliga budskapet, att expeditionens fartyg gått förloradt nordost om Nysibiriska öarna, att besättningen räddat sig i tre båtar, att ena båtbesättningen under ingeniör Melville's ledning lyckligt framkommit till Jakutsk, att den andra under löjtnant De Long's befäl landstigit vid Lenas mynning och i ett ytterst utblottadt och nödlidande tillstånd befann sig på väg söder ut, samt att det tredje båtpartiet slutligen under löjtnant Chipp's befäl ännu icke hörts af. För den, som här förstod att läsa mellan raderna, var meddelandet mer än ned-

slående, ty med hänsyn till den långt framskridna årstiden kunde man knappast motse annat än de mest upprörande underrättelser.

Underrättelserna läto vänta på sig, men de kommo slutligen. De kommo icke på en gång, utan som alltid i dylika fall bitvis, med längre eller kortare mellanrum. Först fingo vi efter löjtnant Danenhower's diktamen för New York Heralds korrespondent J. P. Jackson en utförlig beskrifning af expeditionens förlopp allt ifrån dess afresa från San Francisco till fartygets undergång i isen, af de skeppsbrutnes färd förbi de Nysibiriska öarna till Lenas delta samt af den ena båtbesättningens räddning af infödingarna der. I sistlidne juni månad slutligen, sedan Melville redan i midten af mars d. å. på ort och ställe bragt ljus i saken rörande De Long's och hans båtkamraters sista öden, lemnade oss New York Herald ett utdrag ur De Long's dagbok, som talade om lidanden af den mest upprörande art. Dermed var expeditionens sorgliga historia afslutad.

Det följande är ett efter vår tidskrifts utrymme lämpadt kortfattadt sammandrag af Danenhower's muntliga berättelser för hr Jackson och Melville's officiela rapporter till marindepartementet i Washington. För det vidlyftiga materialets meddelande står jag i stor förbindelse till generalkonsul N. A. Elfwing i Stockholm.

Den 8 juli 1879 afgick den af hr Gordon Bennett bekostade expeditionen med ångaren »*Jeannette*» [1]) under löjtnant G. W. De Long's befäl från San Francisco. Expeditionen hade då följande sammansättning: löjtnant De Long, löjtnant C. W. Chipp, löjtnant J. W. Danenhower, ingeniör G. W. Melville, d:r J. M. Ambler (läkare), meteorolog J. J. Collins, konservator R. L. Newcomb, islots W. Dunbar samt 23 man af lägre rang och olika nationalitet, deribland en kines. Efter en lång och besvärlig resa, orsakad af motiga vindar och en öfver höfvan tung last, anlände Jeannette först den 2 augusti till Unalaschka. Der försåg sig expeditionen med ytterligare kol och pels-

[1]) Jeannette hette ursprungligen *Pandora*, var bygd af engelsk ek, hade under detta senare namn redan gjort ett par resor i Norra Ishafvet, inköptes sommaren 1878 af Gordon Bennett för den tillämnade expeditionens räkning och ombygdes för detta ändamål på Walkers Yard vid Themsen. Fartyget i sitt nya skick var en i tre vattentäta rum afdelad tremastad propellerångare om 430 tons drägtighet och 12 fots djupgående, hade en maskin af 200 hästkrafter och var försedd med en 7,5 cm. tjock ishud af amerikansk alm. Kolförrådet utgjorde 160 tons.

varor, hvarefter resan den 6 augusti fortsattes till S:t Mikael i Alaska, för att invänta tenderfartyget Fanny A. Hyde, som skulle följa Jeannette till Berings sund.

Den 12 augusti anlände expeditionen till S:t Mikael. Der togos om bord 40 hundar samt två amerikanska indianer, Aneguin och Alexie, hvilka skulle tjenstgöra som jägare och hundförare. Expeditionens personal var nu fulltalig och utgjorde sammanlagdt 33 man. Den 21 augusti lemnades S:t Mikael i sällskap med tenderfartyget, den 25 passerades Berings haf under en mycket häftig storm, och samma dag gingo båda fartygen till ankar i S:t Lawrence bay, der deras vägar skulle skiljas och Jeannette begynna den egentliga arktiska kampanjen. I S:t Lawrence bay sammanträffade expeditionen med omkring tjugu tschuktscher; en af dessa, som genom umgänget med amerikanska fångstmän tillegnat sig litet engelska, omtalade, att en ångare passerat der förbi på väg söderut i sistlidne juni månad.[1])

Den 27 augusti kl. 7 på aftonen lemnade Jeannette S:t Lawrence bay, styrande nordvart, och passerade följande dagen Berings sund. Kursen ställdes sedan vestvart längs Tschuktschlandets nordkust för att inhämta underrättelser om Vega-expeditionen. Den 31 augusti landstego Chipp, Danenhower och Dunbar för att samspråka med infödingarna. De träffade bland andra en ung intelligent tschuktsch, som erbjöd sig att visa dem stället, der Vega öfvervintrat. De anträdde sålunda en vandring öfver tundran vesterut, som varade några timmar, tills de kommo fram emot Koljutschinviken, der infödingarne berättade dem att Vega tillbringat vintern. I tälten funno de tenndosor märkta »Stockholm», papperslappar med svensk skrift samt några fotografier af svenskt fabrikat och utklipp ur Ny Illustrerad Tidning. Infödingarne gåfvo genom tecken till känna, att Vega i oskadadt skick passerat österut, och talade om »Nurpitsch» (Nordqvist) såsom hafvande förstått deras språk och kunnat samtala med dem.

Efter inhämtandet af dessa glada underrättelser om Vega-expeditionen, som det i motsatt fall varit meningen att lemna nödigt bistånd, ångade Jeannette den 31 augusti på eftermiddagen i nordvestlig riktning mot Wrangels land. Vädret var stormigt och dimmigt, och drifis hindrade passagen. Kursen gick sedan efter omständigheterna i nordlig och nordostlig riktning. Den 4 september på eftermiddagen syntes ett hvalfångarfartyg hålla ner mot Jeannette, som stoppade maskinen för att invänta dess ankomst, men dimma inträdde, och hvalfångarfartyget syntes icke mera till. När dimman sedan samma dag

---

[1]) Denna uppgift hade afseende på Vega. Men det var icke i juni, utan först den 20 juli som Vega passerade S:t Lawrence bay.

lättade, framträdde Herald-ön vid synkretsen. Härefter begynte ett mödosamt forcerande af isen, hvilket fortgick med vexlande framgång ända till den 6 september, då det icke var möjligt att med våld tränga längre. Eldarne bankades upp, och fartyget gjorde fast med isankaren vid drifisen. Natten var ytterligt kall, och der hade redan begynt bilda sig ny is mellan de gamla drifisflaken, som vexlade i utsträckning mellan trettio qvadratfot och åtskilliga tunnland. Fartyget förblef orörligt för en följd af dagar, omgifvet af en issamling omkring en geografisk mil i genomskärning. Herald-ön syntes i sydvestlig riktning på tre och en half svensk mils afstånd, och djupet var omkring 20 famnar.

Den 13 september utskickades ett slädparti, bestående af Chipp, Dunbar, Melville och Alexie, med uppgift att framtränga till Herald-ön. De framträngde ända till en svensk mil från kusten, hvarefter de funno öppet vatten och således måste återvända. Jeannette dref oafbrutet med isen; med en så osäker operationsbas ville De Long naturligen icke ifrågasätta att sända ett nytt parti med båtar mot ön.

Redan i slutet af september kunde man icke längre hysa några väl grundade förhoppningar att under samma år frigöras ur den ofrivilliga fångenskapen. Fartyget blef alltså inrättadt för öfvervintringen, och nödiga mått och steg blefvo vidtagna för att bjuda de redan inträdande ispressningarna spetsen.

Oktober månad var jämförelsevis lugn, och i september hade icke förekommit några höstdagjämningsstormar. Kölden var ganska sträng. Wrangels land syntes tydligt i syd och vest flere gånger, särskildt den 28 och 29 oktober. Till denna tid sågos många sälar och hvalrossar, och två isbjörnar skötos. Likaledes sågos två hvitfiskar, de enda hvaldjur som antecknades under hela resan.

Den 6 november remnade isflaket, som redan under de senaste veckorna minskats betydligt i omfång, i smärre stycken, men under de följande dagarna fröso dessa åter samman. Den 23 november öppnade sig åter en springa i fartygets omedelbara närhet. En stor del af isflaket dref bort från fartyget med ett för manskapet på detsamma uppfördt hus och fyra hundar; ångslupen var vid samma tillfälle nära att gå förlorad, men blef räddad. Under de följande dagarna utvidgade sig springan mer och mer, och fartyget dref till och med en hel dag i öppet vatten, men på aftonen frös det åter in. Om också fartyget blifvit fullständigt qvitt den närmast omgifvande isen, skulle helt säkert den sena årstiden och den redan inträdda vinternatten gjort det omöjligt att draga fördel af en sådan omständighet för att slå sig ut ur packisen. Det med det lösdrifna flaket bortförda huset återfans sedermera af den ene indianen 16 månader

derefter, då fartyget redan drifvit långt mot norr, och på endast 3 engelska mils afstånd från detta. Det hade således tillryggalagt i det närmaste samma väg som fartyget.

Den 10 november trädde vinternatten in, och först den 25 januari 1880 visade sig solen åter öfver horisonten. Under denna tid inträffade de våldsammaste ispressningarna. Jeannette sväfvade upprepade gånger i fara att klämmas sönder, och endast den starka ishuden, med hvilken fartyget före sin afgång blifvit försedt, hade expeditionen att tacka för, att den icke ett tu tre stod husvill. Men slutligen förmådde denna förstärkning icke längre hålla stånd; efter upprepade starka pressningar kring midten af januari gjordes den 19 i samma månad den ovälkomna upptäckten, att fartyget fått en svår läcka och att en stor del af skeppsrummet stod under vatten. Efter stora ansträngningar och under en temperatur af — 42° F. (— 41°, C.) sattes pumparna i brukbart skick, dag och natt arbetade både manskap och offficerare, stående i isvatten, oförtrutet på att aflägsna de inströmmande vattenmassorna och få tag i läckan. I början var äfven ångmaskinen i rörelse, men snart såg man sig nödsakad att släcka elden i maskinen för att spara på kolförrådet, sedan med uppbjudandet af alla krafter största delen af vattenmassan blifvit aflägsnad. Genom afstängning af för-rummet, der läckan fans, minskades faran, och vattnets inströmmande aftog småningom, sannolikt emedan fartyget skrufvades mer och mer i höjden genom ismassorna, som sköto sig in under kölen, men ända till fartygets undergång, således under hela 17 månaders tid, kunde arbetet vid pumparne endast då och då afbrytas för några timmar. Först sista dagen, då fartyget lade sig på sidan, upptäcktes den dittills fåfängt sökta läckan.

Största kölden under första vintern inträdde i februari, då temperaturen nedgick till — 57°,8 F. (— 49°,9 C.). Vattnets temperatur i ytan var städse — 29° F. (— 1°,7 C.).

Inemot midten af februari 1880 hade fartyget drifvit 50 miles från den punkt, der det första gången infrös, men i zigzag hade det tillryggalagt denna sträcka och sålunda upprepade gånger korsat sin egen väg. Under sådana omständigheter förflöt vintern ganska enformigt. Någon omvexling erbjödo jagtutflykterna, som företogos så ofta väderleken det medgaf. Utflykterna omfattade icke sällan större områden, men bytet var icke desto mindre ganska ringa. Det inskränkte sig till sälhundar, som voro de talrikaste, några hvalrossar och inemot ett halft hundrade isbjörnar; fjällräfvar skötos i endast ringa mängd. Under den följande sommarn skötos en stor mängd simfåglar, såsom måsar, alkor, gäss, hvilka träffades talrikt äfven vid höstens början, men nästan helt och hållet saknades på våren. Denna

sysselsättning, ehuru utan önskadt resultat, hade till följd, att manskapets helsa var förträfflig både i fysiskt och psykiskt afseende. Också gick polarnatten lyckligt till ända, utan några mera allvarliga sjukdomsfall bland manskapet.

I början af året dref Jeannette norr om Wrangels land vesterut. Sålunda ådagalades för första gången dettas insularitet, hvilken äfven sedermera, i september 1881, bekräftades genom löjtnant Berry's upptäckter. Den 24 mars syntes Wrangels ö för sista gången. Mars och april månader förflöto lugnt, der inträffade inga vårdagjämningsstormar. Inga väntade skaror af flyttande simfåglar visade sig heller, först längre fram på året iakttogos några mot vester flyttande svärmar. Den 3 maj inträdde ändtligen stark SO-vind, som höll i ända in i juni och dref ismassorna ett betydligt stycke mot nordvest. Derefter gick vinden åter om till nordlig, hvarigenom fartyget på nytt drefs bakåt. Under juli och augusti var knappast någon vind, så att fartygets drift under dessa månader var ytterst långsam. Endast under första hälften af juli herskade verkligt sommarväder, då termometern visade ända till + 40° F. (+ 4°,4 C.), men senare följde, i stället för den väntade sommarvärmen, rått och mulet väder, så att denna period nästan föreföll de resande som den oangenämaste årstiden under hela färden. Isens smältning tycktes absorbera all värme.

I midten af juni försvann snötäcket från isen. Småningom visade sig äfven öppningar i isfältet; reningarna vidgade sig, men alltid på så långt afstånd från fartyget, att ingen utsigt fans för handen att genom användning af krut eller andra sprängmedel befria det ur dess läge. Löjtnant Chipp förfärdigade för detta ändamål torpedos, men de kunde icke finna någon användning. Och till och med om det skulle hafva lyckats att bringa fartyget flott, skulle belägenheten ändock i ingen mån hafva förbättrats, ty alla öppningarna i isen hade endast en ringa utsträckning och voro afspärrade från det öppna vattnet genom tätt packade ismassor.

De vetenskapliga undersökningarna fortgingo oafbrutet både vinter och sommar. I de meteorologiska iakttagelserna, som leddes af Collins, deltogo samtliga officerarne och manskapet; under hela första året anstäldes de hvarje timme, under andra vintern hvarannan. Undersökningarna öfver norrskenen och deras störande inflytande på magnetnålen utfördes af löjtnant Chipp; han hade samlat mer än 2,000 iakttagelser, som ty värr alla gått förlorade. Konservator Newcomb fortsatte sina studier med ifver och lyckades hopbringa en stor mängd fågelskinn och andra zoologiska föremål. Så snart öppningarna i isen det medgåfvo, anstälde han draggningar för djupfaunans

undersökning. Utbytet af lägre ryggradslösa djur var rikligt; fiskar funnos deremot i ytterst ringa antal.

Resultatet af fartygets drift under första året ger anledning till den förmodan, att en konstant ström icke är förhanden i denna del af den arktiska oceanen, utan att ismassornas rörelse bestämmes endast och allenast af vindarnes riktning. Emedan nu under största delen af året den herskande vinden var SO, så blef följden, att fartyget dref öfvervägande mot NV, och Danenhower's mening är, att ifall fartyget förmått hålla stånd i längden mot ispressningarna och provianten räckt så länge, skulle expeditionen slutligen drifvit söder eller norr om Franz Josefs land och sannolikt kommit ut i öppet vatten vid Spetsbergen.

Hafvets djup var öfverallt ringa. Det största djup som mättes var 60, det minsta 17 famnar; vanligtvis lodades omkring 30 famnar. Bottnen utgjordes mestadels af blå lera.

I september 1880 inreddes Jeannette för sin andra öfvervintring. Hon låg då ordentligen inbäddad i omkring 8 fot tjock is, och dessutom hade väldiga ismassor pressat sig in under hennes köl, så att fören stod högt i vädret. I fartygets omgifning hade den sönderskrufvade isen hopat sig i torosslika massor, öfver hvilka det var nästan omöjligt att bana sig väg. Då i slutet af september öppningarna åter isbelades och gynsamma tillfällen till slädresor yppade sig, hade ännu ingen fallit på den tanken att öfvergifva fartyget, och De Long's mening var att icke afstå från sin uppgift förr än då provianten nalkades sitt slut. I hvarje händelse ämnade han icke skilja sig från sitt fartyg före hösten 1882.

Manskapets moraliska stämning var ännu förträfflig, ehuru man dock icke utan en viss nedslagenhet gick den nya vinternatten till mötes, under hvilken genom fartygets undergång expeditionens öde kunde när som helst vara afgjordt. Sådana bekymmer voro icke heller oberättigade, ty när andra vintern var förbi, försämrades sundhetstillståndet om bord mycket hastigt, så att ständigt en större del af besättningen befann sig under läkarbehandling. November och december månader voro utomordentligt kalla, men förflöto utan några svårare stormar. Under januari 1881 voro temperaturvexlingarna ganska betydliga, men medeltemperaturen var dock högre än under de föregående månaderna. Februari var åter igen årets kallaste månad. Vinternatten varade denna gång från den 11 november till den 5 februari. I medlet af januari inträdde ständig SO-vind, under hvars inflytande fartyget dref hastigt i nordvestlig riktning. Det tycktes röra sig i en ränna, som i denna riktning tilltog i djup, då deremot hvarje gång som fartygets drift afvek mot SO, SV eller NO ringare djup

lodades. Denna ränna erhöll namnet Melville's kanal efter den, som först fäste uppmärksamheten på hennes tillvaro.

Hela tjugu månader hade expeditionen tillbragt i sin ofrivilliga fångenskap, och under den tiden hade hon färdats fram öfver en vidsträckt, hittills fullkomligt okänd del af polarhafvet — men ännu hade ingen händelse af mera ovanligt slag inträffat. Den ene hade visserligen tyckt sig se land här, en annan der, men alltid hade dessa »syner» reducerat sig till enkla optiska synvillor, som för öfrigt äro ganska vanliga i arktiska trakter. Då utropar ändtligen den 17 maj kl. 7 på aftonen Dunbar från utkikstunnan »*land i sigte!*» och kort derefter kunde man också från däck öfvertyga sig om dess verkliga tillvaro. Fartyget befann sig då vid 76° 43′ 20″ n. br. och 161° 53′ 45″ o. längd. Lodet angaf 43 famnars djup, slambotten.

Den upptäckta ön blef kallad *Jeannette-ön,* till minne af expeditionens fartyg. Enligt pejlingar från fartyget ligger hennes högsta punkt vid 76° 47′ 28″ n. bredd och 159° 20′ 45″ o. längd, hennes ostligaste spets vid 158° 56′ ostl. längd. Fartygets drift och isförhållandena medgåfvo ingen landstigning på denna ö.

Den 19 maj gjordes ett försök att genombryta den ismassa, som hopat sig under fartygets främre del och lyft densamma i höjden, för att om möjligt befria det ur dess farliga läge och bringa det i öppet vatten. Genom borrningar och gräfningar trängde man ner till ett djup af 14 fot 2 tum, dock utan att nå isens understa rand.

Samma dag, den 19 maj, fick man i vester syn på en annan ö, som några dagar senare, den 25, framträdde fullt tydligt. Nu bildade sig några långa öppningar i isen, tillräckligt rymliga för att man utan allt för stora besvärligheter kunde passera dem med båt, hvarför De Long beslöt att sända ett båtparti till denna andra ö, som erhöll namnet *Henrietta-ön.* Den 1 juni bröt båtpartiet upp, som utgjordes af Melville, Dunbar och 4 man af besättningen. Det hade till sitt förfogande en mindre båt, som drogs på en släde af 15 hundar. Vandringen öfver isen kräfde nära två och ett half dygn, det direkta afståndet mellan fartyget och ön uppskattades till mellan 18 och 28 eng. mil, och färden dit skedde under många omvägar, emedan isen dels var i stark rörelse, dels på sina ställen alldeles ofarbar.

Henrietta-ön, som af expeditionen togs i besittning för nordamerikanska regeringens räkning, är belägen vid 77° 8′ n. br. och 157° 43′ ostl. längd. Vid landstigningsplatsen uppfördes en varde eller »cairn», i hvilken nedlades berättelsen om expeditionens förlopp, några nummer af New York Herald äfvensom underrättelse om chefens beslut att qvarstanna vid fartyget till det yttersta. Ön är brant och klippig, mellan 2,500 och 3,000 fot hög. På klippornas

branter häckade ett mindre antal fåglar, hufvudsakligen lunnar, och vid landstigningsplatsen funnos några mossor och lafvar samt en gräsart. Ingen drifved, inga sälhundar, hvalrossar eller spår af isbjörnar syntes till. Ön tycktes öfverallt vara betäckt af ett 50—100 fot mäktigt is- och snölager, på norra kusten sträckte sig en väldig, praktfull glacier ända ut till hafvet, och på ostkusten funnos några smärre sådana.

Den 6 juni återkom båtpartiet till fartyget, som under dess bortavaro drifvit hastigt mot vester. Under återfärden hade den gamle Dunbar angripits så svårt af snöblindhet, att han måste transporteras af kamraterna. Det var verkligen i yttersta stund som båtpartiet återkom, ty redan den följande dagen befann sig isen i en sådan våldsam rörelse, att alla man måste uppbjuda sina krafter för att bringa i säkerhet om bord alla på densamma utlagda förråd. Den 8 juni syntes i S och SV både vattenhimmel och åtskilliga reningar, hvilka dock icke sammanhängde med hvarandra. Den 10 juni mot midnatt, sedan isen under hela dagen varit i stark rörelse, ökades utsigterna rörande isens snara uppbrott längs fartyget, och alla motsågo med spänd uppmärksamhet detta ögonblick, som måste blifva afgörande för expeditionens öde. Det var icke att hoppas, att Jeannette skulle kunna frigöras från detta kaos af om hvarandra kastade ismassor, tvärtom hade man skäl att förmoda, att hon, så snart hon kommit loss från det isflak, som likt ett skrufstäd fasthållit henne 21 långa månader, skulle krossas genom en sammanstötning af ismassorna.

Kort före middagen den 11 juni öppnade sig isen längs fartyget, och Jeannette låg i öppet vatten; endast under kölen syntes ännu ett stort isblock. Emedan det öppna vattnet hade en jämförelsevis stor utsträckning, påsattes under många svårigheter rodret, för att begynna färden genom isen, så snart vattenrännorna öppnade sig tillräckligt. Fartyget förankrades tills vidare medelst isankaren vid ett närbeläget isfält. Samtidigt träffades alla nödiga mått och steg att när som helst kunna lemna fartyget. Båtar, slädar, proviant, kläder, instrument, de vetenskapliga iakttagelserna, medikamentsförrådet o. d. ordnades för att genast bringas i säkerhet. Redan följande dag inträffade katastrofen.

Den 12 juni på eftermiddagen satte sig isen i rörelse på båda sidorna om fartyget. En stor del af manskapet hade aflägsnat sig från detsamma för att jaga sälhundar och simfåglar. På De Long's signal kommo jägarne tillbaka i tid för att hjelpa till vid bergningen af de saker, som voro bestämda att medtagas. Till en början föreföll det, som skulle isen skjuta in under fartyget och pressa det i höjden,

men efter två timmar inträngde den i kolboxarna och underrummen. Då gafs befallning att flytta de nödiga förråden på isen, hvilket arbete utfördes med största lugn. Till en början utsåg man ett 100 steg från fartyget aflägset isfält till lägerplats, men på Dunbar's inrådan valdes sedermera ett närmare beläget. Klockan 11 på aftonen hade man bragt allt i säkerhet på detta isfält. Tre båtar skulle föra manskapet till närmast bebodda platser på Sibiriens kust, nämligen två kuttrar, en större af 20 fot 4 tums längd, 6 fots bredd och 2 fot 2 tums djupgående, en mindre af 16 fot 3 tums längd, 5 fot 1 tums bredd och 2 fot 6 tums djupgående, samt en hvalbåt af 25 fot 4 tums längd, 5 fot 6 tums bredd och 2 fot 2 tums djupgående. Knapt hade resenärerna, uttröttade af det hårda arbetet, begifvit sig till hvila, då isfältet remnade under befälhafvarens tält. Denna omständighet tvang dem att taga sin tillflykt till ett aflägsnare isfält, hvilket kräfde ytterligare två timmars arbete.

Den 13 juni omkring kl. 4 på morgonen gick Jeannette till botten. Alle man voro lägrade på isen ungefär 1,200 fot från det ställe, der fartyget sjönk. De hade insomnat sent efter den föregående nattens ansträngande arbete. Dagen användes för ordnandet af effekterna och för vinnandet af en välbehöflig hvila. Många voro odugliga till arbete, bland dem Chipp, Kühne, Alexie, Lauterbach och stewarten, hvarför läkaren förordade att låta arbetet hvila tills de sjuka blifvit återstälda. Men ingen tid var att förlora, och återstoden af besättningen begynte arbetet med att fördela klädespersedlarna och packa slädarna och båtarna. Af proviant medtogos omkring 3,500 pounds pemmican förvarad i tennkistor om 45 pounds vigt hvardera, omkr. 1,500 pounds hårdt bröd och mer te än som syntes vara af nöden; ett mindre parti preserverad kalkon och preserverad kyckling användes under första rasten. Vidare en större qvantitet Liebig's köttextrakt — en ytterst vigtig del af deras föda. Att användas som bränmaterial vid kokningen medtogs en större mängd alkohol. För jagt medtogos en god del ammunition och ett tillräckligt antal bössor. Samtliga förråden packades på 5 slädar om sammanlagdt 6,600 pounds vigt, så fördelade att tre slädar vägde 1,300 pounds hvardera, en 1,200 och en 1,500 pounds. Härförutom hade de skeppsbrutne att medföra tre båtar: de ofvan nämnda två kuttrarna och hvalbåten, hvilka med tillhörande medar och annan utrustning vägde respektive 3,000, 2,300 och 2,500 pounds.

Totalsumman af allt hvad de skeppsbrutne hade att medföra utgjorde sålunda 15,400 pounds.

När återtåget begynte voro endast 22 man så friska, att de kunde deltaga i forslingen af denna tyngd. De 24 ännu lefvande hundarne

förspändes två lätta S:t Mikaels-slädar att draga en större massa förnödenheter, som funnos utom dem, hvilka för framtida bruk voro packade på de fem stora slädarna. Hvarje man hade för egen del packad i någon af båtarna en kappsäck, innehållande en omgång underkläder, ett paket tändstickor, en kaka pressad tobak, ett reservpar snöbrillor och ett reservpar stöflar.

Den 17 juni kl. 6 e. m. begynte de skeppsbrutne återtåget öfver isen. För att de skulle undgå det starka solskenet om dagen, hvilket kunde föranleda snöblindhet, bestämde De Long, att de skulle använda dagarne åt hvila och resa om nätterna. Ordningen var uppgjord på följande sätt: kl. $^1/_2$ 5 e. m. samling och frukost och en timme senare, kl. $^1/_2$ 6, uppbrott; kl. 12 midnatt en half timmes rast och middag; kl. 6 f. m. halt för att intaga souper och gå till hvila. De voro fördelade på fem tält, som voro 9 fot långa och 6 fot breda och rymde hvardera 7 man tätt packade intill hvarandra. Hvarje tält hade sin lilla eldstad, sin kokapparat och sin kock med ett biträde för att hämta snö och framtaga lifsmedlen. Till hvarje tält hörde dessutom ett Mac Intosh-täcke, som utbreddes som en matta att sofva på. Sofsäckarna voro gjorda af renskinn klädda med sälskinn eller bomullsväf. Hvarje båt hade sin utrustning af åror, nödiga redskap för reparerandet af uppkommande skador, samt ammunition för skjutvapnen.

Återtåget anträddes under föga uppmuntrande utsigter, såsom synes af Danenhower's följande skildring. »Vi hade order», berättar han, »att hålla kursen syd 17° vest på kompassen, d. v. s. rättvisande syd. Jag bör nämna, att båtkompasserna blefvo afsigtligt lemnade qvar, emedan kaptenen sade, att han föredrog fickkompasserna. Vi egde sex förträffliga Richie-båtkompasser, som om bord städse voro till hands för påkommande behof, men de blefvo som sagdt qvarlemnade då vi bröto upp, hvilket visade sig vara till stor förlust för oss framdeles. Hvarje båt hade blifvit försedd med en halstalja, ankar och dragg. Naturligtvis lemnades ankaret och draggen qvar, men hvalbåten behöll sin halstalja, hvilken sedermera befans vara till särdeles stort gagn. Marschordningen var följande: — Alle man, med undantag af ett särskildt parti om fyra, hade att framdraga 1:sta kuttern till första svarta flagg, som blifvit planterad af islotsen Dunbar, hvilken gick förut för att utvälja bästa vägen; sedermera skulle 2:dra kuttern och hvalbåten samt transportslädarna föras till första stationen så skyndsamt som möjligt. Medan detta pågick, hade det särskilda partiet om fyra man att framföra S:t Mikaels-slädarna, som voro lastade med extra provisionerna, och de sjuka med sjuksläden hade också att förflytta sig till angifna plats. Chipp var upptagen

på sjuklistan, och jag, som ständigt hade mina ögon förbundna, kunde endast förrätta lättare arbete, hvarför Melville fick i uppdrag att leda det arbetande partiet. Hvarje officer och man af besättningen försågs med en sele, bestående af en bred rem af hampa, hvilken lades öfver bröstet och ena skuldran och fastgjordes vid släden på lämpligt sätt. När till slut order gafs att bryta upp, skyndade alla genast och entusiastiskt att fatta dragrepen på 1:sta kuttern; Melville, Ambler, jag och två andra män placerade oss vid båda sidorna af båten med selarne fästa vid tofterna, och så begynte vårt arbete under förfärligt allvar. Snön var alnsdjup, vägen ytterst svår och ojämn, och isen full af remnor. Våra fötter nedsjönko utan motstånd i snön, hvilket snart uttröttade t. o. m. de bäste af oss; då remnorna i isen icke voro allt för vida, drogo vi båtarne öfver dem. Stundom måste vi forsla slädarna öfver oordnade massor af is, som det skulle hafva fordrats en hel kår af ingeniörer att jämna. Vi gingo emellertid ständigt, om än långsamt framåt. Vi nådde en af de svarta flaggor, som islotsen Dunbar planterat, men då vi sågo, att han hade planterat ännu en annan flagga längre bort i vår vägs riktning, fortsatte vi vår vandring med 1:sta kuttern för att hinna fram äfven till denna. När detta mål var uppnådt, funno vi, att vi voro halfannan eng. mil (= $^1/_4$ sv. mil) från utgångspunkten och att det hade behöfts tre timmar för att tillryggalägga denna vägsträcka.

»Men vår entusiasm hade förledt oss att gå för långt. Det är tydligt, att kaptenens mening varit, att vi skulle göra endast en kort marsch första dagen; hans order hade antagligen blifvit missförstådd af Dunbar, hvilkens enda önskan var, att vi skulle rycka fram så långt som möjligt. Nu kom närmast i ordningen att återvända. På återvägen funno vi, att isen varit i rörelse och att vår ursprungliga väg helt och hållet brutits upp. Vi måste sålunda lemna vår släde halfvägs mellan de två flaggorna och sedan skynda till de andres bistånd. Vi funno snart, att lyckan varit oss särdeles bevågen vid framskaffandet af den 1:sta kuttern. Under vår frånvaro hade nämligen kaptenen med ett särskildt parti och hundarne sökt att föra åstad 2:dra kuttern och hvalbåten. Han hade fört hvalbåten öfver en öppning i isen och fått släden skadad då han halade båten ut. Släden no. 1, benämnd »Silvie», hade äfven blifvit skadad, liksom ytterligare två andra. Isen var öfverallt i rörelse, och utsigterna voro icke mycket uppmuntrande, då våra båtar och slädar voro spridda här och der på vägen. Chipp hade fått order att rycka framåt med sjuksläden under bistånd af Kühne, Alexie och tre man. Släden var tungt lastad, och arbetet var för strängt för förste löjtnanten i hans svaga och sjukliga tillstånd; resultatet blef, att han

föll i vanmakt af öfveransträngning och måste påkalla doktorns bistånd. Under vår första utmarsch hade maskinisten Walter Lee störtat omkull på isen i ett medvetslöst tillstånd och med krampryckningar i vadorna — en följd utan tvifvel deraf, att han arbetat så många månader i maskinrummet, ofta med genomvåta fötter. Han var en storväxt och starkt bygd man, och den ovanliga sysselsättningen hade svårt ansträngt honom i början. Klockan sex följande morgon (sedan förra hälften af maj månad var solen öfver horisonten natt och dag) hade vi framfört 2:dra kuttern $^3/_4$ eng. mil från lägerplatsen; hvalbåten befann sig omkring 300 fot bakom kuttern. Åtskilliga obrukbara slädar stodo här och der längs vägen, medan en stor del af våra förråd ännu funnos qvar på samma ställe, der de blifvit placerade innan Jeannette gick till botten. Det var en kall, dimmig morgon, och vi voro mycket bekymrade öfver våra ansträngningars fruktlöshet. Vi drucko en kopp te, transporterade sedan allt det öfriga till sidan af 2:dra kuttern, och slogo så läger på ungefär $^3/_4$ eng. mils afstånd från 1:sta kuttern, som fortfarande befann sig i förväg. Vi voro alla öfverens om, att denna dags arbete varit det svåraste vi någonsin haft i hela vårt lif.»

Denna första marsch efterträddes af två dagars rast, som användes för att reparera de skador slädarne lidit. Så bar det åter af i riktning mot söder öfver den ojämna och i rörelse stadda ismassan. Under första tiden måste samma vägstycke tillryggaläggas ej mindre än tretton särskilda gånger, nämligen sju gånger med och sex gånger utan laddning. Det var ett mer än mödosamt arbete. I medeltal avancerade de blott halfannan eller en engelsk mil (= $^1/_4$ resp. $^1/_6$ svensk mil) dagligen. Efter första veckans marsch fann De Long genom astronomiska iakttagelser, att isens drift mot norr hade mer än neutraliserat den väglängd de tillryggalagt mot söder: — de befunno sig tjugusju eng. mil (= 4 $^1/_2$ sv. mil) nordvest [1]) om den punkt, hvarifrån de begynt sitt återtåg! Men detta bedröfliga förhållande hemlighölls af lätt begripliga skäl för manskapet.

I slutet af juli fortgick snösmältningen med fart och de sjuke tillfrisknade småningom, hvarigenom det efterhand gick lättare än förut att taga sig fram, men slädfararne måste vada genom dammar af smält vatten, och deras fötter voro ständigt våta. I mån som isen blef jämnare att vandra på kunde de draga två slädar åt gången, och derigenom reducerades antalet gånger, som de hade att tillryggalägga samma vägsträcka för att medföra allt sitt bagage, till sju.

[1]) Det var vid 77° 42′ n. lat., den nordligaste af Jeannette-expeditionen uppnådda breddgrad och dertill den nordligaste nådda punkt i denna del af Sibiriens vidsträckta Ishaf.

Omkring den 12 juli fingo de syn på något, som hade utseendet af ett snöbetäckt land, hvarför De Long beslöt att ställa kursen ditåt. Samtidigt syntes en vidsträckt vattenhimmel i syd och sydost. I sydvest var isen mera sönderbruten och stadd i starkare rörelse, hvilket gjorde färden ganska besvärlig. Omkring den 20 juli använde de 12 timmar på att tillryggalägga 3,000 fot öfver smärre isstycken, som oupphörligt ändrade läge sins emellan. Färden mot land gick mycket långsamt, men slutligen kunde de på afstånd se dess glacierer och vattenflöden. Tidvis måste de hålla sig i overksamhet på någon lägerplats på isen, emedan det var omöjligt både att komma fram öfver den ojämna sönderbrutna ytan och att sätta båtarne i vattnet. Isen dref småningom sydvart utefter den nyupptäckta öns ostkust. Den 29 juli kommo de henne ändtligen så nära, att de kunde landstiga på hennes sydöstra sida. Hon blef kallad *Bennett's ö,* till minne af expeditionens frikostige utrustare.

På Bennett's ö stannade de skeppsbrutne en vecka, eller till den 6 augusti. Hennes längdriktning tyckes vara nord—syd, och hennes sydspets, benämnd kap Emma, är belägen vid 76° 38′ lat. n. och 150° 30′ long. ost enligt Melville's uppgift (enl. Danenhower är läget 76° 38′ lat. n. och 148° 20′ long. ost). Trakten kring kap Emma, som utgöres af trapp och en lavalik bergart, är mycket brant och ödslig, och bergväggarna stupa nästan lodrätt i hafvet, lemnande blott en smal landremsa mellan detta och bergets fot. Öns östra sida, som undersöktes under en två dagars utfärd af Dunbar och de två indianerna, hade ett mera inbjudande utseende; der funnos gräsklädda dalgångar, lemningar (horn) af renar, något drifved och stora massor af fåglar. Från åtskilliga ställen på vestkusten, som undersöktes ett stycke norrut af Chipp och Collins, hemfördes lignit, som pröfvades af Melville och befans dugligt att elda med. Tidvattenskilnaden vid ön mättes med en för ändamålet uppsatt tidvattensmätare och befans märkbart stor, större än någon annorstädes i denna del af polarhafvet; skilnaden mellan ebb och flod, som inträffade regelbundét hvar sjette timme, uppgick till tre fot. Hafvet i söder och vester var friare från is än i öster, och i nordvestlig riktning syntes ofta en tydlig vattenhimmel.

Den 6 augusti lemnade de Bennett's ö. Sommarsolens verkningar hade nu ändtligen begynt göra sig mera gällande, isflaken hade smält och minskats i omfång, vattenreningar af större och mindre utsträckning utbredde sig mellan dem. Färden gick hädanefter mera öfver vatten än öfver is, och slädarne blefvo efter hand mer och mer obehöfliga. Två dagar efter affärden från Bennett's ö qvarlemnades förrådsslädarne och alla öfverflödiga artiklar på ett isflak,

men båtslädarne höllos ännu qvar. Af de ännu lefvande 23 hundarne blefvo de 11 eländigaste skjutna, de öfriga 12 medtogos i båtarne, men inom kort rymde dessa till ett närbeläget isflak, och till sist lyckades man återföra endast två af dem. Efter denna tid hvilade de skeppsbrutne om nätterna och reste om dagarne. Ända till den 20 augusti gick denna färd raskt framåt. Då packade sig isen hastigt samman omkring dem i sådana massor, att de blefvo tvungna att tillbringa hela tio dygn i overksamhet på samma isflak. De drefvo utefter nord- och ostkusten af Faddejeff-ön, som låg inom deras synhåll, ända till den 29 aug. på eftermiddagen, då ismassorna för några ögonblick skingrade sig och de kunde sätta båtarne i vattnet. Om natten halade de upp båtarne och hvilade på ett isflak, som dref hastigt mot söder i sundet mellan öarne Faddejeff och Nya Sibirien, men följande dagen mötte de åter navigabelt vatten. Den 31 augusti landstego de på Faddejeff-öns sydända.

Genast blefvo alle man utsända att jaga. Renspår syntes talrikt, men inga renar. Bartlett sade sig till och med hafva sett färska menniskospår i sanden. Stewarten fann en hydda 2 eng. mil vester om landstigningsstället och ett litet stycke svart bröd samt en liten bete och ett båtbordsknä förfärdigadt af renhorn. På sydvestkusten sågos lemningar af flere hyddor, massor af drifved samt ejdrar och andra fåglar.

Från Faddejeff-ön ställdes kursen på sydändan af Kotelnoj-ön. Färden dit gick öfver ett delvis mycket grundt vatten, genom band af drifis, under hårda vindar och ty åtföljande brottsjöar. Första kuttern stötte upprepade gånger på grund, 2:dra kuttern fick under passagen genom ett drifisband en mycket betänklig läcka, och hvalbåten slutligen fyldes af en brottsjö ända till tofterna; båda dessa sistnämnda båtar voro nära deran att gå till botten.

Den 6 september lemnade de skeppsbrutne Kotelnoj-ön och inträffade fyra dagar senare, den 10, vid Semenoff-öns vestkust, der de landstego för att jaga. De stötte upp en renko med sin kalf, men lyckades endast skjuta den förra. Den var en välkommen tillökning i deras proviantförråd, ty under de senaste tre veckorna hade de lefvat på mycket knapp ranson och icke någon gång varit i tillfälle att äta sig fullständigt mätta.

Den 12 september på morgonen lemnade de Semenoff-ön, hållande kurs SSV på Lena-flodens delta. Vinden var hård nordost, som under dagens och den följande nattens lopp friskade i till fullständig storm, åtföljd af en med hänsyn till båtarnes belastning ytterst svår sjögång. Det var en i expeditionens historia mycket betydelsefull dag. Danenhower's skildring af hvalbåtens färd talar om sådana ytterliga svårig-

heter och ansträngningar, som kräfva en sjömans hela själsnärvaro, uppmärksamhet och uthållighet. Ungefär halfvägs mellan Semenoff-ön och kap Barkin, Lena-deltats nordostligaste punkt, skildes båtarna åt. De Long med 1:sta kuttern tog vägen till Lena-deltats nordvestra sida, der han med sina män lyckades landstiga den 17 sept. i närheten af Sagasta, Melville med hvalbåten stälde färden till Lena-deltats östra sida, der han med sitt parti inlopp den 16 september på morgonen i en af deltats östra armar; 2:dra kuttern åter, under Chipp's befäl och med sammanlagdt 8 man, har efter skilsmässan från de två andra båtarne aldrig hörts af, den har antagligen kantrat och gått till botten med man och allt under den svåra stormen.

Under stormen hade hvalbåten blifvit förd långt mot öster. Trots det ihållande dåliga vädret ställdes derför kursen den 13 sept. åt vester för att om möjligt uppnå den af De Long bestämda mötesplatsen, kap Barkin. Efter tjugufyra timmars färd, som icke var utan all fara för båtbesättningen, törnade hvalbåten den 14 sept. på grund, utan att land någonstädes kunde skönjas inom synkretsen. Himlens utseende var icke af den beskaffenhet, att den medgaf en positionsbestämning; följaktligen sväfvade Melville i fullkomlig ovisshet om, hvar han i sjelfva verket befann sig. Efter långa och vexlande irrfärder fick han först den 16 sept. på morgonen land i sigte, men våldsamma bränningar lade hinder i vägen för en landstigning. I stället för att följa kusten i sydlig riktning för att uppnå Lenas hufvudarm, stälde han kursen norrut för att om möjligt uppnå kap Barkin, der han hoppades kunna förena sig med De Long's och Chipp's partier. Sedan han följt denna kurs en längre tid, styrde han in i en af Lena-deltats östra armar, och då denna syntes tillräckligt djup, följde han den uppför i den tanken, att han befann sig i den sydligaste hufvudarmen. Djupet var vid båda stränderna emellertid så ringa, att han kunde närma sig dem endast på $^1/_6$ sv. mils afstånd, men kl. 7 på aftonen samma dag, den 16 sept., lyckades han med sina kamrater landstiga i närheten af en tungusisk sommarhydda, som nu var obebodd. Denna hydda erbjöd en efter omständigheterna gästvänlig tillflyktsort åt de under en 108 timmars oafbruten båtfärd af ansträngningar och försakelser utmattade skeppsbrutne männen. De flesta hade genom det nästan oupphörliga stillasittandet under den långa tiden, köld och väta fått svullna ben, hvilka orsakade dem ytterst svåra plågor och gjorde dem nästan oförmögna till arbete.

Under alla de försigtighetsmått, som äro nödvändiga i en grund flodarm och med en djupgående farkost, fortsattes färden uppför floden redan följande morgon. Efter tre dagars segling och rodd stötte de den 19 sept. upp tre tunguser, som vid åsynen af de oväntade

främlingarna till en början togo till flykten, men snart visade sig mera tillgängliga och försågo dem med lifsmedel och andra förnödenheter. Resenärerna hade svårt att göra sig förstådda, men lyckades dock till sist göra klart för dem, att de önskade så skyndsamt som möjligt komma till Bulun, den nordligaste af ryssar bebodda plats vid Lena-floden. Efter långvariga underhandlingar, och sedan ytterligare ett par infödingar tillkommit, förklarade sig dessa villiga att föra dem dit. Men årstiden var ingalunda lämplig för en flodfärd i båt. Det var nu den tidpunkten, då floden begynte belägga sig med is; följaktligen hyste infödingarna, åtminstone från deras ståndpunkt sedt, väl grundade farhågor för att i båt ledsaga främlingarna uppför floden. Desse blefvo alltså i stället förda utför flodarmen till en större tungus-station vid namn Simovielock vid kap Bukoffski, dit de anlände den 26 september och hvarest en af tunguserna utrymd hydda stäldes till deras förfogande.

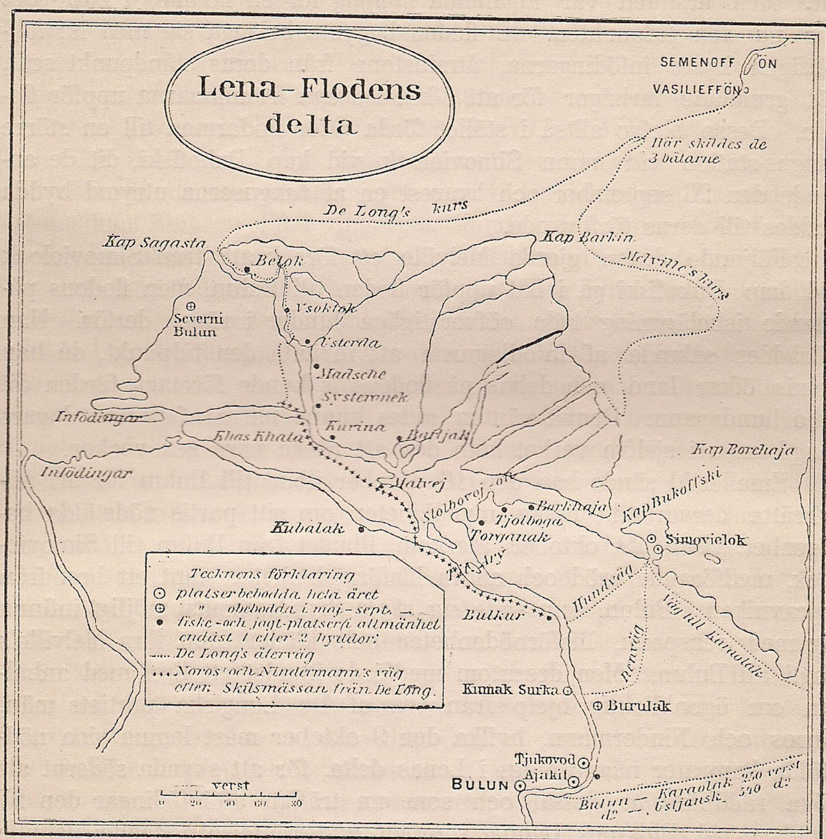
Följande dagen gjorde Melville ett försök att från Simovielock vid kap Bukoffski gå i båt uppför floden till Bulun, men flodens pågående isbeläggning lade oöfverstigliga hinder i vägen derför. Han tillråddes sålunda af infödingarna att invänta den tidpunkt, då han delvis öfver land och delvis på flodens is kunde företaga färden dit med hundspann. Denna väntan sades kunna blifva af fjorton dagars längd, men i sjelfva verket kom den att räcka nära sex veckor.

Emellertid sände han den 16 oktober ilbud till Bulun för att underrätta dervarande ryska myndigheter om sitt partis nödstälda belägenhet. Den 29 oktober återkom ilbudet från Bulun till Simovielock, medförande bröd och andra lifsförnödenheter samt ett bref från ispravniken i Bulun, som sade sig skola skyndsammast möjligt infinna sig med renspann, lifsförnödenheter och kläder samt föra Melville's parti till Bulun. Men dessutom medförde ilbudet ett bref med anhållan om ögonblicklig hjelp från två af De Long'ska partiets män, Noros och Nindermann, hvilka den 9 oktober måst lemna sina nödstälda kamrater någonstädes i Lenas delta, för att skynda söderut att söka räddning åt dessa, och som nu träffats af infödingar den 27 oktober vid Bulkur. Denna sorgliga underrättelse nödgade Melville att lemna sina kamrater i Danenhower's vård och ensam skynda till Bulun för att med dervarande ispravnikens tillstånd anordna nödiga slädexpeditioner till De Long's och hans kamraters undsättning.

Medan Melville skyndade norrut för att bringa undsättning åt De Long, fortsatte Danenhower med de svagaste medlemmarne af partiet färden mot hemmet, först till Verchojansk med renspann och derifrån till Jakutsk med renspann och hästskjuts — en sträcka af sammanlagdt 1,860 verst. Till Jakutsk anlände han den 17 december. Efter

en välbehöflig hvila der gick färden sedan, med längre och kortare uppehåll, öfver Siberien, Europa och Atlanten till Amerika.

Från Bulun skyndade Melville norrut. Han framträngde ända till kap Sagasta, det ställe der De Long med sina kamrater landstigit, hittade de af De Long qvarlemnade loggböckerna, instrumenten, samlingarna o. dyl. och följde sedan hans väg mot söder, tills han slutligen såg sig tvungen att afbryta efterforskningarna. Den medhafda provi-

anten nalkades nämligen sitt slut, infödingarna, som han hade med sig, vägrade på grund af ansträngningar, köld och fruktan för snöstormar, som kunde omöjliggöra återtåget, att vid denna årstid uppehålla sig längre i dessa ogästvänliga trakter, och den inträdda polarnatten slutligen gjorde ett lyckligt resultat af undersökningarna högst osannolikt. Den 27 november återkom Melville till Bulun, och omkring den 30 december sammanträffade han med Danenhower i Jakutsk.

Efter fyra veckors förberedelser bröt Melville den 27 januari 1882 upp från Jakutsk i sällskap med Bartlett, Nindermann m. fl., för att i Lenas delta söka ytterligare underrättelser om De Long's parti. Den 17 februari inträffade han i Bulun och den 24 febr. vid kap Bukoffski, der han nödgades qvarstanna till den 6 mars, hvarefter han uppsökte Nindermann's och Noros' väg. Den 24 mars stötte han upp liken af De Long och de flesta hans båtkamrater, och på samma gång hittades De Long's dagbok. Hvad man länge med skäl fruktat visade sig sålunda vara en sorglig verklighet.

Den 17 september 1881 landstego, som vi minnas, De Long och hans båtkamrater vid kap Sagasta. De hade nödgats lemna båten ungefär $^1/_6$ sv. mil från land och vadande uppnått stranden. De följde flodarmen uppför till den 28 september, då de befunno sig vid sydändan af en bland deltats öar. Utan båt kunde de icke komma öfver floden. De måste alltså invänta dennas isbeläggning. Den 1 oktober verkstäldes öfvergången. Hvad sedermera hände inses bäst och utan alla kommentarier af De Long's egen berättelse, sådan den dag för dag nedskrefs i hans dagbok. Dessa dagboksanteckningar, i början utförliga, efter hand allt mer och mer knapphändiga, äro så målande i sin enkelhet, att de verkligen förtjena återgifvas. Här det väsentligaste:

»*Lördagen den 1 oktober 1881.* Fjorton officerare och man från Förenta staternas ångfartyg Jeannette anlände till denna stuga onsdagen den 28 sept., och sedan vi nödgats afbida flodens tillfrysning, skola vi i dag på förmiddagen gå öfver till den vestra stranden för att fortsätta färden och söka uppnå någon bebodd plats på Lenas strand. Vi hafva lifsmedel för endast två dagar, men emedan vi varit nog lyckliga hittills att träffa på villebråd i vår nödstälda belägenhet, frukta vi icke för framtiden. Vi må alla väl med undantag af en man, Ericksen, hvars tår blifvit amputerade till följd af förfrysning. Andra underrättelser finnas i åtskilliga hyddor på denna flods östra sida, längs hvilken vi kommit norr ifrån.

Söndagen den 2 okt. Ericksen har talat i sömnen hela natten och hållit dem vakna, hvilka icke redan voro det i följd af den starka kölden. — — — Min karta är alldeles gagnlös. Jag skall fortfara att tåga mot söder, i förhoppning att Gud skall föra mig till någon menniskobostad, ty jag har för länge sedan insett, att vi äro ur stånd att hjelpa oss sjelfva.

Måndagen den 3 okt. Det var så fruktansvärdt kallt och olidligt, att jag utdelade te åt alle man, hvarefter vi tågade vidare till kl. 5 på morgonen, då vi åto vårt sista renkött och drucko litet te. Vår frukost består nu af $^{4}/_{14}$ pound pemmican pr man och en halfutsvulten hund. Måtte Gud komma oss till hjelp! — — — Ericksen tyckes ligga i själtåget. Han är svag och kraftlös, och så snart han sluter ögonen, talar han, för det mesta på danska, tyska och engelska. — — — Alexie uppstiger på en höjd och säger sig se en stuga ungefär en qvarts mil (sv.) från kusten. — — — Vi begåfvo oss i väg åt detta håll med Nindermann och Alexie i spetsen och hade gått nära en engelsk mil, då jag sjönk ned genom isen ända till axlarna; min rensel höll mig emellertid uppe. Medan jag kryper ur hålet faller Gortz igenom ända till halsen omkring femtio meter bakom mig, och bakom honom sjunker Collins ned ända till midjan. När vi kommo upp ur vattnet sågo vi ut som fullständiga isstoder. — — — Vi släpade oss dock fram till den punkt, der Alexie hade påstått sig se en stuga. — — — Men Nindermann ropar: »Här fins ingen stuga! — — — Med bristande hjerta befalde jag, att vi skulle kampera i en grop midt för kullen, och inom kort sutto vi framför en sprakande brasa torkande våra kläder, medan den kalla vinden isade våra ryggar. Och nu hade vi endast hunden qvar till qvällsvard. Jag befalde Ivorsen att slagta och tillreda honom, och kort derpå var en ragu tillredd af de stycken, som vi icke kunde taga med oss. Alla utom jag och doktorn åto med god smak. — — — Ericksen började snart yra, och hans ord voro ett fasansfullt ackompanjemang till vårt elände. Vi kunde icke värma upp oss, och ännu mindre kunde vi tänka på att blifva torra. Alla tycktes vara angripna af svindel och förslöade, och jag befarade, att någon af oss kunde dö under nattens lopp. Huru kallt det var vet jag icke, emedan min sista termometer brutits sönder under mina många fall på isen, men jag antar, att det var under 0° F. (—17°,8 C.) Vakter utsattes att hålla elden vid makt, och sålunda tillbragte vi vår tredje sömnlösa natt. Om icke Alexie hade svept in mig i sitt sälskinn och satt sig tätt invid mig för att värma upp mig med sin kroppsvärme, tror jag, att jag skulle ha frusit ihjäl. Ericksen's hemska stönande och sammanhangslösa tal bryter nattens tystnad; jag hoppas jag aldrig mera må upplefva en sådan dyster och förfärlig natt.

Tisdagen den 4 okt. Doktorn har gjort den ledsamma upptäckten, att Ericksen under natten aftagit sina vantar, och att hans händer nu äro förfrusna. — — — Ericksen var fullkomligt medvetslös, hvarför vi fastsurrade honom på släden. Det blåste sydvest storm, och kölden kändes intensiv. Kl. 6 på morgonen bröto vi upp, ut-

förde en forcerad marsch och hade kl. 8 f. m. bragt den sjuke mannen och oss sjelfva, tack vare Gud, under tak i en hydda stor nog att rymma oss. Här gjorde vi genast upp eld, och för första gången sedan sistlidne lördags morgon blefvo vi genomvarma. Doktorn undersökte genast Ericksen och fann hans krafter i hög grad nedsatta. Hans puls var ytterst svag. — — — Emedan det var att befara, att han icke har många timmar qvar, bad jag alla samlas omkring mig för att läsa bönerna för döende, innan vi gingo till hvila. Bönerna lästes med andakt. Sedan lade vi oss alla, med undantag af Alexie, att sofva. Kl. 10 f. m. gick Alexie ut att jaga, men återkom vid middagstiden genomvåt, efter att hafva fallit genom isen i floden. Kl. 6 på aftonen stego vi upp, då jag ansåg nödvändigt att låta mina kamrater få någon föda. Hvar och en fick ett halft pound stekt hundkött och en kopp te.

Onsdagen den 5 okt. Klockan $^1/_2$ 8 f. m. begynner kocken tillreda te af föregående dagens teblad. Ingen mat att utdela före aftonen. Ett halft pound hundkött om dagen är nu vår ranson tills vi få någon tillökning i proviantförrådet. — — — Klockan 9 gick Alexie ut att jaga, men återkom kl. 12 utan att hafva fått syn på något villebråd. — Jag tror, att vi befinna oss på Tit-Ary på östra kusten ungefär 25 miles från Kumark Surka, som jag antager är en bebodd plats. Detta är vårt sista hopp. Sagastyr har längesedan försvunnit. Den hydda, i hvilken vi befinna oss, är alldeles ny och tydligen icke den station, som finnes utsatt på min karta. Hyddan är i sjelfva verket icke fullbordad, ty den har hvarken dörr eller dörrpost. — — — Så snart stormen lägger sig skall jag sända Nindermann jämte en annan i ilmarsch till Kumark Surka för att skaffa undsättning. Kl. 6 e. m. utdelades ett halft pound hundkött och te af för andra gången kokade blad; gingo derefter till hvila.

Torsdagen den 6 okt. Samlade alla kl. $^1/_2$ 8. Intogo en kopp te af för tredje gången kokade blad med tillsats af ett uns alkohol. Alla mycket svaga. — — — Stormen i aftagande. Utsände Alexie att jaga. Skall skicka Nindermann och Noros vid middagstiden i ilmarsch till Kumark Surka. Kl. 8,45 gick vår kamrat Ericksen hädan. Talade några uppmuntrande och tröstande ord till mitt sällskap. Alexie återkom tomhändt — för mycket yrsnö. Hvad i Guds namn skall blifva af oss? Fjorton pounds hundkött qvar, och tjugufem miles till en plats, som möjligen är bebodd, möjligen icke! Jag kan icke gräfva en graf att jorda Ericksen i, ty marken är frusen, och vi ha ingenting att gräfva med. Det enda vi kunna göra är att begrafva honom i floden. Insy honom i flikarne af vårt tält och betäcka honom med min flagga. Höll tio man i beredskap och skola, sedan vi stärkt oss

med ett halft uns alkohol, bjuda upp våra krafter att begrafva honom, men vi äro alla så maktlösa, att jag icke inser på hvad sätt vi skola kunna taga oss vidare. Klockan 12,40 läste jag jordfästningsformuläret och buro vår aflidne kamrat till floden, der han begrofs i ett i isen hugget hål. Sköto tre salvor med våra Remingtongevär såsom begrafningshonnör åt honom. På ett bräde gjorde vi följande inskrift: »Till minne af H. H. Ericksen, 6 okt. 1881. Förenta staternas ångfartyg Jeannette.» Detta skall nedslås på flodstranden nästan ofvanför hans graf.

Hans kläder delades mellan hans kamrater. Ivorsen har hans bibel och en lock af hans hår.

Qvällsvard kl. 5 e. m., bestående af $^1/_2$ pound hundkött och te.

Fredagen den 7 okt. Frukost bestående af vårt sista halfva pound hundkött och te. Vår sista nypa te lades i teköket på morgonen, och vi skola nu anträda vår 25 miles långa resa med några teblad som redan gjort tjenst och knapt en kanna alkohol. Emellertid står mitt hopp till Gud, och jag tror, att Han, som dragit försorg om oss hittills, icke skall låta oss dö af brist nu. — — — Vi hafva med oss två Remingtongevär och 243 patroner. — — — Sände Alexie att jaga. — — — Han återkom kl. $^1/_2$ 6 med en ripa, på hvilken vi kokade soppa, som tillsammans med ett halft uns alkohol utgjorde vår qvällsvard. Kröpo sedan under våra filtar för att sofva. Lindrig vestanbris, fullmåne, stjernklart, icke mycket kallt.

Lördagen d. 8 okt. Sammankallade alle man kl. 5,30. Frukost ett uns alkohol i sju jumfrur varm vatten. — — —

Söndagen den 9 okt. Alla kl. 4,30. Ett uns alkohol. Läste predikan. Skickar Nindermann och Noros i förväg att söka hjelp. De ha med sig sina filtar, ett gevär, 40 patroner och 2 uns alkohol. — — — Kl. 1 halt för middag; ett uns alkohol. — — — Alexie skjuter 3 ripor. Kokade soppa. — — —

Måndagen den 10 okt. Kl. 5,30 intogo vårt sista uns alkohol. Kl. 6,30 sände Alexie på ripjagt. Äta stycken af renhud. — — — Snöyra. Mycket hård marsch. Lee ber att bli lemnad efter. — — — Ripspår i mängd. Följa Nindermann's väg. Kl. 3 halt, utmattade. Kröpo ned i en grop på stranden. Samlade ved och gjorde upp eld. Alexie ut för att jaga. Till qvällsvard ingenting annat än ett skedblad glycerin. Alla mycket svaga, men förhoppningsfulla. Gud hjelpe oss!

Tisdagen den 11 okt. Sydvest storm med snö. Ur stånd att röra oss. Intet villebråd. En sked glycerin och varmt vatten till föda. Intet bränsle mer i närheten.

Onsdagen den 12 okt. Frukost sista skeden glycerin och varmt vatten. Till middag två näfvar pilblad i varmt vatten, hvilken infu-

sion vi dricka. Alla bli allt svagare och svagare. Svårigheter att skaffa bränsle. Sydvest storm med snö.

Torsdagen den 13 okt. Pilbladste. Inga nyheter från Nindermann. Vi äro i Guds hand, och om Han icke förbarmar sig öfver oss, äro vi förlorade. Vi kunna icke gå emot vinden, och att stanna här är detsamma som att svälta ihjäl. På eftermiddagen gingo vi öfver antingen en annan flod eller en arm af den stora. Efter öfvergången saknades Lee. Kröpo ned i en grop på stranden och kamperade der. Sände några att söka Lee. Han låg rak lång och väntade döden. Läste alla »Fader vår» och trosbekännelsen.

Fredagen den 14 okt. Frukost pilbladsinfusion. Middag en sked olja och pilbladsinfusion. Alexie sköt en ripa. Soppa. Sydvestvinden i aftagande.

Lördagen den 15 okt. Frukost pilbladsinfusion och två gamla stöflar. Alexie är kraftlös; Lee likaså. — — — Rök synes i söder.

Söndagen den 16 okt. Alexie maktlös. Gudstjenst.

Måndagen den 17 okt. Alexie döende. Doktorn döpte honom. Läste bönerna för döende. Hr Collins' 40:de födelsedag. Alexie dog vid solnedgången. Uppgifven af hunger.

Tisdagen den 18 okt. Lugnt och stilla. Snöfall. Begrof Alexie på eftermiddagen. Lade honom på flodens is och betäckte honom med isstycken. — — —

Onsdagen den 19 okt. Skuro sönder tältet för att göra skodon.

Torsdagen den 20 okt. Klart väder och solsken, men mycket kallt. Lee och Knack maktlösa.

Fredagen den 21 okt. Mot midnatt befans Knack ligga död mellan doktorn och mig. Lee dog vid middagstiden. Läste bönerna för döende, när vi sågo honom ligga i själtåget.

Lördagen den 22 okt. För svaga att bära Lee's och Knack's lik ut på isen. Doktorn, Collins och jag släpade dem ur sigte. Derefter slöto sig mina ögon.

Söndagen den 23 okt. Alla mycket svaga. Sofvo eller hvilade i dag, sökte sedan hopbringa tillräckligt ved före mörkrets inbrott. Läste en del af predikan. Fötterna plåga oss. Inga skodon. — — —

Måndagen den 24 okt. En svår natt.

[För tisdagen den 25 och onsdagen den 26 okt. finnas inga anteckningar.]

Torsdagen den 27 okt. Ivorsen kraftlös.

Fredagen den 28 okt. Ivorsen dog bittida på morgonen.

Lördagen den 29 okt. Dressler har dött i natt.

Söndagen den 30 okt. Boyd och Gortz döda i natt. Hr Collins döende.»

Samma dag anteckningarna sluta lefde ännu De Long, Ambler och Ah Sam, men antagligen dröjde det icke länge, innan äfven de fingo dela sina aflidna kamraters öde.

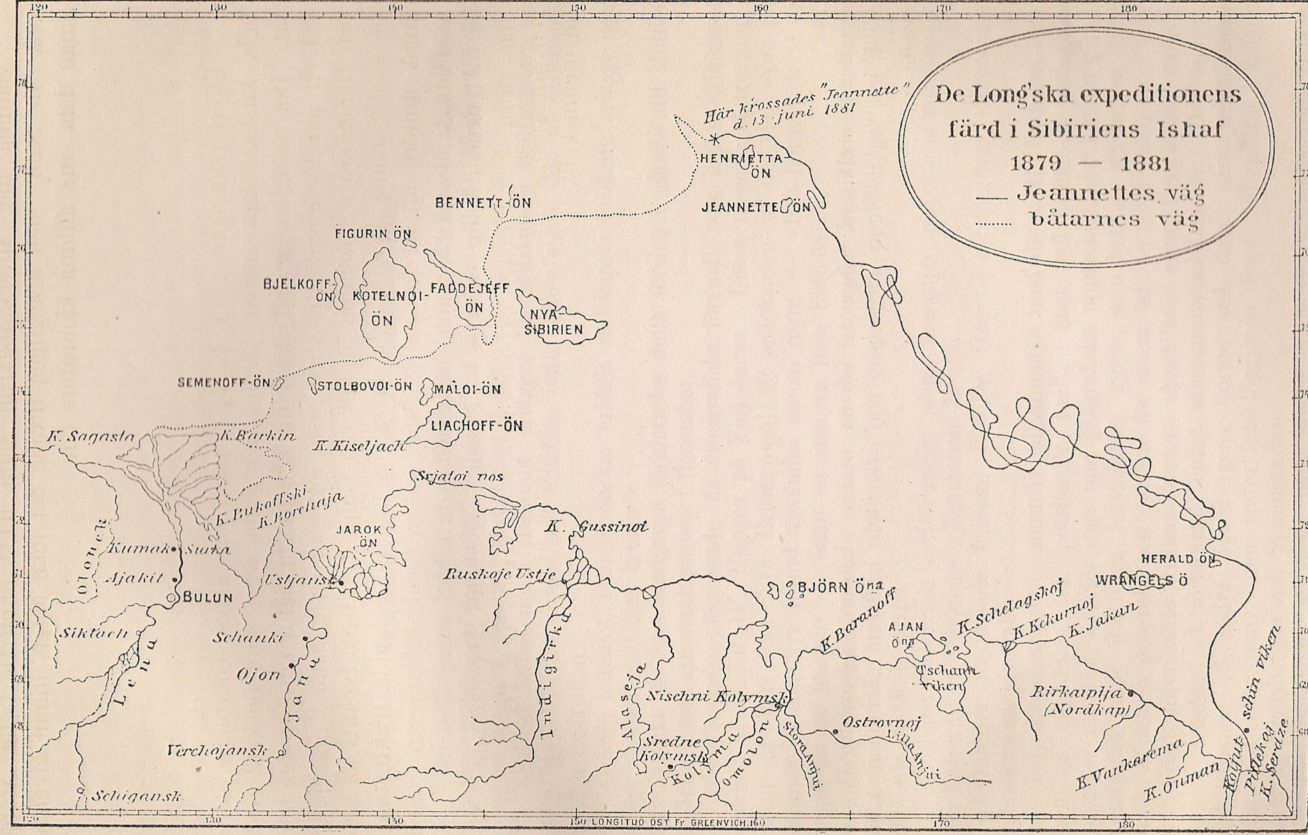
Efterforskningar efter Chipp's parti anstäldes sedermera utefter hela kuststräckan mellan Olonek och Jana, men utan önskadt resultat. Det antagliga är, att 2:dra kuttern aldrig hann land, ty den hade vid ett par föregående tillfällen visat sig som en ganska dålig sjöbåt, och Danenhower's mening är, att om Chipp verkligen lyckats nå land, så skulle hans utsigter att slå sig igenom till bebodda trakter varit ännu mindre än De Long's, ty hans båt var vid skilsmässan försedd med långt mindre proviant än de två andra.

Af expeditionens samtliga 33 man äro således 20 omkomna. Näst den stora Franklinska expeditionen med Erebus och Terror har ingen forskningsresa i de arktiska trakterna kräft ett så stort procenttal menniskolif.

Tillägg.

Den i början af uppsatsen åberopade taflan var ursprungligen ämnad att bifogas som en på ett särskildt blad tryckt karta i litografi. Denna plan har emellertid blifvit öfvergifven, och den tillärnade kartan har ersatts af två zinketsade taflor.

Sidan 221 rad. 13 nedifrån rättas — 29° F. till + 29° F.

De Long'ska expeditionens
färd i Sibiriens Ishaf
1879 — 1881
— Jeannettes väg
.... båtarnes väg
Här krossades "Jeannette"
d. 13 juni 1881
HENRIETTA-ÖN
JEANNETTE ÖN
BENNETT-ÖN
FIGURIN ÖN
BJELKOFF-ÖN
KOTELNOI-ÖN
FADDEJEFF ÖN
NYA SIBIRIEN
SEMENOFF-ÖN
STOLBOVOI-ÖN
MALOI-ÖN
LIACHOFF-ÖN
K. Sagasta
K. Barkin
K. Kiseljach
Srjatoi nos
K. Bukoffski
K. Borchaja
JAROK ÖN
K. Gussinoi
Olonek
Kumak Surka
Ajakit
BULUN
Usljansk
Ruskoje Ustje
Siktach
Lena
Schanki
Ojon
Jana
Indigirka
Verchojansk
Schigansk
BJÖRN Öna
K. Baranoff
AJAN Öna
K. Schelagskoj
K. Kekurnoj
K. Jakan
WRANGELS Ö
HERALD ÖN
Tschaun viken
Rirkaiplja (Nordkap)
Alaseja
Nischni Kolymsk
Sredne Kolymsk
Kolyma
Omolon
Stora Anjui
Ostrovnoj
Lilla Anjui
K. Vankarema
K. Onman
Koljutschin viken
Pitlekaj
K. Serdze
LONGITUD OST Fr GREENVICH

Sällskapets förhandlingar.

Sammankomsten den 17 november 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kommendörkapten *Aug. Fries.*

För sällskapet framlades följande, af styrelsen gillade, förslag till ändring af mom. 1 och 2 i stadgarnas § 3:

»Svensk eller norsk ledamot erlägger till sällskapets skattmästare *en årlig afgift* af tio kronor och erhåller, utan vidare afgift, den af sällskapet utgifna tidskriften.

Qvinlig ledamot, som ej önskar erhålla sällskapets tidskrift, erlägge den årliga afgiften med fem kronor.»

Jämlikt § 22 i stadgarna förklarades detta förslag hvilande till slutligt afgörande vid sammankomsten i december.

Ordföranden förevisade de etnografiska föremål, som blifvit sällskapet förärade af konsul *W. Kopsen* på Fidji-öarna. Dessa bestodo af tre gudabilder af sten från Nya Brittannien, ett snäcksnöre af det slag, som på nämnda ö och Nya Irland användes såsom mynt — »100 famnar deraf är priset på en hustru» — samt en stenyxa från Fidji-öarna.

Ordföranden framlade vidare en del fotografier från Havaiiska öarna samt meddelade åtskilliga statistiska och geografiska upplysningar om dessa öar och om Fidji-öarna.

Slutligen förevisade *ordföranden* några assegajer, skänkta af zulukonungen Cetewayo till svenske sjökaptenen *Brolin.*

Derefter meddelade friherre *G. De Geer* i ett föredrag »Något om Spetsbergens geografi.»

Tal. hade sistlidne sommar tillsammans med dr A. G. Nathorst företagit en expedition till Spetsbergen, hvilken dock haft bestämda geologiska uppgifter att lösa, hvarför inga rent geografiska upptäcktsfärder kunnat göras. Emellertid hade åtskilliga iakttagelser gjorts, som bidrogo att belysa detta lands allmänna geografi, och det var för dessa tal. nu ville redogöra.

Först förevisades tvänne kartor, upprättade efter föregående expeditioners arbeten och förbättrade enligt sommarens iakttagelser. Den ena visade formen på södra Spetsbergens fjordar och dalar samt inlandsisens sannolika utbredning; den andra åskådliggjorde djupförhållandena i hafven omkring Spetsbergen och Skandinavien.

Tal. påpekade, att dessa båda länder jämte det mellanliggande Beeren Eiland bilda öfver hafsytan uppstickande delar af en sammanhängande,

jämförelsevis slät platå, som strax vester om nämnda länder begränsas af det stora oceandjupet.

Härefter redogjordes särskildt för Spetsbergens storlek och form och för sambandet mellan landets geologiska bygnad och topografiska skaplynne.

Såsom det ur geografisk synpunkt mest intressanta framhöllos de ansenliga och talrika fjordarna och dalarna, hvilka stodo i närmaste samband med hvarandra. Flere olika af dessa utskärningar ur Spetsbergens högplatå beskrefvos särskildt, och dervid berördes äfven frågan om deras bildningssätt.

Det visades, att de nästan aldrig uppkommit genom sättningar eller s. k. »förkastningar» i jordskorpan. Likaså anfördes skäl, som talade mot, att de i allmänhet helt och hållet kunnat utgräfvas af floder. Tal. trodde med frih. Nordenskiöld, att de till stor del hade glacierer att tacka för sin uppkomst.

Inlandsisens nutida och forna utbredning omtalades, och dervid framhölls särskildt dr Nathorsts år 1870 gjorda upptäckt af glacierrepor på Beeren Eiland. Deras läge och riktning gjorde det sannolikt, att Spetsbergens inlandsis under istiden nått ända fram till den nämnda ön, och dessa trakter lågo då väl antagligen högre öfver hafsytan än hvad nu är fallet.

Efter istiden inträdde emellertid en betydlig landsänkning, hvilket framgick af de gamla strandvallar och skal efter hafsmusslor, som både i Skandinavien och på Spetsbergen numera anträffas högt öfver och långt ifrån hafvet.

Tal. ansåg emellertid, att denna sänkning efterföljts af en höjning, som lyft större delen af den förut omnämnda skandinavisk-spetsbergska platån öfver hafsytan. Ett sådant antagande skulle på ett enkelt sätt förklara, huru de skandinaviska växt- och djurformer, som nu förekomma på Spetsbergen, från början hade ditkommit. De måste nämligen hafva invandrat efter istiden, under hvilken landet utan tvifvel för dem var obeboeligt. Utan nyssnämnda antagande blefve det särskildt svårt att förstå, hvarför flyttfåglarna, och särskildt de, som vistas på land, gifvit sig ut öfver hafvet nära ett hundratal svenska mil, och huru de ens lyckats påträffa Spetsbergen.

Sannolikt vore det också vid denna tid, som den vanliga skandinaviska blåmusslan, Mytilus edulis, och vissa andra strandformer invandrat till Spetsbergen. De funnos der numera visserligen ej lefvande, men vid och nära landets kuster hade deras skal i stor mängd anträffats, och detta talade för, att Spetsbergens klimat efter istiden varit något mildare än nu. Härmed stod i god samklang, att landets nuvarande flora, enligt prof. Th. Fries' åsigt, utgör en qvarlefva efter en rikare vegetation. Spetsbergens då varande milda klimat berodde troligen derpå, att äfven den östra gren af Golfströmmen, som nu flyter förbi Nordkap, vid den tiden flutit mot norr, just emedan det förmodade skandinaviskt-spetsbergska landet hindrade dess lopp mot öster.

Slutligen förevisades åtskilliga husgeråd och andra föremål, som uppgräfts ur lemningarna efter en rysstuga vid Ekmanbay på Spetsbergen. Sakernas ålder förmodade talaren vara omkring hundra år. Stugans läge nära hafsstranden visade, att landet här i senare tid icke höjt sig synnerligen mycket.

Dr. *Montelius* fäste uppmärksamheten på de vigtiga fynd, som nyligen gjorts i Kaukasusländerna, och som gifvit oss värderika upplysningar om dessa länders förhistoriska förhållanden. Mången har förestält sig, att brons-

ålderns kultur öfver Kaukasus och det europeiska Ryssland kommit till Norden. Det har emellertid visat sig, att detta ej är möjligt, utan att det hufvudsakligen är öfver Mindre Asien, som denna kultur spridt sig till Europa, först till de södra och sedan till de mellersta och norra delarna deraf. Möjligt är dock, att ett, om än mindre betydande, inflytande i detta afseende utöfvats äfven från Kaukasusområdet på Svarta Hafvets norra kust och derifrån på Donauländerna. Att det ej kan hafva sträckt sig till det inre Ryssland och derifrån till Norden, visas redan deraf, att det inre Ryssland så godt som alldeles saknar minnen från bronsåldern.

De minnen från bronsåldern i Kaukasus, som nu — i främsta rummet genom den franske fornforskaren Ernest Chantre — blifvit kända, visa, att bronsålderskulturen der varit mycket olik den i Mindre Asien. Den är visserligen äfven olik den i Donaudalen, men några beröringspunkter finnas dock, hvilket kan bero derpå, att, såsom vid ett föregående tillfälle antydts, grenar af den germanska folkstammen måhända bott i båda trakterna.

Om tidiga förbindelser mellan Donauländerna och trakterna vid Svarta hafvets östra kuster — dit sagan förlägger målet för Argonauternas färd — vitnar för öfrigt en mängd bronsspännen, som anträffats i Kaukasusområdet. Likheten mellan dessa spännen och de italienska är omisskänlig, och någon tvekan kan ej gerna uppstå derom, att vi här hafva att göra med ett inflytande från vester till öster och ej tvärt om. Men några konstanta, ehuru skenbart oväsentliga olikheter bevisa, att här ej kan vara fråga om exemplar införda från Italien, utan om lokala typer, som uppstått under inverkan från vester, troligen snarast från Donauländerna, der man träffar liknande modifikationer af den italienska typen. Denna typ synes tillhöra tiden omkring år 800 f. Kr.

Sammankomsten den 16 december 1882.

Förhandlingarna leddes af ordföranden, kommendörkapten *Aug. Fries*.

Det från föregående sammankomst hvilande förslaget till ändring af mom. 1 och 2 i stadgarnas § 3 blef af sällskapet enhälligt antaget.

Ordföranden erinrade om, att till sällskapets styrelse ankommit en skrifvelse från ordföranden i Italienska geografiska sällskapet, med anhållan att sällskapet ville deltaga uti förestående internationela arbeten för fastställandet af en initialmeridian ej allenast i fråga om longitudberäkningen, utan äfven för bestämmandet af tiden. För denna frågas behandling hade styrelsen tillsatt en komité, bestående af professorerna Nordenskiöld och Gyldén samt generalkonsul Elfwing, hvilken komité uppdragit åt professor Gyldén att utarbeta ett betänkande i ämnet.

Med anledning häraf höll nu professor *Gyldén* ett föredrag »Om æqvidistanta normaltider» (föredraget kommer att i sin helhet offentliggöras i första häftet af tidskriften Ymer för nästkommande år).

Derefter höll professoren frih. *Nordenskiöld* ett föredrag »Om Dijmphna och Varna-expeditionernas antagliga uppehållsort.»

Tal. redogjorde till en början för de expeditioner, som detta år af olika anledningar befunnit sig i Kara-hafvet. De tre förnämsta fartygen voro: ångfartyget »A. E. Nordenskiöld», tillhörande herr Sibiriakoff, med uppgift att föra varor till Jenisej, vidare »Varna», destinerad till Dicksons hamn med den holländska magnetiska expeditionen om bord, och slutligen »Dijmphna», förd af danske löjtnanten Hovgaard, hvilken hade för afsigt att först gå till Jenisejs mynning, derifrån följa kusten till Kap Tscheljuskin och till sist söka tränga mot norden längs ostkusten af Frans Josefs land. Dessutom hade åtskilliga andra fartyg detta år besökt hafven kring Novaja Semlja, bland andra de, som voro utsända från England för att uppsöka Mr. Leigh Smith's expedition. Såsom man numera vet, hade Smith, efter att hafva förlorat sitt fartyg, öfvervintrat vid Frans Josefs land längre mot norr än någon hittills öfvervintrat *i den gamla hemisferen*. Förut hade den svenska expeditionen 1872—73 varit den, som öfvervintrat längst mot norden *i denna del af jordklotet*. Vintern hade förflutit lyckligt; och utan förlust af en enda man hade denne käcke polarfarare framträngt med båtar genom isfälten mellan Frans Josefs land och Novaja Semlja ända till Matotschkin-sundet, der Leigh Smith och hans män påträffades af Sir Allen Young, som var sänd att uppsöka dem. Leigh Smith's färd i båtar från Frans Josefs land till Matotschkinschar visar, att hafvet norr om Novaja Semlja år 1882 varit ovanligt isfritt. Enligt ryska fångstmäns utsago var deremot hafvet söder ut mellan Waigatsch- och Kolgujew-öarna samt Petschoras mynning mer isfyldt än det varit under de senaste 20 till 30 åren. Härpå beror misslyckandet af »A. E. Nordenskiölds» och »Louise's» försök att föra varor till de stora sibiriska floderna denna sommar.

Det första af de nämnda fartygen som återvände var »A. E. Nordenskiöld», förd af kapten H. C. Johannesen, densamme som under Vega-expeditionen förde den lilla ångbåten »Lena» till Jakutsk. Kapten Johannesen hade emellertid varit utsatt för flere missöden under färden. Fartygets styrman hade under en lodning fallit öfver bord och drunknat, en man hade blifvit otjenstbar till följd af ett krossadt finger, en annan till följd af allvarlig sjukdom m. m., och möjligen hade dessa olyckshändelser nedsatt modet på den annars oförskräckte och skicklige ishafsfararen. Efter att hela sommaren hafva kämpat med ishinder återvände han i början af september till Norge. Johannesen hade den 8 och 16 augusti sammanträffat med Hovgaard, under det att de båda sökte att genom Waigatsch-sunden tränga in i Kara-hafvet. Senare underrättelser från så väl Varna som Dijmphna hafva kommit till Europa med ångaren Louise, förd af en skicklig och van ishafsfarare, tyske sjökaptenen Dallmann. Denne har hemfört en rapport från löjtn. Hovgaard af den 22 september, uti hvilken den sistnämnde berättar, att Dijmphna lyckats genom Kariska porten intränga i Kara-hafvet, samt att han den 17 september befann sig på väg öster ut i den isfria rännan vid kusten, då han varseblef två fartyg fastsittande i isen. Med anledning deraf, att från dessa lossades kanonskott, förmodade Hovgaard, att de behöfde hjelp, hvarför han lemnade den isfria kustrännan och inträngde bland isen. Under den följande natten satte sig emellertid denna i rörelse, och äfven Dijmphna blef innesluten. Löjtnant Hovgaard uttalar i slutet af sin rapport den åsigten, att han helt säkert skulle kunnat obehindradt fortsätta färden till Dicksons hamn, om han ej ansett sig skyldig att se till, om någon fara var å färde med de fartyg, från hvilka kanonskott lossades. Dessa fartyg voro Louise

och Varna. Då det förra kommit loss, återvände kapten Dallmann till Europa medförande rapporten från löjtnant Hovgaard, deri denne säger sig hysa förhoppningar om snar befrielse. Sedermera hade genom ryska tidningar åtskilliga, för dem som äro mindre bekanta med isförhållandena i Kara-hafvet mycket oroande telegram blifvit spridda, innehållande dels att samojeder sett Dijmphna instängd af is, dels att de sett ett fartygsvrak, som förmodades vara Dijmphna. Genom svenska utrikeskabinettet hade föredragaren dock nyligen mottagit den underrättelsen, att det första telegrammet hänförde sig till fartygets belägenhet den 2 sept., således 20 dagar före den tid, vid hvilken *bref* från expeditionen föreligger, och det andra åter till vraket af ett vanligt fångstfartyg. Efter det Louise lemnade Dijmphna och Varna, hade sålunda inga, hvarken direkta eller indirekta, underrättelser ingått från dessa expeditioner.

Men derför förefans icke det ringaste skäl till olycksspådomar. Tvärt om förklarade talaren, att man med full tillförsigt kunde hoppas, att båda fartygen framkommit till Dicksons hamn vid Jenisejs mynning. Det vore nämligen icke troligt, att det smala drifisbältet mellan dem och den öppna vattenrännan vid kusten hållit dem allt fortfarande innestängda. Troligt är, att de några dagar efter Louise's afresa kommit loss och kunnat fortsätta sin färd till Dicksons hamn, Dijmphna kanske ända till Aktiniahamnen vid Taimur-ön. Om något af fartygen skulle hafva blifvit krossadt i närheten af den plats, der de vid rapportens afgång befunno sig, så hade säkerligen manskapet lyckats rädda sig till kusten och framkommit till Petschora-trakten, hvarifrån man för länge sedan skulle hafva erhållit underrättelse om olyckan. Underrättelsen att fartygen lyckligen framkommit till Dicksons hamn kunde deremot, äfven om direkt bud derom sändes af expeditionerna sjelfva till närmaste bebodda plats, Goltschicha, och derifrån vidare med express så skyndsamt, som omständigheterna medgåfvo, till Jenisejsk, ej nå oss före medlet af januari.

Sekreteraren förevisade tvänne till sällskapet skänkta kartor, nämligen dels en »karta öfver norra Europa för 12000 år sedan» af *E. Hansen-Blangsted,* föreställande den antagliga fördelningen af land och haf vid denna period, dels en karta öfver norra delen af Formosa, upprättad under ett fyraårigt vistande på denna ö af herr *J. W. Patersson,* svensk till börden och för närvarande anstäld såsom tulltjensteman i Kanton.

Sekreteraren framlade vidare för sällskapet ett fotolitografiskt facsimile af den äldsta hittills kända special-karta öfver den skandinaviska Norden. Originalet till denna karta finnes intaget i ett latinskt manuskript af Ptolemæi geographia, tillhörigt stadsbiblioteket i Nancy, hvarifrån detsamma, genom välvilligt tillmötesgående af nämnda biblioteks chef, herr A. Ballon, erhållits till låns för att här afbildas. Handskriften, som utmärker sig för synnerlig prydlighet, är utförd på uppdrag af kardinalen Guilielmus Filiastrus, påflig legat i Frankrike († 1428). Denne har, enligt hvad en uppgift i sjelfva bokens text upplyser, låtit år 1427 utföra de verket åtföljande kartorna efter ett grekiskt manuskript och, för att fylla en bristfällighet hos originalförfattaren, låtit en dansk man, Claudius Clavus, förfärdiga kartan öfver Norden och beledsaga densamma med en förklarande text. Så väl kartan, som utmärker sig framför den närmast följande tidens arbeten af samma slag genom en i många afseenden riktigare teckning af den Skandinaviska halfön, Grönland m. m., som texten, hvilken i de flesta fall

någorlunda felfritt återgifver de nordiska namnen, komma att offentliggöras i ett nytt arbete af frih. Nordenskiöld, hvilket inom kort skall lemna pressen.

Ordföranden förevisade 7 stycken synnerligen väl utförda modeller af siamesiska båtar, hvilka blifvit förärade till Riksmuseum af grosshandlaren *Adolf Bjurling*, bosatt i Bangkok.

Dr *Stolpe* förevisade derefter en del etnografiska föremål från Afrikas vestkust, skänkta till sällskapet af dess korresponderande ledamot herr *Fritz G. Theorin*. De förevisade sakerna bestodo af: en större trumma, ett stränginstrument, en snidad elefanttand samt två pipor af lera.

Till herr *Theorin*, som var närvarande vid sammankomsten, uttryckte *ordföranden* sällskapets tacksamhet för den vackra och dyrbara gåfvan.

Sekreteraren uppläste styrelsens här nedan intagna berättelse om sällskapets verksamhet under år 1882.

Härefter företogos de i stadgarnas § 14 föreskrifna val, och blefvo derigenom utsedde:

till ordförande: förste amanuensen *O. Montelius*;
» vice ordförande: generalkonsul *N. A. Elfwing*;
» sekreterare (för nästkommande tre år) amanuensen *E. W. Dahlgren*;
» styrelseledamöter: prof. frih. *G. W. J. v. Düben*, kommendörkaptenen *A. Fries*, riksantiqvarien *H. O. H. Hildebrand*, prof. *A. Key*, prof. frih. *A. E. Nordenskiöld*, amanuensen *Hj. Stolpe*, amanuensen *E. Tegnér* och presidenten *C. F. Wærn*;
» suppleanter i styrelsen: hofintendenten *J. E. A. Börtzell*, kaptenen *J. A. Ekelöf*, prof. *H. Gyldén* och majoren *J. F. E. Åberg*;
» revisorer: registrator *C. J. Anstrin* och grosshandlaren *C. C. Söderström*.
» revisorssuppleanter: amanuensen *A. B. Blomberg* och bruksegaren *C. A. C. Svinhufvud*.

Slutligen godkändes styrelsens förslag till inkomst- och utgiftsstat för sällskapet under år 1883.

Kommendörkapten *Aug. Fries* nedlade derefter ordförandeskapet med några till sällskapet riktade ord samt öfverlemnade slutligen såsom gåfva till detsamma det dyrbara album öfver föremål från den allmänna etnografiska utställningen i Stockholm, som blifvit utgifvet af dr Hj. Stolpe under titel: »Exposition ethnographique de Stockholm, 1878—1879. Photographies par C.-F. Lindberg. Texte par Hj. Stolpe.»

Dr *Montelius* uttalade derpå sällskapets tacksamhet till den afgående ordföranden för hans stora nit för sällskapets bästa och frikostighet mot detsamma, hvarom han gifvit förnyade bevis under den tid han innehaft ordförandeplatsen, särskildt genom den värdefulla gåfva han nu förärat Sällskapet.

Styrelsens årsberättelse för 1882.

Svenska sällskapet för antropologi och geografi har under år 1882 fortsatt sin verksamhet i samma riktning som tillförene.

Sällskapet har under året haft 8 allmänna sammankomster, under hvilka sammanlagdt 19 föredrag blifvit hållna. Af dessa föredrag hafva 11 varit af öfvervägande geografiskt innehåll, och de återstående 8 hufvudsakligen afhandlat ämnen tillhörande den antropologiska vetenskapen. Dessutom hafva vid samtliga sammankomsterna lemnats kortare meddelanden, vanligen anknytande sig till förevisningar af etnografiska föremål, kartor m. m.

Vega-medaljen, hvilken sällskapet eger utdela åt personer, som på ett utmärkt sätt främjat den geografiska forskningen, har för året blifvit tillerkänd kaptenen m. m. herr *Louis Palander af Vega*. Äfvenså har vid sammankomsten den 24 april, årsdagen af ångfartyget Vegas ankomst till Stockholm, Vega-medaljen för 1881 af *Hans Maj:t konungen* personligen blifvit öfverlemnad till friherre *A. E. Nordenskiöld*.

Till *Deras Majestäter konungen* och *drottningen* har styrelsen å sällskapets vägnar aflåtit en lyckönskningsadress med anledning af Deras Majestäters detta år firade silfverbröllopsfest.

Sällskapets tidskrift »Ymer» har under året regelbundet utkommit. Dess 8:de och sista häfte, som bör innehålla redogörelse för förhandlingarna äfven under december-sammankomsten och fransk resumé af förhandlingarna under årets tre sista månader, kan till följd deraf icke hinna utdelas till sällskapets ledamöter förr än i januari månad 1883. Hvad beträffar sällskapets äldre publikationer, som till följd af flere missgynsamma förhållanden ännu äro oafslutade, har arbetet i och för deras utgifvande så bedrifvits, att 3:dje och sista häftet af »Tidskrift för Antropologi och Kulturhistoria» blifvit fullbordadt och är under utdelning till de ledamöter, som före år 1878 tillhörde »Antropologiska sällskapet». Derjemte äro följande publikationer nära färdiga och komma under nästkommande januari månad att utdelas till dem af sällskapets ledamöter, som dertill äro berättigade, nämligen: ett häfte, innehållande sällskapets förhandlingar under åren 1878—80, ämnadt att tillsammans med antropologiska och geografiska sektionernas tidskrifter bilda ett afslutadt band, samt ett dubbelhäfte, utgörande återstoden af Ymer för 1881.

Någon ansökan om erhållande af Vega-stipendiet, afsedt såsom understöd för företagande af forskningsresor i mindre kända trakter, har icke under året till styrelsen inkommit. Deremot hafva, på initiativ af åtskilliga

bland styrelsens ledamöter, medel blifvit hopbragta för att sätta kaptenen *T. G. Een,* förut fördelaktigt känd såsom Afrika-resande, i tillfälle att medfölja den expedition, som under den polske resanden Rogozinskis ledning skulle afgå till Cameroon-trakten i vestra Afrika. Denna expedition har emellertid icke kommit till stånd.

Angående sällskapets beröring med utländska geografiska och antropologiska samfund må nämnas, att från Geografiska sällskapet i Rom ankommit inbjudning att deltaga i föreslagna internationela arbeten för bestämmande af en initialmeridian, för hvilken frågas behandling styrelsen tillsatt en komité, bestående af professorerna *Nordenskiöld* och *Gyldén* samt generalkonsul *Elfwing;* samt att sällskapet fått emottaga inbjudning att deltaga i den 3:dje tyska geografdagen i Frankfurt a. M. år 1883 och en dermed förenad utställning af geografisk undervisningsmateriel. Sällskapet står för närvarande i literärt byte med de geografiska sällskapen i Bern, Douai, Greifswald, Hannover, Jena, Köpenhamn, Leipzig, Lisabon, Lübeck, Marseille, Metz, Moçambique, Oporto, Paris, Rouen, Samarang, St. Gallen och Wien samt dessutom med följande sällskap, nämligen Société d'anthropologie och Société académique indo-chinoise, båda i Paris, Deutsche Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte i München samt Società Africana d'Italia i Neapel. Genom byte erhåller sällskapet äfven följande tidskrifter: Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme, utgifven i Toulouse, samt Revue d'anthropologie, Revue géographique internationale och Bulletin du canal interocéanique, samtliga utgifna i Paris, samt Viestnik Hrvatskoga arkeologickoga Druztva, utgifven i Agram.

I sammanhang härmed må nämnas, att åtgärder blifvit vidtagna för att få sällskapets publikationer och förhandlingar refererade af kompetenta personer i tyska, franska och engelska tidskrifter.

I de för Sällskapet gällande stadgar har under året vidtagits en ändring, som går ut derpå, att för qvinliga ledamöter, som icke önska erhålla sällskapets tidskrift, bereda nedsättning i årsafgiften. I stadgarna för Vega-fonden har ingen ändring ifrågavarit.

Sällskapets styrelse har under året haft 12 sammanträden. I dess personal har en förändring inträffat derigenom, att sällskapets sekreterare dr *A. Stuxberg* afflyttat från hufvudstaden till Göteborg på grund af der vunnen anställning. Med anledning häraf har styrelsen till sekreterare för årets tre sista månader utsett amanuensen i Kongl. Biblioteket *E. W. Dahlgren.*

Af sällskapets utländska ledamöter hafva med döden afgått *Charles Darwin* och *E. Desor.* Af inländska ledamöter har sällskapet genom döden förlorat öfverstelöjtnanten *C. F. Broström,* bruksegaren *G. De Maré,* lotsdistriktchefen *C. W. B. J. Forsell,* grefve *A. Lewenhaupt,* öfverdirektören *C. A. Limnell,* professoren *G. Svanberg* och läroverksadjunkten *G. V. Sylvander,* Till utländska ledamöter af sällskapet hafva blifvit invalda dr *A. B. Meyer,* direktor för zoologisk-antropologisk-etnografiska museet i Dresden, och juris doktor *S. C. J. W. van Musschenbroek* i Leiden. Till inländska ledamöter hafva blifvit utsedde *DD. KK. HH. hertigarne af Gotland* och *Vestergötland,* hvilka behagat antaga kallelsen till ledamotskap i sällskapet. Sådan kallelse har dessutom blifvit mottagen af 96 personer inom Sverige. Sällskapet består för närvarande af 6 hedersledamöter, 43 utländska ledamöter, 21 korresponderande ledamöter och 747 inländ-

ska ledamöter. Af dessa hafva 32 personer genom inbetalning för en gång af 100 kronor blifvit ständiga ledamöter af sällskapet.

Skänker till sällskapets etnografiska samlingar hafva under året blifvit gifna af herrar *Coughtrie* i Hongkong (föremål från Karolinerna, Amiralitets- och Salomon-öarna), konsul *W. Kopsen* på Fidji-öarna (föremål från Nya Brittannien och Fidji), kapten *Hollsten* i Stockholm (en kinesisk pipa), herr *F. G. Theorin* (föremål från Afrikas vestkust) och herr *J. W. Paterssson* (ett par kinesiska fruntimmersskor). Sällskapets etnografiska samlingar förvaras fortfarande i Riksmusei etnografiska afdelning.

Skänker af böcker och kartor, å hvilka förteckning här nedan meddelas, hafva till sällskapet ankommit från åtskilliga personer. Sällskapets boksamling förvaras å kongl. biblioteket, och har densamma af styrelsens ledamot hr dr *Tegnér* hållits tillgänglig för dem, som deraf velat begagna sig.

Då räkenskaperna för året ännu icke äro afslutade, får styrelsen beträffande sällskapets inkomster och utgifter hänvisa till den berättelse, som de utsedda revisorerna skola afgifva till sammankomsten i februari nästa år, hvilken berättelse, enligt styrelsens beslut, kommer att tryckas i tidskriften.

Stockholm den 16 december 1882.

Å styrelsens vägnar

Aug. Fries.

E. W. Dahlgren.

Förteckning å böcker och kartor,

skänkta till Svenska sällskapet för Antropologi och Geografi *).

Här nedan äro ej upptagna de periodiska publikationer, som erhållas genom byte med de sällskap och tidskrifter, som äro uppräknade å sid. 249.

När ett arbete är skänkt af någon annan än dess författare, är gifvarens namn särskildt utsatt.

A. Böcker.

The Holy Bible in the Oríyá language. 4 bd. Cuttack 1842—45. 8:o (af kommendörkapten *Aug. Fries*).

Bibeln på kinesiska. 9 vol. (af *Fr. Degenaer* i Hongkong).

Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif. Tidskrift utg. genom *J. A. Lundell.* I: 1—6. Stockholm 1878. 8:o (af utgifvaren).

Blake, John H., Notes on a collection from the ancient cemetery at the bay of Chacota, Peru. Cambridge 1878. 8:o.

Bleek, W. H. J., A brief account of Bushman folklore and other texts. Cape Town 1875. Fol.

Bonwick, James, Our nationalities. II. Who are the Scotch? Lond. 1880. 8:o.

Bossi, B., Exploracion de la Tierra del Fuego con el vapor oriental Charrúa. Montevideo 1882. 8:o.

Botti, Ulderigo, Sopra una nuova specie di Myliobates. Pisa 1878. 8:o.

Broca, Paul, Étude sur le cerveau du gorille. Paris 1878. 8:o.

— Instructions craniologiques et craniometriques de la Société d'anthropologie de Paris. Paris 1875. 8:o.

— Instructions générales pour les recherches anthropologiques à faire sur le vivant. Paris 1879. 8:o.

— Sur l'angle orbito-occipital. Paris 1877. 8:o.

Bryan, R. W. D., Polar exploration (Letter to Capt. H. W. Howgate). Wash. 1877. 8:o.

Cartailhac, E., Congrès international d'anthropologie et d'archéologie préhistoriques. Rapport sur la session de Lisbonne. Paris 1880. 8:o.

Cazalis de Fondouce, P., Le congrès international d'anthropologie et d'archéologie préhistoriques à Stockholm. Paris 1874. 4:o.

---

*) Enär ingen dylik förteckning förut blifvit meddelad, har man ansett lämpligt att här intaga uppgift om samtliga gåfvor af böcker och kartor, som tillflutit sällskapet från dess stiftelse.

Chantre, E., Recherches paléoethnologiques dans la Russie méridionale et spécialement au Caucase et en Crimée. Lyon 1881. 8:o.

Congrès international de géographie à Venise. Catalogue général de l'exposition. P. I: 1. — Catalogo della mostra dagli Stati Uniti d'America. Venezia 1881. 8:o.

Congrès international d'études du canal interocéanique. Compte rendu des séances 1879, 15—29 Mai. 4:o.

Croizier, le marquis *de*, Les monuments de l'ancien Cambodge classés par provinces. Paris 1878. 8:o.

Dauzats, V., Note comparative entre le canal de Suez et les divers tracés proposés pour le canal interocéanique. Meaux 1879. 4:o.

A general description of the state of Indiana. Indianapolis 1880. 8:o.

Detcheverry, Nossi-Bé. Paris 1881. 8:o.

Exposition internationale de Paris en 1878. Exposition des sciences anthropologiques. Paris 1878. 8:o.

Fornander, A., An account of the Polynesian race, its origin and migrations. Vol. 1, 2. Lond. 1880. 8:o.

Gozzadini, Giovanni, Di un antico sepolcro al Ceretolo nel Bolognese. Modena 1879. 8:o.

Hampden, John, åtskilliga småskrifter.

d'Hane-Steenhuyse, Ch., Le percement du canal interocéanique. Conférence dans la séance générale de la société Belge de géographie. Brux. 1879. 8:o.

Hellwald, Fr. von, I höga norden. Fri öfvers. af *C. R. Sundström*. Sthlm 1879—81. 8:o. (Af öfversättaren.)

Hoffman, W. J., Annoted list of the birds of Nevada. Wash. 1881. 8:o.

— Antiquities of New Mexico and Arizona. Davenport 1881. 8:o.

Dr. *Holubs* Ausstellung. Katalog der im Pavillon des amateurs ausgestellten Objecte. 1 Theil: Der Mensch. Wien 1880. 8:o.

Katalog öfver generalstabens handskrifter och böcker d. 1 aug. 1878. Sthlm 1879. 8:o.

Kopernicki, Izydor, Kongres miedzynarodowy antropologii i archeologii przedhistorycznej w Peszcie. Warszawa 1876. 12:o.

— O wyobrazeniach lekarskich i przyrodniczych, oraz o wierzeniach naszego ludu o swiecie roslinnym i zwierzecym (Om polska folkets vidskepelser och folktro i läkekonsten, med afseende på växter och djur). Lwow 1876. 8:o.

— On the scaphoid skull of a Pole. 8:o.

Lenz, O., Kurzer Bericht über meine Reise von Tanger nach Timbuktu und Senegambien. Berlin 1881. 8:o.

Lindberg, C. F., & *Stolpe, Hj.*, Exposition ethnographique de Stockholm 1878—79. Photographies par C.-F. Lindberg. Texte par Hj. Stolpe. Sthlm 1881. 4:o (af kommendörkapten *Aug. Fries*).

Legrand, La nouvelle société Indo-chinoise fondée par M. le marquis de Crozier et son ouvrage »L'art Khmer». Paris 1878. 8:o.

Lindström, G., Anteckningar om silurlagren på Carlsöarne. Sthlm 1882. 8:o.

List of reports and maps of the U. S. geographical surveys west of the 100:th meridian. Wash. 1881. 8:o.

List of reports, maps, etc. forwarded by the engineer bureau of the war

depart:t of the U. S. to the international geographical congress and exhibition at Venice. Wash. 1881.

Lista, Ramon, Mis esplanaciones y descubrimientos en la Patagonia 1877—80. Buenos-Aires 1880. 8:o.

Luca, G. de, Storia concetto e limiti della geografia. Napoli 1881. 8:o.

Löffler, E., Haandbog i Geographien. 2:n Udg. Khvn 1878. 8:o.

— Quelques réflexions sur les études géographiques, leur but et leur situation actuelle. Copenh. 1879. 8:o.

Machado, J. J., Moçambique. Communicao. Lisboa 1881. 8:o.

Majer, J., & Kopernicki, Iz., Charakterystyka fizyczna ludnosci Galicyjskiéj (Tableau comparatif des caractères physiques de la population de la Galicie). Krakowie 1876. 8:o.

Malheiro, L., Exploracões geologicas e mineiras nas colonias Portuguezas. Lisboa 1881. 8:o.

Mallery, G., A collection of gesture-signs and signals of the North-American Indians. Wash. 1880. 4:o.

— Introduction to the study of sign language among the North-American Indians. Wash. 1880. 4:o.

— The gesture speech of man. Salem 1881. 8:o.

Mineral map and general statistics of New South Wales. Sydney 1876 8:o.

Memoria dos festejos celebrados en Hongkong por occasiao do tricentesimo do principe dos poetas Portuguezes Luiz de Camões. Hongkong 1880. 8:o.

Mestorf, J., Ueber gewisse typische Bronzeringe. Berlin 1882. 8:o.

— Zum Ueberhändchenspiel im Harz. — Ueber eine Pfahlsetzung in einem Moore bei der Stadt Mölln in Lauenburg. Berlin 1881. 8:o.

Meulemans, Le troisième congrès international des sciences géographiques à Venise. Paris 1882. 8:o.

Meyer, A. B., Über die Namen Papúa, Dajak und Alfuren. Wien 1882. 8:o.

Montelius, O., Tombe ed antichità Galliche in Italia. Roma 1877. 8:o.

Moreno, F. P., Viaje a la Patagonia austral. T. 1. Buenos-Aires. 1879. 8:o.

Morselli, E., Sopra una rara anomalia dell'osso malare. Modena 1872. 8:o.

— Sul peso del cranio e della mandibola in rapporto col sesso. Firenze 1875. 8:o.

Myer, A, J., Rain and dry winds computed for the different geographical districts. Wash. 1879. 8:o.

Negri, Cristoforo, La geografia scientifica. Roma 1878. 8:o.

Nogueira, A. F., A raça negra sob o punto de vista da civilisacão da Africa. Lisboa 1880. 8:o.

Nordenskiöld, A. E., Nordostpassagen. Berättelse till Dr. Oscar Dickson (aftryck ur Göteb. Handels- o. Sjöfartstidn.). Göteb. 1879. 8:o.

— Vegas färd kring Asien och Europa. Del. 1—2. Sthlm 1880—81. 8:o.

Nordisk tidskrift, utgifven af Letterstedtska föreningen. 1882.

Internationale Polarcommission, Mittheilungen. 1—3. St. Petersb. 1882. 8:o.

Posto meteorologico du Praia da Ilha de S. Thiago de Cabo Verde. Resumos das observacões 1875—79. Lisboa 1881. 4:o (af Sociedade de Geogr. de Lisboa).

Powell, J. W., Introduction to the study of Indian languages. 2:d ed. Wash. 1880. 4:o.

Pozzi, S., Paul Broca. Biographie—Bibliographie. Paris 1880. 8:o.

Regalia, E., Sui depositi antropozoici nella caverna dell' Isola Palmaria. Firenze 1876. 8:o.
Reports from the consuls of the U. S. on the commerce, manufactures etc. of their consular districts. Wash. 1880—82. 8:o.
Rialle, G. de, Mémoire sur l'Asie centrale, son histoire et ses populations. Paris 1874. 8:o.
Saggio di cartografia della regione Veneta. Venezia 1881. 4:o.
Sanderval, A. O. v:te *de,* De l'Atlantique au Niger par le FoutahDjallon. Paris 1882. 8:o.
Schaaffhausen & Broca, P., Sur le plan horizontal du crane. Paris 1879. 8:o.
Schriften der physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg. Jahrg. 17—22. Königsb. 1876—81. 4:o.
Séréna, Carla, Mon voyage. I. De la Baltique à la mer Caspienne. Paris 1880. 8:o.
Société civile concessionnaire du canal interocéanique du Darien. Documents officiels. Nov. 1876. Paris. 4:o.
Soraluce y Zubizarreta, N. de, Defensa del appellido familiar de Juan Sebastian del Cano. San Sebastian 1881. 8:o.
Stuxberg, A., Evertebratfaunan i Sibiriens Ishaf. Förelöpande meddelande. Sthlm 1881. 8:o.
Sutton, A., An Oriya dictionary. Vol. 1 & 3. Cuttack 1841—43. 8:o. (Af kommendörkapten *Aug. Fries.*)
Tillo, A. de, Notice sur le congrès des géographes allemands à Halle (12—14 avril 1882). Lpz. 1882. 8:o.
Türr, Szegedin et les inondations de la Tisza. Les portes de fer du Danube. Paris 1879. 4:o.
The United States geological and geographical survey of the territories. 11:th ann. report. Wash. 1877. 8:o.
Topografiska och statistiska uppgifter om Kronobergs län utg. af Generalstabens topografiska afdelning. Sthlm 1878. 8:o.
Verbrugghe, Louis, Le canal interocéanique de Panama. Paris 1879. 8:o.
Wiener, Ch., La main d'oeuvre dans l'Amérique méridionale. Versailles 1879. 8:o.
Wild, G., Von Kairo nach Massaua. Eine Erinnerung an Werner Munzinger. Olten 1879. 8:o.
Weyse, L., *Reclus, A.*, & *Sosa, P.*, Rapports sur les études de la commission internationale d'exploration de l'Isthme Américain. Paris 1879. 4:o.
Kinesiskt praktverk, innehållande 40 färglagda teckningar af kinesiska gudomligheter m. fl. figurer. Folio. (Af brukspatron *H. Schale.*)

B. Kartor.

Anderson, B., Map of the republic of Liberia. Monrovia 1879. (Af generalkonsul *Elfwing.*)
Berghaus, H., Chart of the world on Mercators projection. Gotha.
Carte de la Dzoungarie, dressée par le Suédois *Renat* pendant sa captivité chez les Kalmouks de 1716—1733. St. Petersb. 1881. 4:o. (Af hr *Aug. Strindberg.*)
Dahlman, C. E., Karta öfver Sverige uti 1 : 2,000,000.

Hansen-Blangsted, E., L'Europe Septentrionale environ 12,000 ans avant l'époque actuelle.
Johnston, T. B., Map of South Africa. Cape Town 1880.
Olascoaga, M. J., Plano del territorio de la Pampa y Rio Negro y de las once provincias chilenas que lo avecindan por el Oeste.
Patersson, J. W., North Formosa. Malmö 1882.
Roth, M., Väggkarta öfver Europa och Afrika. Stockholm 1879.
Sarmento, A. de Morales, Terrenos adjacentes aos Rios Zambese e Chire desde as suas ultimas cachoeiras até ao mar. 1877—80.
Selander, N., Karta öfver Sverige. Häft. 1—2. Sthlm 1882.
Tropical South Africa showing the explorations of major *Serpa Pinto.* Lond. 1881.
Åstrand, J. J., Karta öfver 4,000 stjernor, dubbelstjernor, variabla stjernor och nebulosor, mellan 35 gr. sydlig och 80 gr. nordlig deklination. Bergen 1878.

Résumé des séances.

(Janvier—mai 1882.)

Séance du 20 janvier 1882.

Président: M. *Aug. Fries, Capitaine de frégate.*

Le baron *Nordenskiöld* donne l'exposé succinct des principaux voyages maritimes entrepris depuis 1875 entre l'Europe occidentale et l'Obi-Jénisej, et signale l'importance de ces voyages au point de vue de la possibilité de communications annuelles futures entre ces fleuves et l'Atlantique. — (Voir, pp. 13—19, ce discours tel qu'il a été recueilli par la voi sténographique.)

M. *Elfwing,* consul général, rend compte des expéditions des navires américains Corwin et Rodgers en été 1881 dans les parages au nord du détroit de Béring, et des résultats géographiques et physiques obtenus, grâce à elles, par le lever cartographique de la Terre de Wrangel ainsi que par de nombreuses observations hydrographiques et météorologiques. — (Voir, pp. 20—26, cet exposé, illustré pour la séance de deux grandes cartes très nettes dressées spécialement dans ce but.)

Le *Président* (M. *Fries*) montre une collection d'objets ethnographiques donnés à la Société par M. J.-B. Coughtrie de Hongkong, et remis par les soins de M. C.-C. Söderström, négociant. Cette collection se compose de costumes, d'ornements, d'outils et d'ustensiles des Carolines, des îles de l'Amirauté, de Salomon et de plusieurs autres archipels du Pacifique. M. Fries présente en outre une traduction de la Bible en langue chinoise, donnée par notre compatriote, M. Fr. Degenaer, établi à Hongkong.

Les objets ethnographiques soumis aux yeux de la Société fournissent à M. *Hj. Stolpe* l'occasion de dire quelques mots sur l'art ornemental des îles de l'Amirauté.

M. *H. Hildebrand* parle de l'industrie artistique de l'Inde, et signale l'exposition d'objets indiens qui s'ouvrira dans les anciennes salles de la bibliothèque de l'État au château royal, les premiers jours de juin prochain, pour durer environ deux mois et demi. Les exposants sont S. M. la reine Victoria, S. A. R. le prince de Galles, le musée de South-Kensington et sir Georg Birdwood. M. Hildebrand donne une description détaillée de cette industrie artistique *sui generis,* qui n'a subi le contact d'aucune industrie étrangère (perse, grecque, romaine, mongole, persane), et qui, depuis les

temps les plus anciens jusqu'à l'époque actuelle, s'est exclusivement développée sous l'inspiration des mythes religieux. Il résulte de là, que l'art indien »est encore aujourd'hui aussi primitif et aussi pur de tout mélange qu'il y a deux ou trois milliers d'années, à sa première aurore.» M. Hildebrand mentionne la situation de l'art indien vis à vis de l'industrie anglaise, sa lutte avec cette industrie, et les chances que, grâce au bon marché inouï du travail manuel, l'industrie artistique de l'Inde a de se maintenir dans sa lutte pour l'existence, lutte à laquelle il faut attribuer les idées protectionnistes qui ont généralement cours dans l'Empire des Indes. En terminant son intéressante conférence, l'orateur lit la traduction d'une ballade indienne respirant le protectionnisme le plus accentué, ce qui répand une vive gaîté dans l'auditoire.

Le Secrétaire, M. *Stuxberg*, mentionne les publications parvenues à la Société depuis la dernière séance.

Séance du 17 février 1882.

Président: M. *Aug. Fries.*

La Société adopte à l'unanimité une proposition faite par M. de Nordenskiöld, et acceptée par le bureau le 10 février dernier, tendante à décerner pour 1882 la médaille de la Véga au capitaine de marine *A.-A.-L. Palander.*

M. *de Nordenskiöld* rend compte, avec démonstrations sur une carte spéciale, d'une communication de M. le capitaine J.-N. Isaksen, concernant la navigation de son navire de pêche le »Pröven» dans la Mer Murmane pendant l'été dernier (1881). — (Voir cette communication aux pp. 75—78.)

Le baron *G. von Düben* donne un long exposé des explorations opérées du côté de l'Afrique centrale et dans cette région même depuis 1878, époque à laquelle M. von Düben publia dans le recueil par séries: »Ur vår tids forskning» *(Les recherches scientifiques de notre temps)* son travail dans la matière. — Après avoir décrit les grandes difficultés auxquelles s'achoppe le développement des immenses richesses commerciales du continent africain, mais surtout les efforts tendants à pénétrer dans son intérieur, et mentionné les diverses manières par lesquelles on a essayé de les surmonter, l'orateur signale rapidement les sacrifices immenses d'argent et de vies humaines qu'entraînent les travaux actuellement poussés avec une si grande activité dans ce domaine. Comme exemple de la perte d'hommes attachée aux dernières explorations, M. von Düben indique que, dans les 4 ans précités, au moins 40 voyageurs sont morts dans les régions africaines, et que de ce nombre 5 ont été assassinés.

A l'aide de cartes suspendues aux parois, l'orateur décrit les principaux voyages qui ont été faits, et les personnalités qui les ont entrepris dans la période mentionnée. Partant de l'Egypte et contournant l'Afrique jusqu'à l'ouest, M. v. Düben indique les points de départ et la direction des entreprises les plus importantes. Il cite, comme les travaux d'exploration africains attirant actuellement l'attention la plus grande, et dont l'objectif est de pénétrer sans peine et directement dans le bassin du Congo, la course au clocher

qui se fait à cette heure dans le cours inférieur et rempli de rapides du Congo, sur Stanley-Pool et par là sur le coude navigable du fleuve pendant 1,500 kilomètres, course à laquelle prennent part *Stanley, Savorgnan de Brazza* et quelques poignées de missionnaires; puis le voyage projeté par *Stewart*, et probablement en voie d'exécution, par le Zambèse, le Schira et le Njassa, et par terre jusqu'à l'extrémité méridionale du lac Tanganjika. A ce point de son récit, M. von Düben exprime le regret que la rechute du Transvaal dans la barbarie fera perdre une grande partie, sinon la totalité de sa valeur, à l'excellente route qui, de cette république, mène aux lacs d'où le Congo tire sa source. Le conférencier pense que l'on recevra bientôt du Congo et du Njassa des nouvelles encourageantes, peut-être même décisives, pour le but visé par les explorations actuelles, l'ouverture du pays à la civilisation.

La conférence de M. von Düben, laquelle dure deux heures, est écoutée avec une vive attention, et récompensée par de chaleureux applaudissements. Elle est insérée aux pp. 81—118 de ce journal.

Le *Président* montre une pipe chinoise très curieuse donnée par M. le capitaine *B. Hollstén* aux collections ethnographiques de la Société.

Séance du 17 mars 1882.

Président: M. *Aug. Fries*.

Le *Secrétaire* annonce que le bureau a élu membres étrangers MM. le Dr. *S.-C.-J.-W. van Muschenbroek* à Leyde, et le Dr. *A.-B. Meyer* à Dresde. Il signale en même temps la perte faite par la Société en la personne de l'un de ses membres, M. le professeur *Edouard Desor*, mort à Nice le 23 février dernier.

M. *O. Montelius* donne, à l'aide d'une carte dressée par lui dans ce but, une esquisse de la géographie de l'Europe aux environs de l'an 1000 avant l'Ere chrétienne. La connaissance que l'on possède désormais des souvenirs de l'âge du bronze trouvés dans des parties différentes de l'Europe, — âge dont l'époque la plus brillante dans notre partie du monde peut être considérée comme coïncidant avec la date précitée, — nous met à même de distinguer les régions suivantes dans l'Europe actuelle: 1, la Grèce; 2, la Sardaigne; 3, la Sicile et l'Italie méridionale; 4, l'Italie moyenne et septentrionale; 5, l'Espagne et le Portugal; 6, les Pays austro-hongrois; 7, l'Allemagne du Nord et la Scandinavie; 8, l'Allemagne du Sud et la Suisse; 9, la France méridionale; 10, la France du Nord et les Iles Britanniques. Aux limites extrêmes de la Russie d'Europe du côté de l'Asie, à l'est du Volga et de la Kama, on rencontre des souvenirs d'une civilisation du bronze semblable à la civilisation sibérienne. Dans la Russie méridionale, encore peu connue à cet égard, on paraît avoir trouvé des objets en bronze ressemblant, les uns aux bronzes asiatiques, les autres aux bronzes européens. En revanche, la majeure partie du reste de la Russie ne semble pas avoir eu de civilisation du bronze. De la Turquie actuelle et des pays encore tout récemment soumis à cet empire, on ne connaît, il est vrai, pas d'objets en bronze; mais, du moment où l'on possède tout aussi peu d'autres antiquités de ces régions, cela dépend sans nul doute exclu-

sivement de la circonstance que l'on n'a pas encore commencé à y conserver ce qui a été trouvé.

Chacune des régions restantes se distingue des autres en ce qu'elle offre une grande quantité de types qui ne se rencontrent jamais ou seulement par exception dans ces dernières. Parfois, cependant, sans être identiques, les types appartenant aux diverses régions ont entre eux des ressemblances par lesquelles certaines de ces régions se montrent plus rapprochées entre elles que d'autres. Tel est le cas de la région austro-hongroise et de la région nord-allemande—scandinave, qui présentent plus d'analogies entre elles qu'avec aucune autre région. Il existe de même une si grande ressemblance entre la région sud-allemande—suisse, la région sud-française et la région nord-française—anglaise, que ces trois régions doivent être considérées comme ayant été très rapprochées l'une de l'autre.

La différence entre les diverses régions est sans doute due à la circonstance qu'elles étaient habitées par des races différentes. Comme on sait qu'au 6:me siècle avant l'Ere chrétienne des peuples germaniques occupaient les pays qui appartiennent au district austro-hongrois, cette circonstance rend probable à elle seule que la région en cause était déjà habitée à l'âge du bronze par des populations germaniques (»Germains du Sud»). Dans l'Allemagne du Nord et la Scandinavie, où les antiquités de cette période offrent une si grande ressemblance avec celles de la Hongrie, habitaient suivant toute présomption aussi des peuples apparentés, des »Germains du Nord», tandis que des nations celtiques peuvent être considérées avec une grande probabilité avoir occupé alors l'Allemagne du Sud, la Suisse, la France et les Iles Britanniques. Les vastes régions de la Russie actuelle où l'on ne rencontre pas de souvenirs de l'âge du bronze, servaient sans doute d'habitat à des peuples finnois et à des peuples slaves. Les contrées au sud des Balkans et des Alpes ont dû se trouver déjà pendant l'âge du bronze en la possession des ancêtres des peuples que nous y rencontrons au temps historique qui commença tôt après.

Le baron *Nordenskiöld* montre un croquis de carte sur peau de veau marin, qui lui a été envoyé d'une collection anglaise, et que l'on a supposé jusqu'ici être l'oeuvre d'Esquimaux groënlandais, mais que l'orateur attribue sans hésitation aux Tschouktsches du détroit de Béring. Les figures dessinées au graphite sur la carte (navires, baleines, ours blancs, morses, poissons, attelages de rennes, tentes, hommes, etc.) offraient une ressemblance si évidente et si frappante avec les grossiers dessins que M. *de Nordenskiöld* a fait faire à des Tschouktsches pendant l'hivernage de la Véga à Pitlekaj, et dont quelques-uns ont été reproduits dans le »Voyage de la Véga autour de l'Asie et de l'Europe», que l'on serait tenté de les croire exécutés de la même main. Ces raisons amènent l'orateur à mettre hors d'un doute quelconque l'origine tschouktsche de la carte en question.

M. le Dr. *A. Stuxberg* donne, en se guidant de l'ouvrage récemment publié par *H. von Siebold* et d'autres sources, quelques communications sur les habitants primitifs de l'île de Yézo, ou sur le peuple Aïno, curieux à plusieurs égards, dont le chiffre actuel à Yézo peut être évalué à environ 40,000 âmes. L'orateur signale les particularités physiques et morales caractéristiques des Aïnos, leur origine présumée et leur parenté avec d'autres peuples, leurs vêtements, leur tatouage et leurs parures, la

construction et l'aménagement de leurs cabanes, leurs ustensiles, leurs outils et leur art décoratif, leurs superstitions et leurs idées cosmogoniques, leurs croyances religieuses et leur morale, et enfin leur vie de famille et leur système de gouvernement.

A l'égard de la manière de voir de Siebold exposée par M. Stuxberg, que l'art décoratif du peuple Aïno ne trahit aucune ressemblance avec celui des Japonais, M. *Hj. Stolpe* fait observer que les points de contact ne manquent cependant en aucune façon. Ainsi, il est à même de montrer que sur une foule d'objets en bois sculpté provenant des Aïnos, tels que gaînes de couteaux et de sabres, boîtes, manches de cuillers, ganses et une espèce d'éclisses délicatement sculptées servant à protéger le tuyau des pipes à fumer, on retrouve presque toujours plusieurs détails caractéristiques de l'ornementation japonaise, mêlés à d'autres détails particuliers aux Aïnos. Ce qu'il y a de plus spécialement remarquable, c'est que, quoique ne professant pas le Boudhisme, le peuple Aïno a cependant introduit dans son ornementation des symboles religieux boudhiques, dont l'orateur montre des exemples. Il existe cependant à un égard un différence décidée entre le goût des deux peuples, savoir dans le groupement des motifs. Tandis que les Japonais préfèrent un groupement plus libre, du moins apparemment, sans s'inquiéter des exigences de la symétrie, et qu'ils laissent des champs relativement considérables vides de toute ornementation, le peuple Aïno tient scrupuleusement à la symétrie et au remplissage complet de la surface entière qui doit être ornée, ce qui donne une impression générale toute différente, et a probablement été la cause de la méprise mentionnée de Siebold. A l'appui de sa manière de voir, M. Stolpe soumet à la Société une collection de copies faites par lui d'objets aïnos aux musées ethnographiques de Leyde, de la Haye et de Zurich.

En terminant, M. *Stolpe* annonce les deux premières parties récemment parues d'un grand dictionnaire japonais-hollandais, originairement travaillé par M. le Dr. *J.-J. Hoffmann,* mort en 1878, de son vivant professeur de langue japonaise à l'université de Leyde. Après le décès de M. Hoffman, cet ouvrage a été continué et considérablement augmenté par M. le Dr. *L. Serrurier*, directeur actuel du musée ethnographique de l'État à Leyde, savant qui déjà pendant la vie de Hoffmann avait pris pendant plusieurs années une part éminente à ce vaste travail. Les parties publiées comprennent les lettres A et O, et fournissent la preuve que la littérature linguistique s'est enrichie ici pour la première fois d'un dictionnaire japonais correspondant en tout aux exigences scientifiques.

Séance du 24 avril 1882.

Président: M. *Aug. Fries*.

A la séance assistent S. M. le Roi et S. A. R. le Prince Royal.

A la prière qui lui en est faite par le *Président, S. M. le Roi* remet au baron Nordenskiöld la médaille de 1881 de la Véga, en adressant les paroles suivantes au célèbre explorateur:

»Baron Adolphe-Eric Nordenskiöld!

»Impérissable est dans notre souvenir à tous cette soirée de printemps où la Véga, après la circumnavigation de l'Asie, jeta intacte et triomphante l'ancre dans la rivière de Stockholm, tandis que, des quais étincelants de feux, des milliers de voix souhaitaient la bienvenue au navire et à ses hommes.

»Il y a *aujourd'hui* même deux ans que cela se passait.

»On assistait au dernier acte d'un voyage aussi riche en peines et en vicissitudes de tout genre, qu'en célébrité laborieusement acquise.

»Une voie vainement cherchée pendant des siècles se trouvait enfin ouverte, et les heureux explorateurs venaient de se couvrir d'une gloire qu'aucun des événements qui pourront encore surgir dans le domaine des découvertes géographiques ne sera jamais à même d'amoindrir.

»Cette gloire a été accordée à notre chère patrie sous ce pavillon jaune et bleu, dont, jeune, j'ai osé chanter que dans son étamine il déployait l'or de la renommée sur le fond de la fidélité, et à l'égard duquel, Dieu soit loué! tout Suédois a encore aujourd'hui le droit d'avoir la même opinion.

»Comme chef du célèbre voyage de découverte de la Véga, vous avez, baron Nordenskiöld, non-seulement assuré par une oeuvre séculaire votre réputation universelle, mais encore ajouté de nouveaux titres à la reconnaissance de vos concitoyens.

»Recevez donc une seconde fois l'assurance de ma légitime appréciation de vos mérites, en acceptant de ma main, au nom de la Société suédoise de géographie, cette preuve visible de son respect et de ses hommages.»

Le baron *Nordenskiöld* remercie la Société d'une distinction qui lui est, dit-il, doublement précieuse, du fait qu'elle lui est remise par le haut et généreux protecteur de l'expédition, S. M. le Roi.

Le *Président* annonce que M. le capitaine Palander, empêché d'assister à la réunion pour recevoir la médaille de 1882 de la Véga qui lui a été décernée, lui a envoyé une lettre dont il donne lecture, et par laquelle M. Palander présente ses remercîments à la Société.

M. *Hj. Stolpe* parle de l'art ornemental chez les peuples à l'état de nature, et s'arrête surtout aux îles des parties moyennes et méridionales du Pacifique, de la Nouvelle-Hollande, de la Nouvelle-Guinée et de l'Amérique. La conférence est illustrée d'objets ethnographiques et d'une riche collection de dessins exécutés par M. Stolpe, la plupart de grandeur naturelle.

M. *H. Hildebrand* décrit la plus ancienne colonisation du Vestmanland, et montre deux cartes de cette province, l'une représentant l'extension de la partie habitée environ l'an 1000 après J.-C. et principalement dressée à l'aide des antiquités, l'autre la grandeur de cette même partie dans le courant du 14:me siècle, d'après des rôles d'impôts découverts à la bibliothèque de Schwerin.

Séance du 19 mai 1882.

Président: M. *Aug. Fries.*

M. le professeur *Sandahl* donne une conférence sur le scorbut, son histoire et ses rapports avec les explorations géographiques, principalement dans les régions arctiques. Après avoir rapidement fait la revue des passages des auteurs classiques: Hippocrate, Pline, Avicenne, etc., que l'on a cru faire allusion à des cas de scorbut, mais qui se rapportent probablement à la malaria ou à d'autres maladies de l'espèce, l'orateur s'arrête un peu plus aux sagas (légendes) islandaises, telles que celle d'Eric le rouge, etc., où sont décrits des cas de scorbut à l'égard desquels toute méprise est impossible. Mais les premiers renseignements d'une nature plus authentique sur cette maladie datent de l'an 1249, où elle sévit avec une gravité toute spéciale dans l'armée de saint Louis au siège du Caire. A partir de cette époque, les données sur les ravages du scorbut deviennent plus abondantes. Dans l'expédition de Vasco de Gama aux Indes en 1498, il mourut en peu de temps 55 hommes de scorbut. Jacques Quartier perdit par la même maladie 60 hommes sur 110 dans son essai de colonisation de Terre-Neuve. Le scorbut attaqua violemment en 1683 la flotte française qui se rendait alors aux Indes, de même qu'en 1740 l'équipage d'Anson pendant le voyage de ce navigateur autour du monde. Le scorbut a été une maladie connue et largement répandue pendant plusieurs siècles dans les pays scandinaves, l'Allemagne du Nord et les Pays-Bas. Son nom lui vient des Saxons, qui l'appelaient »scharbock». Les ravages exercés en Suède par cette affection sont déjà décrits en détail par Olaus Magni, lequel raconte qu'elle apparaissait surtout après les années de disette. Mais c'est principalement dans les prisons, les camps, les stations navales et autres établissements pareils, que la maladie a toujours eu sa plus grande extension et présenté sa violence la plus redoutable. On ne sait en outre que trop que dans les expéditions arctiques, principalement lors des longs hivernages, elle s'est toujours montrée comme un ennemi contre lequel il est difficile de lutter. Les membres de l'expédition suédoise de 1872—1873 au Spitzberg en furent attaqués, de même que l'expédition de Nares à Smith-Sound en 1875—1876, expédition qui eut à passer une nuit polaire longue de 138 et de 142 jours. L'orateur voit la cause primaire de la maladie dans le manque d'alimentation végétale ou dans une quantité insuffisante de cette alimentation. Quant à son remède le plus efficace, c'est, selon M. Sandahl, le carbonate de potasse, qui constitue le 4,37 % des pommes-de-terre et environ le $2^1/_2$ % de l'acide citrique. Aussi faut-il voir dans la consommation abondante de la pomme-de-terre un antiscorbutique puissant. Le médecin anglais Jacob Link est le premier qui ait signalé la valeur de l'acide citrique ou »jus de citron» *(lemon-juice).*

Dans la discussion qui, à la suite du discours de M. Sandahl, s'élève entre MM. Lamm, Sandahl et Nordenskiöld, ce dernier donne une foule de renseignements sur l'apparition du scorbut au milieu de l'expédition suédoise de 1872—1873 au Spitzberg, et sur les remèdes qu'il considère comme les plus efficaces contre cette maladie, savoir une occupation régulière tant spirituelle que matérielle, un usage abondant du café, ainsi que la consommation d'un mélange de ronces de marais *(Rubus Chamœmorus)* et de

rhum, employé avec avantage dans les parties les plus septentrionales de la Norvége.

M. le capitaine *N. Selander* parle des descriptions de cartes militaires, et choisit pour ce but le bailliage ou district de Vartofta dans la Vestrogothie, district dont il a fait dresser une carte à une grande échelle sur le modèle des cartes de la section topographique de l'État-major général. Il rend compte des subdivisions administratives du bailliage précité, de ses limites et de sa population, de la proportion entre la région des plaines et la région forestière, de l'extension des forêts, des cotes d'altitude, de l'aspect de la région connue sous le nom de *Falbygd,* des formes toutes particulières des montagnes de la Vestrogothie, et enfin des eaux et des chemins de cette province. L'orateur passe ensuite à l'appréciation du bailliage dans le domaine de la stratégie et de la tactique, et de son importance au point de vue militaire général. Il signale les endroits par lesquels un ennemi pourrait s'avancer, les points d'on il serait possible de le dominer avec chance de succès, et enfin les chemins différents qu'aurait à choisir une armée en retraite.

M. le baron *G. von Düben* annonce que le capitaine *T.-G. Een*, avantageusement connu déjà par ses voyages dans les pays de Damara et d'Ovampo, a reçu l'offre de prendre part à l'expédition qui, sous la direction du voyageur polonais Rogozinski, partira bientôt du Havre pour la région de Cameroon dans l'Afrique occidentale. Afin de rendre possible à M. Een la participation à ce voyage, il a été ouvert une souscription pour la réunion des fonds nécessaires par M. von Düben et par quelques autres membres du bureau de la Société, vivement intéressés à voir un Suédois participer aux explorations qui ont actuellement lieu en Afrique. La souscription a eu du succès, mais il s'en faut encore passablement que la somme nécessaire soit parfaite.

M. *Hj. Stolpe* montre et remet à la Société, au nom de M. Schale, propriétaire d'usine métallurgique, un ancien ouvrage chinois très précieux, contenant 40 aquarelles qui représentent des divinités boudhiques.

Le *Président* annonce que M. Carlos Hjalmarson, de Portorico, a donné à la Société une carte du »Grand Cay», Turks Island, que l'on croit être le premier point où Colomb débarqua quand il découvrit le Nouveau-Monde.

Le *Secrétaire* mentionne que le Journal de la Société, *Ymer,* sera publié, à partir du commencement de cette année, en huit fascicules, au total de 15 ou 16 feuilles d'impression par an. Cinq fascicules seront donnés pendant les mois de janvier—mai, et 3 pendant ceux d'octobre—décembre, et enfin, il sera communiqué deux fois par an, dans le fascicule de mai et dans celui de décembre, un *Résumé en langue française* des travaux de la Société.

Résumé des séances.

(Octobre—Décembre 1882.)

Séance du 20 octobre 1882.

Président: M. *Aug. Fries,* capitaine de frégate.

Le *président* annonce que, par suite du départ de M. le Dr. *Stuxberg* pour Gothembourg, le Bureau a fait choix pour secrétaire, jusqu'à la fin de l'année, de M. *E.-W. Dahlgren,* aide bibliothécaire à la Bibliothèque royale (Bibliothèque de l'État).

M. *Fries* communique ensuite que l'un des membres correspondants de la Société, M. *W. Kopsen*, consul aux îles Fidji, a envoyé en don à cette dernière divers objets d'ethnographie et d'histoire naturelle, ramenés en Europe, sans frais pour la Société, par M. le capitaine au long cours *A.-N. Bull.*

Enfin, M. *Fries* adresse quelques paroles de bienvenue à l'un des membres étrangers de la Société, présent à la séance, le savant archéologue anglais *John Evans.*

M. *O. Montelius* donne la relation détaillée d'un voyage archéologique fait par lui en Grande-Bretagne et en Irlande.

M. *Montelius* avait été chargé par l'Académie royale d'archéologie de la mission d'étudier pendant l'été dernier les collections archéologiques des îles précitées. Il a visité le British Museum et le musée de South Kensington, à Londres, la collection privée de M. J. Evans à Nash Mills, l'une des plus belles de l'Europe au point de vue du nombre comme à celui de l'exquise condition des objets, la collection Greenvell à Durham, les musées de York, Salisbury, Oxford et Edimbourg, et enfin le musée de l'Académie royale irlandaise, à Dublin. M. Montelius montre des reproductions photographiques d'une foule d'objets de ce dernier musée, ainsi que du British Museum. Quoique les grandioses collections que possède le British Museum en fait d'antiquités provenant de l'Egypte, de l'Assyrie, de la Babylonie, comme aussi des temps préhistoriques des terres classiques de l'Ancien Monde, soient nécessairement de nature à intéresser vivement l'archéologue, les antiquités nationales des Iles britanniques offrent néanmoins une importance plus grande encore pour l'archéologie scandinave. L'âge du bronze des Iles britanniques est remarquable par sa richesse, et quoique l'on en doive placer le commencement à l'époque lointaine de plus d'un millier d'années avant J.-C., il n'en porte pas moins le témoignage d'une haute civilisation.

La plupart des antiquités britanniques sont des types caractéristiques pour ces pays, et doivent par suite être considérées comme étant de fabrication indigène. Un fait remarquable, c'est que jusqu'ici l'on n'a pas trouvé en Angleterre d'antiquités scandinaves de l'âge du bronze, ce qui semblerait indiquer que les relations entre l'Angleterre et la Scandinavie ont été à peu près nulles à cette période. Cette circonstance est d'autant plus à noter, que ces relations devinrent des plus vives quelques siècles après le commencement de notre ère, surtout à l'époque des expéditions des Vikings. En Scandinavie, de même, les preuves de relations de ce genre pendant l'âge du bronze sont extrêmement rares. *Une* preuve de l'espèce, parfaitement authentique, est une parure en or de type irlandais trouvée au commencement de ce siècle dans l'île danoise de Sélande. On rencontre, il est vrai, des types d'antiquités communs à l'Angleterre et à la Scandinavie; mais, comme on les retrouve aussi sur le continent, ils ne peuvent, à plus proche examen, être cités comme preuves de relations quelconques entre l'Angleterre et le Nord scandinave. Les choses changèrent complètement quand la Grande-Bretagne commença à se peupler de races apparentées aux nations scandinaves. On possède, de la période anglo-saxonne, des souvenirs archéologiques importants, offrant des points de contact nombreux avec les trouvailles de la même époque dans la Scandinavie et l'Allemagne du Nord. L'art ornemental développé en Grande-Bretagne pendant cette époque, et que l'on rencontre sur des parures et autres objets ou dans les miniatures des manuscrits, offre un intérêt tout spécial aux habitants du Nord scandinave, en ce que, comme l'a démontré M. le Dr Sophus Müller, cet art a exercé une influence considérable sur l'art scandinave de l'époque des Vikings. L'importance de ce fait ressort avec une évidence encore plus grande, si l'on considère que M. le professeur Sophus Bugge a essayé simultanément de tracer une action très forte de l'Irlande sur la mythologie scandinave, et que M. le professeur Johan Steenstrup a fourni la preuve d'une influence scandinave sur le droit anglais. Parmi les monuments mégalithiques, M. Montelius mentionne le cirque bien connu de Stonehenge, dans lequel il faut probablement voir un temple préhistorique élevé à la divinité du soleil. Il mentionne ensuite les sépultures à toits avec pierres surplombantes, que l'on rencontre en Irlande et dans l'Écosse du nord. L'une d'elles, »Maeshowe», dans les Orcades, offre une particularité remarquable dans le fait qu'elle a été pillée par des »chercheurs de trésors» scandinaves, qui ont laissé la trace de leur présence dans diverses inscriptions runiques sur les parois.

M. *H. Hildebrand* donne une conférence »Sur l'image et sur l'ornement dans les types de culture les plus anciens».

Au point de vue de la théorie, on est disposé à admettre que l'homme employa d'abord les formes les plus simples; il était possible de produire avec un roseau des empreintes circulaires, ou encore de tracer une espèce d'ornements circulaires, p. ex. par le moyen d'un cordon entourant le col d'un vase qui n'était pas encore sec. Le premier qui ait traité plus à fond la question de l'origine de l'ornement, est l'architecte allemand Semper dans son ouvrage: »Der Stil». M. Hildebrand signale que l'on rencontre déjà chez les plus anciens produits de l'industrie égyptienne une ornementation multiple, richement développée, d'autant plus étonnante que la civilisation primitive de l'Egypte ne peut être rapportée à des prémisses quelconques.

On a placé, comme degrés ou phases de développement de l'ornementation, d'abord la ligne, puis les motifs d'animaux et en troisième lieu les plantes. Or les motifs tirés du monde végétal sont déjà très développés dans le plus ancien art égyptien. L'ornementation grecque la plus ancienne connue, montre au contraire de préférence des motifs empruntés à ligne, parfois des figures d'animaux, mais jamais des motifs tirés des plantes; si l'on examine en outre de plus près les figures d'animaux de cette époque, on constatera sans peine que la valeur n'en prime en aucune façon celle de l'ornement linéaire: au lieu d'entourer un vase d'une ligne de cercles, on l'a muni d'une rangée de chevaux debout, ou encore, au lieu d'orner une surface rectangulaire d'une rangée de lignes verticales, on y a mis une rangée de figures humaines, toutes dans la même position. Il y a dès lors lieu de s'étonner que l'on ait rencontré des ornements tirés de la réalité, et par suite d'une classe infiniment supérieure au point de vue de l'art aux plus anciens ornements grecs, comme les vestiges d'une époque si lointaine qu'elle est antérieure à la faune européenne actuelle. Dans les cavernes et les grottes de la France et des pays voisins, on a découvert, parmi les débris du renne, du rhinocéros, de l'éléphant, etc., des ustensiles en os décorés d'images d'animaux et même de quelques figures humaines isolées, destinées non-seulement à orner ces ustensiles, mais reproduisant aussi des objets de la vie réelle. Le même fait peut être constaté chez les Tschouktsches actuels, peuple qui n'a pas encore réalisé non plus des progrès bien grands dans la civilisation, mais chez lequel on n'en trouve pas moins un oeil ouvert aux particularités du monde qui l'entoure et la capacité de les reproduire. Ces circonstances sont de nature à jeter de la lumière sur un certain nombre de faits qui paraissent sans cela difficiles à élucider. Ainsi, l'on y peut chercher une explication de l'origine de l'art grec. La céramique grecque, dont la période plus récente est l'objet d'une admiration si bien méritée, offre toutefois, parmi ses produits les plus anciens, des vases régulièrement décorés d'images d'animaux d'origine évidemment asiatique, ou encore d'autres vases ornés des éléments linéaires mentionnés ou de figures d'animaux occupant le même point artistique. On a admis auparavant que l'influence orientale en Grèce ne s'est fait sentir dans ce pays qu'avec l'introduction des figures d'animaux de type oriental; mais des découvertes plus récentes ont permis de constater le fait d'une influence orientale encore plus ancienne, d'une influence asiatique égyptienne se trahissant dans les trouvailles de Santorin, de Jalysos, de Mycènes, etc., toutes trouvailles riches non-seulement en décorations ornementales, mais encore en images empruntées à la réalité. Les relations qui avaient donné lieu à la ressemblance furent toutefois interrompues, et le peuple grec se trouva réduit à ses propres ressources jusqu'au moment où se fit valoir une nouvelle influence venant de l'extérieur. Mais alors les Grecs étaient déjà parvenus assez loin pour être à même de s'emparer des nouveaux motifs et de les traiter de main de maître.

M. le capitaine *N. Selander* montre les feuilles parues jusqu'ici d'un atlas de la Suède publié par lui à l'échelle de 1 : 500,000. Dans cet Atlas, la situation de l'île de Gotland par rapport au continent suédois est indiquée pour la première fois d'une façon correcte. Les triangulations exécutées par l'état-major général suédois dans les années 1880—1881, ont en effet démontré que la détermination faite en 1832 par le cartographe Hell-

ström, et reproduite depuis lors sur toutes les cartes, est fautive en ce que Gotland y a été placée à 16,000 pieds (4,750 mètres) trop loin du continent suédois.

Séance du 17 novembre 1882.

Président: M. *Aug. Fries.*

Le *Président* montre divers objets ethnographiques donnés à la Société par M. le consul *W. Kopsen* aux Iles Fidji.

Ils se composent de trois idoles en pierre, de la Nouvelle-Bretagne, d'un chapelet ou lacs de coquillages de l'espèce employée comme monnaie dans cette île ainsi que dans la Nouvelle-Irlande, coquillages dont »100 brasses constituent le prix d'une femme», et enfin d'une hache en pierre des Iles Fidji.

Le *Président* exhibe ensuite un certain nombre de photographies des Iles Havaïennes, et communique quelques renseignements statistiques et géographiques sur ces îles comme aussi sur les Iles Fidji.

En dernier lieu, M. *Fries* fait voir quelques assegaies, présent du roi zoulou Cetewayo à M. le capitaine suédois au long cours *Brolin.*

M. le baron *G. de Geer* communique »Quelques renseignements sur la géographie du Spitsberg».

L'orateur a entrepris, l'été dernier, avec M. le Dr. A.-G. Nathorst, une expédition au Spitzberg, ayant toutefois pour mission spéciale de résoudre certaines données géologiques déterminées, d'où il suit qu'il n'a pas été possible de se livrer à des excursions plus exclusivement géographiques. Il a néanmoins été fait diverses observations de nature à jeter une certaine lumière sur la géographie générale de cette terre lointaine, et c'est de ces observations que l'orateur entretient l'assemblée.

M. de Geer montre d'abord deux cartes, dressées sur les travaux d'expéditions précédentes, et améliorées d'après les observations faites pendant l'été. L'une montre la forme des fjords et des vallées du Spitsberg méridional, ainsi que l'extension probable de la glace continentale dans cette région polaire, la seconde indique les profondeurs des mers entourant le Spitzberg et la Scandinavie.

L'orateur signale que ces deux pays forment, avec l'île intermédiaire de Beeren-Eiland, les fragments, au-dessus de la mer, d'un plateau continu, relativement uni, limité par les grandes profondeurs océaniennes situées immédiatement à l'ouest.

M. de Geer rend ensuite spécialement compte de la grandeur et de la forme du Spitzberg, ainsi que de la corrélation existant entre la structure géologique de ce pays et ses caractères topographiques.

Le fait géographique le plus intéressant est le grand nombre de fjords et de vallées offrant entre eux la relation la plus intime. M. de Geer décrit spécialement plusieurs de ces érosions ou de ces coupures gigantesques du haut-plateau spitzbergien, et aborde en même temps le mode de leur formation.

L'orateur démontre qu'elles ne sont presque jamais dues à des effondrements aussi peu qu'à des »failles» de l'écorce terrestre. Il donne les

raisons qui permettent tout aussi peu de les attribuer en général totalement à l'action des eaux courantes. L'orateur croit, avec M. le professeur Nordenskiöld, qu'elles doivent en grande partie leur naissance à des glaciers.

M. de Geer mentionne l'extension tant actuelle qu'ancienne de la glace continentale, et signale spécialement à ce sujet la découverte faite en 1870, par M. le Dr Nathorst, de stries glaciaires à Beeren-Eiland. Leur situation et leur direction rendent probable qu'à l'époque glaciaire, la glace continentale du Spitsberg parvenait jusqu'à cette île, et il y a tout lieu de présumer que ces régions étaient alors beaucoup plus élevées au-dessus du niveau de la mer qu'elles ne le sont aujourd'hui.

Après la période glaciaire eut toutefois lieu un affaissement considérable du pays, ainsi que le prouvent les anciennes formations littorales (cordons littoraux) et les coquillages de mollusques marins que l'on rencontre actuellement, en Scandinavie comme au Spitzberg, à une grande hauteur au-dessus de la mer et à une distance souvent considérable de ses bords.

M. de Geer considère toutefois que cet affaissement fut suivi d'un exhaussement ayant eu pour effet d'élever au-dessus de la mer la majeure partie du plateau scandinave-spitzbergien mentionné. Cette admission expliquerait d'une façon très simple comment les types de plantes et d'animaux de la Scandinavie que l'on rencontre actuellement au Spitzberg y sont arrivés dans le principe. Ils doivent en effet y avoir immigré après la période glaciaire, durant laquelle ce dernier pays était sans nul doute inhabitable pour eux. Il serait surtout difficile, sans l'admission précitée, de comprendre pourquoi les oiseaux migrateurs, surtout les espèces qui habitent la terre, se seraient rendus au Spitzberg en franchissant près d'un millier de kilomètres de mer, et en outre comment ils auraient même pu parvenir à le trouver.

Il est probable que ce fut aussi à cette époque que le moule comestible scandinave ordinaire *(Mytilus edulis)* et certains autres types de rivage ont immigré au Spitzberg. On ne les y rencontre plus, il est vrai, à l'état vivant, mais on a trouvé leurs coquilles par masses sur les côtes et près des côtes du pays, circonstance militant en faveur de l'admission que le climat du Spitzberg a été, après la période glaciaire, un peu plus tempéré qu'il ne l'est actuellement. Avec cette circonstance concorde celle que, suivant l'opinion de M. le professeur Th. Fries, la flore actuelle du Spitzberg est la descendante rabougrie d'une végétation plus riche. La douceur du climat spitzbergien à l'époque précitée était probablement produite par le fait que la branche orientale du Gulfstream, laquelle contourne actuellement les falaises du Cap Nord, avait alors une direction septentrionale, due précisément à ce que le continent scandinave-spitzbergien présumé l'empêchait de courir vers l'est.

M. *de Geer* termine son exposé par l'exhibition de divers ustensiles de ménage et d'autres objets recueillis parmi les vestiges d'une cabane russe à Ekman-Bay au Spitzberg. L'orateur porte à cent ans environ l'âge de ces diverses épaves. La situation de la cabane précitée près du rivage a permis de constater que le soulèvement du pays n'a pas dû être bien considérable pendant ces derniers temps.

M. *O. Montelius* appelle l'attention de l'assemblée sur les importantes découvertes qui, faites tout récemment dans les pays du Caucase, ont fourni des données très précieuses sur les conditions préhistoriques de ces régions.

Bien des personnes se sont figuré jusqu'ici que la civilisation du bronze est parvenue dans le Nord scandinave par le Caucase et la Russie d'Europe. Il est désormais constaté qu'il n'en a pu être ainsi, et que c'est principalement par l'Asie-Mineure que cette civilisation s'est répandue en Europe, d'abord dans les régions méridionales, puis dans les régions moyennes et enfin dans les contrées septentrionales de notre partie du monde. Il est possible, cependant, qu'une influence, si même peu considérable, ait été aussi exercée à cet égard par la région caucasienne qui borde les côtes septentrionales de la Mer Noire, et que cette influence se soit étendue de là jusqu'aux pays du Danube. La preuve qu'elle ne peut avoir pénétré dans l'intérieur de la Russie, d'où elle serait arrivée dans nos pays scandinaves, est fournie déjà rien que par le fait que l'intérieur de la Russie manque à peu près totalement de souvenirs de l'âge du bronze.

Les objets de l'âge du bronze découverts dans le Caucase, et dont nous devons principalement la connaissance au célèbre archéologue français Ernest Chantre, font voir que la civilisation du bronze y a été très différente de celle de l'Asie-Mineure. Elle se sépare aussi, il est vrai, de la civilisation du bronze de la vallée du Danube, mais il existe cependant entre elles quelques points de contact dus probablement à ce que, comme il a été signalé à une précédente occasion, les deux régions ont été habitées par des branches de la race germanique.

La preuve de relations très anciennes entre les pays du Danube et les régions des côtes orientales de la Mer Noire, où la légende place le but de l'expédition des Argonautes, est fournie du reste par une foule de fibules en bronze trouvées dans le territoire du Caucase. Il est impossible de se méprendre sur la ressemblance entre ces fibules et les fibules italiennes, et l'on ne peut guère douter que nous n'ayons affaire ici à une influence de l'ouest à l'est, et non l'opposé. Cependant, quelques différences constantes, quoique peu essentielles à première vue, prouvent qu'il ne peut être question d'exemplaires venus de l'Italie, mais que ce sont des types locaux créés sous une influence occidentale, tirant probablement son orgine des pays du Danube, où l'on rencontre des modifications semblables du type italien.

Séance du 16 décembre 1882.

Président: M. *Aug. Fries.*

Le *Président* rappelle qu'il est parvenu au Bureau une lettre du président de la Société géographique italienne, avec la demande, à notre Société, de prendre part à des travaux internationaux qui auront lieu pour la fixation d'un méridien initial, non-seulement par rapport au calcul des longitudes, mais aussi en vue de la détermination du temps. Pour l'examen de cette question, le Bureau a nommé une commission composée de MM. Nordenskiöld, Gyldén et Elfwing. Cette commission a chargé M. Gyldén du rapport à soumettre à la Société.

En raison de ce qui précède, M. *Gyldén* lit un mémoire »Sur les temps locaux équidistants», qui sera inséré en entier dans le premier fascicule du journal »Ymer» pour 1883.

M. *Nordenskiöld* donne une conférence »Sur le point probable d'hivernage des expéditions de la Dijmpha et du Varna.»

L'orateur énumère d'abord les expéditions qui, cette année, ont visité pour des raisons diverses la Mer de Kara. Les trois principaux navires ont été: le vapeur l'A.-E. Nordenskiöld, appartenant à M. Sibiriakoff, avec la mission de transporter des marchandises au Jéniséï; le vapeur le Varna, à destination de Port Dickson, et ayant à son bord l'expédition magnétique hollandaise; enfin, le vapeur la Dijmphna, sous les ordres de M. Hovgaard, lieutenant de la marine danoise, lequel avait l'intention de se rendre d'abord à l'embouchure du Jéniséï, de suivre de ce point la côte jusqu'au Cap Tscheljuskin, et de chercher à pénétrer ensuite vers le Nord, le long des côtes orientales de la Terre de François-Joseph. Divers autres navires ont visité cette année les eaux de la Nouvelle-Zemble, entre autres ceux envoyés de l'Angleterre à la recherche de l'expédition de M. Leigh Smith. On sait maintenant qu'après avoir perdu son navire, M. Smith a passé l'hiver sur la Terre de François-Joseph, à une latitude plus élevée qu'aucune expédition ne l'avait fait avant lui dans *l'hémisphère de l'Ancien Monde*. Auparavant, c'est l'expédition suédoise de 1872—1873 qui a hiverné le plus loin vers le nord *dans cette partie du globe*. L'hiver s'est passé heureusement, et, sans la perte d'un seul homme, l'intrépide voyageur arctique a pénétré, à travers les champs de glace existant entre la terre de François-Joseph et la Nouvelle-Zemble, sur des bateaux jusqu'au détroit de Matotschkin, où Leigh Smith et ses hommes furent rencontrés par Sir Allen Young, envoyé à leur recherche. La traversée de Leigh Smith en bateau depuis la Terre de François-Joseph jusqu'à Matotschkin-schar, montre que la mer au nord de la Nouvelle-Zemble a été libre de glace à un degré peu commun dans l'année 1882. Suivant les rapports de baleiniers russes, a mer, du côté du sud, entre l'Ile de Waigatsch et l'Ile de Kolgujew ainsi que l'embouchure de la Petschora, était beaucoup plus interceptée par les glaces qu'elle ne l'avait été dans les 20 à 30 dernières années. C'est à cette circonstance qu'est dû l'insuccès des tentatives faites pendant l'été de cette année par les vapeurs l'A.-E. Nordenskiöld et la Louise pour introduire des marchandises dans les grands fleuves de la Sibérie.

Le premier des navires mentionnés qui soit revenu en Europe, est l'A.-E. Nordenskiöld, commandé par le capitaine H.-C. Johannesen, le même marin qui, lors de l'expédition de la Véga, avait conduit le petit vapeur la Léna à Jakoutsk. M. Johannesen a toutefois été exposé à diverses mésaventures. Ainsi: pendant une manoeuvre de sonde, le second est tombé à la mer et s'est noyé; un homme a été mis hors de service après s'être écrasé le doigt; un autre a été rendu invalide par une maladie; etc. Ces accidents ont peut-être contribué à décourager plus qu'il n'était nécessaire l'habile et intrépide navigateur arctique. Après avoir eu, l'été durant, à lutter contre les glaces, M. Johannesen est rentré en Norvége au commencement de septembre. Le 8 et le 16 août, il avait rencontré M. Hovgaard pendant que tous les deux essayaient de pénétrer dans la Mer de Kara par le détroit de Waigatsch. Des nouvelles plus récentes tant du Varna que de la Dijmphna sont parvenues en Europe par le vapeur la Louise, sous les ordres d'un navigateur arctique habile et expérimenté, le capitaine de commerce allemand Dallmann. Le lieutenant Hovgaard avait confié à M. Dallmann un rapport du 22 septembre, dans lequel l'explorateur danois an-

nonçait que la Dijmphna avait réussi à pénétrer par la porte de Kara dans la mer du même nom, et que le 17 septembre elle se trouvait en marche vers l'est dans le chenal libre qui longe la côte, quand on aperçut deux navires arrêtés dans la glace. Ceux-ci ayant tiré des coups de canon, M. Hovgaard crut qu'ils étaient en détresse et demandaient du secours; il quitta donc le chenal libre et pénétra dans la glace. Cette dernière se mit toutefois en mouvement pendant la nuit suivante, et la Dijmphna se vit aussi enfermée à son tour. A la fin de son rapport, M. Hovgaard exprime l'opinion qu'il lui aurait indubitablement été possible de continuer sa marche sur Port Dickson, s'il n'avait pas cru de son devoir de s'assurer de l'état des navires d'ou étaient partis les coups de canon. Ces navires étaient la Louise et le Varna. Aussitôt que le premier eut réussi à se dégager, son chef, M. le capitaine Dallmann, mit le cap sur l'Europe, emportant avec lui le rapport de M. Hovgaard, dans lequel cet officier émet l'espoir d'une prompte délivrance. Il a été répandu depuis lors, par des journaux russes, des télégrammes très inquiétants pour les personnes n'ayant qu'une connaissance minime ou nulle de la condition générale des glaces dans la Mer de Kara. Suivant ces télégrammes, des Samoyèdes auraient vu la Dijmphna enfermée dans les glaces, d'autres encore les débris d'un navire que l'on supposait être la Dijmpha. M. Nordenskiöld a toutefois reçu, par l'intermédiaire du Ministère suédois des affaires étrangères, la nouvelle que le premier télégramme se rapportait à la situation de ce vapeur le 2 septembre, par conséquent 20 jours avant l'époque de laquelle on possède des *lettres* de l'expédition, et le second aux débris d'un baleinier ordinaire. Ainsi, depuis le jour où la Louise a quitté la Dijmphna et le Varna, on ne possède aucune nouvelle directe ni indirecte de l'expédition.

Mais il n'existe néanmoins pas le moindre motif de se livrer à des prévisions sinistres. L'orateur déclare qu'il y a lieu tout au contraire d'espérer avec une pleine confiance que les deux navires seront parvenus à Port Dickson, à l'embouchure du Jéniséï. Il n'est en effet guère à présumer que l'étroite bande de glace flottante qui les séparait du chenal ouvert bordant la côte ait continué à les tenir enfermés. Il est probable que les deux navires auront pu se dégager après le départ de la Louise, et poursuivre leur route jusqu'à Port Dickson, la Dijmphna peut-être même jusqu'au port des Actinies *(Aktiniahamn)*, sur l'Ile de Taimur. Si l'un des navires avait été brisé au voisinage de l'endroit où ils se trouvaient au départ du rapport, l'équipage aurait assurément pu gagner la côte et serait parvenu dans la région de la Petschora, d'où l'on aurait reçu depuis longtemps la nouvelle du sinistre. Au contraire, la nouvelle de l'heureuse arrivée des deux navires à Port Dickson, ne pourrait, même dans le cas où les expéditions enverraient un message direct à la localité habitée la plus rapprochée, Goltschicha, et de là par exprès, avec toute la célérité possible dans ces régions, à Jéniséïsk, pas parvenir à Stockholm avant le milieu de janvier.

Le *Secrétaire,* M. Dahlgren, montre deux cartes données à la Société, savoir une »Carte de l'Europe du Nord 12,000 ans avant l'époque actuelle», par M. *E. Hansen-Blangsted,* représentant la répartition probable des terres et des mers à cette période, ainsi qu'une carte de la partie septentrionale de Formosa, dressée, pendant un séjour de quatre ans dans cette île, par M. *J.-W. Pa-*

tersson, d'origine suédoise, occupant à l'heure actuelle une place d'employé de douane à Canton.

M. *Dahlgren* soumet ensuite à la Société un fac-simile photolithographique de la plus ancienne carte spéciale connue jusqu'ici du Nord scandinave. L'original de cette carte se trouve dans un manuscrit latin de la géographie de Ptolémée, appartenant à la bibliothèque publique de la ville de Nancy, d'où, grâce à la bienveillance du bibliothécaire en chef, M. Ballon, il a été prêté pour copie à Stockholm. Le manuscrit, qui se distingue par son élégance toute spéciale, a été exécuté à la demande du cardinal Guilielmus Filiastrus, légat apostolique en France († 1428). Comme l'indique une donnée du texte même du livre, ce même personnage a fait exécuter en 1427, d'après un manuscrit grec, les cartes annexées à l'ouvrage, et pour remplir une lacune chez l'auteur original, a fait dresser par un danois, Claudius Clavus, la carte du Nord scandinave, accompagnée d'un texte explicatif. Tant la carte, qui prime tous les ouvrages de l'espèce appartenant à l'époque immédiatement postérieure, par un dessin plus correct à bien des égards de la Péninsule scandinave, du Groënland, etc., que le texte qui, dans la plupart des cas, rend les noms scandinaves d'une façon relativement correcte, seront publiés dans un nouvel ouvrage, prêt à paraître, du baron Nordenskiöld.

Le *Président,* M. Aug. Fries, montre sept modèles de bateaux siamois. Ces modèles, remarquables par leur exécution, ont été donnés au Musée de l'État par M. *Adolphe Bjurling,* négociant suédois établi à Bangkok.

M. *Hj. Stolpe* fait voir un certain nombre d'objets ethnographiques de la côte occidentale du continent africain, donnés à la Société par son membre correspondant, M. *Fritz-G. Theorin.* Ces objets se composent d'un grand tambour, d'un instrument à cordes, d'une dent d'éléphant sculptée et de deux pipes en argile.

Le *Président* exprime à M. Theorin, présent à la séance, la gratitude de la Société.

M. *Aug. Fries* dépose la présidence par quelques mots adressés à la Société, et termine en lui remettant, à titre de don, le précieux album d'objets de l'exposition générale d'ethnographie à Stockholm, publié, par M. le D:r Hj. Stolpe, sous le titre de: »Exposition ethnographique de Stockholm, 1878—1879. Photographies par C.-F. Lindberg. Texte par Hj. Stolpe.» Stockholm, 1881.

M. *O. Montelius* exprime au président sortant de charge la reconnaissance de la Société pour l'incessante sollicitude dont M. Fries a fait preuve envers elle, pour la générosité dont il a donné des preuves réitérées à son égard pendant le temps qu'il a occupé la présidence, et spécialement pour le beau présent qu'il vient de lui faire.